بەشێک لە پەیامەکانی نوور

نوورەکانی حەقیقەت

چەند باسێکە لە تەسەووف و سلووکدا

بەدیعوززەمان

سەعیدی نوورسی

دایناوە

فارووق رەسوول یەحیا

کردوویە بە کوردی

بسم الله الرحمن الرحيم

نووره كانى حه‌قيقه‌ت

گولبژێرێك لە پەیامەكانی نوور

نوورەكانی حەقیقەت

چەند باسێكە لە "تەسەووف" و "سلووك"دا

بەدیعوززەمان
سەعیدی نوورسی
دایناوە

فارووق ڕەسووڵ یەحیا
كردوویە بە كوردی

تێبینی یەك:

ئـەم کتێبـەی بەردەسـتی خوێنـەری بەڕێز، لە چەند نامیلکە و وردە باسێکی "پەیامـەکانی نـوور" پێکـهاتووە، کـە سـەرجەمیان لـە نـاوەڕۆکی بابەتـەکانی "تەزکیـە" و "تەسـەووف" و "سـەیر و سلووك"دەدوێن و، مامۆستا نوورسی بۆ خۆی لەو پەیامانە هەڵی بژاردوون و، بەم شێوەیە بڵاوی کردوونەتەوە. (وەرگێڕ)

بنچینەی چوارەمی وتەی دوازدەهەم:

بەرزیی قورئان

ئەگەر دەتەوێت تێبگەیت لەوەی کە چۆن قورئانی پیرۆز بەسەر هەموو وتە و فەرمایشتەکانی تری خوای گەورە و هەموو گوفتارێکدا بلندترە و، دەتەوێت بزانیت چۆن لە هەموو وتەیەك بەرزترە، ئەوا بە وردی سەرنجی ئەم دوو نموونەیەی خوارەوە بدە:

❒ نموونەی یەکەم:

پادشا دوو جۆر گوفتار و فەرمایشتی هەیە:

یەکەمیان: گوفتارێکی تایبەتی‌یە، کە بەهۆی تەلەفۆنێکی تایبەتی‌یەوە لەگەڵ یەکێك لە هاوولاتییاندا سەبارەت بە کارێکی هەندەکی و ئیشێکی تایبەتیی خۆیەوە، دەیکات.

ئەوی تریان: قسەکردنە بە ناوی پادشایەتیی پڕ شکۆی خۆی و بە ناونیشانی خەلافەتی گەورە و بە چۆنێتیی فەرمانڕەوایی گشتی و بە مەبەستی بلاو کردنەوەی فەرمانە پادشاییەکانی لە هەموو لایەکدا. واتە ئەم یەکەیان گوفتارێکە لەگەڵ کەسێك لە نێرراوانی خۆی، یان یەکێك لە فەرمانبەرە گەورەکانیدا. کەواتە ئەم گوفتارە سەبارەت بە شتێکی گەورەیە و، پەیوەندیشی بە هەموانەوەیە.

❒ نموونەی دووهەم:

پیاوێك ئاوێنەیەکی بە دەستەوەیە و ڕووەو "خۆر" ڕایگرتووە. دیارە ئاوێنەکە بە ئەندازەی گەورە و بچووکیی خۆی ڕووناکی‌یەك وەردەگرێت کە هەر حەوت ڕەنگەکانی شەبەنگی خۆری تێدایە. کەواتە ئەم پیاوە بەپێی

ئه‌ندازه‌ی ئه‌و ئاوێنه‌یه سوود له خۆر وه‌رده‌گرێت، وه‌ك ئه‌وه‌ی ڕووناكیی ئاوێنه‌كه‌ی ئاراسته‌ی ژووره تاریكه‌كه‌ی یاخود "شه‌تڵگا" تایبه‌تی و بچووكه سه‌رگیراوه‌كه‌ی خۆی بكات. ئه‌وه‌نده هه‌یه ئه‌و سووده‌ی كه له خۆره‌وه وه‌ری ده‌گرێت سوودێكی كه‌مه، چونكه ته‌نها به‌پێی توانای ئاوێنه‌كه‌ی سوود له ڕووناكیی خۆر وه‌رده‌گرێت، نه‌ك به ئه‌ندازه‌ی گه‌وره‌یی خۆر.

له هه‌مان كاتدا پیاوێكی تر واز له ئاوێنه ده‌هێنێت و، ڕاسته‌وخۆ ڕوو ده‌كاته خۆر و سه‌یری شێوه و گه‌وره‌یی خۆر ده‌كات، ئنجا ده‌ڕواته سه‌ر چیایه‌كی به‌رز و بڵند و سه‌یری دره‌وشانه‌وه‌ی ده‌سته‌ڵاتداریی فراوان و شكۆمه‌ندیی خۆر ده‌كات و، بێ په‌رده ڕوو به ڕووی ڕاده‌وه‌ستێت. پاشان ده‌گه‌ڕێته‌وه له خانووه بچووك و "شه‌تڵگا" سه‌رگیراوه تایبه‌تی‌یه‌كه‌ی خۆیدا چه‌ند كلاوڕۆژنه‌یه‌كی فراوان ڕووه‌و خۆر ده‌كاته‌وه و، به‌م پێیه ڕێگایه‌ك ده‌دۆزێته‌وه بۆ سوودوه‌رگرتن له‌و خۆره‌ی كه له‌و جێگا به‌رز و بڵنده‌ی ئاسماندایه. ئنجا ئه‌م پیاوه له‌گه‌ڵ خۆر و ڕووناكی‌یه‌كه‌یدا – به زمانی حاڵ – ئه‌م وتووێژه سوپاسگوزارییانه‌یه ده‌كات:

(ئه‌ی ئه‌و خۆره‌ی كه له‌سه‌ر ته‌ختی جوانیی جیهاندا دانیشتوویت! ئه‌ی گوڵی گه‌شاوه‌ی ڕووی ئاسمان! ئه‌ی ئه‌و خۆره‌ی كه جوانی و ڕووناكیت به زه‌وی و، خه‌نده و شادیت به گوڵان به‌خشیوه! هه‌روه‌ك گه‌رمی و ڕووناكیت به گشت لایه‌كی جیهاندا بڵاو كردووه‌ته‌وه، ماڵ و شه‌تڵگا بچووكه‌كه‌ی منیشت به‌سه‌ر كردووه و له گه‌رمی و ڕووناكیی خۆت پێ به‌خشیون).

ئه‌م پیاوه ده‌توانێت، به زمانی حاڵ، ئه‌م چه‌شنه گفتوگۆیه له‌گه‌ڵ خۆردا بكات. به‌ڵام خاوه‌نی ئاوێنه‌كه ناتوانێت به‌م شێوازه ئه‌م گفتوگۆیه‌ی له‌گه‌ڵدا بكات، چونكه شوێنه‌واری ڕووناكیی خۆر به‌پێی سنووری ئاوێنه‌كه‌ی ده‌بێت و به ئه‌ندازه‌ی توانای ئه‌و ئاوێنه‌یه ڕووناكیی ده‌ست ده‌كه‌وێت.

ئنجا – دوای ئەمە – وەرە لە ڕوانگەی ئەم دوو نموونەیەوە تەماشای قورئانی پیرۆز بکە، با هەست بە ئیعجازە بڵند و پایەدارەکەی بکەیت.

بەڵێ، قورئانی پیرۆز دەفەرموێ:

﴿وَلَوْ أَنَّ ما في الأَرضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقلامٌ والْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ ما نَفِدَتْ كلِماتُ اللهِ إنَّ اللهَ عزيزٌ حَكيمٌ﴾ (لقمان:٢٧).

بەخشینی پلەی هەرە بەرز بە قورئانی پیرۆز لە نێوان هەموو وتە لە سنوور بەدەرەکاندا دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە قورئانی پیرۆز لە عەرشی ئەعزەم و، لە ئیسمی ئەعزەم و، لە پلەی هەرە گەورەی هەموو یەکێك لە ناوە جوانەکانی خوای گەورەوە، نازڵ بووە.

کەواتە قورئانی پیرۆز بریتی‌یە لە:

"فەرمانی خوای گەورە" بەو سیفەتەی کە خوای گەورە "خوای هەموو بوونەوەرانە"و..

"فەرمایشتی ئەو" بەو سیفەتەی کە "بەدیهێنەری زەوی و ئاسمانەکانە" و..

"فەرموودەی بەرزی ئەو" بەو سیفەتەی کە پەروەردگاری ڕەهایە لە بوونەوەردا و..

"فەرمایشتی ئەزەلیی ئەو" کە بە ناوی پادشایەتی و دەستەڵاتداریی هەمەلایەنە و مەزنەوە فەرموویەتی و..

"تۆماری ڕێزلێنانی خواوەندی میهرەبان"ە کە لەو بەزەییە فراوانەوە هەڵقوڵاوە کە هەموو شتێکی گرتووەتەوە و..

"کۆمەڵە نامەیەکی پەروەردگارییانە"ی ئەوتۆیە کە مەزنیی خوایەتیی ئەو ڕوون دەکەنەوە، چونکە لە سەرەتای هەندێ لەم نامانەدا چەند هێما و پەرلە(شفرة)یەك بەکار هێنراوە کە ئەمە دەگەیەنن و..

هه‌روه‌ها ئه‌و كتێبه‌ پیرۆزه‌یه‌ كه‌ دانایی لـێ ده‌بارێت.

له‌به‌ر ئه‌م هه‌موو نهێنییانه‌یه‌ كه‌ ناوێكی شایانی خۆی لـێ نراوه‌، ئه‌وه‌تا پێی ده‌وترێت: "كلام الله" واته‌: گوفتار و فه‌رمایشتی خوا!

بـه‌ڵام فـه‌رمـووده‌كانی تـری خـواوه‌ند به‌شـێكیان بـه‌ بایـه‌خ پێدانێكـی تایبه‌تی و، به‌ ناونیشانێكی هه‌نده‌كی و، دره‌وشانه‌وه‌یه‌كی هـه‌نده‌كیی نـاوێكی تایبـه‌تی و، په‌روه‌ردگارێتی‌یـه‌كی تایبـه‌تی و، ده‌سـته‌ڵاتێكی تایبـه‌تی و میهره‌بانی‌یه‌كی تایبه‌تی‌یه‌وه‌، هه‌ڵقوڵاون.

كه‌واتـه‌ بـه‌پێی "تایبـه‌تی" و "هـه‌نده‌كێتی"ی ئـه‌م فه‌رموودانـه‌، پلـه‌كانیان جیـاواز ده‌بن. زۆربـه‌ی ئیلهامـه‌كان لـه‌م به‌شـه‌ن، بـه‌ڵام لـه‌ نێـوان خۆیـاندا پله‌كانیان تابڵێی جیاجیایه‌.

بۆ نموونه‌:

ئاسایی‌ترین و هه‌نده‌كی‌ترینی ئیلهامه‌كان هی ئاژه‌ڵ و زینده‌وه‌رانه‌، پاشان هی خـه‌ڵكی عـه‌وام، ئنجـا هـی زۆربـه‌ی مه‌لائیكه‌تـه‌كان، ئنجـا ئیلـهامی ئه‌ولیاكان، پاشان ئیلهامی گه‌وره‌ مه‌لائیكه‌تانی خواوه‌نده‌.

له‌م نهێنی‌یه‌وه‌یه‌ كه‌ هه‌ندێ جار له‌ وه‌لی‌یه‌ك ده‌بیستیت ده‌ڵێت: "حدثـــني قلبي عن ربي". واته‌: (دڵم له‌ خوای په‌روه‌ردگارمه‌وه‌ بـۆی گێڕامـه‌وه‌) واتـه‌ به‌و ته‌له‌فۆنه‌ی كه‌ له‌ دڵیدا هه‌یه‌، به‌ بێ بوونی هیچ هۆكارێك له‌ مه‌لائیكه‌تان. كه‌چی لێی نابیستیت بڵێت: "په‌روه‌ردگاری جیهانیان بـۆی گێڕامـه‌وه‌". یـان ده‌ڵێـت: "دڵـم عـه‌رش و ئاوێنه‌یه‌كـه‌ بـۆ دره‌وشـانه‌وه‌كانی پـه‌روه‌ردگارم"، كـه‌چی نـاڵێت: "عـه‌رشی پـه‌روه‌ردگاری جیهـانیـان". چونكـه‌ بـه‌پێی لێهاتوویی و توانـای خۆی و بـه‌ هه‌ڵدانـه‌وه‌ی نزیكـه‌ی حـه‌فتا هـه‌زار پـه‌رده‌، ده‌توانێت به‌شێكی له‌ گوفتارێكی په‌روه‌ردگاری خۆی ده‌ست بكه‌وێت.

بەڵێ، بە ئەندازەی بەرزیی گوفتارێکی پادشا کە لە ڕوانگەی پادشایەتی‌یەکەیەوە کردبێتی، بەسەر گوفتارێکی تری خۆی کە لەگەڵ یەکێك لە هاووڵاتییانیدا دەیکات و.. بە گوێرەی زۆریی ئەو سوودەی کە ڕاستەوخۆ لە ڕووناکیی خۆری ناوجەرگەی ئاسمان وەردەگیرێت، لە چاو ئەو ڕووناکی‌یەی کە لە ئاوێنەکەدا درەوشایەوە.. بەم ئەندازەیە، دەتوانین تێبگەین لە: بەرزیی قورئان بەسەر هەموو گوفتار و فەرموودەکانی تری خواوەند و کتێبە ئاسمانی‌یەکانی تردا.

کەواتە هەموو کتێب و صوحوفە ئاسمانی‌یەکان لە دوای قورئانەوە دێن و، لە پلەی دووهەمدان و، هەریەکەیان پلە و پایەی بڵندی خۆی هەیە و، بەشێکی لەو نهێنی و بەرزی‌یە تێدایە.

خۆ ئەگەر هەرچی وتەی ڕێکوپێك و جوانی بەرەی جیننی و ئادەمیزاد هەن - کە لە قورئان وەرنەگیرابن - کۆ ببنەوە، ئەوا هەرگیز ناتوانن نزیکی ئەو پلەیە ببنەوە و بگەنە ئەو ئاستەی کە ببن بە هاوچەشنی قورئانی پیرۆز.

جا ئەگەر دەتەوێت شتێك تێبگەیت لەوەی کە قورئانی پیرۆز لە "ئیسمی ئەعزەم" و لە پلەی هەرە گەورەی هەموو یەکێك لە ناوە جوانەکانی خوای گەورەوە نازڵ بووە، ئەوا سەرنجی "آيــة الكرســي" و ئەم ئایەتە پیرۆزانەی خوارەوە بدە و، بە وردی بیر لە واتا گشتی و بەرزەکانیان بکەرەوە:

﴿وعِنْدَهُ مَفاتِحُ الغَيب﴾ (الأنعام:٥٩).

﴿قُلِ اللّهُمَّ مالِكَ المُلْكِ﴾ (آل عمران:٢٦).

﴿يُغْشي اللَّيْلَ النَّهارَ يَطْلُبُهُ حثيثاً والشمسَ والقَمَرَ والنُّجُـومَ مســخَّراتٍ بِأَمْرِهِ﴾(الأعراف:٥٤).

﴿يا أَرضُ ابلعي ماءَكِ ويا سماءُ أَقلعي﴾ (هود:٤٤).

﴿تُسَبِّحُ له السموات السَّبْعُ والأَرضُ ومَن فيهن﴾ (الإسراء:٤٤).

﴿ما خَلْقُكُمْ ولا بَعْثُكُمْ إلاّ كَنَفْسٍ واحدة﴾ (لقمان:٢٨).

﴿إنّا عَرَضْنا الأَمانَةَ على السَّموات والأَرضِ والجِبالِ﴾ (الأحزاب:٧٢).

﴿يومَ نطوي السَّماءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ للكُتُبِ﴾ (الأنبياء:١٠٤).

﴿وما قدروا الله حق قدره والأَرضُ جـميعاً قبضَتُهُ يومَ القيامة﴾ (الزمر:٦٧).

﴿لو أَنْزَلْنا هذا القرآنَ على جبلٍ لرأيتَهُ...﴾ (الحشر:٢١).

هه‌روه‌ها ئایه‌ته‌كانی تری هاوچه‌شنیان.

پاشان به‌ وردی سه‌رنج له‌و سووره‌تانه‌ بده‌ كه‌ به‌: ﴿الحمد لله﴾ و ﴿تسبح ...﴾ ده‌ست پێ ده‌كه‌ن، تاكو تیشكی ئه‌م نهێنی‌یه‌ گه‌وره‌یه‌ ببینیت. پاشان سه‌یری ئه‌و سووره‌تانه‌ بكه‌ كه‌ به‌: ﴿الم﴾ و ﴿الر﴾ و ﴿حم﴾ ده‌ست پێ ده‌كه‌ن، تاكو تێبگه‌یت له‌ ڕاده‌ی گرنكیی قورئان له‌ لای خوای گه‌وره‌ی په‌روه‌ردگاری جیهانیان.

جا ئه‌گه‌ر له‌م نهێنی‌یه‌ ورده‌ی ئه‌م بنچینه‌ی چواره‌مه‌ تێگه‌یشتیت، ئه‌وا ده‌توانیت له‌و نهێنی‌یه‌ش تێبگه‌یت كه‌ زۆربه‌ی ئه‌و "وه‌حی"یانه‌ی بۆ پێغه‌مبه‌ران – درووديان له‌سه‌ر بێت – نازڵ بوون، به‌هۆی مه‌لائیكه‌ته‌وه‌ بووه‌، به‌ڵام "ئیلهام" به‌ بێ هیچ هۆكارێك ڕوو ده‌دات..

هه‌روه‌ها له‌ نهێنیی ئه‌وه‌ش تێده‌گه‌یت كه‌ گه‌وره‌ترین "وه‌لی" ناگاته‌ ئاستی هیچ كام له‌ "پێغه‌مبه‌ران" درووديان له‌سه‌ر بێت..

هه‌روه‌ها له‌ مه‌زنی و پیرۆزیی قورئان و پایه‌داریی ئیعجازه‌كه‌ی تێده‌گه‌یت..

هەروەها تێدەگەیت لە نهێنی و حیکمەتی پێویستیی "میعراج". واتە: تێدەگەیت لە نهێنیی ڕۆشتنی پێغەمبەر ﷺ بۆ ئاسمانە بەرزەکان و "سدرة المنتهی" و، "قاب قوسین أو أدنی" و، گفتوگۆ کردنی لەگەڵ خواوەندا، هەرچەندەش خوای گەورە لە ڕەگی لامل لێیەوە نزیکترە و، پاشان گەڕانەوەی بۆ جێی خۆی لە ماوەی چاوتروو کاندنێکدا.

بەڵێ، هەروەك "لەتکردنی مانگ" موعجیزەیەکە بۆ چەسپاندن و ڕوونکردنەوەی پێغەمبەرێتیی ئەو پێغەمبەرە ﷺ بۆ گرۆی جیننی و ئادەمیزاد.. "میعراج"یش موعجیزەی بەندایەتیی پێغەمبەرە ﷺ بۆ خواوەند و، خۆشەویستیی ئەوی لای خوای گەورە بۆ ڕۆحانییات و مەلائیکەتان دەرخست.

اللهم صل وسلم عليه وعلى آله كما يليق برحمتك وبحرمته. آمين.

بریسکەی سێهەم:

یا باقي أنت الباقي

شتێك لە: "چێژ و هەست و نەستەکان" ناوێتەی ئەم بریسکەیە بووە. بۆیە تکام وایە بە پێوەرەکانی زانستی "مەنتیق" هەڵنەسەنگێنرێت، چونکە جۆش و خرۆشی هەست و نەستەکان ناور لە تەرازووەکانی "بیر" نادەنەوە و، زۆر گوێش بە دەستوورەکانی "ژیری" نادەن!

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿كُلُّ شيءٍ هالِكٌ إلاّ وجْهَهُ لهُ الْحُكْمُ وَإليهِ تُرجَعُونَ﴾ (القصص:٨٨)

دوو ڕستە هەن کە دوو حەقیقەتی گرنگ دەردەبڕن و تەفسیری ئەم ئایەتە مەزنە دەکەن، بە ڕادەیەك کە هەندێ لە شێخانی تەریقەتی نەقشبەندی کردوویانن بە پوختەی ویردەکانیان و خەتمەی تایبەتیی خۆیانی پێ ئەنجام دەدەن. ئەو دوو ڕستەیەش بریتین لە:

"یا باقي أنت الباقي.. یا باقي أنت الباقي"!

جا لەبەر ئەوەی ئەم دوو ڕستەیە گەلێ واتای مەزنی ئەم ئایەتەیان تێدایە، ئەوا چەند سەرنجێك بۆ ڕوونکردنەوەی ئەو دوو حەقیقەتە باس دەکەین کە ئەم دوو ڕستەیە دەریاندەبڕن.

✿ **سەرنجی یەکەم:**

وتنی یەکەم جاری: "یا باقي أنت الباقي" دڵی مرۆڤ لە غەیری خوای گەورە دادەبڕێت و، جۆرە نەشتەرگەرییەك لە دڵدا ئەنجام دەدات و، لە غەیری خوا دایدەماڵێت.

ڕوونکردنەوەی ئەمەش بەم جۆرەیە:

لەبەر ئەوەی مرۆڤ چی‌یەتی(ماهیة)یەکی گشتیی تێدا دانراوە، ئەوا لە چەندین ڕێگاوە و بە چەندەها جۆر پەیوەندیی لەگەڵ زۆربەی بوونەوەراندا هەیە. جا ئەو چی‌یەتی‌یە گشتی‌یەی مرۆڤ هێندە توانا و لێهاتنی خۆشەویستیی تێدایە کە لە ناخەوە سەرانسەری بوونەوەرانی بە گەرمی و توندوتیژی خۆش بوێت! ئەوەتا هەروەك خانە و لانەکەی خۆی خۆش دەوێت، ئەم دنیا مەزنەشی خۆش دەوێت.. هەروەها وەك دڵی بە باخچەکەی خۆی خۆشە، بە هەمان جۆر دڵی بە "بەهەشتی بەرین"یش دەکرێتەوە و لە ناخەوە ئارەزوومەندیەتی..

بەڵام خۆ ئەو بوونەوەرانەی کە مرۆڤ لەم دنیایەدا خۆشەویستیی خۆی بۆ ئاراستە کردوون هیچیان نامێننەوە، بەڵکو تێکڕا لەسەر ڕێی گەشتی نەماندا بە خێرایی و بەردەوامی دەڕۆن و هەنگاو دەنێن! بۆیە مرۆڤ هەمیشە ئازاری جودایی دەچێژێت و، خۆشەویستی‌یە لەبن نەهاتووەکەشی بۆ دەبێت بە مایەی ئازارێکی مەعنەویی بێ کۆتایی، لە ئەنجامی قوسوور و کەمتەرخەمی‌یەوە بەرامبەر بەو خۆشەویستی‌یە نەبڕاوەیەی کە لە ناخیدا دانراوە.

کەواتە ئەو ئازارانەی کە بەدەست ئەو خۆشەویستی‌یەوە دەیانچێژێت هی کەمتەرخەمی کردنی خۆیەتی لە بەجێهێنانی ئەرکەکانی ئەو خۆشەویستی‌یەدا. چونکە توانا و لێهاتنی خۆشەویستیی بۆ ئەوە دراوەتێ ئاراستەی ئەو کەسەیان بکات کە خاوەنی جوانیی هەتاهەتایی و ڕەهایە. کەچی مرۆڤ بە باشی و لە جێی شیاوی خۆیدا بەکاری نەهێنا و بەرەو بوونەوەرە فانی و لەناوچووەکان ئاراستەی کرد، بۆیە بە ئازاری جودایی و لێکدابڕانی لەو خۆشەویستە فانییانەی گیرۆدە دەکرێت و سزا دەدرێت!

جا كاتێ كه مرۆڤ "يا باقي أنت الباقي" دەڵێتەوە، بۆ ئەوەیە كه بە تەواوی لەو كەمتەرخەمییانە دەستبەردار ببێت و بە یەكجارەكی پەیوەندییەكانی بەو خۆشەویستە فانییانەوە بپچڕێت، پێش ئەوەی كه ئەوان دەست لەم دابشۆن و پشتی لێ هەڵبكەن!

پاشان دووپات كردنەوەی ئەم ڕستەیە بۆ ئاراستە كردنی بیر و ڕوانینی مرۆڤە تەنها ڕووەو خۆشەویستی باقی و هەمیشەیی كه خوای گەورەیە.

واتە مرۆڤ لە ڕێی دووپات كردنەوەی ئەم ڕستەیەوە، دەڵێ:

(ئەی خوای گەورەم! جگە لە تۆ كەسی تر بە ڕاستی و دروستی نامێنێتەوە. هەرچی شتی تری غەیری تۆ هەیە هەر هەموویان فانی و لەناوچوون. خۆ ئاشكراشە كه شتی فانی و لەناوچوو شایانی خۆشویستنی بەردەوام و عیشقی هەمیشەیی نییە و، هێندە ناهێنێت ئەو دڵەی پێوە پەیوەست بكرێت كه هەر لە سەرەتاوە بۆ هەمیشەیی و مانەوە و نەمری بەدی هێنراوە. جا مادەم بوونەوەرە فانییەكان من بەجێ دەهێڵن و بە ڕێی خۆیاندا دەڕۆن، ئەوا پێش ئەوەی بەجێم بهێڵن من دەست لەوان بەردەدەم و وازیان لێ دەهێنم و، دەڵێم: "يا باقي أنت الباقي"..

واتە بەوپەڕی دڵنیاییەوە لەو باوەڕ و یەقینەدام كه جگە لە تۆ - ئەی خوای گەورەم! - كەسی تر "باقی" نییە و، هەر شتێكیش لە بوونەوەراندا دارای "مانەوە" بێت هەرتۆ مانەوەت پێ بەخشیوە و هێشتووتەتەوە. كەواتە دەبێ مرۆڤ تەنها لە ناوەندی خۆشویستنی تۆ و لە بازنەی ڕەزامەندیی تۆدا ئەوانەی خۆش بوێت، دەنا هیچیان شایستەی ئەوە نین كه دڵیان پێوە پەیوەست بكرێت)!

ئەم چەشنە حاڵەتە، كارێك دەكات كه "دڵ"ی مرۆڤ واز لەو خۆشەویستانەی بهێنێت كه لەوەوپێش بە جۆرێكی بێ سنوور خۆشی

دەویستن. چونکە لەم جۆرە حاڵەتانەدا مرۆڤ مۆری فەنا و نەمان بەسەر رووی هەموو ئەو شتانەوە دەبینێت کە زووتر جوانیی تێدا دەبینین و، هەموو ئەو پەیوەندییانەش دەبچڕێن کە لەوەوپێش مرۆڤیان پابەندی بوونەوەران کردبوو. دەنا گەر دڵی مرۆڤ واز لەو خۆشەویستانەی نەهێنێت، ئەوا بە ئەندازەی ئەوان زام و ئازاری خەم و حەسرەت لە ناخی دڵیدا پەیدا دەبن و سەرهەڵدەدەن!

ڕستەی دووهەمی: "یا باقی أنت الباقی"ش وەك مەڵهەمێکی شیفابەخش و ساڕێژکار وایە بەسەر زامی ئەو نەشتەرگەرییەدا دەهێنرێت کە ڕستەی یەکەم لە "دڵ" و پەیوەندییەکانیدا کردی. چونکە ئەم ڕستەی دووهەمە ئەوە دەگەیەنێت کە:

(ئەی خوای گەورە! هەر تۆم بەسە باقی بێت، چونکە مانەوەی تۆ لە بریی مانەوەی هەموو شتێکی ترە.. مادەم تۆ هەیت، ئەوا هەموو شتێکی ترم هەیە)!

بەڵێ، هەرچی "جوانی و چاکە و کەماڵ" بەسەر ڕوخساری بوونەوەرانەوە دەبینرێن و مایەی خۆشویستنی ئەو بوونەوەرانەن، لە ڕاستیدا، چەند ئاماژەیەکن بۆ "جوانی و، چاکە و، کەماڵ"ی خواوەند کە باقیی ڕاستەقینەیە و، تێکڕا چەند سێبەرێکی کزی ئەو جوانی و چاکە و کەماڵەن کە لە پشتی چەندەها پەردەی زۆر و زەبەندەوە دەرکەوتوون، تەنانەت چەند سایە و سێبەرێکن بۆ سێبەرەکانی درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی خوای گەورە!

✿ سەرنجی دووهەم:

عیشقێکی توندوتیژ بۆ "مانەوە" لە سروشتی مرۆڤدا هەیە. تەنانەت - بە گومانی خۆی - جۆرە مانەوەیەك لە هەموو خۆشەویستەکانیدا دەبینێت. بگرە هیچ شتێکی خۆش ناوێت گەر - بە وەهمی خۆی - "مانەوە"ی تێدا

نه‌بینێت! به‌ڵام هه‌ر كه بیر له نه‌مانی ئه‌و شتانه ده‌كاته‌وه و فه‌نا و تیاچوونیان ده‌بینێت، له قووڵایی ناخی خۆیه‌وه گرفتاری خه‌م و په‌ژاره ده‌بێت و ئاخ و حه‌سره‌تی گه‌رمیان بۆ هه‌ڵده‌ڕێژێت!

به‌ڵێ، هه‌رچی ئاخ و حه‌سره‌ت و په‌ژاره‌ی جۆره‌كانی "جودایی" هه‌ن، هه‌ر هه‌موویان چه‌ند ده‌سته‌واژه و داخ هه‌ڵڕشتنێكی خه‌مناكن كه له "عیشقی مانه‌وه"ی ناو ناخی مرۆڤه‌وه سه‌رچاوه ده‌گرن. چونكه گه‌ر وه‌همی مانه‌وه نه‌بوایه هه‌رگیز مرۆڤ هیچ شتێكی نه‌ده‌ویست. ته‌نانه‌ت ده‌توانرێت بوترێ كه:

یه‌كێك له هۆكاره‌كانی بوونی "جیهانی مانه‌وه و به‌هه‌شتی هه‌میشه‌یی" ئه‌و ئاره‌زووه به‌تینه ڕه‌گداكوتاوه‌ی ناو ناخی سروشتی مرۆڤه بۆ "مانه‌وه"و "هه‌تاهه‌تایی" و، ئه‌و نزا و لالانه‌وه گشتی و هه‌مه لایه‌نه‌شیه‌تی كه به كه‌فوكوڵ و گه‌رموگوڕی بۆ "مانه‌وه" ده‌یكات! بۆیه خواوه‌ندی شكۆمه‌ندی "باقی" به‌ده‌م ئه‌و ئاره‌زووه توندوتیژه‌ی مرۆڤه‌وه ڕۆشت و دوعا و نزای كاریگه‌ر و به‌كوڵی لێ گیرا كرد و، جیهانێكی "باقی"ی بۆ ئه‌م مرۆڤه "فانی"یه به‌دی هێنا. چونكه ئایا ده‌گونجێ به‌دیهێنه‌ری به‌خشنده و میهره‌بان ئه‌و دوعا و نزا گشتی و به‌رده‌وام و ڕه‌وا و خاوێنه گیرا نه‌كات كه گرۆی مرۆڤ - به زمانی حاڵ و گوفتار - له ناخی پێویستیی سروشتیی خۆی و له قووڵایی حه‌ز و ئاره‌زووه به‌تینه‌كانیه‌وه ده‌یكات، له كاتێكدا كه هه‌ر ئه‌و خواوه‌نده به‌خشنده و میهره‌بانه دوعای زمانی حاڵی گه‌ده(معدة)ی بچووكی مرۆڤ گیرا ده‌كات و چه‌نده‌ها جۆر خوارده‌مه‌نیی به‌تام و له‌زه‌تی بۆ به‌دی ده‌هێنێت و ئاره‌زووی جوزئیی مرۆڤ بۆ "مانه‌وه"ی كاتی ده‌لاوێنێ؟!

دیاره نه‌خێر.. هه‌زار هه‌زار جار نه‌خێر! گه‌لێ مه‌حاڵه ده‌ست به ڕووی ئه‌م نزا و لالانه‌وه‌یه‌ی مرۆڤه‌وه بنێت كه داوای "مانه‌وه"ی پێ ده‌كات.

چونکه گیرا نەکردنی نزا و لاڵانەوەی ئاوا، پێچەوانەی دانستی هەمیشەیی و، دادگەریی کامڵ و، میهرەبانیی فراوان و، توانستی ڕەهای خوای گەورەیە!

جا مادەم مرۆڤ شەیدا و تاسەمەندی "مانەوە"یە، ئەوا سەرجەم چێژ و کەماڵاتیشی - بە هەمان جۆر - شوێنکەوتەی "مانەوە"ن..

ئنجا مادەم "مانەوە"ش سیفەتێکی تایبەتە بە خواوەندی "باقی"ی شکۆمەند و..

مادەم ناوە جوانەکانی ئەو خوایەش تێکرا "باقی"ن و دارای مانەوەن و، ئاوێنە دەرخەرەکانی درەوشانەوەکانی ئەو ناوانەش ڕەنگی درەوشانەوەی ناوەکان دەگرن و لە حوکمی ئەودا دەبن، واتە جۆرە "مانەوە"یەك بەدەست دەهێنن..

ئەوا پێویستترین و مەزنترین ئەرکێك کە دەکەوێتە ئەستۆی مرۆڤ، بریتی‌یە لەوەی کە:

پەیوەندی‌یەکانی لەگەڵ ئەو "باقی"یە شکۆمەندەدا پتەو بکات و، بە تەواوەتی دەست بە ناوە جوانەکانیەوە بگرێت. چونکە هەر شتێك لە پێناوی ئەو "باقی"یەدا بەخت بکرێت، جۆرێك لە جۆرەکانی "مانەوە"ی دەست دەکەوێت!

جا ئەم حەقیقەتە ڕستەی دووهەمی "یا باقي أنت الباقي" دەری دەبڕێت و، زامە مەعنەوی‌یە قوولەکانی مرۆڤ سارێژ دەکات. هەروەك دڵنیاییش بەو حەز و ئارەزووە بەتینەی "مانەوە"ی ناو ناخی سروشتی دەبەخشێت!

✿ **سەرنجی سێهەم:**

لەم دنیایەدا کاریگەریی "کات" بۆ لەناوبردنی شتان جیاوازە و، لە شتێکەوە بۆ شتێکی تر دەگۆڕێت. چونکە هەرچەندە بوونەوەران بە چەشنی

بازنـــه هاوچه‌قـــه‌كان لـــه‌ناو يـــه‌كتريدان، كـــه‌چى لـــه ڕووى نـــه‌مان و له‌ناوچوونيانه‌وه حوكميان جياوازه..

ئه‌وه‌تا هه‌روه‌ك بازنه‌ى جووڵه‌ى ميله‌كانى: چركه ژمێر و خولـه‌ك ژمێر و كاتژمێرى هه‌ر سه‌عاتێك - له ڕووى خێراييه‌وه - لـه يه‌كتر جيـاوازن، بـا لـه ڕواڵه‌تيشدا له يه‌ك بچـن.. مرۆڤيش به هـه‌مان جـۆره؛ حوكمـى "زه‌مـان" بـۆ هه‌ريه‌كه لـه بازنـه‌كانى: جه‌سته و، ده‌روون و، دڵ و، ڕۆحـى ئـه‌و جيـاوازه. چونكه له كاتێكدا كه ده‌بينيت ژيان و مانه‌وه‌ى "جه‌سـته"ى مـرۆڤ پابـه‌ندى مانه‌وه‌ى ئه‌و ڕۆژه يان ئه‌و سه‌عاته‌يه كـه تيـايدا ده‌ژى و، ڕابـوردوو و ئاينده‌ى نى‌يه.. كه‌چى ده‌بينيت بازنه و مـه‌يدانى بـوون و ژيـانى "دڵ"ى هێنـده فراوانـه كه چه‌نده‌ها ڕۆژى پێش ئێسـتا و دواى ئێسـتاش ده‌گرێتـه‌وه! ته‌نانـه‌ت بازنـه و مـه‌يدانى ژيـانى "ڕۆح"ى مـرۆڤ لـه‌وه‌ش گه‌لـێ گـه‌وره و مـه‌زنتره، چونكـه چـه‌نده‌ها سـاڵى پێـش ئـه‌مڕۆ و چـه‌نده‌ها سـاڵى دواى ئـه‌مڕۆش لـه خـۆى ده‌گرێت.

جا لـه‌سه‌ر بناغه‌ى ئـه‌م توانـا و لێهاتنـه: گـه‌ر "دڵ" و "ڕۆح"ى مـرۆڤ بـه: ناسين و په‌رستنى خـواى گـه‌وره و، خۆشويستنى پـه‌روه‌ردگار و به‌ده‌ستهێنانى ڕه‌زامه‌ندى‌يه‌كانى، ژيانيان به‌ده‌ست هێنابێت، ئـه‌وا - لـه‌م ڕێ‌يـه‌وه - ته‌مه‌نـه فانى‌يه‌كـه‌ى "جه‌سته" ته‌مـه‌نێكى هه‌ميشـه‌يى لـه ئـامێز ده‌گرێـت، ته‌نانـه‌ت لـه خانـه‌ى نـه‌مرى و هه‌ميشـه‌ييدا ئـه‌م ته‌مه‌نـه "بـاقى" و نه‌بڕاوه‌يـه‌ى بـۆ به‌رهـه‌م ده‌هێنێت. كه‌واته ئه‌م ته‌مه‌نه "فانى"يه وه‌ك ته‌مه‌نێكى "باقى" و هه‌ميشـه‌يى لـێ دێت!

به‌ڵێ، به‌سـه‌ربردنى ته‌نـها يـه‌ك چركـه لـه پێنـاوى: خـواوه‌نـدى حـه‌ق و "باقى"دا و، بۆ خۆشويستنى و، پله به‌رزبوونـه‌وه‌ى مـرۆڤ لـه ناسينيدا و، لـه

ڕێی ڕەزامەندییەکانی ئەودا، بە ساڵێکی تەواو دادەنرێت. بەڵکو ئەو چرکەیە ژیانێکی باقی و هەمیشەییە و هەرگیز "نەمان" بە خۆیەوە نابینێت. بەڵام گەر ساڵێکی تەمەن - کە بێ گومان تەواو دەبێت و نامێنێت - لە پێناوی خوای گەورەدا بەسەر نەبرێت، ئەوا وەك چرکەیەکی کتوپڕی وایە. کەواتە ژیانی بێ ئاگایان هەرچەندەش درێژ بێت هێشتا وەك چەند دەم و ساتێکی کەمخایەن وایە، کە تەنها چرکەیەکیش تێپەڕ ناکات!

ئەم وتە بەناوبانگەی خوارەوە دەبێت بە بەڵگەی ئەم ڕاستییە، ئەوەتا دەڵێت:

"سِنَةُ الفِراقِ سَنَةٌ، وَسَنَةُ الوِصالِ سِنَةٌ"!

واتە: تەنها یەك چرکەی ماوەی جودایی و لێکدابڕان هێندە بە لای مرۆڤەوە درێژ خایەنە کە دەڵێی ساڵێکی تەواوە، کەچی ماوەی یەك ساڵی ڕەبەقی بە یەك شادبوون هێندە کورت و کەمخایەنە کە وەك ماوەی یەك چرکە وایە!

بەڵام من بە پێچەوانەی ئەم وتە بەناوبانگەوە دەڵێم:

یەك چرکەی تەمەن کە مرۆڤ لە بازنەی ڕەزامەندییەکانی خوای گەورە و لە پێناوی خواوەندی "باقی" و شکۆمەنددا بەسەری ببات، واتە یەك چرکەی ئەم بە یەك شادبوونە، نەك هەر تەنها وەك ساڵێك وایە، بەڵکو بە وێنەی پەنجەرەیەکی ئەوتۆیە کە بەسەر ژیانی باقی و هەمیشەییدا بڕوانێت!

هەروەها ئەو جودایی و لێکدابڕانەش کە لە نیگای ڕوانینی بێ ئاگایی و گومڕاییەوە بە جودایی و لێکبڕان دەردەکەوێت، نەك هەر ساڵێکی ڕەبەق وەك چرکەیەك لێ دەکات، بەڵکو هەزاران ساڵ دەکات بە ماوەی تەنها یەك چرکە لە پێش چاوی مرۆڤدا!

په‌ندێكی تر هه‌یه له‌وه‌ی پێشوو به‌ناوبانگتره و پشتی ئه‌م بۆچوونه‌ی ئێمه ده‌گرێت، ده‌ڵێت:

أرضُ الفلاةِ معَ الأعداءِ فنجانٌ سَمُّ الخِياطِ مع الأحبابِ ميدانُ[1]!

خۆ ئه‌گه‌ر بمانه‌وێت ڕوویه‌كی "ڕاست"ی ئه‌و وته‌یه‌ی پێشوو ده‌ربخه‌ین، ئه‌وا به‌م جۆره ده‌بێ كه:

ماوه‌ی به یه‌ك شادبوونی بوونه‌وه‌رانی "فانی" ماوه‌یه‌كی گه‌لێ كورته، ئه‌وه‌تا ماوه‌یه‌كی فانی‌یه و له‌ناوده‌چێت و نامێنێت. خۆ هه‌رچه‌نده‌ش درێژه بكێشێت هه‌ر هێشتا به كه‌م داده‌نرێت، چونكه به ماوه‌ی چاوتروو كاندنێك به‌سه‌رده‌چێت و ده‌بێت به خه‌ون و خه‌یاڵێكی كاتی و ڕێبوارانه‌ی ئه‌وتۆ كه دوای نه‌مانی خۆی خه‌م و په‌ژاره له دڵدا به‌جێ ده‌هێڵێت. كه‌واته "دڵی مرۆڤ" كه تامه‌زرۆ و تاسه‌مه‌ندی "مانه‌وه"یه له ساڵێكی ته‌واوی ئه‌م چه‌شنه به یه‌ك شادبوونانه، مه‌گه‌ر ته‌نها به ئه‌ندازه‌ی ماوه‌ی یه‌ك چركه، ده‌نا هیچ تام و له‌زه‌تێكی لێ ناچێژێت..

به‌ڵام جودایی هێنده درێژخایه‌نه و مه‌ودا و مه‌یدانه‌كه‌شی ئه‌وه‌نده فراوانه كه ته‌نها ماوه‌ی یه‌ك چركه، به قه‌ده‌ر ساڵێكی ڕه‌به‌ق، به‌ڵكو به ئه‌ندازه‌ی چه‌نده‌ها ساڵی زۆر، جودایی تێدا كۆ ده‌بێته‌وه. چونكه "دڵ"ی مرۆڤ كه موشتاقی مانه‌وه و تاسه‌مه‌ندی نه‌مری‌یه، هێنده خه‌م به جودایی ده‌خوات كه ته‌نانه‌ت جودایی ماوه‌ی یه‌ك دانه چركه‌ش ئازاری ده‌رخوارد ده‌دات و به چه‌شنێك پێوه‌ی ده‌تلێته‌وه كه ده‌ڵێی كه‌وتووه‌ته ژێر باری ئازاری قورسی

(١) واته: ده‌شتایی فراوان و به‌رین هێنده‌ی فنجانێك بچووكه ئه‌گه‌ر تیایدا له‌گه‌ڵ دوژمناندا بژیت، كونیله‌ی ده‌رزیش وه‌كو گۆڕه‌پانێكی گه‌وره وایه، ئه‌گه‌ر تیایدا له‌گه‌ڵ دۆست و هاوده‌ماندا بیت. (وه‌رگێڕ)

چەندین ساڵی جوداییەوە! چونکە جودایی ماوەی ئەو یەك چرکەیە چەندەها جۆری لەژمارەبەدەری جودایی تری یاد دەخاتەوە!

بەم جۆرە، دەرکەوت کە "ڕابوردوو" و "ئایندە"ی هەموو جۆرە خۆشەویستی‌یە نزمە ماددی‌یەکان، پڕن لە چەندەها جۆری لێکدابڕان و جودایی.

ئێمەش بەو بۆنەیەوە دەڵێین:

خەڵکینە!

ئایا دەتانەوێت تەمەنی کەم و فانیی خۆتان بگۆڕن بە تەمەنێکی باقی و درێژخایەن؟ تەنانەت بە تەمەنێك کە بەروبوومی سوود و قازانجتان بۆ بگرێت؟

مادەم وەڵامتان "بەڵێ"یە، کە وەڵامێکە مرۆڤێتیی مرۆڤ داخوازیەتی، ئەوا تەمەنتان لە پێناوی خواوەندی "باقی"دا بەسەر ببەن، چونکە هەر شتێك ڕوو لە "باقی" بکات، یەکێك لە درەوشانەوە باقی‌یەکانی ئەوی دەست دەکەوێت!

جا مادەم مرۆڤ زۆر بە توندوتیژی داوای تەمەنێکی درێژ دەکات و ئارەزوومەندی مانەوەیە و، "هۆکار"ێکیشی لە بەردەمدایە کە ئەم تەمەنە فانی‌یەی بۆ بگۆڕێت بە تەمەنێکی ئەوتۆ کە لەناوەرۆکدا درێژ بێت..

ئەوا بێ هیچ گومانێك، گەر مرۆڤ مرۆڤێتیی خۆی لەدەست نەدابێت، زۆر بە گەرمی و پەرۆشەوە بە دوای ئەو "هۆکار"ەدا دەگەڕێت و، هەموو شوێنێکی بۆ دەپشکنێت و، تێدەکۆشێت کە ئەو شتە گونجاوە بکات بە کردارێکی بەرجەستە و لەبەرچاو. بێ هیچ گومانێکیش بە هەموو هەڵسوکەوت و جموجوولەکانیەوە بەرەو ئەو ئەنجامە دەکەوێتە ڕێ.

ئه‌و هۆكاره‌ش ئه‌مه‌یه كه:

بۆ خوا كار بكه‌ن.. له‌به‌ر خوا به‌ یه‌ك بگه‌ن.. له‌ پێناوی خوادا تێبكۆشن.. با هه‌موو جموجووڵ و ڕه‌فتاریكتان له‌ چوارچێوه‌ی ڕه‌زامه‌ندیی خوا (واته: بۆ خوا.. له‌به‌ر خوا.. له‌ پێناوی خوا)دا بێت.. ئه‌و كاته‌ ده‌بینن كه‌ هه‌موو خوله‌كه‌كانی ئه‌م ته‌مه‌نه‌ كورته‌تان بووه‌ به‌ چه‌نده‌ها ساڵی زۆری درێژخایه‌ن.

"شه‌وی قه‌در" ئاماژه‌ بۆ ئه‌م ڕاستی‌یه‌ ده‌كات؛ چونكه‌ هه‌رچه‌نده‌ له‌ خۆیدا یه‌ك تاقه‌ شه‌وه‌، كه‌چی - به‌ ده‌قی قورئانی پیرۆز - له‌ هه‌زار مانگ باشتره‌. واته‌ له‌ حوكمی هه‌شتا و ئه‌وه‌نده‌ ساڵدایه‌!

ئاماژه‌یه‌كی تریش بۆ ئه‌م ڕاستی‌یه‌ هه‌یه‌، كه‌ بریتی‌یه‌ له‌و قاعیده‌یه‌ی له‌ لایه‌ن ئه‌هلی ویلایه‌ت و حه‌قیقه‌ته‌وه‌ سه‌لماوه‌ و پێی ده‌وترێ: "فراوان بوونی كات"(بسط الزمان) و، میعراجی پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ كرده‌وه‌ ده‌یچه‌سپێنێت و ده‌ری ده‌خات. ئه‌وه‌بوو چه‌ند خوله‌كێكی كه‌م له‌و میعراجه‌دا هێنده‌ی ماوه‌ی چه‌نده‌ها ساڵ فراوان بوون و، ساته‌كانی میعراج به‌ ئه‌ندازه‌ی هه‌زاران ساڵ فراوانی و هه‌مه‌لایه‌نگیری و درێژییان به‌ده‌ست هێنا. چونكه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ ڕێی میعراجه‌وه‌ ڕۆشته‌ ناو جیهانی به‌قاء(مانه‌وه‌)ه‌وه‌. خۆ ئاشكرایه‌ كه‌ چه‌ند خوله‌كێكی كه‌می جیهانی "باقی" جێی هه‌زاران ساڵی جیهانی "فانی"ی تێدا ده‌بێته‌وه‌.

هه‌روه‌ها - جگه‌ له‌ میعراج - ئه‌و ڕووداوه‌ زۆرانه‌ش كه‌ به‌سه‌ر ئه‌ولیا و پیاوچاكاندا هاتوون، ڕاستیی: (بسط الزمان) ده‌چه‌سپێنن. چونكه‌ هه‌ندێك له‌و ئه‌ولیایانه‌ له‌ ماوه‌ی یه‌ك خوله‌كدا ئه‌وه‌نده‌ كاروباریان ئه‌نجام داوه‌ كه‌ خه‌ڵكی تر مه‌گه‌ر له‌ ماوه‌ی یه‌ك ڕۆژدا ئه‌نجامی بده‌ن.. هه‌ندێكی تریان له‌ ماوه‌ی یه‌ك سه‌عاتدا هێنده‌ كاری گرنگی ڕایی كردووه‌ كه‌ به‌لای خه‌ڵكه‌وه‌

بە ماوەی ساڵێك ئنجا ڕایی دەکرێن.. هەندێکی تریشیان لە ماوەی یەك خولەکدا هەموو قورئانی پیرۆزی خەتم کردووە!

جا ئەم چەشنە ڕیوایەتانەی کە لەوانە دەگێڕرێنەوە هەرگیز گومان توخنیان ناکەوێت، چونکە ڕاوی‌یەکان هەموویان پیاوچاك و ڕاستگۆن و، خۆیان زۆر بەرزتر ڕاگرتووە لەوەی کە دابەزنە ئاستی قسەی دەمهەڵبەست و درۆ ڕێکخستن. چ جای ئەوەی کە ڕووداوەکانیش گەلێ زۆر و موتەواتیرن و لە ئەنجامی بینین و چاوپێکەوتنەوە ڕاوی‌یەکان دەیانگێڕنەوە.. کەواتە هەرگیز گومانیان تێدا نی‌یە و، "فراوانبوونی کات" ڕاستی‌یەکی چەسپاوە[١].

جۆرێکیشی هەیە کە هەموو کەسێك باوەڕی پێیەتی و تەسدیقی دەکات، کە بریتی‌یە لەو خەونانەی مرۆڤ دەیانبینێت و، هێندە حاڵ و باروودۆخی تێدا بەسەر دێت و ئەوەندەش قسەی تێدا دەکات و لەزەت و ئازاری تێدا دەچێژێت کە لە جیهانی بێداریدا پێویستیان بە ڕۆژێکی تەواو، تەنانەت لەوانەیە بە چەندەها ڕۆژ بێت!

پوختەی ئەمانەی کە باس کران:

هەرچەندە مرۆڤ بەدیهاتوویەکی "فانی"یە، کەچی بۆ "مانەوە" بەدی هێنراوە، چونکە بەدیهێنەرەکەی بە وێنەی ئاوێنەیەکی وێنە دەرەوەی درەوشانەوە باقی‌یەکانی خۆی بەدیی هێناوە و.. چەند ئەرکێکی ئەوتۆشی

---

(١) خوای گەورە دەفەرموێت:
﴿قالَ قائِلٌ منهم كَمْ لَبِثْتُمْ قالُوا لَبِثْنَا يوماً أو بعضَ يومٍ﴾ (الكهف:١٩)، ﴿وَلَبِثُوا في كَهْفِهِم ثلاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعاً﴾ (الكهف:٢٥).
ئەم دوو ئایەتەی سەرەوە بەڵگەن لەسەر: کورتبوونەوەی کات(طي الزمان) هەروەك ئەم ئایەتەی خوارەوەش بەڵگەیە لەسەر فراوانبوونی کات(بسط الزمان):
﴿وإِنَّ يَوْماً عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّون﴾ (الحج:٤٧). (دانەر)

خستووه‌ته ئه‌ستۆی كه‌ به‌رهه‌می "باقی" ده‌به‌خشن و.. به‌ شێوه‌یه‌كی هێنده‌ جوانیش ڕوخساری ئه‌وی كێشاوه‌ كه‌ كردوویه‌تی به‌ خولگه‌ی نه‌خش و نیگاری دره‌وشانه‌وه‌ی ناوه‌ جوانه‌كانی.

له‌به‌ر ئه‌وه‌، به‌خته‌وه‌ری و كارمه‌ندیی بنه‌ڕه‌تیی ئه‌م مرۆڤه‌ له‌وه‌دایه‌ كه‌:

به‌ هه‌موو هێز و ئه‌ندام و هه‌ستێكی و به‌ سه‌رجه‌م توانا و لێهاتنه‌ سروشتی‌یه‌كانیه‌وه‌ ڕوو بكاته‌ ئه‌و "باقی"یه‌ و.. له‌ پێناوی ڕه‌زامه‌ندیی ئه‌ودا هه‌نگاو بنێت و.. ده‌ست به‌ ناوه‌ جوانه‌كانیه‌وه‌ بگرێت و.. به‌ وێنه‌ی دووپات كردنه‌وه‌ی "زمان"ی، به‌ سه‌رجه‌م لایه‌نه‌ ناسكه‌كانی چه‌شنی "دڵ" و "ڕۆح" و "ژیری"یشی، هه‌میشه‌: "یا باقي أنت الباقي" دووپات بكاته‌وه‌!

هو الباقي، هو الأزلي الأبدي، هو السرمدي، هو الدائم، هو المطلوب، هو المحبوب، هو المقصود، هو المعبود.

﴿سُبْحانَكَ لا عِلْمَ لَنَا إلاّ ما عَلَّمْتَنا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾.

﴿رَبَّنَا لا تُؤاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾.

بریسکەی چوارەم:

میهرەبانیی پێغەمبەر ﷺ

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿لَقَدْ جَاءكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ ما عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ۞ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللهُ لا إلهَ إلاّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ العَظِيمِ﴾ (التوبة:١٢٨-١٢٩).

﴿قُلْ لا أَسْئَلُكُم عَلَيْهِ أَجْراً إلاّ الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾ (الشورى: ٢٣).

وا لە نێوان "دوو مەقام"دا ئاماژە بۆ کۆمەڵە ڕاستییەکی مەزن دەکەین کە لە دەریای ئەم ئایەتە مەزنانەدا شەپۆل دەدەن:

مەقامی یەکەم

"لە چوار سەرنج پێکهاتووە"

❑ سەرنجی یەکەم:

ئەم سەرنجە، کەماڵی میهرەبانی و بەزەیی نەبڕاوەی پێغەمبەر ﷺ بەرامبەر بە نەتەوەکەی دەردەخات:

بەڵێ، چەندین ڕیوایەتی صەحیح هەن مەودای میهرەبانیی کامڵ و شەفەقەتی تەواوی پێغەمبەر ﷺ سەبارەت بە نەتەوەکەی دەردەخەن، وەك ئەو ڕیوایەتەی کە ڕوونی دەکاتەوە:

له‌ ڕۆژی حه‌شری مه‌زن و له‌و ده‌مه‌دا كه‌ هه‌موو كه‌سێك ته‌نانه‌ت پێغه‌مبه‌رانیش - دروودیان له‌سه‌ر بێت - له‌تاو سام و شكۆ و هه‌یبه‌تی ئه‌و ڕۆژه‌دا ده‌ڵێن: "نفسي.. نفسي"، پێغه‌مبه‌ری ئازیز ﷺ له‌و ڕۆژه‌دا ده‌فه‌رموێ: "أُمّتي.. أُمّتي"[1]..

جا هه‌روه‌ك ئه‌م ڕیوایه‌تانه‌ی كه‌ شه‌فه‌قه‌تی مه‌زنی پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رامبه‌ر نه‌ته‌وه‌كه‌ی ڕوون ده‌كه‌نه‌وه‌ ئه‌مه‌یان گه‌یاند، له‌ كاتی له‌دایكبوونیشیدا دایكی به‌ڕێزی گوێی لێ بووه‌ كه‌ به‌و ساوایه‌شی هه‌ر به‌ نزای: "أُمّتي.. أُمّتي" لاڵاوه‌ته‌وه‌، هه‌روه‌ك لای ئه‌هلی كه‌شفی ئه‌ولیا و پیاوچاكانه‌وه‌ پشت ڕاست كراوه‌ته‌وه‌.

جگه‌ له‌مانه‌، سه‌رجه‌می ژیانی به‌پیت و پیرۆزی و، ئه‌و ڕه‌وشته‌ ڕه‌نگین و به‌رز و به‌سۆز و میهره‌بانییانه‌ش كه‌ له‌ سه‌رانسه‌ری ئاسۆكانی جیهاندا بلاوی كردنه‌وه‌، كه‌مالی سۆز و به‌زه‌یی و شه‌فه‌قه‌تی ئه‌و ده‌رده‌خه‌ن.

هه‌روه‌ك - له‌ ڕوویه‌كی تره‌وه‌ - پێغه‌مبه‌ر ﷺ خۆیشی شه‌فه‌قه‌ته‌ مه‌زنه‌كه‌ی به‌رامبه‌ر نه‌ته‌وه‌كه‌ی به‌ پێویستیی بێ سنووری خۆی ده‌رخستووه‌ به‌و سلاواتانه‌ی كه‌ نه‌ته‌وه‌كه‌ی پێشكه‌شی ده‌كه‌ن. ئه‌مه‌ش مه‌ودای په‌یوه‌ندی‌یه‌ میهره‌بانه‌كه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ سه‌رجه‌می به‌خته‌وه‌ری‌یه‌كانی نه‌ته‌وه‌كه‌یه‌وه‌، ده‌رده‌خات.

له‌ ڕووناكیی ئه‌م میهره‌بانی‌یه‌ گشتی و سۆز و به‌زه‌ییه‌ فراوانه‌ی ئه‌م ڕابه‌ره‌ میهره‌بانه‌دا ﷺ ده‌رده‌كه‌وێت كه‌: پشت هه‌ڵكردن له‌ سوننه‌تی پیرۆز و

---

(١) جزء من حديث الشفاعة الطويل، والحديث بطوله أخرجه البخاري برقم: ٣٣٤٠ و ٣٣٦١ و ٤٧١٢ ومسلم برقم: ١٩٤ والترمذي برقم: ٤٥٥١ "تحفة" كلهم من حديث أبي هريرة رضي الله عنه، باختلاف في السياق. (وه‌رگێڕ - له‌ چاپه‌ عه‌ره‌بی‌یه‌كه‌ی "اللمعات"ه‌وه‌)

خاوێنی، لە ڕاستیدا ناشکوری و بێ نەزانینێکی گەلێ گەورەیە، تەنانەت بە مردنی ویژدانیش لە قەڵەم دەدرێت.

بەڵێ، لەم دەرەنجامە تێبگە و بۆ خۆت لێکی بدەرەوە.

❑ سەرنجی دووهەم:

پێغەمبەری ئازیز ﷺ لە ناوەندی ئەرکی گەورە و گشتیی "پێغەمبەرایەتی‌یەکەی"دا، میهرەبانی‌یە مەزنەکەی خۆی بەرامبەر چەند کاروبارێکی جوزئی و تایبەتی دەرخستووە..

جا بەکارهێنانی ئەو شەفەقەتە مەزن و میهرەبانی‌یە فراوانە بۆ ئەو بابەت و کاروبارە جوزئییانە بە پێی "ڕواڵەت" لەگەڵ گەورەیی ئەرکی پێغەمبەرێتیدا ناگونجێ. بەڵام بە پێی "ڕاستی و واقیع" ئەو بابەتە جوزئی و کارە تایبەتییانە، نوێنەر و پێشەنگی سەرەتای زنجیرەیەکن کە لە داهاتوودا ئەرکی گشتیی پێغەمبەرایەتی‌یەکەی دەگرنە ئەستۆ، بۆیە ئەو بایەخە زۆرەی بە نوێنەری ئەو زنجیرەیە داوە.

بۆ نموونە:

ئەو شەفەقەتە زۆر و گرنگی‌یە لەڕادەبەدەرەی کە پێغەمبەر ﷺ بەرامبەر حەزرەتی حەسەن و حسەین - لە تافی منداڵییاندا - نواندی، تەنها خۆشەویستی و شەفەقەتێکی سروشتی و هەڵقوڵاوی هەستی پەیوەندیی خزمایەتی نی‌یە، بەڵکو جگە لەمەش، لە سەرچاوەی ئەو بەسیرەتەوە هەڵقوڵاوە کە دەبینێت ئەم دوانە سەرەتای زنجیرەیەکی نوورانیی ئەوتۆن لە داهاتوودا ئەرکێکی گرنگی "پێغەمبەرایەتیی مەزن"ی ئەو ڕادەپەڕێنن و، هەریەکەیان سەرچاوە و نوێنەر و پێشەوای کۆمەڵێکی گەورەی میراتگری پێغەمبەر ﷺ دەبن.

به‌ڵێ، پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌به‌ر گه‌لێ كه‌سی میراتگری ئه‌ركی پێغه‌مبه‌رێتی‌یه‌كه‌ی، له‌وانه‌ی كه‌ وه‌ك "مه‌هدی" وان و هه‌ڵگری شه‌ریعه‌ته‌ بێگه‌رده‌كه‌ین و له‌ نه‌وه‌ و وه‌چه‌ی نووارنی و پیرۆزی حه‌زره‌تی حه‌سه‌نن وه‌ك شێخی گه‌یلانی[1]، حه‌زره‌تی حه‌سه‌نی له‌ ئامێز گرتووه‌ و به‌كه‌ماڵی سۆز و شه‌فه‌قه‌ت و میهره‌بانی‌یه‌وه‌ سه‌ری ماچ كردووه‌. چونكه‌ پێغه‌مبه‌ری ئازیز ﷺ له‌ ڕێی بینایی و به‌سیره‌تی پێغه‌مبه‌رێتی‌یه‌وه‌ ئه‌و ئه‌ركه‌ خاوێن و مه‌زنانه‌ی بینیوه‌ كه‌ ئه‌و به‌ڕێزانه‌ له‌ داهاتوودا ده‌یانگرنه‌ ئه‌ستۆ. بۆیه‌ پێشه‌كی ڕێزی له‌ كار و خزمه‌تگوزاری‌یه‌كانیان ناوه‌ و، له‌ بریی هه‌موویان، وه‌ك نیشانه‌یه‌كی ڕێز و پێزانین و هاندان، سه‌ری حه‌زره‌تی حه‌سه‌نی ماچ كردووه‌!

پاشان ئه‌و بایه‌خه‌ مه‌زنه‌ی كه‌ پێغه‌مبه‌ری خۆشه‌ویست ﷺ به‌ حه‌زره‌تی حه‌سه‌ینی داوه‌ و سۆزی گه‌رم و به‌تینیشی به‌رامبه‌ری ده‌ربڕیوه‌، له‌به‌ر ئه‌و پێشه‌وا و مه‌رده‌ مه‌زنانه‌یه‌ كه‌ میراتگری ڕاسته‌قینه‌ی پێغه‌مبه‌رێتی‌یه‌كه‌ین و

---

(١) شێخ عه‌بدولقادری گه‌یلانی له‌ ساڵی ٤٧٠ی كۆچی له‌ گه‌یلان هاتووه‌ته‌ دنیا و، له‌ نه‌وه‌ی حه‌زره‌تی حه‌سه‌نه‌. بۆ خوێندن ڕۆیشتووه‌ بۆ به‌غدا و سه‌رجه‌می زانسته‌ ئیسلامی‌یه‌كانی ئه‌و ڕۆژگاره‌ی لای زانایانی پایه‌ به‌رزی به‌غدا خوێندووه‌. یه‌كێكه‌ له‌ گه‌وره‌ خزمه‌تگوزارانی ئایینی ئیسلام و، چه‌نده‌ها كه‌س له‌ گاور و جووله‌كه‌كان له‌ خزمه‌تیدا موسڵمان بوون و هه‌زاران موسڵمانیش له‌سه‌ر ده‌ستیدا تۆبه‌یان كردووه‌ و ده‌ستبه‌رداری كرده‌وه‌ خراپه‌كان بوون. چه‌ند كتێبێكی له‌ دوای خۆی به‌جێ هێشتووه‌ وه‌ك (الغنية) و (فتوح الغيب) و (الفتح الرباني). له‌ ساڵی ٥٦١ك له‌ ته‌مه‌نی نه‌وه‌د ساڵیدا كۆچی دوایی كردووه‌ و له‌ قوتابخانه‌كه‌ی خۆی له‌ به‌غدا نێژراوه‌. بۆ مه‌به‌ستی ناسینی پایه‌به‌رزیی ئه‌م مه‌رده‌ مه‌زنه‌ و ئاشنا بوون به‌ ڕۆڵی كاریگه‌ری له‌ مێژووی ئیسلامدا، خوێنه‌ری به‌ڕێز ڕه‌وانه‌ی ئه‌و فه‌سڵانه‌ ده‌كه‌ین كه‌ مامۆستای مێژوونووسی هاوچه‌رخ (أبو الحسن الندوي) خوا لێی خۆش بێت، له‌ به‌رگی یه‌كه‌می (رجال الفكر والدعوة في الإسلام)دا تۆماری كردوون، هه‌روه‌ها كتێبی: (هكذا ظهر جيل صلاح الدين وهكذا عادت القدس) نووسینی: (د. ماجد عرسان الگيلاني) به‌ تایبه‌ت (الفصل الحادي عشر: مدارس الإصلاح والتجديد، المدرسة القادرية). (وه‌رگێر)

چەشنی "مەهدی" وان و لە نەوەی نوورانیی حەزرەتی حسەینن، وەك: حەزرەتی "زەینولعابیدین"[١] و "جەعفەری صادق"[٢]. بەڵێ، پێغەمبەر ﷺ لەبەر هەموو ئەو گەورە مەردانەی کە لە داهاتوودا سەری ئیسلام بەرز دەکەنەوە و لە دوای خۆی ئەرکی پێغەمبەرایەتی‌یەکەی ڕادەپەڕێنن، گەردنی حەزرەتی حسەینی ماچ کرد و شەفەقەتی لە ڕادە بەدەر و کەماڵی بایەخ پێدانی لە ئاستدا دەربڕی!

بەڵێ، ڕوانینی ئەو پێغەمبەرەی ﷺ کە هێشتا لە دنیادا بووە و لە باشترین سەدەی بەختەوەریدا ژیاوە بە "دڵی هاوڕاز و ڕاهاتووی لەگەڵ غەیبی پەنهان"دا مەیدانی حەشری بەرینی ناو جیهانی ئەودنیای هەتاهەتایی بینیوە.. ئەو ڕوانینەی کە هەر لەسەر زەوی‌یەوە بەهەشتی ناو ئاسمانە بەرزەکانی پێ دیوە و سەیری مەلائیکەتی پێ کردووە.. کە ڕووداوە شارراوەکانی پشتی پەردەی تاریك و دێرینی (هەر لە سەردەمی حەزرەتی ئادەمەوە، دروودی لەسەر بێت) چاو لێ بووە، تەنانەت بە بینینی خواوەندی مەزنیش شەرەفمەند و بەختەوەر بووە.. بێ هیچ گومانێك ئەم ڕوانینە نوورانی و

---

(١) زەینولعابیدین: (٣٦-٩٤ کۆچی) ناوی عەلی و کوڕی حەزرەتی حسەینی کوڕی حەزرەتی عەلی‌یە، خوا لە هەموویان ڕازی بێت. هێندە سەرقاڵی خواپەرستی بووە کە بە نازناوی "زەینولعابیدین" و "سەججاد" ناوبانگی دەرکردووە. باپیری سەرجەم ساداتی حسەینی‌یە. لە لایەن خەڵکی ڕۆژگاری خۆی بە: (زانست و تەقوا و تەوازوع و ئارام و پێشەوای شارەزای ڕازەکانی قورئان و سوننەت و ئیمانی دامەزراو) ناسراو بووە. کۆمەڵێ ئامۆژگاری و گوفتاری پڕ لە پەند و دانستی دوای خۆی بەجێ هێشتووە. (وەرگێڕ)

(٢) ئیمام جەعفەری صادق (٨٠-١٤٨ك/٦٩٩-٧٦٥ز) کوڕی ئیمام محەممەد باقری کوڕی ئیمام عەلی زەینولعابیدینی کوڕی حەزرەتی حسەینە، خوا لە هەموویان ڕازی بێت. یەکێکە لە گەورە مەردانی تابیعین و پلەیەکی بڵندی لە زانستدا بووە و چەند کەسێکی پایە بەرزی وەك ئیمامی ئەبوو حەنیفە و ئیمامی مالیك دەرسیان لە لا خوێندووە. لە دایك بوون و کۆچی دوایشی لە شاری مەدینەدا بووە. (وەرگێڕ)

به‌سیره‌ته داهاتوو بینه، قوتبه گه‌وره‌كان و پێشه‌وایانی میراتگری ئه‌ركی پێغه‌مبه‌رایه‌تی و مه‌هدییانی داهاتووی نه‌وه‌ی حه‌زره‌تی حه‌سه‌ن و حسه‌ینی دیوه و، له‌ بریی هه‌موو ئه‌وانه‌، سه‌ری ئه‌مانی ماچ كردووه‌!

به‌ڵێ، ماچكردنی سه‌ری حه‌زره‌تی حه‌سه‌ن - خوای لێ ڕازی بێت - له‌ لایه‌ن پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ به‌شێكی گه‌وره‌ی شێخی گه‌یلانیی تێدایه‌!

❑ سه‌رنجی سێهه‌م:

واتای ئایه‌تی: ﴿إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾ - به‌ پێی ته‌فسیر و بۆچوونێك - ئه‌وه‌یه‌ كه‌:

پێغه‌مبه‌ری ئازیز ﷺ له‌ كاتی ئه‌نجامدانی كاری پێغه‌مبه‌رێتی‌یه‌كه‌یدا جگه‌ له‌ خۆشویستنی ئالی به‌یته‌كه‌ی هیچ پاداشتێكی تری له‌ كه‌س ناوێت.

ئه‌گه‌ر بوترێت:

كه‌واته‌ به‌پێی ئه‌م واتایه‌ پاداشتێك له‌ ڕووی خزمایه‌تی‌یه‌وه‌ ڕه‌چاو كراوه‌، كه‌چی ئایه‌تی پیرۆزی: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُمْ﴾ (الحجرات:١٣) به‌ڵگه‌یه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی كه‌ ئه‌ركی پێغه‌مبه‌رایه‌تی‌یه‌كه‌ی له‌ ڕووی: (خۆ نزیك كردنه‌وه‌ی مرۆڤه‌وه‌ له‌ خوای گه‌وره‌، به‌ ته‌قوا) به‌رده‌وام ده‌بێت.. نه‌ك له‌ ڕووی (خزمایه‌تی‌یه‌وه‌)!

له‌ وه‌ڵامدا ده‌ڵێین:

پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌و ڕوانینه‌ هاوڕاز و ئاشنا له‌گه‌ڵ غه‌یبه‌ی كه‌ خوای گه‌وره‌ پێی به‌خشیبوو، بینیبووی كه‌: له‌ داهاتوودا ئالی به‌یتی وه‌ك دره‌ختێكی مه‌زن و نوورانییان لێ دێت؛ لق و په‌ل بۆ سه‌رجه‌می جیهانی ئیسلام ده‌هاوێن و.. زۆربه‌ی ڕه‌ها و گشتیی ئه‌و كه‌سانه‌ش كه‌ چینه‌ جیاجیاكانی جیهانی ئیسلامی به‌ره‌و خێر و ڕاسته‌ شه‌قامی هیدایه‌ت ڕێنمایی ده‌كه‌ن و، نموونه‌ی به‌رجه‌سته‌ی هه‌موو كه‌ماڵاتی مرۆڤن، له‌ناو ئالی به‌یتدا سه‌ر هه‌ڵده‌ده‌ن.

هەروەها پەردەی لە ڕووی ئەوەش لاداوە کە دوعای نەتەوەکەی لە تەحیاتی نوێژدا سەبارەت بە "ئالی بەیت" لای خوای گەورە گیرا بووە، کە بریتی‌یە لە:

"اللهم صل على محمدٍ وعلى آل محمد، كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم في العالمين، انك حميد مجيد".

واتە: هەروەك زۆربەی ڕابەرانی نوورانی و هیدایەتدەرانی نەتەوەی حەزرەتی ئیبراهیم - درورودی لەسەر بێت - پێغەمبەرن و لە نەوە و ئالی ئەون.. بە هەمان جۆر، پێغەمبەر ﷺ بینیویەتی کە قوتبەکانی ئالی بەیت لە داهاتووی نەتەوەی حەزرەتی موحەممەددا ﷺ بە چەشنی پێغەمبەرانی بەنی ئیسرائیل ئەرکی مەزنی خزمەتگوزاریی هەمەلایەنە و جۆراوجۆری ئایینی ئیسلام دەگرنە ئەستۆ و ڕایدەپەڕێنن..

لەبەر ئەمەیە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمانی پێ دراوە کە بڵێت: ﴿قُلْ لا أَسْئَلُكُم عَلَيْهِ أَجْراً إِلاّ الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾ و، داوای خۆشویستنی ئالی بەیتی لە نەتەوەکەی کردووە.

ئەو بەڵگەیەش کە پشتی ئەم ڕاستی‌یە دەگرێت ئەوەیە کە لە ڕیوایەتی تردا هاتووە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: "يا أيها الناس إني قد تركت فيكم ما إن أخذتم به لن تضلّوا: كتاب الله وعترتي أهل بيتي"[1]. چونکە ئالی بەیت سەرچاوە و پارێزگارانی سونەتی خاوێنی پێغەمبەرن ﷺ و، یەکەم کۆمەڵن شوێن پێ هەڵگرتنی سوننەتیان لە ئەستۆ نراوە.

---

(١) حديث صحيح، أخرجه الترمذي برقم: ٣٧٨٦ والطبراني في الكبير: ٢٦٨٠ وللحديث شواهد كثيرة. أنظر الأحاديث الصحيحة رقم: ١٧٦١. (وەرگێڕ - لەچاپە عەرەبی‌یەکەی "اللمعات"ەوە)

به‌م جۆره و به‌م واتا و ناوه‌رۆكانه‌ی ئێستا لێره‌دا باس كران، ڕاستیی ئه‌م فه‌رمووده‌یه ڕوون ده‌بێته‌وه. واته به شوێنكه‌وتنی ته‌واوه‌تیی قورئان و سوننه‌تی پیرۆز..

به واتایه‌كی تر:

مه‌به‌ست له ئالی به‌یت له ڕووی ئه‌ركی پێغه‌مبه‌رایه‌تی‌یه‌وه شوێن پێ هه‌ڵگرتنی سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ره ﷺ. چونكه ئه‌و كه‌سه‌ی واز له سوننه‌تی پیرۆز ده‌هێنێت - له ڕاستیدا - له ئالی به‌یت نا‌ژمێررێت و، هه‌رگیز ناكرێ لایه‌نگری ڕاسته‌قینه‌ی ئالی به‌یت بێت.

پاشان حیكمه‌تی ویستی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له كۆكردنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌كه‌ی له ده‌وری ئالی به‌یتدا ئه‌وه‌یه كه:

پێغه‌مبه‌ری ئازیز ﷺ به ڕوخسه‌تێكی خوایی، زانیبووی: به تێپه‌ڕبوونی كات وه‌چه‌ی ئالی به‌یت زیاد ده‌بن و ئایینی ئیسلامیش له ژیانی موسڵماناندا به‌ره‌و لاوازی ده‌ڕوات، جا له كاتێكی ئاوادا كۆمه‌ڵێكی هاوپه‌یوه‌ندی و یه‌كگرتووی له‌وپه‌ڕی هێز و زۆریدا بۆ موسڵمانان به پێویست داده‌نرێت، تاكو ببێت به مه‌ڵبه‌ند و ته‌وه‌ره‌یه‌ك بۆ به‌ره‌و پێش چوونی جیهانی مه‌عنه‌ویی ئیسلام. پێغه‌مبه‌ر ﷺ ئه‌مه‌ی به "ڕوخسه‌تی خوای گه‌وره" زانیوه و، ویستوویه‌تی نه‌ته‌وه‌كه‌ی خۆی له‌و ڕۆژگارانه‌دا له ده‌وری ئالی به‌یتی جه‌م بكات.

به‌ڵێ، هه‌رچه‌ند له ئیمان و بیر و باوه‌ڕدا ئالی به‌یت پێشكه‌وتووتر نین به‌سه‌ر كه‌سانی تردا، به‌ڵام له ملكه‌چبوون و لایه‌نگرتن و "وه‌لاء"دا بۆ ئیسلام گه‌لێ پێشیان ده‌كه‌ون، چونكه ئه‌وان به فیطره‌ت و وه‌چه و سروشت وه‌لائیان بۆ ئیسلامه، وه‌ك ئاشكراشه لایه‌نگیری و وه‌لائی سروشتی، با

لاواز و نادیار و تەنانەت لەسەر ناحەقیش بێت، لە لایەن خاوەنەکەیەوە وازی لێ ناهێنرێت، چ جای وەلاء و لایەنگیری بۆ ڕاستییەك کە زنجیرەی باپیرانی پەیوەستی بوون و گیانیان لە پێناودا بەخت کردووە و شەرەفمەندی و سەربەرزییان پێ بەدەست هێناوە. دیارە ڕاستیی ئاوا، لەوپەڕی هێز و لە چلەپۆپەی شەرەفمەندیدایە و، لەسەر ڕێی "ڕاست"ی ڕوون و ئاشکرایە.

ئایا کەسێك بە ڕوونی لە ناخی خۆیدا هەست بە مەودای ڕەسەنایەتیی ئەم وەلاء و لایەنگیرییە سروشتییە بۆ ئیسلام بکات، دەتوانێت دەستبەرداری بێت و وازی لێ بهێنێت؟

جا ئالی بەیت بەم دەست پێوەگرتنە توند و گەرمەیان بە ئیسلامەوە – کە ئیلتیزام و دەست پێوەگرتنێکی سروشتییە - "نیشانەی ئاسایی" لەسەر ڕاستیی ئایینی ئیسلام وەك "بەڵگەی بەهێز" وایە لە لایان، چونکە ئەوان بە سروشت لایەنگری ئیسلامن. بەڵام کەسانی تر دوای قەناعەت کردنیان نەبێ لە ڕێی "بەڵگەی بەهێز"ەوە، ئیلتیزام بە ئیسلامەوە ناکەن!

مەكتووبی هەشتەم:

شەفەقەت لە خۆشەویستی بلندترە

باسمه سبحانه

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

گەلێ دانستی زۆر لەوەدا هەیە کە هەردوو ناوی: "الرحمن الرحیم" ڕۆشتوونەتە ناو "بەسمەلە"وە و، لە سەرەتای هەموو کارێکی گرنگیشەوە دەوترێن..

پشت بە خوا ڕوونکردنەوەی ئەو دانستانە بۆ کاتێکی تر هەڵدەگرین. بەڵام لێرەدا لە هەست و نەستێکی تایبەت بە خۆم دەدوێم.

برام! من دەبینم دوو ناوی "الرحمن الرحیم" نوور و ڕووناکی‌یەکی ئەوتۆیان هەیە کە دەوراندەوری سەرانسەری گەردوونی داوە و، هێندەش هێز و درەخشانییان بۆ هەموو ڕۆحێك تێدا دەبینم کە سەرجەمی پێداویستی‌یە هەمیشەییەکانیان نەهێڵێت و لە دوژمنە زۆر و لەژمارە بەدەرەکانیشیان ڕزگاریان بکات..

چونکە بۆم دەرکەوت کە گرنگترین هۆکار و ڕێی گەیشتن بەم دوو نوورە مەزنە بریتی‌یە لە: "هەژاری لەگەڵ شوکرانەبژێری" و "کۆڵەواری لەگەڵ شەفەقەت"دا..

بە واتایەکی تر بریتی‌یە لە: "بەندایەتی" و "هەژاری".

جا بە بۆنەی ئەم مەسەلەیەوە، من بە پێچەوانەی ڕای زانا لێکۆڵەرەکان، تەنانەت بە پێچەوانەی ڕای مامۆستاکەشم کە ئیمامی ڕەببانی‌یە، دەڵێم:

ئەو هەست و سۆزە توندوتیژ و درەخشانەی کە حەزرەتی یەعقووب بەرامبەر بە حەزرەتی یووسف - درووودیان لەسەر بێت - دەری بڕیوە، هەڵقوڵاوی "عیشق" و "مەحەببەت" نین، بەڵکو لە کانیاوی شەفەقەتەوە هەڵقوڵاون. چونکە شەفەقەت لە عیشق و مەحەببەت کاریگەرترە و لە هەردوو کیشیان درەخشانتر و بەرزتر و خاوێنترە. کەواتە شەفەقەت شایانترە بۆ پلە و پایەی "نبووەت".

بەڵام "مەحەببەت" و "عیشق" شایانی پلە و پایەی نبووەت نین، گەر بە توندی ئاراستەی خۆشەویستانی مەجازی و بەدیهاتووان بکرێن.

واتە ئەو هەست و سۆزانەی حەزرەتی یەعقووب بەرامبەر بە حەزرەتی یووسف - درووودیان لەسەر بێت - کە قورئانی پیرۆز لە درەخشانترین شێوە و بریسکاوەترین ئیعجازدا باسی کردووە و هۆکارێکە بۆ گەیشتن بە ناوی "الرحیم"ی خوای گەورە، بریتی‌یە لە پلەیەکی یەکجار بەرز و بلندی "شەفەقەت".

بەڵام "عیشق" کە هۆی گەیشتنە بە ناوی "الودود"ی خوای گەورە، لە خۆشەویستیی "زولەیخا"ی خێزانی عەزیزدا بۆ حەزرەتی یووسف - درووودی لەسەر بێت - دەبینرێت.

کەواتە قورئانی پیرۆز لە چ مەودایەکی بڵند و باڵادا بەرزیی هەست و سۆزەکانی حەزرەتی یەعقووب بەسەر هەست و سۆزەکانی زولەیخادا ڕوون دەکاتەوە، لە هەمان مەوداشدا بەرزیی "شەفەقەت" لە چاو "مەحەببەت"دا دەخاتە ڕوو!

مامۆستاكه‌م (ئیمامی ڕه‌ببانی)(١) فه‌رموویه‌تی:

"جوانیی حه‌زره‌تی یووسف له‌ جۆری جوانی‌یه‌كانی دوارۆژ بووه. كه‌واته ئاراسته كردنی مه‌حه‌بیه‌ت به‌رامبه‌ر به‌و جوانی‌یه له جۆری مه‌حه‌بیه‌ته مه‌جازی‌یه‌كان نی‌یه، هه‌تا قسوور و ناته‌واویی بدرێته پاڵ"(٢)..

---

(١) "ئیمامی ڕه‌ببانی" (٩٧١-١٠٣٤ ك) ناوی (ئه‌حمه‌دی كوڕی عه‌بدوله‌حه‌د)ه و خه‌ڵكی (سه‌رهه‌ند)ی هیندستانه و نازناوی به "فارووقی" بڵاوبووه‌ته‌وه چونكه له نه‌وه‌ی حه‌زره‌تی عومه‌ری كوڕی خه‌تتابه، خوای لێ ڕازی بێت. نوێكاری ئایین(مجدد) بووه له سه‌ره‌تای هه‌زاره‌ی دووهه‌می كۆچیدا و به ڕاستیش ئه‌ركی تازه كردنه‌وه‌ی به‌جێ هێناوه. له زانسته‌كانی سه‌رده‌می خۆیدا ده‌ستێكی تابلێی باڵای بووه، جگه له‌وه‌ی كه خاوه‌نی ده‌روونێكی پاك و ئیخلاسێكی كه‌م وێنه و ڕۆحێكی په‌روه‌رده كراو بووه له به‌ندایه‌تییدا بۆ خوای گه‌وره و، دڵێكی هه‌میشه بێداری بووه. چه‌ندین جار پله‌وپایه‌ی به‌رزی دراوه‌تێ هیچیانی وه‌رنه‌گرتووه. ئه‌و ئاشووبه‌ی (ئه‌كبه‌رشا)ی هیند بۆ له‌ناوبردنی ئیسلام هه‌ڵی گیرساند، ئه‌م زاته توانیی به‌ره‌نگاری ببێته‌وه و ڕووبه‌ڕووی ڕابووه‌ستێت و ده‌وڵه‌تی مه‌غۆل له هیندستاندا له "ئیلحاد" و "بێ بڕوایی" و "به‌رهه‌می"یه‌وه بگێڕێته‌وه بۆ باوه‌شی ئیسلام له ڕێی بڵاو كردنه‌وه‌ی په‌یڕه‌وی به‌یعه‌ت و برایه‌تی و ڕێنمایی خه‌ڵكی‌یه‌وه و، توانیی (ته‌صه‌ووف) له‌و شتانه‌ی تێكه‌ڵی بووبوون و لێلیان كردبوو، پاك بكاته‌وه. به‌م پێیه ئیمامی ڕه‌ببانی به خۆری تیشكداری قوتابخانه‌ی نه‌قشبه‌ندی ده‌ژمێررێت له ته‌صه‌ووفدا. بانگه‌وازه‌كه‌ی به شێوه‌یه‌كی به‌ربڵاو له نیوه دوورگه‌ی هینددا بڵاو بووه‌وه و، یه‌كێك له به‌روبوومه‌كانی (ئۆرنگ زیب)شای خواناس بوو كه له سه‌رده‌می فه‌رمانڕه‌وایی ئه‌ودا سه‌ری ئیسلام و موسڵمانان به‌رز بووه‌وه و كافرانیش سه‌رشۆڕ كران. ته‌ریقه‌ته‌كه‌ی به‌هۆی گه‌وره زانا و كه‌سایه‌تیی به‌ناوبانگی كورد: "مه‌ولانا خالیدی نه‌قشبه‌ندی"یه‌وه (١١٩٢-١٢٤٢ ك) له هه‌موو جیهانی ئیسلامیدا بڵاوبووه‌ته‌وه.. چه‌ند به‌رهه‌مێكی دوای خۆی به‌جێ هێشتووه، به‌ناوبانگه‌كه‌یان "مه‌كتووبات"ه كه "محه‌ممه‌د موراد مه‌نزیله‌وی" كردوویه‌تی به عه‌ره‌بی. هه‌روه‌ك له‌م ساڵانه‌ی دواییدا (ساڵی ١٤٢٥ كۆچی) مامۆستا محه‌ممه‌د ئه‌یوبی گه‌نجی له سنه لێكۆڵینه‌وه‌یه‌كی ڕێكوپێكی له ده‌قه فارسی‌یه‌كه‌ی مه‌كتووباتدا به ئه‌نجام گه‌یاندووه و، له لایه‌ن ئینتیشاراتی صدیقی له زاهیدان به چاپێكی قه‌شه‌نگ و به‌رگێكی جوان بڵاو كراوه‌ته‌وه. خوا پاداشتی خێریان بداته‌وه. (وه‌رگێڕ)

(٢) بڕوانه: (مكتوبات الإمام الرباني) ج٣/ص١٣٤ مه‌كتووبی سه‌دهه‌م. (وه‌رگێڕ)

چونکە ئیمامی ڕەببانی پێی وایە عیشقی مەجازی بە تەواوی شایانی مەقامی "پێغەمبەرایەتی" نی‌یە.

بەڵام من دەڵێم:

ئەی مامۆستای بەڕێزم!

ئەمە تەئویلێکی دژوارە! دەبێ حەقیقەت بەم جۆرە بێت:

ئەو هەست و سۆزانە، هەست و سۆزی "مەحەببەت" نین، بەڵکو پلەیەکی "شەفەقەت"ن کە سەد هێندەی مەحەببەت درەخشانتر و فراوانتر و بەرز و بلندترە.

بەڵێ، هەموو جۆرەکانی "شەفەقەت" ناسك و خاوێنن.. بەڵام زۆر جۆری "عیشق" و "مەحەببەت" هەن کە تەنازولیان بۆ ناکرێت!

پاشان ئەوەش هەیە کە "شەفەقەت" فراوانە، چونکە ئەو باوکەی کە شەفەقەتی بۆ منالەکانی خۆی هەیە، بەرامبەر هەموو منالێکی بچووك تەنانەت بەرامبەر گیانلەبەرانیش خاوەنی شەفەقەت و بەزەییە و، بەم کارەش یەکێك لە نوورەکانی ناوی "الرحیم"ی خوای گەورە دەردەخات کە دەورانەوەری هەموو شتێکی داوە. بەڵام "عیشق" خۆشەویستیی مرۆڤ تایبەت دەکات تەنها بە خۆشەویستەکەی خۆی، بە ڕادەیەك کە لەو پێناوەدا واز لە هەموو شتێکی تر دەهێنێت، یان بە شێوەیەکی ناوەکی(ضمني) زەمی ئەوانی تر دەکات و، لە شان و شکۆیان دادەبەزێنێت، تاکو ڕێز و بایەخی خۆشەویستەکەی بەرز ڕابگرێت!

بۆ نموونە یەکێك لە عاشقان وتوویەتی:

(خۆر کاتێ جوانیی خۆشەویستەکەم دەبینێت شەرم دەیگرێت و لە پشت پەردەی هەورەوە خۆی دەشارێتەوە، تاکو نەیبینێت)!

ئه‌ی عاشقی شه‌یدا! به‌ چ مافێك "خۆر" شه‌رمه‌زار ده‌كه‌یت، كه‌ لاپه‌ڕه‌یه‌كی هێنده‌ نوورانی‌یه‌ هه‌شت ناوی مه‌زنی خوای گه‌وره‌ ده‌رده‌خات؟!

پاشان ئه‌وه‌ش هه‌یه‌ كه‌ "شه‌فه‌قه‌ت" بێگه‌رده‌ و هیچ خواستێكی له‌ شه‌فه‌قه‌ت پێدا هاتووه‌كه‌ ناوێت! كه‌واته‌ خاوێنه‌ و داوای پاداشت ناكات. به‌ڵگه‌ش له‌سه‌ر ئه‌مه‌: شه‌فه‌قه‌تی دایكانی گیانله‌به‌رانه‌ كه‌ ئاوێته‌ی خۆبه‌خت كردنه‌ و له‌ نزمترین پله‌ی شه‌فه‌قه‌تدایه‌، چونكه‌ هیچ شتێكی له‌ به‌رامبه‌ر شه‌فه‌قه‌ته‌كه‌یه‌وه‌ ناوێت..

كه‌چی "عیشق" پاداشتی ده‌وێ.. گریه‌ و زاریی عاشقان جۆرێكه‌ له‌و داواكاریی حه‌ق و پاداشته‌!

كه‌واته‌ شه‌فه‌قه‌تی حه‌زره‌تی یه‌عقووب - درورودی له‌سه‌ر بێت - كه‌ دره‌خشانترین نووره‌ له‌ دره‌خشانترین سووره‌تی قورئان (سووره‌تی یووسف)دا، هه‌ردوو ناوی جوانی: "الرحمن الرحیم" ده‌رده‌خات و ڕایده‌گه‌یه‌نێت كه‌:

"شه‌فه‌قه‌ت" ڕێگای به‌زه‌یی و میهره‌بانی‌یه‌.

ئنجا چاره‌سه‌ری ئازاری ئه‌و شه‌فه‌قه‌ته‌ش بریتی‌یه‌ له‌:

﴿فالله خيرٌ حافظاً وهو أرحمُ الراحمين﴾! (يوسف:٦٤).

الباقي هو الباقي

سه‌عیدی نوورسی

مزگێنی‌یەكانی تەوحید

باسمه سبحانه

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

(لا إله إلا الله، وحده، لا شريك له، له الملك، وله الحمد، يحيي، ويميت، وهو حي لا يموت، بيده الخير، وهو على كل شيء قدير، وإليه المصير)[1].

(ئەم ڕستەیە كە پوختەی تەوحیدە، بریتی‌یە لە یازدە وشە و، خوێندنی لە پاش نوێژی بەیانی و شێوان گەلێ بەهرە و سوودی زۆری تێدایە، بە ڕادەیەك كە ڕیوایەتێكی صەحیح ئەم ڕستەیەی لە پلەی "ئیسمی ئەعزەم"دا داناوە. كەواتە بەلاتەوە سەیر نەبێت كە هەموو وشەیەكی ئەم ڕستەیە ئومێدێكی شیفابەخش و مزگێنی‌یەكی دڵخۆشكەری لێ بچۆڕێت و، دارای پلەیەكی مەزن بێت لە پلەكانی "تەوحیدی پەروەردگاری" و، لە گۆشەی "ئیسمی ئەعزەم"یشەوە: مەزنیی یەكتایی و.. تەواوەتیی تەوحید، ڕوون بكاتەوە.

جا لەبەر ئەوەی ئەم ڕاستی‌یە فراوان و بەرزانە بە تەواوی لە "وتەكان"دا ڕوون كراونەتەوە، ئەوا خوێنەری بەڕێز ڕەوانەی ئەوێ دەكەین. بەڵام لێرەدا، لەبەر بەڵێنێكی پێشینە، لە شێوەی پوختەیەكی زۆر كورتدا و، بە پێشەكی‌یەك و دوو مەقام، پێڕستێك بۆ ئەم ڕستەیە دادەنێین).

---

(١) صحيح، رواه البخاري ومسلم وأبو داود والنسائي وأحمد والطبراني وابن خزيمة.

پێشه‌كی

به‌وپه‌ڕی دڵنیاییه‌وه بزانه كه: به‌رزترین ئامانجی به‌دیهاتن و، مه‌زنترین ئه‌نجامی "سروشت"ی مرۆڤایه‌تی: "باوه‌ڕبوونه به خوای گه‌وره".. هه‌روه‌ها بزانه كه: بڵندترین پله‌ی مرۆڤایه‌تی و، باشترین پایه‌ی ئاده‌میزاد: "ناسینی خوا"یه كه له‌و باوه‌ڕبوونه‌دایه.. بیشزانه كه: خۆشترین و جوانترین به‌خته‌وه‌ری و، شیرینترین نیعمه‌تی ئاده‌میزاد: "خۆشویستنی خوایه" كه هه‌ڵقوڵاوی ناسینی ئه‌وه .. ئه‌وه‌ش بزانه كه: پوختترین شادمانی بۆ گیانی مرۆڤ و، خاوێنترین كامه‌رانی بۆ دڵی، بریتی‌یه له‌و "تام و چێژه ڕۆحی"یه‌ی كه له‌و خۆشویستنه‌وه نم نم داده‌چۆڕێت.

بەڵێ، هه‌موو جۆره‌كانی به‌خته‌وه‌ریی ڕاسته‌قینه و، دڵخۆشیی بێگه‌رد و، نیعمه‌تی ته‌واوه‌تی، له: "ناسین" و "خۆشویستنی خوای گه‌وره‌دایه". چونكه هیچ به‌خته‌وه‌ری و دڵخۆشی و نیعمه‌تێكی ڕاسته‌قینه، بێ ئه‌و ناسین و خۆشویستنه‌ی خوای گه‌وره، له‌كایه‌دا نی‌یه.

جا هه‌ركه‌س به ڕاستی خوا بناسێت و دڵی له نووری خۆشویستنی ئه‌و خوایه پڕ بووبێت، شایانی به‌خته‌وه‌ری‌یه‌كی بێ كۆتایی و نیعمه‌تێكی نه‌بڕاوه و چه‌نده‌ها نوور و نهێنیی له بن نه‌هاتوو ده‌بێت. ئنجا هه‌روه‌ك شایانیانه، له پاشانیشدا هه‌موو ئه‌مانه‌ی، چ له ڕاستی و واقیعدا، چ له توانا و لێهاتنی خۆیدا، ده‌ستگیر ده‌بێت و بۆی دێنه‌دی. به‌ڵام ئه‌و كه‌سه‌ی كه به‌دیهێنه‌ری خۆی به ڕاستی ناناسێت و، دڵیشی بێ به‌هره‌یه له‌و خۆشویستنه‌ی كه خوای گه‌وره شایانیه‌تی، ئه‌و كه‌سه، گرفتاری به‌دبه‌ختی‌یه‌كی ماددی و مه‌عنه‌ویی هه‌میشه‌یی و، دووچاری چه‌ندین ئازار و وه‌همی له‌ژماره‌به‌ده‌ر ده‌بێت.

بەڵێ، ئەم مرۆڤە نەگبەتەی کە لە ئەنجامی لەدەستچوونی پارێزگار و خاوەنەکەی، بە ئازارەوە دەتلێتەوە و، لەتاو بێ مەبەستی و بێ نرخیی ژیانی لە نیگەرانیدایە و، لە نێوان چەند کۆمەڵە مرۆڤێکی بێ دەسەڵات و کلۆڵدا، لاواز و دەستەوسانە.. ئەو کەسە، گەر پادشای هەموو دنیاش بێت، چ سوودێکی پێ دەگات و، لە دەست ئەو دەردەی کە گیرۆدەی بووە چی ڕزگاری دەکات؟!

ئەم مرۆڤە نیگەرانەی کە لە گێژاوی ئەم ژیانە فانی و تیاچووەدا و، لە نێوان چەندین کۆمەڵە مرۆڤی بەرباد و بێ خاوەندا، گرفتاری شڵەژاوی و دڵە تەپێ بووە.. گەر پەروەردگار و خاوەنی ڕاستەقینەی خۆی نەدۆزێتەوە و بە ڕاستی نەیناسێت، چەندە مرۆڤێکی بەدبەختە! بەڵام گەر پەروەردگار و خاوەنی خۆی بدۆزێتەوە، ئەوا هانا بۆ سایەی میهرەبانیی فراوانی ئەو دەبات و پاڵ بە شکۆمەندیی دەسەڵاتی ڕەهای ئەو خوایە دەداتەوە. ئیتر ئەم دنیا سامناکەی بۆ دەبێت بە باخچەیەکی دڵگیری دڵڕفێن و، بازاڕێك بۆ بازرگانییەکی بەکەڵکی سوودبەخش.

مەقامی یەکەم

هەموو وشەیەك لە وشەکانی ئەم گوفتارە تەوحیدییە ڕەنگینە، مزگێنییەکی دڵخۆشکەر و هیوا و ئومێدێکی گەرموگوڕ دەبەخشن و، هەموو مزگێنی و مژدەیەکیش شیفا و چارەسەرن و، هەموو یەکێك لەو شیفایانەش دارای چێژ و لەزەتێکی مەعنەوی و حەوانەوەی ڕۆحین.

◆ **وشەی یەکەم:** "لا إله إلا الله".

ئەم وشەیە مژدەیەکی گەورە و هیوایەکی دڵخۆشکەری وەك ئەمەی خوارەوەی لێ دەچۆڕێت:

"گیان"ی مرۆڤ كه تامه‌زرۆ و ئاره‌زوومه‌ندی چه‌ندین پێداویستیی بێ سنووره و، له هه‌مان كاتیشدا گیرۆده‌ی داوی چه‌نده‌ها دوژمنی له‌ژماره به‌ده‌ره. ئه‌م گیانه‌ی كه ئاوا گرفتاری نێوان چه‌ندین پێویستیی بێ سنوور و دوژمنی له‌راده‌به‌ده‌ره.. له‌م وشه‌یه‌دا سه‌رچاوه‌یه‌كی پڕ و به‌پیتی یارمه‌تیدانی ده‌ستگیر ده‌بێت. چونكه ئه‌م وشه‌یه ده‌رگای چه‌نده‌ها گه‌نجینه‌ی میهره‌بانیی فراوان له به‌رده‌م گیانی مرۆڤدا ده‌كاته‌وه كه گشت پێویستی‌یه‌كانی ئه‌و دابین ده‌كه‌ن..

هه‌روه‌ها ئه‌م وشه‌یه پاڵپشت و پشتگیرێكی وا توندتۆڵ و مه‌حكه‌می بۆ گیانی مرۆڤ تێدایه كه هه‌رچی شه‌ڕ و خراپه و زیان هه‌ن، دووریان ده‌خاته‌وه له‌و گیانه. چونكه هێزی خاوه‌نه ڕاسته‌قینه‌كه‌ی خۆی پیشان ده‌دات و، بۆ لای خاوه‌ن و به‌دیهێنه‌ر و به‌توانست و په‌رستراوی خۆی ڕێنمایی ده‌كات..

كه‌واته ئه‌م وشه‌یه به‌م بینینه ڕاست و ئاشنا كردنه‌ی مرۆڤ به خواوه‌ندی تاك و ته‌نیای خۆی، "دڵ"ی مرۆڤ له تاریكیی بێ هاوده‌می و وه‌هم و گومان ده‌رباز ده‌كات و "گیان"یشی له ئازاری خه‌م و په‌ژاره ده‌پارێزێت و، دڵخۆشی‌یه‌كی هه‌میشه‌یی بۆ ده‌سته‌به‌ر ده‌كات.

◆ **وشه‌ی دووهه‌م: "وَحْدَهُ".**

ئاسۆی ئه‌م وشه‌یه، تریفه‌ی هیوایه‌كی دره‌خشانی لێ هه‌ڵهاتووه و، مژده‌یه‌كی دڵخۆشكه‌ری به‌م شێوه‌یه‌ی خواره‌وه‌ی له‌گه‌ڵ خۆدا هێناوه:

"گیان" و "دڵ"ی مرۆڤ، كه له ژێر پاڵه‌په‌ستۆی چه‌ندین په‌یوه‌ندیی به‌تینیان به زۆربه‌ی بوونه‌وه‌رانه‌وه، ماندوویی زۆری بۆ هێناون، به‌ڵكو تا ڕاده‌ی خنكانیش گرفتاری ته‌نگه‌نه‌فه‌سی بوون.. گیان و دڵی مرۆڤ كه

گیرۆدەی ئەم بارە پەشێوەن، لەم وشەیەدا دالّدەیەکی "بێ وەی"یان دەستگیر دەبێت کە لەو مەترسی و گێژاوانە ڕزگاریان دەکات.

واتە وشەی: "وحدە" لە واتا و ناوەرۆکیدا دەڵێت:

خوای گەورە تاك و تەنیایە. کەواتە کاکی مرۆڤ! خۆت بەوە ماندوو نەکەیت کە زەلیلی لە ڕووی غەیری ئەودا بنوێنیت و لە ژێر ئەرکی منەت و ئازاریاندا بناڵێنیت!

نەخێر.. سەریان بۆ دامەنەوێنە و مەراییيان لە ڕوودا مەنوێنە و.. بە هەناسەبڕکێ بە دوایاندا خۆت ماندوو مەکە.. لێیان مەترسە و لە بەردەمیاندا مەلەرزێ. چونکە پادشای هەموو گەردوون هەر یەکێکە و کلیلی هەموو شتێك تەنها لای ئەوە و جڵەوی هەموو شتێکی بەدەستە و، گشت گرێ کوێرە و تەنگانە و گیرو گرفتێك بە فەرمان و ڕوخسەتی ئەو دەکرێنەوە و چارەسەر دەبن..

جا ئەگەر ئەوت دەست کەوت، ئەوا هەموو شتێکت دەست کەوتووە و داواکارییەکانت هاتوونەتەدی و، لە کۆڵە قورسەکانی منەت و ئازار و لە دەست دیلیی خەم و پەژارە و گومان، ڕزگار دەبیت.

◆ وشەی سێهەم: "لا شريكَ لَهُ".

واتە: هەروەك خوای گەورە یەکێکە و لە "خوایەتی"یەکەیدا هیچ دژ و نەیارێکی نییە، بە هەمان جۆر لە "پەروەردگاریتی" و کاروبارەکانی و بەدیهێنانیدا بۆ هەموو شتێك، خاوێن و بێ هاوبەشە. بە پێچەوانەی پادشایانی سەر زەوی، چونکە هەندێ جار ڕێ دەکەوێت کەسێکی پادشا لە "پادشایی"دا تەنیایە و کەس هاوبەشی نییە، کەچی لە "کاروبارەکانی"دا تەنیا نییە و خزمەتگوزار و کارمەندەکانی لە بەجێهێنان و ڕاپەڕاندنی

كاروباردا هاوبه‌شی ئه‌ون و، ده‌توانـن نه‌یـه‌ڵن هـه‌موان ملكـه‌چی ئـه‌و پادشـایه بن و، كارێك بكه‌ن خه‌ڵكی له‌ پێشـدا سـه‌ر لـه‌وان بـده‌ن و لـه‌ ڕێـی ئه‌وانـه‌وه كه‌سانی تر به‌ پادشا بگه‌ن!

بـه‌ڵام خواوه‌نـدی حـه‌ق، كـه‌ پادشـای ئـه‌زه‌ل و ئه‌بـه‌ده‌، بـه‌و جـۆره‌ نی‌یـه‌. چونكه‌ هه‌روه‌ك له‌ پادشاییه‌كه‌یدا تاك و ته‌نیا و بێ هاوبه‌شه‌، به‌ هه‌مان جۆر له‌ په‌روه‌ردگارێتیشیدا هـه‌رگیز پێویسـتی بـه‌ هاوبـه‌ش و یارمـه‌تیده‌ر نی‌یـه‌ بـۆ جێبه‌جێ كردنـی كاره‌كـانی. چونكـه‌ گـه‌ر بـه‌ فـه‌رمان و توانـا و هـێزی ئـه‌و نـه‌بێت، هیـچ شتێك كـار ناكاته‌ سـه‌ر شتێكی تـر. ئـه‌وه‌تا لـه‌بـه‌ر ئـه‌وه‌ی بـێ هاوبـه‌ش و یـاریده‌ده‌ره‌، ئـه‌وا هـه‌موان ده‌توانـن، بـێ بوونـی هیـچ هۆكـارێك، ڕاسته‌وخۆ بڕۆنه‌ خزمه‌تی. ئنجا ئه‌و كه‌سـه‌ش كـه‌ ده‌ڕواتـه‌ خزمـه‌تی، هـه‌رگیز پێی ناوترێت: نابێ بڕۆیته‌ خزمه‌ت خوای گه‌وره‌ت.

بـه‌م جـۆره‌، ده‌ركـه‌وت كـه‌ ئـه‌م وشـه‌یه‌ خـه‌نده‌ی هیـوای له‌سـه‌ر لێـوه‌ و، مژده‌ی كامه‌رانیی له‌گه‌ڵ خۆی هه‌ڵگرتووه‌ و، ده‌ڵێت:

ئه‌و مرۆڤه‌ی كه‌ "گیان"ی به‌ نـووری "ئیمـان" ڕوونـاك بووه‌تـه‌وه‌، لـه‌ هـه‌ر جێیـه‌ك بێـت و بـۆ هـه‌ر شـوێنێك بـڕوات، ده‌توانێـت - بـه‌ بـێ هیـچ پـه‌رده‌ و ڕێگرێـك - لـه‌ بـه‌رده‌م ئـه‌و خواوه‌نـده‌ جـوان و شـكۆمه‌نده‌ بـه‌توانا و خـاوه‌ن كه‌ماڵه‌دا هه‌موو پێداویسـتی‌یه‌كانی بدركێنێـت و داوای هـه‌موو ئـه‌و شتانه‌ش بكات كه‌ سه‌رجه‌می ئاره‌زووه‌كانی ئه‌وی پێ دڵنیا ده‌بن..

بـه‌م جـۆره‌، تێكـڕای داواكـاری و پێویسـتی‌یه‌كانی لـه‌ بـه‌رده‌م ئـه‌و میهره‌بانی‌یه‌دا ده‌رده‌خـات كـه‌ خـاوه‌نی گه‌نجینه‌كانی میـهره‌بانیی فراوانـه‌ و، ته‌نها به‌ هێزی ڕه‌های ئه‌و پشت ده‌به‌ستێت، ئیتر ئـه‌و كاته‌ دڵـی ئـه‌و مرۆڤه‌ لـه‌ شادی و كامه‌رانی و خۆشی پڕ ده‌بێت.

◆ وشەی چوارەم: "لَهُ المُلكُ".

واتە: هەموو موڵكێك - بێ جیاوازی - هی ئەوە. تەنانەت تۆیش موڵكی ئەویت! هەروەك بەندەی ئەویت و كرێكارێكیت لە موڵكی ئەودا كار دەكەیت.

ئەم وشەیە، بۆنی هیوای لێ دێت و، مژدەیەكی شیفابەخشی لێ دەچۆڕێت و، دەڵێت:

كاكی مرۆڤ! تۆ خۆت بە خاوەنی خۆت مەزانە. نەخێر.. ئەوەتا ناتوانیت كاروبارەكانی خۆیشت بەڕێ بكەیت و لێت بوون بە بارێكی گران و كۆڵێكی وا قورس كە ناتوانیت لە بەلاّ و گیروگرفت بیانپارێزیت و پێداویستی‌یەكانی ژیانت ئامادە و مسۆگەر بكەیت. كەواتە بە خۆڕایی ئازار دەرخواردی خۆت مەدە و خۆت مەخەرە باوەشی نیگەرانی و دڵەڕاوكێی بێ سوودەوە، چونكە موڵك هی تۆ نی‌یە و هی یەكێكی ترە. ئەو خاوەن موڵكەش هەروەك بەتوانایە، میهرەبانیشە. كەواتە پاڵ بە توانستی ئەو میهرەبانە بەتوانایەوە بدە و.. میهرەبانی‌یەكەی تۆمەتبار مەكە و.. توخنی شتی لێڵ مەكەوە و.. شتانی ڕوون و خاوێن هەڵبگرە و.. دەست لەو كارە سەخت و دەردیسەرییانە دابشۆ و.. هەوای ئاسوودەیی و سەرفرازی هەڵبمژە و.. كامەرانی و بەختەوەری دەستی خۆت بخە.

هەروەها - ئەم وشەیە - بە مرۆڤ دەڵێت:

ئەم "بوون"ەی كە لە ناخەوە شەیدای بوویت و دڵی تۆی پێوە بەندە و، بۆ بەدبەختی و شڵەژاویی ئەو ئازار دەچێژیت و هەست بە دەستەوسانی و كۆڵەواریی خۆیشت لە چاككردنیدا دەكەیت.. ئەم "بوون"ە، هەر هەمووی موڵكی بەتوانایەكی میهرەبانە. كەواتە بە خاوەنەكەی خۆی بسپێرە. ئەو خۆی سەرپەرشتیی دەكات.. تۆ بە كامەرانی و خۆشی‌یەكانی ژیان خۆت

به‌خته‌وه‌ر بكه‌ و، هه‌رگیز ئه‌شكه‌نجه‌ و گیروگرفته‌كانی دنیا ژیانت لێ تاڵ و لێڵ نه‌كه‌ن. چونكه‌ خواوه‌ند دانا و میهره‌بانه‌، به‌پێی دانایی و میهره‌بانیی خۆی له‌ موڵكی خۆیدا كاره‌كانی ڕایی ده‌كات.

خۆ ئه‌گه‌ر هه‌ر كات سه‌رسامی و سه‌رسووڕمان تینی بۆ هێنایت، ئه‌وا ته‌نها له‌ په‌نجه‌ره‌كانه‌وه‌ بڕوانه‌ و مه‌یانكه‌ره‌وه‌، به‌ڵكو تۆش وه‌ك "ئیبراهیم حه‌ققی"ی شاعیر[1] بڵێ:

ئاخۆ چ كارێك بكات ئه‌و یاره‌ هه‌رچی ئه‌و ده‌یكات جوانترین كاره‌

◆ وشه‌ی پێنجه‌م: "لَهُ الحَمْدُ".

واته‌: حه‌مد و سه‌نا و مه‌دح و ستایش و منه‌ت، ته‌نها هی ئه‌وه‌ و شایانی ئه‌وه‌، چونكه‌ هه‌موو نیعمه‌ت و به‌خششه‌كان ته‌نها له‌ لایه‌نی ئه‌وه‌وه‌ هاتوون و ڕێژنه‌ی گه‌نجینه‌ فراوان و هه‌میشه‌یی و له‌بن نه‌هاتووه‌كانی ئه‌ون.

به‌م جۆره‌، ئه‌م وشه‌یه‌ مژده‌یه‌كی جوان و ناسك به‌ مرۆڤ ده‌دات و ده‌ڵێت:

كاكی مرۆڤ!

ئازاری نه‌مانی نیعمه‌ت ده‌رخواردی خۆت مه‌ده‌، چونكه‌ گه‌نجینه‌كانی میهره‌بانی هه‌رگیز كۆتاییان پێ نایه‌ت.. له‌تاو نه‌مانی له‌زه‌ت هاوار مه‌كه‌، چونكه‌ ئه‌و نیعمه‌ته‌ ته‌نها یه‌ك دانه‌ به‌ری میهره‌بانی‌یه‌كی فراوانه‌ و، مادام دره‌خته‌كه‌ مابێت، به‌ره‌كانیشی یه‌ك له‌ دوای یه‌ك پێشكه‌ش ده‌كرێن.

---

(١) شاعیر و زانا و گه‌شتیار و زاهیدێكی مه‌زن و به‌ڕێزه‌ و خه‌ڵكی یه‌كێك له‌ گونده‌كانی سه‌ر به‌ شاری ئه‌رزرۆمه‌. له‌ نێوان ساڵه‌كانی (١٧٠٣-١٧٨٠ز)دا ژیاوه‌. لای زانایانی سه‌رده‌می خۆی وانه‌كانی خوێندووه‌، به‌ تایبه‌ت له‌ شارۆچكه‌ی "تیللۆ"ی سه‌ر به‌ پارێزگه‌ی "سیعرد". به‌ناوبانگترین به‌رهه‌مه‌كانی ناوی: "مه‌عریفه‌تنامه‌" و "گوڵده‌سته‌"یه‌. ئارامگاكه‌ی له‌ شاری "سیعرد"ه‌ كه‌ ئێستا پێی ده‌ڵێن: "سیرت". (وه‌رگێڕ)

هەروەها بیشزانە کە: لەزەتی نیعمەت خۆی لە خۆیدا چەندەیە، تۆی مرۆڤ دەتوانیت سەد ئەوەندە مەزن و خۆشتری بکەیت، ئەمەش بەوەی کە لەو نیعمەتەدا ئاوڕدانەوەی "میهرەبانی" ببینیت کە بەو نیعمەتە ڕێزی لێ ناویت. بینینی ئەم ئاوڕ لێدانەوەیەش بە شوکرانەبژێری و سوپاسگوزاریی ئەو میهرەبانی‌یە دەبێت. چونکە هەروەك ئەوەی گەر پادشایەکی مەزن - بۆ نموونە - سێوێکی بە دیاری بۆ ناردیت، ئەوا خودی دیاری ناردنەکە لەزەتێکی وای تێدایە کە گەلێ لە تامی ماددیی سێوەکە زیاترە، ئەویش لەزەتی ئاوڕ لێدانەوە و چاکەکاریی تایبەتیی پادشایە بەرامبەرت..

جا هەروەك ئەمە لەم نموونەیەدا وایە، وشەی: "الحمد لله"یش دەرگایەکی فراوانت لە بەردەمدا دەکاتەوە و، لەم دەرگایەوە تام و لەزەتێکی بێگەردی مەعنەوی دێتە ژوورەوە کە هەزار و یەك جار لە تام و چێژی خودی نیعمەتەکە بەتام و لەزەتترە. ئەمەش بە شوکرانەبژێری و سوپاسگوزاریی خوای گەورە دەست دەکەوێت، بەوەی کە لە ڕێی "نیعمەت"ەوە هەست بە "نیعمەت بەخشین" بکرێت. واتە: بەهۆی بیرکردنەوە لە نیعمەت بەخشین، نیعمەتبەخش بناسرێت. بە واتایەکی تر: بە بیرکردنەوە و بینینی ئاوڕدانەوەی "میهرەبانی" بۆ لات و شەفەقەت و سۆزی بۆت و بەردەوامیی بەخشینی نیعمەتەکانی پێت.

◆ وشەی شەشەم: "يُحْيِي".

واتە: هەر تەنها ئەوە کە ژیان دەبەخشێت و، هەر ئەوە کە بە ڕۆژیدان درێژەی پێ دەدات و، هەر ئەویشە کە هەرچی پێداویستی و پایەی ڕاگیرکەری ژیان هەن تێکڕا هەموویانی لە ئەستۆی خۆی گرتووە و ئامادەیان دەکات. چونکە هەموو ئامانجە بەرزەکانی ژیان هی ئەون و گشت

ئه‌نجامه گرنگه‌كانیشی ڕوویان له‌وه‌. كه‌واته‌ له‌ سه‌دا نه‌وه‌د و نۆی ئه‌نجام و به‌روبوومه‌كانی ژیان بۆ ئه‌و خواوه‌نده مه‌زنه ده‌گه‌ڕێنه‌وه‌.

به‌م جۆره‌، ئه‌م وشه‌یه بانگ له‌م مرۆڤه ده‌سته‌وسان و فانی‌یه ده‌كات و، مژده‌ی ده‌داتێ و، گیانی هیوای تێدا ده‌بووژێنێته‌وه و، پێی ده‌ڵێت:

كاكی مرۆڤ! ده‌روونی خۆت ماندوو مه‌كه و، كۆڵه قورسه‌كانی ژیان مه‌خه‌ره ئه‌ستۆی لاوازی خۆته‌وه و، به خه‌م و په‌ژاره‌ی ته‌واوبوون و نه‌مانی ژیان خۆت مه‌توێنه‌ره‌وه‌.. هه‌ر كاتێ نه‌مانی نیعمه‌ته‌كانی ژیان و بێ نرخیی به‌روبوومه‌كانی ده‌بینیت، له تاو هاتنت بۆ ئه‌م ژیانه‌، بێزاری و په‌شیمانی ده‌رمه‌بڕه‌! بزانه " ژیان"ت كه "بوون"ی تۆی ئاوه‌دان كردووه‌ته‌وه‌، ته‌نها هی خواوه‌ندی "حيّ" و "قيّوم"ه‌. جا چونكه هی ئه‌وه‌، هه‌ر ئه‌ویش هه‌موو پێداویستی‌یه‌كانی ئه‌م ژیانه‌تی له ئه‌ستۆ گرتووه و هه‌ر ئه‌ویش دابینیان ده‌كات. ئه‌م ژیانه‌، به هه‌موو ئامانج و ئه‌نجامه زۆره‌كانیه‌وه‌، تێكرا هی ئه‌و خواوه‌ندیه‌. تۆیش ته‌نها كرێكارێكی ئاساییت له كه‌شتیی "ژیان"دا كار ده‌كه‌یت. كه‌واته كاره‌كانت به باشی ڕاپه‌ڕێنه و، پاداشته‌كه‌ی وه‌ربگره و، له‌زه‌ته‌كه‌ی بچێژه‌.

ئنجا هه‌رگیز:

مه‌ودای مه‌زنیی ئه‌م ژیانه‌ی كه كه‌شتیی ده‌ریای "بوون"ه و..
مه‌ودای گه‌وره‌یی و مه‌زنیی سوود و به‌روبوومه‌كانی و..
مه‌ودای ده‌ست ڕه‌نگینی و فراوانیی میهره‌بانیی خاوه‌نه‌كه‌ی..
له یاد مه‌كه‌!

بیر له‌مانه بكه‌ره‌وه و، ئنجا له‌ناو ده‌ریای دڵخۆشیدا مه‌له بكه و، گه‌شبین به و، به‌رامبه‌ر به خاوه‌نه‌كه‌ت شوكرانه‌ی ئه‌و نیعمه‌تانه به‌جێ بهێنه كه به تۆی به‌خشیون.

هەروەها بزانە کە ئەگەر بە ڕێك و ڕاستی کارەکانی خۆتت ڕاپەڕاند، ئەوا ئاکامەکانی ئەم کەشتیی ژیانە لە پێش هەموو شتێکدا لە لاپەڕەی کردەوەکانی تۆدا تۆمار دەکرێن و، بەمەش ژیانێکی هەمیشەییت پێ دەبەخشرێت و، هەتاهەتایە بۆ خۆت دەژیت و دەمێنیت.

◆ وشەی حەوتەم: "وَيُمِيتُ".

واتە: هەر تەنها ئەوە کە مردن دەبەخشێت!

واتە هەر ئەوە کە لە دەست ئەرکی کارمەندیی ژیان دەتحەوێنێتەوە و، ئەم جێیەی دنیای فانیت دەگۆڕێت و، ئەرکی خزمەتگوزاریت لە کۆڵ دەکاتەوە و، لە بەرپرسیاریی فەرمانبەرداری ڕزگارت دەکات. بە واتایەکی تر: لەم ژیانە فانی‌یەوە بۆ ژیانی هەمیشەیی دەتبات.

بەم جۆرە، ئەم وشەیە بە دەنگی بەرز و ئاوازی زوڵاڵ مزگێنی بە گوێی جینني و مرۆڤی فانیدا دەدات و، پێیان دەڵێت:

مژدە بێت! مردن: ئیعدام و.. بێ مەبەستی و.. هەڕەمەکی و.. قڕان و.. کوژانەوە و.. جودایی هەمیشەیی نی‌یە. نەخێر بە هەڵەدا مەچن! مردن: نەمان و.. ڕێکەوت و.. تیاچوونی خۆیی بێ بکەر نی‌یە. بەڵکو مردن: حەوانەوە و.. دەست پێ هەڵگرتنە لە کار لە لایەن خواوەندێکی کارا و دانا و میهرەبانەوە ئەنجام دەدرێت و.. گۆڕینی جێ و ڕێ و پایە و.. پێش خۆدان(سَوْق)ی مرۆڤە بەرەو بەختەوەریی هەمیشەیی کە نیشتمانی ڕاستەقینەیە. واتە: مردن دەرگای بە یەك شادبوونە لەگەڵ جیهانی بەرزەخدا، ئەو جیهانەی کە لە سەدا نەوەد و نۆی خۆشەویستانی تێدا کۆبوونەتەوە!

◆ وشەی هەشتەم: "وهُوَحَيٌّ لا يَمُوتُ".

واتە: ئەو کەماڵ و، جوانی و، چاکەکارییانەی کە بە ئاشکرا وان بەسەر ڕوخساری بوونەوەرانەوە و هۆی خۆشەویستین، هەموو ئەوانە (بە چەشنێکی

بێ سنوور و به‌ ڕاده‌یه‌ك وه‌سف كردنیان له‌توانادا نی‌یه‌ و به‌ ئه‌ندازه‌یه‌ك كه‌ له‌ سه‌رووی هه‌موو پله‌ به‌رزه‌كانه‌وه‌یه‌) له‌ خاوه‌نی جوانی و كه‌ماڵ و چاكه‌كاری‌یه‌وه‌ ده‌رده‌كه‌ون و ده‌دره‌وشێنه‌وه‌. چونكه‌ ته‌نها پرشنگێكی دره‌وشانه‌وه‌ی جوانیی ئه‌و خاوه‌ن جوانی‌یه‌ مه‌زنه‌، هه‌موو خۆشویستراوه‌كانی دنیا ده‌هێنێت..

جا ئه‌م خواوه‌نده‌ خۆشویستراوه‌، په‌رستراوه‌، خاوه‌نی ژیانێكی هه‌میشه‌یی و دوور له‌ هه‌موو ئاوێته‌یه‌كی نه‌مان و سێبه‌رێكی فه‌نایه‌ و، هیچ ناته‌واوی‌یه‌كی نایه‌ته‌ ڕێ.

كه‌واته‌ ئه‌م وشه‌یه‌، بۆ سه‌رجه‌می جیننی و ئاده‌میزاد و، تێكڕای كه‌سانی خاوه‌ن هه‌ست و ژیری و زیره‌كی و، گشت ئه‌هلی عیشق و خۆشه‌ویستی، ئه‌م مزگێنی‌یه‌ی خواره‌وه‌ ڕاده‌گه‌یه‌نێت و، ده‌ڵێت:

مژده‌ بێت! وا شنه‌ی هیوا و سروه‌ی خێر و خۆشی هه‌ڵی كرد!

چونكه‌ خۆشویستراوێكی ئه‌زه‌لی و هه‌تاهه‌تایی واتان هه‌یه‌ تیماری سه‌رجه‌می ئه‌و زامانه‌تان ده‌كات كه‌ له‌ ئه‌نجامی په‌ژاره‌ و جودایی هه‌میشه‌یی و به‌سۆی خۆشه‌ویسته‌ دنیاییه‌كانتانه‌وه‌ گرفتاریان بوون.. به‌ مه‌ڵهه‌می میهره‌بانیی خۆی ده‌ستی شیفابه‌خشیان به‌سه‌ردا ده‌هێنێت و تیماریان ده‌كات. چونكه‌ مادەم ئه‌و هه‌یه‌ و ده‌مێنێته‌وه‌ و هه‌میشه‌ییه‌، ئه‌وا ئیتر هه‌موو شتێك ئاسانه‌. كه‌واته‌ خه‌م مه‌خۆن و دڵگران مه‌بن، ئه‌وه‌تا ئه‌و جوانی و چاكه‌ و كه‌ماڵه‌ی وای لێ كردوون شه‌یدای ئه‌و خۆشه‌ویستانه‌تان بن، ته‌نها تریفه‌یه‌كی یه‌ك سێبه‌ری لاواز بوو كه‌ له‌ درزی چه‌ندین په‌رده‌ی زۆره‌وه‌ لێتان ده‌ركه‌وت، ئه‌و سێبه‌ره‌ش هی ته‌نها یه‌ك ده‌ركه‌وتن و دره‌وشانه‌وه‌ی نێوان دره‌وشانه‌وه‌ زۆر و بێ سنووره‌كانی "جوانی"ی ئه‌و خۆشویستراوه‌ هه‌میشه‌ییه‌ بوو..

کەواتە نەمان و جودایی ئەوان ئازارتان نەدات، چونکـە هـەموو ئەوانـە لـە جۆرە ئاوێنەیەکی وێنەدەرەوە زیاتر هیچی تر نین. خۆ گۆڕینی ئاوێنەکانیش تیشکدانەوە و پرشنگە ڕەنگینەکانی ئەو جوانییە هەردەم نوێ دەکەنەوە و پتر جوانیی پێ دەبەخشن. جا مادەم ئەو هەیـە و دەمێنێتـەوە، ئـەوا هـەموو شـتێکی تریش هەیە.

◆ **وشەی نۆهەم:** "بيدِهِ الخيْرُ".

واتە: هەرچی خێرە تەنها بە دەسـتی ئـەوە.. هـەموو کـارە چاکـەکانتان لـە تۆمارگای لای ئەو تۆمار دەکرێن و، هەموو کـردەوە باشەکانیشتان لای ئـەو دەنووسرێن.

ئـەم وشـەیە، بانگ لـە جینني و ئادەمیزاد دەکـات و، مژدەیـان دەداتـێ و، هیوا و تاسەیان پێ دەبەخشێت و، دەڵێت:

هەژارینە!

کاتێ دنیـا بـەجێ دەهێڵـن و ڕووەو گۆڕسـتان دەڕۆن، خـەم مـەخۆن و مەڵێن: "ئـاخ و.. داخ و.. هـاوار.. وا هـەرچی سامانمان هەیە لـە دەسـتمان چوو.. هەوڵ و تەقالامان بە خۆڕایی ڕۆشـت.. لـە دنیـای فراوانـەوە ڕۆشتینە ناو گۆڕی تەنگ و تار"!

نەخێر.. وا مەڵێن و نائومێد مەبن. چونکە هەرچییەکتان هەیە لای خوای گەورە پارێزراوە، هەر کردەوەیەکی باشتان بـۆ خۆتـان پێشخستووە لای ئـەو تۆمار کراوە و نووسراوە، هیچ شتێك بە زایە نـاڕوات و هیـچ هـەوڵێکیش لـە بیر نـاچێت. چونکـە ئـەو خـواوەنـدە شـکۆمەندەی کـە "هـەموو خـێرێکی بـە دەستە"، دوای ئەوەی کە لە خانەی کاتیی گۆڕدا داینان، هێندەی پێ نـاچێت بۆ لای خۆیتان بانگ دەکات و پاداشتی کردەوە چاکەکانتان دەداتەوە..

کەواتە ئێوە گەلێ بەختەوەرن کە کارەکانی خۆتان تەواو کردووە و، هیچ ئەرکێکتان لە ئەستۆدا نەماوە و، ڕۆژگارانی ماندوویی و کاری قورستان کۆتایی پێ هات! ئەوەتا ئێستا بۆ وەرگرتنی پاداشت و کرێ و قازانجی کارەکانتان دەڕۆن!

بەڵێ، ئەو خواوەندە شکۆمەندەی پارێزگاریی تۆو و ناوکەکان دەکات، کە: لاپەڕەی کردەوەکان و.. دەفتەری خزمەتگوزاری و.. خانە و ژوورەکانی کار و فرمانەکانی بەهاری پێشوون و لەم بەهارە قەشەنگەدا بە جوانترین کاڵا و لەوپەڕی درەخشانیدا و، بە پیت و بەرەکەتێکی تابڵێی زۆر و لە ڕەنگینترین شێوەدا دەیانخاتە ڕوو.. بێ گومان ئەم خواوەندە بەتوانایە، پاشە ڕۆژی ژیان و ئەنجامی کارەکانی ئێوەش دەپارێزێت و، باشترین و زۆرترین پاداشتیشتان دەداتەوە.

◆ **وشەی دەهەم:** "وهوعلى كلّ شيءٍ قدير".

واتە: ئەو خوایە تاك و تەنیایە.. توانای هەموو شتێکی هەیە.. هیچ شتێکی پێ گران و هیچ کارێکیشی بەلاوە قورس نییە. بۆ نموونە: بەدیهێنانی بەهارێك وەك بەدیهێنانی یەك تاقە گوڵ و..دروستکردنی بەهەشتیش بە چەشنی دروستکردنی بەهار لای توانستی ئەو ئاسانە. ئەوەتا گشت ئەو بوونەوەرە لە ژمارە بەدەرانەی کە هەموو ڕۆژێك.. هەموو ساڵێك.. هەموو چەرخێك بەدییان دەهێنێت، بە چەندین زمانی لەژمارە بەدەر شایەتی لەسەر توانستی بێ سنووری ئەو دەدەن.

ئەم وشەیە، جگە لەمە، مزگێنیش بە مرۆڤ دەدات و، هیوای پێ دەبەخشێت و دەڵێت:

کاکی مرۆڤ! کارەکانت کە ڕاتپەڕاندوون و، پەرستشەکانت کە جێبەجێت کردوون، بێ ئەنجام نین و لە دەست دەرناچن. چونکە خانەیەکی

پاداشتدانەوەی هەمیشەیی و پلەیەکی بەختەوەریی شادمانت بۆ ئامادە کراوە. ئەوەتا بەهەشتێکی هەتاهەتاییت لە پێشدایە و بە تاسەمەندییەوە چاوەڕوانی گەیشتنی تۆیە تاکو بە دیدارت شاد ببێت. تۆیش لە بەڵێنی ئەو بەدیهێنەرە شکۆمەندەت دڵنیابە کە دەیپەرستیت و سوژدەی بۆ دەبەیت. مەحاڵە بەڵێنی خۆی نەباتەسەر. کەواتە پشت بەو بەڵێنەی ببەستە، چونکە توانستی ئەو هیچ لێڵی و ناتەواوییەك ڕووی تێنا کات و، کۆڵەواری و لاوازییش ئاوێتەی کارەکانی نابێت. هەروەك باخچەیەکی بچووکی بۆ دروست کردوویت و ژیانیشی بەو باخچەیە بەخشیوە، دەشتوانێت بەهەشتێکی فراوانت بۆ بەدی بهێنێت. بەڵکو لە ڕاستیشدا بۆی بەدیهێناویت و بەڵێنی پێ داویت. خۆ مادەم بەڵێنی داوە، ئەوا دڵنیابە کە بەڵێنەکەی دەباتەسەر و بۆ ئەو بەهەشتەت دەبات.

هەروەها مادەم بە چاوی خۆمان دەبینین کە ئەم خواوەندە خاوەن توانستە ڕەهایە لە هەموو ساڵێکدا پتر لە سێ سەد هەزار جۆری ڕووەك و زیندەوەران، بە ڕێکوپێکیی تەواوەتی و، تەرازووی وردی سەرنەکەر و، بەوپەڕی خێرایی و ئاسانی، زیندوو دەکاتەوە.. هەر ئەم بەتوانا شکۆمەندە، دەتوانێت بەڵێنەکەی بباتەسەر.

هەروەها مادەم ئەم خوایەی کە دارای توانستی ڕەهایە، لە هەموو ساڵێکدا هەزاران نموونەی حەشر و بەهەشت، بە چەندین شکڵ و شێوەی جیا جیا، بەدی دەهێنێت.. مادەم لە هەموو فەرمانە ئاسمانییەکانیدا مژدە و بەڵێنی بەهەشت و بەختەوەریی هەمیشەیی ڕادەگەیەنێت.. مادەم هەموو کارەکانی تێکڕا حەق و ڕاستی و ڕاست و دروستن.. مادەم گشت ئاسەوارەکانی شایەتن لەسەر ئەوەی کە گشت کەماڵاتەکانی بەڵگەی خاوێنی و دووریی ئەون لە هەموو ناتەواوییەك.. مادەم پەیمان شکاندن و

به‌ڵێنی ساخته و درۆ و ده‌ستخه‌ڕۆ كردن و له‌خشته‌بردن، چه‌په‌ڵترین ڕه‌فتارن، سه‌رباری ئه‌وه‌ی كه به ناته‌واوی داده‌نرێن..

مادەم هه‌موو ئه‌مانه وان، ئه‌وا خواوه‌ندی به‌توانا و شكۆمه‌ند و دانا و میهره‌بان و خاوه‌ن كه‌ماڵ و جوانی - به دڵنیایی - به‌ڵێنه‌كه‌ی ده‌باته‌سه‌ر و ده‌رگای به‌خته‌وه‌ریی هه‌میشه‌یی ده‌خاته سه‌رپشت و، ئێوه‌ی ئیمانداریش ده‌باته ناو به‌هه‌شتی نیشتمانی باوكه ئاده‌متانه‌وه، دروودی له‌سه‌ر بێت.

◆ **وشه‌ی یازده‌هه‌م:** "وإليه المصير".

واته: ئه‌وانه‌ی بۆ مه‌به‌ستی بازرگانی و كارئه‌نجامدان ده‌نێررێنه دنیا، كه خانه‌ی تاقیكردنه‌وه‌یه، پاش ئه‌وه‌ی كاره‌كانیان ئه‌نجام دا و بازرگانی‌یه‌كانیان ته‌واو كرد و خزمه‌ته‌كانیان كۆتایی پێ هێنا، جارێكی تر بۆ لای به‌دیهێنه‌ری شكۆمه‌ندیان ده‌برێنه‌وه و به خزمه‌تی خاوه‌نه سه‌خاوه‌تمه‌نده‌كه‌یان - كه بۆ دنیای ناردبوون - شاد ده‌بنه‌وه..

واته دوای ئه‌وه‌ی كه له ژانی "هۆكاره‌كان" و "تاریكیی په‌رده‌كان" ڕزگاریان بوو، بێ هیچ په‌رده‌یه‌ك له نێوان خواوه‌ند و ئه‌واندا، تێكڕا له نشینگه‌ی ڕاستی (مقعد صدق) و له به‌رده‌م پادشای ده‌سه‌ڵاتدار و په‌روه‌ردگاری خۆیاندا، شاد و شه‌ره‌فمه‌ندی ئاماده‌بوون ده‌بن.. له‌وێ هه‌ریه‌ك له‌و ئیماندارانه به ناسینێكی ته‌واوه‌تی و بێگه‌رد، به‌دیهێنه‌ر و په‌روه‌ردگار و گه‌وره و پادشای خۆی ده‌ناسێت.

كه‌واته ئه‌م وشه‌یه، هیوا و مژده‌یه‌كی ئه‌وتۆی لێ ده‌دره‌وشێته‌وه كه گه‌لێ له‌و هیوا و مژده به‌له‌زه‌تانه‌ی تر به‌رزترن، چونكه ده‌ڵێت:

كاكی مرۆڤ!

ئایا ده‌زانیت تۆ بۆ كوێ ده‌ڕۆیت و ده‌برێیت؟

ئه‌وه‌تا له كۆتایی وته‌ی سی و دووهه‌مدا وتراوه كه:

ئەگەر مرۆڤ هەزار ساڵ تەمەن بە خۆشگوزەرانی و بەختەوەری بباتە سەر، هێشتا بەرامبەر یەك سەعاتی ژیانی بەهەشت نییە!

هەروەها بەسەربردنی هەزار و یەك ساڵی پڕ لە ژیانی خۆشی و کامەرانیی تەواوی ناو ناز و نیعمەتی بەهەشت، هێشتا بەرامبەر یەك سەعاتی خۆشیی بە دیدار شادبوونی خوای گەورەی خاوەنی جوانی نییە!

کەواتە تۆ - ئەی کاکی مرۆڤ! - بۆ مەیدانی میهرەبانیی ئەو دەگەڕێیتەوە و، دەڕۆیتە بەردەم دەرگای دیوانی ئەو خواوەندە جوانەی خۆت..

هەرچی ئەو جوانییانەی لە خۆشەویستە مەجازییەکانتدا دەیانبینیت و لەو ڕێیەوە تاسەمەند و شەیدایان بوویت، تەنانەت هەرچی جوانیی ناو بوونەوەرانی دنیا هەن، تەنها جۆرە سێبەرێکی درەوشانەوەی جوانیی خوای گەورە و جوانیی ناوە جوانەکانی ئەون..

بەهەشت، بە هەموو لایەنە ناسك و نیان و جوان و بەلەزەتەکانی و بە گشت حۆری و کۆشکەکانیەوە، تەنها یەکێکن لە درەوشانەوەکانی میهرەبانیی ئەو.. هەرچی جۆری شەوق و تاسە و خۆشەویستی و ڕاکێشان و بکێشەکان هەن، کە دڵی مرۆڤ بۆ لای "خۆشەویستی" کەمەندکێش دەکەن، تێکڕا پرشنگێکن لە خۆشویستنی خواوەندی پەرستراوی هەمیشەیی و خۆشەویستی ڕاگیرکەری گەردوون.

جا ئێوە بۆ ناو بازنەی ڕێزلێنانی شادبوونەوەتان بەو خواوەندە و، پلەی مەزنی ئامادەبوونتان لە حوزووری ئەودا، دەڕۆن و کۆچ دەکەن! کەواتە ئێوە بۆ: "خانەی میوانداریی هەمیشەیی ئەو".. بۆ: "بەهەشتی بەرینی هەتاهەتایی" بانگهێشت کراون.

ده‌سا ئێوه‌ش كاتێ كه‌ ده‌ڕۆنه‌ ناو گۆڕه‌كانتان، خه‌م مه‌خۆن و مه‌گرین! به‌ڵكو به‌ مزگێنیی خێر و خۆشیی بزانن و، به‌ ڕووی گه‌شی ده‌م به‌خه‌نده‌ و دڵی شاده‌وه‌ پێشوازیی لێ بكه‌ن!

هه‌روه‌ها ئه‌م وشه‌یه‌، له‌م ئه‌ركه‌ی سه‌رشانی - كه‌ به‌خشینی نوور و هیوا و مژده‌دانه‌ - به‌رده‌وامه‌ و، ده‌ڵێت:

كاكی مرۆڤ!

وا گومان نه‌به‌یت كه‌ تۆ به‌ره‌و: نه‌مان و، نه‌بوون و، گاڵته‌جاڕی و، تاریكی و، له‌بیرچوون و، هه‌ڵوه‌شان و، شكان و، داڕزان و، نوقم بوون له‌ناو زۆریدا، ده‌ڕۆیت..

نه‌خێر! وا گومان مه‌به‌..

به‌ڵكو تۆ بۆ "مانه‌وه‌" ده‌ڕۆیت نه‌ك نه‌مان.. به‌ره‌و "بوون" ده‌برێیت نه‌ك نه‌بوون.. ڕووه‌و جیهانی "ڕووناكی" هه‌نگاو ده‌نێیت نه‌ك تاریكی.. بۆ لای خاوه‌نی ڕاسته‌قینه‌ی خۆت و به‌ره‌و باره‌گای پادشای بوون و گه‌ردوون ده‌گه‌ڕێیته‌وه‌.. ئنجا له‌وێ ده‌حه‌سێیته‌وه‌ و له‌ مه‌یدانی "ته‌وحید"دا دڵت ده‌كرێته‌وه‌ و شادمان ده‌بیت، نه‌ك ئه‌وه‌ی له‌ناو زۆریدا نوقم ببیت..

كه‌واته‌ تۆ - به‌م گه‌شته‌ت - به‌ره‌و "مانه‌وه‌" و "به‌یه‌ك گه‌یشتنه‌وه‌"یه‌ك ده‌ڕۆیت كه‌ هه‌رگیز دووری و لێك جیابوونه‌وه‌ی به‌ دوادا نایه‌ت!

مەکتووبی پێنجەم:

ئیمان لە پێشترە

باسمه سبحانه

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

ئیمامی ڕەببانی - خوای لێ ڕازی بێت - کە خۆری تیشك بەخشی زنجیرەی نەقشبەندی‌یە، لە مەکتووباتەکەیدا دەفەرموێت:

(ڕوون بوونەوەی ڕاستی‌یەکانی ئیمانم لە هەزاران چێژ و کەرامەت پێ باشترە)[1]!

هەروەها فەرموویەتی:

(ئەنجام و ئامانجی سەرجەمی تەریقەتە سۆفی‌یەکان بریتی‌یە لە دەرکەوتن و ئاشکرابوونی ڕاستی‌یەکانی ئیمان)[2].

هەروەها فەرموویەتی:

(ویلایەت سێ بەشە. یەکەم:

ویلایەتی "صوغرا"یە، کە بریتی‌یە لەو ویلایەتەی لای خەڵکی ناوبانگی هەیە. دووهەم: ویلایەتی "وسطا - مامناوەندی"یە. بەشی سێهەم: ویلایەتی "کوبرا"یە. ئەم بەشەیان بریتی‌یە لە کردنەوەی ڕێیەکی ڕاستەوخۆ بەرەو

---

(١) ئەمە پوختەی وتەیەکی ئیمامی ڕەببانی‌یە لە مەکتووبی دووسەد و دەهەمی مەکتووباتەکەیدا. بڕوانە: (مکتوبات الإمام الرباني) ج١/ص١٨٢. (وەرگێڕ)

(٢) هەمان سەرچاوە و لاپەڕە. مامۆستا نوورسی لێرەدا پوختەی قسەکەی ئیمامی ڕەببانیی هێناوە. (وەرگێڕ)

حه‌قیقه‌ت بێ ئه‌وه‌ی مرۆڤ به‌ناو به‌رزه‌خی ته‌ریقه‌تدا تێپه‌ڕ ببێت، كه‌ ئه‌مه‌ش به‌هۆی "میراتگریی پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌ست ده‌كه‌وێت)[1].

هه‌روه‌ها فه‌رموویه‌تی:

(له‌ ته‌ریقه‌تی نه‌قشبه‌ندیدا به‌ دوو باڵ سلووك ده‌كرێت: باوه‌ڕی ڕاست و دامه‌زراو به‌ ڕاستی‌یه‌كانی ئیمان، له‌گه‌ڵ ئه‌نجامدانی ته‌واوه‌تیی فه‌رزه‌كان. خۆ ئه‌گه‌ر هه‌ر كه‌موكووڕی و ناته‌واوی‌یه‌ك له‌ هه‌ر كامی ئه‌م دوانه‌دا ببێت، ئه‌وا گه‌لێ دژواره‌ كه‌ بتوانرێت ئه‌م ته‌ریقه‌ته‌ بگیرێته‌به‌ر)[2].

به‌و واتایه‌ی كه‌: ته‌ریقه‌تی نه‌قشبه‌ندی سێ دیمه‌نی هه‌یه‌.

یه‌كه‌میان:

كه‌ مه‌زنترینیانه‌ و له‌ هه‌موویان له‌ پێشتره‌، بریتی‌یه‌ له‌: خزمه‌تكردنی ڕاسته‌وخۆی "ڕاستی‌یه‌كانی ئیمان"، ئه‌و خزمه‌ته‌ی كه‌ ئیمامی ڕه‌ببانی خۆی له‌ دواڕۆژه‌كانی ژیانیدا گرتیه‌به‌ر.

دووهه‌م:

خزمه‌تكردنی فه‌رزه‌كانی ئایین و سوننه‌ته‌كانی پێغه‌مبه‌ره‌ ﷺ له‌ ژێر سایه‌ و په‌رده‌ی ته‌ریقه‌تدا.

سێهه‌م:

هه‌وڵدانه‌ بۆ نه‌هێشتنی نه‌خۆشی‌یه‌كانی دڵ و ده‌روون له‌ ڕێی ته‌سه‌ووف و سه‌یر و سلووك و هه‌نگاونانی دڵی مرۆڤه‌وه‌.

یه‌كه‌میان له‌ حوكمی "فه‌رز"دا و.. دووهه‌م له‌ حوكمی "واجب"دا و.. سێهه‌میش له‌ حوكمی "سوننه‌ت"دایه‌!

---

(١) پوخته‌ی مه‌كتووبی دووسه‌د و شه‌سته‌مه‌. هه‌مان سه‌رچاوه‌: ج١/ص٢٤٠. (وه‌رگێڕ)

(٢) بڕوانه‌ هه‌مان سه‌رچاوه‌: مه‌كتووبی حه‌فتا و پێنجه‌م (ج١/ص٨٧) مه‌كتووبی نه‌وه‌د و یه‌كه‌م (ج١/ص٩٩) مه‌كتووبی نه‌وه‌د و چواره‌م (ج١/ص٩٩-١٠٠). (وه‌رگێڕ)

جا مادەم حەقیقەت وایە، ئەوا من لەو باوەڕەدام کە ئەگەر "شێخ عەبدولقادری گەیلانی" و "شاهی نەقشبەند"[1] و "ئیمامی ڕەببانی" و هاوچەشنیان لە قوتبەکانی ئیمان - خوا لە هەموویان ڕازی بێت - لەم سەردەم و چەرخەی ئێمەدا بوونایە، هەموو توانایەکی خۆیان بۆ بەهێزکردنی "ڕاستییەکانی ئیمان" و "عەقیدەی ئیسلام" بەکاریان دەهێنا. چونکە بەختەوەریی هەمیشەیی لەم دوانەوە پەیدا دەبێت و، هەر کەمتەرخەمی کردنێك تیایاندا ئەنجامەکەی بەدبەختیی هەمیشەیی دەبێت. ئەوەتا هەرگیز ناگونجێ بە بێ ئیمان کەس بچێتە بەهەشتەوە، بەڵام زۆر کەس هەن کە بێ تەسەووف بەهەشتیان دەستگیر دەبێت و دەڕۆنە ناوی. مرۆڤ بێ "نان" ناژی، بەڵام دەتوانێت بە بێ "میوە" ژیان بباتەسەر! کەواتە تەسەووف میوەیە و ڕاستییەکانی ئیسلامیش نانن!

جاران سەرکەوتن و بەرزبوونەوە لە ڕێی "سەیر و سلووك"ەوە بۆ هەندێ لە "ڕاستییەکانی ئیمان" چل ڕۆژ تا چلساڵی دەخایاند. ئەگەر لەم سەردەمەدا میهرەبانیی خواوەند ڕێیەك ئامادە بکات کە لە ماوەی چل

---

(١) شاهی نەقشبەند ناوی (محەممەدی کوڕی محەممەد)ە و ناسراوە بە (خواجە محەممەد بەهائەددین). دامەزرێنەری (تەریقەتی نەقشبەندی)یە. لە مانگی موحەڕڕەمی ساڵی ٧١٧ك لە گوندی (قەصری عاریفان)ی نزیکی (بوخارا) کە پێشی دەوترێت: (قەصری هیندوان) لە دایك بووە. لە (سەمەرقەند) خوێندوویەتی و، چەندین شوێنی تر گەڕاوە و، بەهرەمەندی دەرس و پەروەردەی گەلێ زانا و پیاوباشی سەردەمی خۆی بووە. پاشان گەڕاوەتەوە بۆ بوخارا و، لە تەمەنی هەژدە ساڵیدا ژنی هێناوە. دوو جاریش حەجی کردووە. تا کۆتایی ژیانی لە بوخارادا ماوەتەوە و، هەر لەوێش (تەریقەتی نەقشبەندی)ی دامەزراندووە. لە بەرواری (شەوی دووشەممە ٣/ڕەبیعی یەکەم/٧٩١ك) و لە سەرەتای تەمەنی حەفتا و چوار ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە و لە گوندەکەی خۆی (قەصری عاریفان) ئەسپاردەی خاك کراوە. چەند بەرهەمێکی دوای خۆی بەجێ هێشتووە، وەك: (رسالة الواردات)، (الأوراد البهائية)، (حياتنامه)، (دليل العاشقين). (وەرگێڕ)

ده‌قیقـه‌دا مـرۆڤ بـه‌و ڕاستییانه بگه‌یـه‌نێت، كـارێكی ژیرانـه نی‌یـه وازی لـێ بهێنرێت و نه‌گیرێته‌به‌ر!

به‌ڵێ، ئه‌و كه‌سانه‌ی كه سی و سێ وتـه‌ی كتێبـی **"وتـه‌كان"**[1] بـه وردی و سه‌رنجدانه‌وه ده‌خوێننه‌وه، دان به‌وه‌دا ده‌نێن كه ئـه‌و وتانـه ڕێیـه‌كی قورئـانیی وه‌ك ئه‌مه‌یان له به‌رده‌مدا بۆ كردوونه‌ته‌وه!

جا مادەم ڕاستی ئه‌مه‌یه، ئه‌وا كتێبی **"وتـــه‌كان"** كـه نهێنی‌یـه‌كانی قورئـانی پیرۆز به ڕوونی لێك ده‌داته‌وه:

كاریگـه‌رترین ده‌رمـان و باشـترین هۆكـاری سـارێژكردنی زامـه‌كانی ئـه‌م چه‌رخه‌یـه و.. سـوودمه‌ندترین ڕووناكی‌یـه بـۆ كۆمـه‌ڵگای ئیسـلامی كـه دووچاری هێرشه‌كانی سوپای تـاریكی بـووه.. ته‌نانـه‌ت ڕاسـترین ڕابـه‌ره بـۆ ئه‌وانه‌ی كه سه‌رگه‌ردانی ناو شیو و دۆڵی گومڕایی بوون.

ده‌سا براكه‌م!

تۆ باش ده‌زانیت كه ئه‌گه‌ر "گومڕایی" له "نه‌زانی"یه‌وه سه‌ری هه‌ڵدابێت، نه‌هێشتن و لابردنی كارێكی ئاسان ده‌بێـت. بـه‌ڵام گـه‌ر لـه "زانـین"ه‌وه بێـت، ئه‌وا گه‌لـێ دژواره لاببرێت!

جـاران ئـه‌م به‌شـه‌ی دوایـی زۆر ده‌گمـه‌ن بـوو، لـه هـه‌زار كه‌سـدا مه‌گـه‌ر یه‌كێك به ناوی "زانست"ه‌وه له ڕێ بترازایه.

جا ئه‌گه‌ر گومڕایانی له‌م جۆره سـه‌ر هـه‌ڵبده‌ن، ئـه‌وا لـه هـه‌زاران كه‌سـدا مه‌گه‌ر ته‌نـها یـه‌ك دانـه‌یان بگه‌ڕێتـه‌وه و ڕێـی ڕاسـت بدۆزێتـه‌وه. چونكـه ئـه‌و

---

(١) (وته‌كان) لـه لایه‌كـه‌وه نـاوه بۆ یه‌كـه‌مین بـه‌رگی كۆمه‌ڵـه په‌یامـه‌كانی نـوور، كـه مامۆسـتا نوورسـی داینـاون و بریتـین لـه سـی و سێ وتـه(په‌یام)، لـه لایـه‌كی تریشـه‌وه نـاوه بـۆ سـه‌رجه‌می په‌یامه‌كانی نوور. (وه‌رگێڕ)

جۆرە کەسانە لە خۆیان ڕازین و، لەو کاتەدا کە نەزان و نەشارەزان، پێیان وایە زانا و ئاگادارن!

من لەو باوەڕەدام کە خوای گەورە تایبەتکاریی چارەسەری شیفابەخش و دەرمانی دژ بە ژەهرەکانی کوفری "ئەم گومڕایی"یەی سەردەمی بە: "وتەکان" بەخشیوە، کە لە ڕاستیدا بریتین لە چەند بریسکەیەکی مەعنەویی ئیعجازی قورئان.

الباقي هو الباقي

سەعیدی نوورسی

* * *

(بزانە کە): مرۆڤی بەختەوەری پشتگیراو لە لایەن خوای گەورەوە دەگونجێ لە زاهیرەوە بگات بە حەقیقەت، بە بێ ئەوەی بە نێو بەرزەخی تەریقەتدا تێپەڕ ببێت! من بۆ خۆم هەر لە قورئانی پیرۆزەوە ڕێیەکم دی بەرەو حەقیقەت، بە بێ گرتنەبەری تەریقەت (واتە ئەوەی کە مەشهوورە). هەروەها ڕێیەکم تێدا دۆزییەوە مرۆڤ دەگەیەنێتە ئەو زانستانەی کە ئامانج و مەبەستن، بە بێ تێپەڕ بوون بەناو بەرزەخی زانستە ئالییەکاندا!

لە کتێبی:

(مەسنەویی نووری)

نۆ ئاماژەکان

بسم الله الرّحمن الرّحيم

﴿أَلا إِنَّ أَوْلِياءَ اللهِ لا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (يونس:٦٢)

ئەم بەشە تایبەتە بە ڕێگاکانی ویلایەتەوە و بریتییە لە نۆ "تەلویح"[١].

✿ تەلویحی یەکەم:

"تەریقەت و تەسەووف چییە"؟

ڕاستییەکی ڕۆحانی و نوورانی و خاوێن لە ژێر ناونیشانەکانی: "تەسەووف" و "تەریقەت" و "ویلایەت" و "سەیر و سلووك"دا هەیە کە گەلێ کەس لە زانایانی ئەهلی کەشف و خاوەن چێژی ئەم بوارە ڕایانگەیاندووە و، بە لێکۆڵینەوە و تەتەڵەکردن و پێناساندنەوە تاوتوێیان کردووە و، هەزاران بەرگی کتێبیان لەبارەوە نووسیوە و، هەواڵی ئەم حەقیقەتەشیان بە ئێمە و سەرجەمی نەتەوەی ئیسلام ڕاگەیاندووە، خوا پاداشتی خێریان بداتەوە.

وا ئێمەش لێرەدا و لە ڕووناکیی ئەو بوارەی کە کاتی ئێستامان بۆمان دەرەخسێنێت، چەند نمێك ڕوون دەکەینەوە کە وەك چەند دڵۆپێك وان لە دەریای فراوانی ئەو حەقیقەتە.

---

(١) تەلویح: واتە ئاماژە. بەڵام بە واتایەکی تر: چەند زیادە شەرح و لێکدانەوەیەکە لە کەنار و پەراوێزی کتێبدا. (وەرگێڕ)

پرسیار: تەریقەت چی‌یە؟

وەڵام:

ئامانجی "تەریقەت": ناسین و بەدەستهێنانی ڕاستی‌یەکانی ئیمان و قورئانە لە ڕێی سەیر و سلووکی ڕۆحانی و لە ژێر ئاڵا و سایەی "میعراجی ئەحمەدی"دا بە هەنگاونانی دڵ، هەتا گەیشتن بە حاڵەتێکی ویجدانی و زەوقیی ئەوتۆ کە وەك "شهوود" وابێت. کەواتە تەریقەت و تەسەووف نهێنی‌یەکی بەرزی ئادەمیزاد و کەماڵێکی بڵندی گرۆی مرۆڤە.

بەڵێ، مادەم مرۆڤ پوختەیەکی جامیعی ئەم گەردوونەیە، ئەوا دڵی ئەو وەکو نەخشەیەکی مەعنەوی وایە بۆ هەزارەها جیهان. چونکە هەروەك "مێشکی مرۆڤ" - کە لە سەنتەرێکی بڵاوکردنەوە و وەرگرتنی ئامێرە تەلی و بێ تەلی‌یەکان دەچێت - وەك مەڵبەندێکی مەعنەویی ئەم گەردوونە وایە و هونەر و زانستەکانی ئەم گەردوونە وەردەگرێت و پاشان دەریاندەخات و بڵاویان دەکاتەوە، بە هەمان جۆر "دڵ"یشی تەوەرە و مەزهەر و ناوکی ڕاستی‌یە بێ سنوورەکانی ئەم گەردوونەیە، وەك کەسانی لە ژمارە بەدەری ئەهلی ویلایەت ڕوونیان کردووەتەوە لەو ملیۆنەها کتێبە درەخشان و بەنرخانەدا کە نووسیویانن و بۆیان بەجێ هێشتووین.

جا مادەم "دڵ" و "مێشك"ی مرۆڤ ئەم پلەوپایە و ڕێ و شوێنەیان هەیە و، ئنجا هەزاران مەکینەی گەورەی سەر بە دواڕۆژ و ئامێرە هەمیشەییەکانیشی لە دڵی مرۆڤدا دانراون، بە وێنەی دانانی ئامێرەکانی درەختێکی مەزن لە تۆوەکەیدا.. ئەوا بەدیهێنەری ئەو دڵەی کە لەسەر ئەم شێوەیە دروستی کردووە، ویستوویەتی ئەم "دڵ"ە بخاتەکار و توانا و لێهاتنەکانی دەربخات و لە دۆخی "هێز"ەوە بیانگوێزێتەوە بۆ دۆخی "کار".

جا مادەم ویستی خوای گەورە بەم جۆرە بووە، ئەوا دەبێ "دڵ"ی مرۆڤ ئەو کارەی خۆی ئەنجام بدات کە لە پێناویدا بەدی هێنراوە، وەك ئەوەی کە "ژیری" کاری خۆی ڕادەپەڕێنێت. بێ گومان گەورەترین هۆکاری بەگەڕخستن و کار پێکردنی "دڵ"یش لەوەدایە کە بە یاد و زیکری خوای گەورە و لە ناوەندی پلەکانی ویلایەتدا و لە ڕێی تەریقەتەوە ڕوو بکاتە "ڕاستییەکانی ئیمان".

✿ **تەلویحی دووهەم:**

"کلیلەکانی سەیر و سلووك"

کلیلەکانی ئەم سەیر و سلووکە قەلبییە و هۆکارەکانی ئەم جموجووڵە ڕۆحانییەش تەنها بریتییە لە "زیکری خوا" و "بیر کردنەوە".

دیارە لایەنە باش و جوانەکانی "زیکر" و "بیرکردنەوە"ش لە ژمارە نایەن. خۆ ئەگەر سەیری سوودە بێ سنوورە قیامەتییەکانی ئەم دوانە و ئەنجامە بەرزەکانیان لەمەڕ بەرزکردنەوەی مرۆڤ بە پلەکانی کەمالاتدا نەکەین و، تەنها سەرنج لە یەك سوودی جوزئییان بدەین کە بەم ژیانە دنیاییە شڵەژاوەی مرۆڤی دەبەخشن، ئەوا دەبینین کە:

هەرچی مرۆڤ هەیە بە دوای دڵدانەوە و چێژ و هاودەمێکدا دەگەڕێت کە بتوانێت بێزاریی لەسەر لابات و قورساییەکانی ئەم ژیانەشی لەسەرشان سووك بکات و لە کەفوکوڵ و هەڵچوونەکەی - با بە شێوەیەکی جوزئیش بێت - دابگرێت و کەمی بکاتەوە.

جا مادەم ئەو هۆکارانەی کە کۆمەڵگای شارستانێتی لە بواری دڵدانەوەی مرۆڤ و هاودەمی و ئونسی لەگەڵ خەڵکیدا ئامادەیان دەکات، لەوانەیە دڵدانەوەیەکی کاتی و مەستکەر و بێ ئاگایانە بە یەك دوانێك لە

ناوەندی دە کەسدا ببەخشێت و.. مادەم هەشتا لە سەدی خەڵکیش یان لە نێوان چیا و دۆڵەکاندا دەژین، یاخود خەم و پەژارەی ژیان و گوزەران بەرەو چەندین جێی دووری سامناکی بردوون، یان دووچاری "گیرو گرفت" یاخود "پیری" بوون کە مەترسیی نزیکبوونەوەی ئاخیرەتیان بە گوێدا دەدات.. ئەوا هەموو ئەو چەشنە کەسانەی باس کران لەو دڵنەواییە بێ بەش دەبن و، دڵدانەوە و دڵنەوایی خۆیان لە هۆکارە شارستانی‌یەکانی کۆمەڵدا نابیننەوە..

لەبەر ئەوە، دڵدانەوەی تەواوەتی بۆ ئەو جۆرە کەسانە و دڵنەوایی و هاودەمیی بێگەرد سەبارەت بەوان تەنها لەوەدایە کە: دڵیان بە هۆکارەکانی "زیکری خوا" و "بیرکردنەوە" بخەنە گەڕ. ئەوەتا لە شوێنە دوورەکان و لە نێوان شیو و دۆڵی چیاکاندا دڵی ئەو چەشنە مرۆڤە ڕوو دەکاتە ئەم ئامانجە و، ریکری "اللّٰه.. اللّٰه" دووپات دەکاتەوە و، هاودەمی و دڵنەوایی لەم زیکرە وەردەگرێت و، بیر لەو شتانەی دەورووبەری دەکاتەوە کە لێیان دەترسێت و سامناکی و وەحشەتیان لێوە هەست پێ دەکرێت، کەچی ئەم زیکرەی خوای گەورە هاودەمی و خۆشەویستیی بەسەردا پەخش دەکات و، زیکرخوێنەکەش لەبەر خۆیەوە دەڵێت:

(ئەو بەدیهێنەرەم کە من ناوی دەهێنم و یادی دەکەمەوە گەلێ بەندە و پەرستیار(عابد)ی لەژمارەبەدەری هەیە کە بە هەموو شوێنێکدا بڵاو بوونەتەوە. کەواتە من تەنیا نیم و هیچ هۆکارێکیش بۆ وەحشەت و بێزاری لە کایەدا نی‌یە).

بەم جۆرە، لەم ژیانە ئیمانی‌یەدا تامی واتای ئونس و هاودەمی دەچێژێت و، هەست بە بەختەوەریی ژیان دەکات و، لەم ڕێیەوە شوکرانە کردنی بۆ پەروەردگاری زیاد دەبێت و پەرە دەسێنێت.

✿ ته‌لویحی سێهه‌م:

"ویلایه‌ت به‌ڵگه‌ی شه‌ریعه‌ته"

"ویلایه‌ت" به‌ڵگه‌ی ڕیساله‌ته و "ته‌ریقه‌ت"یش به‌ڵگه‌ی شه‌ریعه‌ته. چونكه ئه‌و ڕاستی‌یه ئیمانییانه‌ی كه "ڕیساله‌ت" ڕایگه‌یاندوون، "ویلایه‌ت" له پله‌ی "عین الیقین"دا و به بینینێكی قه‌لبی و چه‌شتنێكی ڕۆحانی ده‌یانبینێت و ته‌سدیقیان ده‌كات. ئه‌م ته‌سدیقه‌شی به‌ڵگه‌یه‌كی گومانبڕه له‌سه‌ر ئه‌حه‌ققییه‌تی ڕیساله‌ت..

هه‌روه‌ها ئه‌و ڕاستییانه‌ی ئه‌حكامه شه‌رعی‌یه‌كان كه "شه‌ریعه‌ت" له‌گه‌ڵ خۆیدا هێناونی، "ته‌ریقه‌ت" به‌و به‌هره و سوودانه‌ی كه له ڕێی كه‌شف و چێژه‌كانه‌وه وه‌ری گرتووه لێیان، ده‌بێت به به‌ڵگه له‌سه‌ر ئه‌حه‌ققییه‌تی ئه‌و ئه‌حكامانه و له‌سه‌ر ئه‌وه‌ش كه له لایه‌نی خوای گه‌وره‌وه سه‌رچاوه‌یان گرتووه.

به‌ڵێ، هه‌روه‌ك ویلایه‌ت و ته‌ریقه‌ت دوو به‌ڵگه‌ن له‌سه‌ر ئه‌حه‌ققییه‌تی ڕیساله‌ت و شه‌ریعه‌ت، به هه‌مان جۆر بریتین له: نهێنیی كه‌ماڵی ئیسلام و ته‌وه‌ره‌ی ڕووناكی‌یه‌كانی، هه‌روه‌ك كانگای به‌رزبوونه‌وه‌ی گرۆی مرۆڤ و سه‌رچاوه‌ی ڕێژنه‌كانی مرۆڤایه‌تین كه له نووره‌كانی ئیسلام و دره‌وشانه‌وه‌ی ڕووناكی‌یه‌كانیه‌وه سه‌رچاوه‌یان گرتووه.

به‌ڵام سه‌ره‌ڕای ئه‌و گرنگی‌یه له‌ڕاده‌به‌ده‌ره‌ی كه له "ویلایه‌ت" و "ته‌ریقه‌ت"دا هه‌ن، به‌شێكی ده‌سته و تاقمه گومڕاكان ئینكاریی ئه‌و گرنگی‌یه‌یان كردووه و، له‌م ڕێیه‌شه‌وه خه‌ڵكیان له چه‌ند نوور و ڕووناكی‌یه‌ك مه‌حرووم كردووه كه خۆیان لێی بێ به‌شن!

ئه‌وه‌ی زۆر جێی داخه له‌وه‌دایه كه هه‌ندێ كه‌س له‌و زانایانه‌ی ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت كه بڕیار له‌سه‌ر ڕواڵه‌تی شتان ده‌رده‌كه‌ن و،

هەندێکیش لـە سیاسـەتمەدارانی بێ ئاگـا کـە دەدرێنە پاڵ ئەهلی سـوننەت و جەماعـەت، بۆ داخسـتنی ئـەو گەنجینـە مەزنـەی "ویلایـەت" و "تەریقـەت" تێدەکۆشن و، دەچن ئەو ڕەفتارە هەڵـە و هەڵسوکەوتە نابەجێیانـە دەکـەن بـە بیـانوو کـە لـە ئـەهلی تەریقەتـەوە دەیانبینن. تەنانـەت هـەموو توانایـەکیان بـۆ ڕووخاندن و وشك کردنی ئەو سەرچاوە کەوسەرییە بەخوڕەم و ژیانبەخشـە دەخەنە کار..

لە کاتێکدا کە دەزانین لە نێوان شتان و ڕێباز و ڕێڕەوەکـاندا بـە دەگمـەن ڕێ دەکەوێت شتێك یان ڕێباز و ڕێڕەوێـك هـەبێت قسـوور و ناتـەواویی تێـدا نەبێت و، سەرجەمی لایەنـەکانی بـاش و جـوان بـن. کەواتـە هـەر لـە ئـەنجامدا هەڵە و ناتەواوی و هەڵسوکەوتی خراپی تێدا ڕوو دەدات، چونکـە هـەرکات کەسانی نائەهلی هەر شتێك بڕۆنـە نـاو ئـەو شـتەوە، ئـەوا خراپـە و هەڵوێستی هەڵەی دەرهەق دەکەن.

بەڵام خوای گەورە لە دوارۆژدا "دادگەریی پـەروەردگارێتی"ی خـۆی بـە کێشـانە کـردن و هەڵسـەنگاندنی کردەوەکـان و قورسـیی تـای کـردەوە چاکەکان یـان خراپەکان، دەردەخـات. کەواتـە هـەر کەسێك تـای کـردەوە چاکەکانی قورس بوو، ئەوا پاداشتی باشی دەدرێتـەوە و کردەوەکانیشـی لـێ وەردەگـیرێن و.. گـەر تـای کـردەوە خراپـەکانی قـورس و هـی کـردەوە چاکەکانیشـی سـووك دەرچـوون، ئـەوا سـزا دەدرێـت و کردەوەکـانی لـێ وەرناگـیرێن. دەبـێ ئـەوەش بزانـین کـە لـەم کێـش و سـەنگەدا بایـەخ بـە "چەندایـەتی" نـادرێت، بـەڵکو سـەیری "جـۆر"ی کردەوەکـان دەکرێـت. لەوانەیە تەنها (یەك) کردەوەی باش لە بەرامبـەر (هـەزار) کـردەوەی خراپـەوە قورس دەربچێت، تەنانەت ئەو هەزار کردەوە خراپە بسڕێتەوە و ببێت بە هۆی ڕزگار بوونی خاوەنەکەی!

جا مادەم "دادگەریی خوای گەورە" بەپێی ئەم کێشانە و تەرازووە بڕیار دەدات و، حەقیقەتیش ئەم بڕیارە بە کارێکی سەرتاپا حەق و ڕەوا دەبینێت، ئەوا بێ هیچ گومانێك "چاکەکاری"یەکانی ئەو تەریقەتەی کە لە ناوەندی بازنەی سوننەتی خاوێندایە، گەلێ لە "خراپەکانی" قورس و زیاترە.

باشترین بەڵگەش لەسەر ئەوە:

پارێزگاری کردنی تەریقەتدارانە بۆ "ئیمانەکەیان" لە دەمی هێرشی گومڕایاندا! تەنانەت کەسێکی ئاسایی دڵسۆز و پەیوەندیداری خاوەن تەریقەت، لەو چەشنە کاتانەدا، پتر لە کەسێکی لاف لێدەری زانست پارێزگاریی خۆی دەکات. چونکە بەهۆی ئەو چێژە ڕۆحی‌یەی کە لە تەریقەتدا بەدەستی هێناوە و بە بۆنەی خۆشەویستیی بۆ ئەولیا و پیاوچاکانەوە، ئیمانەکەی خۆی دەپارێزێت. تەنانەت ئەو کەسە گەر گوناهی کەبیرەش بکات هەر پێی کافر نابێت، بەڵکو بە فاسق دادەنرێت. چونکە بە ئاسانی ناڕواتە ناو ڕیزەکانی زەندەقە و ئەهلی ئیلحادەوە. هەروەك هیچ هێزێك ناتوانێت ئەو وەلاء و پشتگیری‌یەی زامدار بکات کە بەرامبەر زنجیرەی ئەقتابی ئەو مەشایەخانەوە هەیەتی کە بە خۆشەویستی‌یەکی بەهێز و بیروباوەڕێکی توندوتۆڵەوە پەیوەندیی لەگەڵیاندا بەستووە..

جا لەبەر ئەوەی "گومڕایی" ناتوانێت باوەڕ و دڵنیایی ئەم مرۆڤە بە پیاوچاکان تێك بدات یان هەڵی بوەشێنێتەوە، ئەوا هەرگیز ئەو باوەڕ و ڕەزامەندی‌یەی کە بەو پیاوچاکانە هەیەتی هەڵناوەشێتەوە و، مەگەر لە کاتێکدا کە ئەو باوەڕ و دڵنیاییەی پێیان نەمێنێت، دەنا هەرگیز ناڕواتە ناو کوفر و ئیلحادەوە.

دیارە ئەو کەسەی کە هیچ بەشێکی لە تەریقەتدا نی‌یە و دڵیشی دەستی بە جموجووڵ نەکردووە، ئەوا گەلێ سەخت و دژوارە کە - لەم ڕۆژگار و

سەردەمەدا - بتوانێت لە بەردەم فڕوفێڵی زەندیقەکانی ئێستادا بە تەواوی پارێزگاری لە ئیمانەکەی خۆی بکات، با زانایەکی وردەکاریش بێت!

شتێکی تر ماوە، کە بریتی‌یە لەوەی:

هەرگیز ناکرێت و ناگونجێ "تەریقەت" بە خراپکاریی ئەو مەشرەب و ڕێڕەوانە تاوانبار بکرێت کە بە ستەم و ناڕەوا ناوی تەریقەتیان لە خۆیان ناوە و، لەوانەشە شێوەیەکیان لە دەرەوەی بازنەی تەقوا، تەنانەت دەرەوەی بازنەی ئیسلامیش، بۆ خۆیان دانابێت.

خۆ ئەگەر ئاوڕ لەو ئەنجامە بەرزە ئایینی و قیامەتی و ڕۆحییانە نەدەینەوە کە "تەریقەت" دەستی مرۆڤیان دەخات و، تەنها سەیری یەك دانە ئەنجامی تەریقەت بکەین لە ناوەندی جیهانی ئیسلامیدا، دەبینین "تەریقەت" لە پێشەنگی ئەو هۆکارە ئیمانییانەوەیە کە فراوانی بە بازنەی برایەتیی ئیسلامیی نێوان موسڵمانان دەدەن و، ئالأی پەیوەندی‌یە خاوێنەکەی ئەم برایەتی‌یەش لە هەموو شوێنێکی جیهانی ئیسلامیدا هەڵدەکات.

تەریقەتە سۆفی‌یەکان، هەر لە مێژە و تا ئێستاش، یەکێکن لەو سێ قەڵا قایمەی کە لەسەر دیوارە سەختەکانیدا هەموو ئەو هێرشانەی نەصرانی‌یەکان تێکشکێنران کە بە سیاسەت دەیانکردە سەر موسڵمانان و، هەموو ئەو فڕوفێڵانەشی تەفروتوونا کرد کە بۆ کوژانەوەی نووری ئیسلام ساز کرابوون.

دەبێ هەرگیز فەزڵ و چاکە و جێ دەستی خاوەن تەریقەتەکانمان لە یاد نەچێت لە پارێزگاری کردنی ئەستەمبوولی مەڵبەندی خەلافەتی ئیسلامیدا بە درێژایی پێنج سەد و پەنجاساڵی ڕەبەق، هەرچەندەش جیهانی کوفر و خاچپەرستیی ئەورووپا هێرشی یەك لە دوای یەکیان دەکردە سەر.

جـا ئـەو هـێزە ئیمـانی و، خۆشەویسـتی‌یە ڕۆحـانی و، شـەوق و تاسەمەندییانەی کە لە ناسینی خواوەنـدەوە سەرچاوەیان گرتووە و، لـە دڵـی ئەو کەسانەوە هـەڵدەقوڵێن کـە هـەردەم "اللّه.. اللّه" لـەو تەکیـە و خانەقایانـەدا دووپات دەکەنەوە کە تەواو کەری ئەرك و پەیامی مزگەوتەکانن و جۆگەلـەی ئیمانیان لێوە خوڕ دەبێتەوە، ئەوە بوو لە پێنج سەد شوێنەوە "ڕووناکی‌یـەکانی تەوحید" پەخش دەبوون و تیشکیان دەدا..

هـەموو ئەمانـە پێکـەوە، گـەورەترین پاڵپشـت و ورەی توندوتۆڵـی ئیماندارانی ئەو مەڵبەندە ئیسلامی‌یە، لە کۆنەوە تا ئێستا، پێکدەهێنن.

دەسا ئەی نەفامانی لاف لێدەری غیرەت و ساختەکارانی نەتەوەپەروەری!

ئایا پێمان ناڵێن چ خراپەیەك لـە خراپەکانی تەریقـەت ئـەم چاکەکاری‌یە مەزنەی بەرامبەر بە ژیانی کۆمەڵایەتیتان، دەسڕێتەوە؟!

✿ تەلویحی چوارەم:

"سەختی و گیروگرفتەکانی ڕێ"

گرتنەبەری ڕێی "ویلایەت" هەرچەندە ئاسانە، کـەچی گەلـێ سـەختە و.. هاودەم لەگەڵ کورتیـی ئـەو ڕێگایـەدا، یـەکجار دوور و درێـژە و.. چـەندەش بـەرز و بەنرخـە، هێنـدەش مەترسـی دەورەی داوە و.. لەگـەڵ ئەوەشـدا کـە فراوانە، کەچی تایبشلێیت ڕێگایەکی تەنگژە و تەنگەڵانە!

لەبەر ئەم نهێنی‌یە وردانەیە کـە هـەندێ جـار ڕێبوارانـی ئـەم ڕێگایـە نوقـم دەبـن و.. هـەندێ جـاریش پێیـان هەڵدەکـەوێت و ئازاریـان پـێ دەگـات و.. تەنانەت هەندێ جاری تریش لە ڕێ دەترازێن و خەڵکیش لە ڕێ دەردەکەن!

بۆ نموونە:

دوو مەشرەب و ڕێڕەو لـە تەریقەتدا هەن کە پێیان دەوترێت: "سەیری ئافاقی" و "سەیری ئەنفوسی"..

"سەیری ئەنفوسی" ڕۆشتن و گەشتێکە لە دەروونەوە دەست پێ دەکات و خاوەنی ئەم گەشتە ڕوانینی خۆی ئاراستەی دەرەوە ناکات، بەڵکو بە وردی دەڕوانێتە "دڵ" و، ئنجا "خۆپەرستی"ی خۆی دەبڕێت و کوناودەری دەکات و لێیەوە دەڕواتە دەرەوە و، پاشان لە ناوەندی دڵەوە ڕێگایەك بەرە و "حەقیقەت" دەکاتەوە. ئنجا لەوێوە بۆ ئاسۆ گەردوونی‌یەکان دەڕوات و، دەبینێت کە ئەوانیش بە هەمان ڕووناکیی دڵی خۆی ڕووناك بوونەتەوە و، ئیتر بە خێرایی دەگاتە ئامانج. چونکە ئەو حەقیقەتەی کە لە بازنەی "خۆی"دا بینیی، بە پێوەرێکی گەورەتر لە "ئافاق"یشدا دەیبینێتەوە.

زۆربەی ڕێگاکانی موجاهەدەی خەفی(پەنهان) بەپێی ئەم ڕێبازە دەڕۆن و هەنگاو دەنێن.

گرنگترینی بناغەکانی ئەم سلووك و ڕێ بڕینە، بریتی‌یە لە: تێکشکاندنی شان و شەوکەتی "خۆپەرستی" و، وازهێنان لە هەوا و ئارەزووی دەروون و، مراندنی "نەفس".

بەڵام ڕێبازی دووهەم لە ئافاق(ئاسۆکان)ەوە دەست پێ دەکات و، ڕێبواری ئەم ڕێبازە: درەوشانەوەکانی ناوە جوانەکانی خوای گەورە و سیفەتە مەزنەکانی لە ئاوێنەکانی ئەو بازنە ئاسۆییە گەردوونی‌یە فراوانەدا دەبینێت و، ئنجا کە دەڕواتە ناو بازنەی "دەروونی خۆی"ەوە ڕووناکی‌یەکانی ئەو درەوشانەوانە بە پێوەرێکی بچووکتر لە ئاسۆکانی گەردوونی دڵیدا دەبینێتەوە. ئیتر لەم دڵەوە کورتترین و نزیکترین ڕێ بۆ لای خوای گەورە دەکاتەوە و، دەبینێت کە "دڵ" بە ڕاستی ئاوێنەی خواوەندی صەمەدە و، لەم ڕێیەوە دەگات بە ئامانج و مەرام و ئەوپەڕی ئاواتەکانی.

جا ئەگەر ڕێبواری سەر بە مەشرەبی یەکەم لە کوشتنی دەروونی بەدخواز(نەفسی ئەممارە)یدا دەستەوسان ما و نەیتوانی بە وازهێنان لە هەوا و

ئاره‌زووه‌كانی ناو ده‌روونی "خۆپه‌رستی"ی خۆی تێكبشكێنێت، ئه‌وا له‌ مه‌قامی شوكره‌وه‌ به‌ر ده‌بێته‌وه‌ بۆ فه‌خر و شانازی و، له‌ویشه‌وه‌ ده‌كه‌وێته‌ خواره‌وه‌ بۆ ناو له‌خۆباییبوون و غروور. خۆ ئه‌گه‌ر ئه‌مه‌ی كه‌ باسمان كرد شتێكی وه‌ك "مه‌ستیی جه‌زبه‌ی خۆشه‌ویستی"ی ئاوێته‌ ببێت، ئه‌وا چه‌ند لاف و ده‌عوایه‌كی له‌ زار ده‌رده‌چێت كه‌ له‌ سنوور و توانای خۆی گه‌لێ گه‌وره‌تر بن، له‌وانه‌ی كه‌ پێیان ده‌وترێت: "شه‌ته‌حات". ئیتر هه‌روه‌ك زیان به‌ خۆی ده‌گه‌یه‌نێت، ده‌شبێت به‌هۆی زیان گه‌یاندن به‌ كه‌سانی تر!

ئه‌و كه‌سه‌ی "شه‌ته‌حات"ی له‌ ده‌م ده‌رده‌چێت وه‌ك ئه‌فسه‌رێكی بچووك وایه‌ له‌ پله‌ی "ملازم"دا كه‌ چێژ و مه‌ستیی سه‌ركردایه‌تیی ناو بازنه‌ بچووكه‌كه‌ی خۆی هه‌ست و شعووری له‌لا هه‌ڵگرتووه‌ و، له‌ ده‌می ساتێكی ئه‌م مه‌ستی‌یه‌دا - به‌ ئه‌ندێشه‌ - خۆی وه‌ك ئه‌و موشیره‌ ده‌بینێته‌وه‌ كه‌ سه‌ركردایه‌تیی له‌شكره‌ گه‌وره‌كان ده‌كات! ئیتر له‌م ئه‌ندێشه‌یه‌وه‌ شتان له‌ زه‌ینیدا ده‌ئاڵۆزێن و سه‌ركردایه‌تیی ناو بازنه‌ بچووكه‌كه‌ی خۆی له‌گه‌ڵ سه‌ركردایه‌تیی گشتی و فراوانی بازنه‌ گه‌وره‌كه‌دا لێ ده‌ئاڵۆزێت، كتومت وه‌ك ئه‌و كه‌سانه‌ی كه‌ وێنه‌ی خۆریان له‌ ئاوێنه‌یه‌كی بچووكدا له‌گه‌ڵ هه‌مان وێنه‌ی خۆر له‌سه‌ر ڕووی فراوانی ده‌ریادا لێ تێكچووه‌، له‌و ڕووه‌وه‌ كه‌ هه‌ردووكیان دانه‌وه‌ی وێنه‌ی "خۆر"ن، هه‌رچه‌نده‌ش له‌ گه‌وره‌یی و فراوانیدا جیاوازییان هه‌یه‌!

به‌م جۆره‌، زۆر كه‌س هه‌ن له‌ ئه‌هلی ویلایه‌ت كه‌ هه‌ریه‌كه‌یان خۆی زۆر به‌ گه‌وره‌ و مه‌زنتر ده‌بینێت له‌و پیاوچاكانه‌ی كه‌ له‌ ڕاستیدا له‌و به‌رز و پایه‌دارترن، له‌وانه‌ی كه‌ پله‌ی ئه‌م سه‌باره‌ت به‌وان وه‌كو نیسبه‌تی مێش وایه‌ له‌ ئاستی تاووسدا.. به‌ڵام ئه‌م خاوه‌ن ده‌عوا و لافه‌، خۆی به‌و شێوه‌یه‌ ده‌بینێت كه‌ وه‌سف و باسی ده‌كات و، له‌م بینینه‌شیدا پێی وایه‌ كه‌ له‌سه‌ر حه‌قه‌ و ڕاستیی پێكاوه‌!

تەنانەت هەر خۆم یەکێکم بینی کە نیشانەکانی قوتبی ئەعزەمی هەڵدەگرت و لافی حاڵەتەکانی ئەوی لێ دەدا و جموجووڵ و ڕەفتارەکانی ئەوی بە بەری خۆی دەپۆشی! کەچی لە ناوەندی سیفەتەکانی قوتبییەتدا جگە لە "بێداربوونەوەی دڵ" و "هەست کردن بە نهێنیی ویلایەت لە دوورەوە" هیچی تری تێدا نەبوو!

پێم وت:

برام! هەروەك "یاسای پادشایەتی" چەندین ئاوێنە و دەرخەری "جوزئی" یان "کوللی"ی هەیە کە بە یەك شێوە لە هەموو فەرمانگەکانی دەوڵەتدا دەردەکەون، هەر لە سەرۆکایەتیی وەزارەتەوە تا دەگاتە بەڕێوەبردنی ناحیەیەکی بچووك.. ویلایەت و قوتبییەتیش بە هەمان جۆرن، گەلێ بازنەی جیاجیا و دەرخەر و ئاوێنەی جۆراوجۆریان هەیە و، هەریەك لە مەقامەکانیشیان خاوەنی گەلێ سێبەری زۆرە.

جا تۆ درەوشانەوەی هەرە گەورە و مەزهەری هەرە مەزنی "قوتبییەت"ت - کە وەك سەرۆکایەتیی وەزارەت وایە - لە ناوەندی بازنە بچووکەکەی خۆتدا دیوە کە وەك بەڕێوەبردنی ناحیەیەك وایە. کەواتە ئەم کێشەیەت لێ ئاڵۆزاوە و تیایدا خەڵەتاویت. چونکە ئەو شتەی کە تۆ دیوتە ڕاست و دروستە، بەڵام حوکم و بڕیارەکەت هەڵەیە، ئەوەتا لەوێچێك ئاو سەبارەت بە مێشێك دەریایەکی مەزن و فراوانە!

ئەو برایە، بەم قسەیەم بێدار بووەوە و - بە ویستی خوا - لەو گێژاوە ڕزگاری بوو!

هەروەها چەند کەسێکم دی لەوانەی کە خۆیان وا دادەنێن لە "مەهدی"یەوە نزیك بن یان لەو بچن و، هەریەکەیان دەیوت: من دەبم بە "مەهدی"!

ئه‌و جۆره كه‌سانه نه درۆ ده‌كه‌ن و نه خه‌ڵكییش ده‌خه‌ڵه‌تێنن، به‌ڵكو خۆیان خه‌ڵه‌تاون و به هه‌ڵه‌دا چوون! چونكه پێیان وایه ئه‌و شتانه‌ی كه ده‌یانبینن: حه‌ق و ڕاستن و هه‌ر به‌و جۆره‌ن.

به‌ڵام هه‌روه‌ك ناوه جوانه‌كانی خوای گه‌وره هه‌ر له عه‌رشی ئه‌عزه‌مه‌وه تا ده‌گاته گه‌ردیله‌كان دره‌وشانه‌وه‌ی جۆراوجۆریان هه‌یه، ئاوێنه و ده‌رخه‌ری ئه‌م دره‌وشانه‌وانه‌ش له گه‌ردوون و ده‌روونه‌كاندا - به هه‌مان ڕێژه - جیاواز و جۆراوجۆرن و.. پله‌كانی ویلایه‌تیش، كه بریتین له به‌ده‌ستهێنانی مه‌زهه‌ر و ئاوێنه‌كانی ئه‌و دره‌وشانه‌وانه و شه‌ره‌فمه‌ندی و به‌هره‌مه‌ندبوون پێیان، به هه‌مان جۆر، جیاجیا و جۆراوجۆرن.

گرنگترین هۆكار بۆ ئه‌م لێ ئاڵۆزانه له‌وه‌دایه كه هه‌ندێ له مه‌قامه‌كانی ئه‌ولیا شتێكیان له تایبه‌تكاری و ئه‌ركه‌كانی "مه‌هدی" تێدایه و، نیسبه‌تێكی تایبه‌تییان به قوتبی ئه‌عزه‌م و په‌یوه‌ندی‌یه‌كی تایبه‌تییشیان به حه‌زره‌تی "خضر"ه‌وه تێدا ده‌بینرێت. چونكه هه‌ندێ مه‌قام هه‌ن كه چه‌ندین په‌یوه‌ندییان به هه‌ندێ له ناودارانه‌وه هه‌یه، به ڕاده‌یه‌ك كه به‌و مه‌قامانه ده‌وترێت: "مه‌قامی خضر" و "مه‌قامی وه‌یس" و "مه‌قامی مه‌هدییه‌ت".

جا ئه‌و كه‌سانه‌ی كه ده‌گه‌نه ئه‌و مه‌قامه، یان ده‌گه‌نه به‌شێكی، یان سێبه‌رێك له سێبه‌ره‌كانی، ئه‌وا له‌و گومانه‌دا ده‌بن كه هه‌ر خۆیان ئه‌و كه‌سایه‌تی‌یه به‌رز و به‌ناوبانگانه بن! ئیتر هی وایان هه‌یه خۆی به "خضر" یان "مه‌هدی" داده‌نێت، یاخود له ئه‌ندێشه‌یدا پێی وایه كه خۆی "قوتبی ئه‌عزه‌م" بێت!

جا ئه‌گه‌ر ئه‌و كه‌سه "خۆپه‌رستی"ی به ته‌واوه‌تی تێدا نه‌مابوو، به ڕاده‌یه‌ك كه حه‌ز و چاوگێڕانی بۆ جاه و پله و پایه و شانازی كردن به‌سه‌ر كه‌سانی تردا تێدا نه‌بوو، ئه‌وا گله‌یی لێ ناكرێت و، ئه‌و لاف و ده‌عوایانه‌ش كه له

زاری دەردەچن و لە توانا و سنووری خۆی بەدەرن بە "شەتەحات"ێك دادەنرێن کە بەرپرس نییە لێیان و، دەگونجێ چاوپۆشییان لێ بکرێت.

بەلام گەر ئەم لاف و دەعوایانە لە لایەن کەسێکەوە بن کە "خۆپەرستی"یەکەی هێشتا لەسەر پێ بێت و، حەز و چاوگێرانی بۆ جاهـ و پلە و پایە هەر تێدا مابێت، ئەوا ئەم "خۆپەرستی"یەی بە سەردا زاڵ دەبێت و، دەستی ئەو مرۆڤە دەگرێت و، مەقامی شوکری لە پشتەوە پێ بەجێ دەهێڵێت و بەرەو خوارەوە بۆ مەنزڵگاکانی فەخر و شانازی دەیبات. ئیتر لەوێشەوە وردە وردە بەر دەبێتەوە بۆ ناو شیو و دۆڵی ئەو لەخۆ بایی بوون و غرووڕەی کە کردەوە چاکەکانی مرۆڤ دەسڕێتەوە.

ئنجا یان ئەوەیە گرفتاری شێتی دەبێت، یاخود بە یەکجارەکی دوور دەکەوێتەوە و لە ڕێ دەترازێت. چونکە خۆی لە ڕیزی ئەو پیاوچاك و ئەولیا مەزنانە داناوە، کە ئەم کارەش - لە خۆیدا - بریتییە لە "گومان خراپی" بەو مرۆڤە پیاوچاکانە، چونکە ئەو قسوورانەی کە لە دەروونی خۆیدان و "نەفس" هەر چەندەش لە خۆی بایی بووبێت هەستیان پێ دەکات، ئەم قسوورانە دەکاتە بەر ئەو پیاوچاك و ئەولیا بەرزانەش کە بە چاویلکەی دەروونە خاوەن قسوورەکانی خۆی سەیریان دەکات! ئیتر گرفتاری ئەو وەهمە دەبێت کە ئەو زاتە مەزنانەش - وەك خۆی - تەقسیربار بن و، لەمەشەوە ڕێزی بۆیان کەم دەکاتەوە و، دوای ئەمەش ڕێزی تەنانەت پێغەمبەرانیشی - درودیان لەسەر بێت - لە لا کەم دەبێتەوە.

ئەو جۆرە کەسانەی کە ئەو مەقامانەیان بەو چەشنە لێ ئالۆزاوە، پێویستە "میزانی شەریعەت" بە دەستەوە بگرن، تاکو کردەوەکانی خۆیانی پێ هەڵبسەنگێنن و، لە سنووری ئەو دەستوورانەدا ڕابووەستن کە زانایانی "ئوسوولی دین" دەستنیشانیان کردوون و، بە ڕابەرایەتیی ئەو ڕێنماییانە

هه‌نگاو بنێن كه "ئیمامی غه‌زالی"[1] و، "ئیمامی ڕه‌بانی" و ئه‌ولیا لێكۆڵه‌ره زاناكانی هاوچه‌شنیان دایان‌ناون و، هه‌میشه "نه‌فس"ی خۆیان به‌ تۆمه‌تبار دابنێن و، بزانن كه "قسوور" و "كۆڵه‌واری" و "هه‌ژاری" هه‌میشه هاوده‌م و هاوڕێی ده‌روونه‌كانن، با زۆر به‌رزیش بووبێتنه‌وه.

سه‌رچاوه‌ی شه‌ته‌حاتی ئه‌م مه‌شره‌به سه‌باره‌ت به هه‌ندێ كه‌سی "سالیك" بریتی‌یه له "خۆشویستنی نه‌فس". ئه‌م خۆشه‌ویستی‌یه به ڕاده‌یه‌ك گه‌شه ده‌كات و گه‌وره ده‌بێت كه هه‌ندێ له‌و كه‌سانه پێی وایه: خاوێنیی ده‌روونی و بریسكانه‌وه‌ی زاتی خۆی پارچه‌یه‌كی ئه‌ڵماسه! كه‌چی له ڕاستیدا بریتی‌یه له پارچه شووشه‌یه‌كی بێ نرخ و به‌ها.

---

(١) ئیمامی غه‌زالی (٤٥٠ - ٥٠٥ك) یه‌كێكه له گه‌وره مه‌ردانی ئیسلام و، ناوی ئه‌بوو حامید محه‌مه‌دی كوڕی محه‌مه‌دی غه‌زالی‌یه. كه‌ڵه زانای زانسته‌كانی فیقهی شافیعی و كه‌لام بووه و، به فه‌یله‌سووف و زاهید و چاكسازێكی ئاینی و كۆمه‌ڵایه‌تی و خاوه‌ن په‌یامێكی ڕۆحی داده‌نرێت كه جێ ده‌ستی له ژیانی ئیسلامیدا هه‌ر له سه‌رده‌مه‌كه‌ی خۆیه‌وه هه‌تا ئێستا ئاشكرا و نمایانه. له شاری "تووس"ی سه‌ر به خوراسان له دایك بووه. پاش ته‌واو كردنی خوێندن، لێكۆڵینه‌وه‌ی له زانسته‌كانی كه‌لام و فه‌لسه‌فه به تایبه‌ت هی ئیبن سینا و فارابی، هه‌روه‌ها له زانسته‌كانی ده‌سته‌ی باتینیدا به ئه‌نجام گه‌یاندووه، به‌ڵام هیچ كام له‌وانه نه‌یانتوانیوه خواسته‌كانی ژیریی ئه‌و له‌مه‌ڕ یه‌قین و دڵنیایی بهێننه‌دی و ڕه‌زامه‌ندیی حه‌ز و خواستی دڵیشی بۆ به‌ده‌ستهێنانی به‌خته‌وه‌ری ده‌سته‌به‌ر بكه‌ن، هه‌تا خۆی به ڕێبازێكی جیاواز له هه‌موو ئه‌وانه توانیویه‌تی به‌و ئامانجه بگات و، دوایی له كتێبی (المنقذ من الضلال)دا ئه‌و گه‌شته فیكری و ڕۆحی‌یه‌ی تۆمار كردووه. ماوه‌یه‌ك له قوتابخانه‌ی نیزامی‌یه‌ی به‌غدا (كه گه‌وره‌ترین زانكۆی ئه‌و سه‌رده‌مه بووه) سه‌رگه‌رمی وانه وتنه‌وه بووه. پاشان سه‌ردانی زۆر شاری وه‌ك دیمه‌شق و به‌یتولمه‌قدیس و قاهیره و ئه‌سكه‌نده‌ریه و مه‌ككه و مه‌دینه‌ی كردووه. گه‌لێ به‌رهه‌می دوای خۆی به‌جێ‌هێشتووه كه ئه‌مه ناوی هه‌ندێكیانه: "إحياء علوم الدين"، "تهافت الفلاسفة"، "المنقذ من الضلال"، "الأربعين في اصول الدين". پێم خۆشه خوێنه‌ی به‌ڕێز بۆ زیاده شاره‌زابوون له ژیان و ڕۆڵی گرنگی ئه‌م مه‌رده ناوازه‌یه به‌رگی یه‌كه‌می كتێبی (رجال الفكر والدعوة في الإسلام)ی خوا لێخۆشبوو (سه‌یید ئه‌بولحه‌سه‌نی نه‌ده‌وی) و، (هكذا ظهر جيل صلاح الدين)ی (د. ماجد الگيلاني) (به تایبه‌تی: الفصل العاشر) بخوێنێته‌وه. (وه‌رگێڕ)

ئەم بۆچوونەشی هی ئەوەیە کە بە چاوی لەخۆ ڕازی بوونەوە بۆ خۆی ڕوانیوە. خۆ دیارە چاوی ڕازی بوونیش لە ئاستی بینینی نەنگی و ناتەواوی‌یەکاندا کول و نابینایە.

ترسناکترینی ئەو هەڵوێستە پڕ لە مەترسییانەی کە لەم جۆرە سلووکەدایە، بریتی‌یە لەوەی کە:

ئەو واتا جوزئییانەی بە شێوەی "ئیلهام" دێنە ناو دڵی سالیکەوە، لە ئەندێشەی خۆیدا بە گوفتاری خوایان دادەنێت و، هەریەك لەو ئیلهامە هاتووانە بە "ئایەت" ناو دەبات! ئیتر بەم وەهم و ئەندێشەیەی خۆی جۆرە بێ ڕێزی‌یەك لە ئەندێشەیدا سەبارەت بە پلەی بەرز و بڵندی "وەحی" پەیدا دەبێت.

بەڵێ هەموو ئیلهامێك، هەر لە ئیلهامی هەنگ و زیندەوەرانەوە تا ئیلهامی عەوامی خەڵکی و.. ئیلهامی مرۆڤە تایبەتمەندەکان و.. عەوامی مەلائیکەت و.. ئیلهامی تایبەتمەند و نزیکەکانی ئەوان لە خوای گەورەوە.. هەریەکەیان، جۆرێکن لە وشە پەروەردگاری‌یەکان. بەڵام دەبێ بزانرێت کە گوفتاری پەروەردگار بریتی‌یە لە درەوشانەوەی فەرمایشت و گوفتاری جۆراوجۆری ئەو کە لە ناوەندی حەفتا هەزار پەردەوە و بەپێی توانا و لێهاتنی ئاوێنە و مەقامەکان، دەبریسکێتەوە.

هەرچی "وەحی"یشە ئەوا ناوی تایبەتیی گوفتاری خوای گەورەیە. ڕووناکترین نموونەی بەرجەستەشی ئەو ناوەیە کە لە ئەستێرەکانی قورئان نراوە و، هەریەك لەو ئەستێرانەش پێی دەوترێت "ئایەت". هەروەك بە شێوەیەکی تەوقیفی پێمان گەیشتووە.

جا ناونانی ئەم جۆرە ئیلهامانە بە "ئایەت" هەڵەیەکی سەرتاسەری و بێ گومانە. چونکە ڕێژەی جیاوازیی وێنەی بچووکی کزی خۆر لە پشت پەردەی ئاوێنە ڕەنگاوڕەنگەکانی ناو دەستمانەوە لەچاو خۆری ڕاستەقینەی

ناوجه‌رگه‌ی ئاسماندا چه‌نده‌یه، ڕێژه‌ی جیاوازیی نێوان ئیلهامی ناو دڵی ئه‌و لاف لێده‌رانه و ئایه‌ته‌كانی خۆری قورئانی پیرۆز كه گوفتاری ڕاسته‌وخۆی خواوه‌نده، به هه‌مان ئه‌ندازه‌یه. (وه‌ك له وته‌كانی دوازده‌هه‌م و، بیست و پێنجه‌م و، سی و یه‌كه‌می كتێبی "وته‌كان"دا ڕوونمان كردووه‌ته‌وه و چه‌سپاندوومانه).

به‌ڵێ، گه‌ر بوترێت: ئه‌و وێنه‌یه‌ی خۆر كه به ئاشكرا له ئاوێنه‌دا دیاره هه‌ر خودی وێنه‌كه‌یه‌تی به ڕاستی و په‌یوه‌ندیشی له‌گه‌ڵ خۆری ڕاسته‌قینه‌دا هه‌یه، ئه‌وا ئه‌م گوفتاره ڕاسته و هیچ ناته‌واوی‌یه‌كی تێدا نی‌یه. به‌ڵام هه‌رگیز ناگونجێ كه گۆی گه‌وره‌ی زه‌وی به‌م خۆره بچووكانه‌ی ناو ئاوێنه‌كانه‌وه په‌یوه‌ست بكرێت و به جازبییه‌تی ئه‌وانه‌وه ببه‌سترێته‌وه!

✿ **ته‌لویحی پێنجه‌م:**

"مه‌شره‌بی: وه‌حده‌تی وجود"

مه‌شره‌بی "وه‌حده‌تی وجوود" كه "وه‌حده‌تی شهوود"یشی له‌خۆدا هه‌ڵگرتووه، به یه‌كێك له مه‌شره‌به سۆفێتی‌یه گرنگه‌كان داده‌نرێت.

وه‌حده‌تی وجوودیش بریتی‌یه له ته‌رخانكردنی ڕوانین ته‌نها بۆ "بوون"ی خواوه‌ندی "واجب الوجود". واته: ئه‌م مه‌شره‌به پێی وایه كه مه‌وجوودی حه‌ق و ڕاسته‌قینه ته‌نها هه‌ر خوای گه‌وره‌ی "واجب الوجود"ه و، هه‌موو مه‌وجووده‌كانی تر بریتین له چه‌ند سێبه‌رێكی كز و قه‌ڵب و وه‌همی كه له به‌رامبه‌ر "بوون"ی "واجب الوجود"ه‌وه شایانی ئه‌وه نین كه سیفه‌تی "بوون"یان بدرێته پاڵ!

له‌به‌ر ئه‌م تێڕوانینه، ئه‌هلی ئه‌م مه‌شره‌به پێیان وایه كه بوونه‌وه‌ران وه‌هم و ئه‌ندێشه‌ن و، له پله‌ی "ته‌ركی ماسیوا"دا (واته: وازهێنان له غه‌یری خوادا) ئه‌و بوونه‌وه‌رانه به عه‌ده‌م داده‌نێن. ته‌نانه‌ت هێنده له‌مه‌دا ڕۆده‌چن كه ده‌گه‌نه

ئەوەی بوونەوەران بە چەند ئاوێنەیەكی ئەندێشەیی دابنێن بۆ درەوشانەوەكانی ناوە جوانەكان!

گرنگترین حەقیقەت كە لەم مەشرەبەدایە، بریتی‌یە لەوەی كە:

بوونەوەر و بەدیهاتووە مومكینەكان لە بەرچاوی گەورە ئەولیاكانی ئەم مەشرەبەدا، كە بەهۆی هێزی ئیمانەكەیانەوە گەیشتوونەتە پلەی "حق الیقین"، بچووك دەبێتەوە و هێندە لە بەرچاویاندا دادەبەزێتە خوار تا دەگاتە پلەی وەهم و عەدەم. واتە لە ئاستی بوونی خوای گەورەی "واجب الوجود"دا ئینكاریی بوونی گەردوون دەكەن.

بەڵام گەلێ مەترسی و هەڵدێری زۆر لەم مەشرەبەدا هەیە. یەكەمیان و گرنگترینیان بریتی‌یە لەوەی كە:

"پایەكانی ئیمان" شەش دانەن. واتە جگە لە پایەی "باوەڕ بە خوای گەورە" چەند پایەیەكی تری وەك "باوەڕ بە دواڕۆژ" هەیە و، ئەم پایانەش داخوازی "بوون"ی بوونەوەرە مومكینەكانن. واتە ناگونجێ ئەم پایە قایم و توند و تۆڵانەی ئیمان لەسەر بناغەیەكی "ئەندێشەیی" ڕاوەستابێتن!

كەواتە دەبێ خاوەنی ئەم مەشرەبە كاتێ لە جیهانی ئیستیغراق و مەستی بێدار دەبێتەوە، مەشرەبەكەی لەگەڵ خۆیدا نەهێنێتەوە بۆ جیهانی بێداری و كاری پێ نەكات و، ئەم مەشرەبەی كە بە دڵ و ویژدان و چێژ هەستی پێ دەكرێت، نەیكات بە چەند بناغەیەكی ژیرەكی و زانستی و، بە گوفتار دەری نەبڕێت. چونكە دەستوورە ژیرەكی و یاسا زانستی‌یەكان و ئوسووڵەكانی زانستی كەلام - كە هەر هەموویان لە قورئان و سوننەتی خاوێنەوە هەڵقوڵاون - ناتوانن ئەم مەشرەبە هەڵبگرن و بواری جێبەجێ كردنی ئەویان تێدا نابێتەوە.

هه‌ر له‌به‌ر ئه‌مه‌شه كه له‌ناو بێدارانی ئه‌هلی ئیماندا (وه‌ك خه‌لیفه‌ راشیده‌كان و پێشه‌وا موجته‌هیده‌كان و زانا به‌كرده‌وه‌كانی به‌ره‌كانی پێشینی باشی ئه‌م نه‌ته‌وه‌یه) ئه‌م مه‌شره‌به‌ به‌رچاو ناكه‌وێت. كه‌واته ئه‌م مه‌شره‌به‌ به‌رزترین و بڵندترینی پله‌كان نی‌یه، به‌ڵكو له‌وانه‌یه دارای به‌رزاییه‌ك بێت كه ناته‌واویی تێدا بێت و، چێژێكی شیرینی سه‌رنج ڕاكێشیشی تێدا بێت، كه تامێكی تیژی ببێت.

جا له‌به‌ر شیرینی‌یه ڕواڵه‌تی و جوانی‌یه سه‌رنج بزوێنه‌كه‌ی، ئه‌و كه‌سانه‌ی كه ده‌چنه ناوی حه‌ز ناكه‌ن بڕۆنه ده‌ره‌وه لێی و، به‌هۆی چاو گێڕان و سه‌ربه‌رزكردنه‌وه‌ی ده‌روونه‌كانیان، له‌و گومانه‌دان كه: ئه‌م مه‌شره‌به‌ بڵندترینی پله‌كان بێت.

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له په‌یامی "خالێك له نووری ناسینی خوای گه‌وره" و له "وته‌كان" و "مه‌كتووبات"دا شتێكمان له باره‌ی بناغه‌كان و ماهییه‌تی ئه‌م مه‌شره‌ب و ڕێبازه باس كردووه، ئه‌وا به‌و ئه‌ندازه‌یه واز ده‌هێنین و، لێره‌دا ته‌نها له‌باره‌ی گێژاوێكی ترسناك ده‌دوێین كه به‌شێك له‌و كه‌سانه‌ی تێ ده‌كه‌ون له ده‌وری "وحدة الوجود"دا ده‌خولێنه‌وه.

ئه‌ویش بریتی‌یه له‌مه‌ی خواره‌وه:

ئه‌م مه‌شره‌به‌ ته‌نها بۆ كه‌سانی هه‌ره تایبه‌تمه‌ند ده‌ست ده‌دات له ده‌می حاڵه‌ته‌كانی ئیستیغراقی ته‌واوه‌تیدا و، بۆ ئه‌و كه‌سانه‌ش كه ده‌ستبه‌رداری هۆكاره ماددی‌یه‌كان بوون و هه‌موو په‌یوه‌ندی‌یه‌كیان به غه‌یری خوای گه‌وره‌وه (له شتان و مومكینات) پچڕیوه.

به‌ڵام گه‌ر ئه‌م مه‌شره‌به‌ له به‌رزایی چێژ و حاڵ و جه‌زبه‌كان و ئه‌شواقه‌كانی دڵه‌وه دابه‌زێته خواره‌وه و بڕواته ناو بازنه‌ی ڕێڕه‌وه فیكری و زانستی‌یه‌كانه‌وه و، به شێوه‌یه‌كی زانستی و ژیره‌كی پێش چاوی ئه‌و خه‌ڵكه

بخرێت کە حەز و ئارەزوویان لە ژیانی دنیایە و لەناو فەلسەفە ماددی و سروشتی‌یەکاندا ڕۆچوون، ئەوا ئەنجامەکەی نوقم بوون دەبێت لە سروشت و ماددەدا و دوورکەوتنەوە دەبێت لە حەقیقەتی ئیسلام..

چونکە ئەو مرۆڤە ماددی‌یەی کە دەستی لە داوێنی هۆکارەکان گیر کردووە و شەیدای دنیایە، گەلێ بە تاسەوەیە سیفەتی هەتاهەتایی و نەمری بەبەر ئەم ژیانەی دنیای بپۆشێت، چونکە بەلایەوە قورس و دژوارە کە بە چاوی خۆی ببینێت خۆشەویستەکەی لە بەردەستیدا بێت بە هەڵم و بتوێتەوە!

بۆیە لە ڕوانگەی بیری "وەحدەتی وجوود"ەوە سیفەتی: مانەوە و وجوودی هەمیشەیی بە دنیاکەی دەبەخشێت. دیارە ئەو کاتەش سڵ لەوە ناکاتەوە کە دنیا خۆشەویستەکەی بۆ پلەی "پەرستراو" بەرز بکاتەوە، دوای ئەوەی کە سیفەتەکانی بەردەوامی و نەمری و مانەوەی هەمیشەیی پێ بەخشی! ئیتر لێرەوە - خوا پەنامان بدات - دەرگای ئینکاریی بوونی خوای گەورەی لێ دەکرێتەوە!

جا لەبەر ئەوەی ستوونەکانی بیری ماددی لەم چەرخەدا بە توندوتۆڵی جێگیر بوون و ئەم بیرە بەسەر زۆرینەی چالاکی‌یە ژیرەکی و زانستی‌یەکاندا زاڵ بووە، تەنانەت ماددە - لای باوەڕ پێ بووانی - بووە بە بنچینە و بناغەی هەموو شتێك.. ئەوا برەودان بە ڕێڕەوی "وەحدەتی وجوود" لەم چەرخەدا - کە تایبەتمەندانی "ئەهلی ئیمان" هەتا ڕادەی عەدەم بە بێ نرخ و بەها شتانی ماددیی تێدا دەبینن - لەوانەیە بەڵگەیەك بدات بەدەست ماددی‌یەکانەوە کە ئەوانیش بانگەوازکاری هەمان ڕێڕەو بن و، بە ئیماندارانی هەڵگری ئەم مەشرەبە بڵێن:

"ئێمە و ئێوە یەکسانین، چونکە ئێمەش هەمان قسە دەڵێین و بە هەمان جۆریش بیر دەکەینەوە"!

له كاتێكدا كه له سه‌رتاسه‌ری جیهاندا هیچ مه‌شره‌بێكی تر نی‌یه وه‌ك "وه‌حده‌تی وجوود" له ڕێبازی ماددی‌یه‌كان و سروشت په‌رستانه‌وه دوور بێت. چونكه هه‌ڵگرانی ئه‌م مه‌شره‌به ئیمانێكی هێنده قووڵیان به خوای گه‌وره هه‌یه كه سه‌رانسه‌ری گه‌ردوون و سه‌رجه‌می بوونه‌وه‌ران له ئاستی حه‌قیقه‌تی بوونی خوای گه‌وره‌دا به عه‌ده‌م و نه‌بوو داده‌نێن، كه‌چی ماددی‌یه‌كان هێنده بایه‌خ به بوونه‌وه‌ران ده‌ده‌ن كه ئینكاریی بوونی خوای گه‌وره ده‌كه‌ن له ئاستی بوونه‌وه‌راندا!

ئایا ئیتر كه‌ی ئه‌مانه له‌وان ده‌چن؟!

✿ **ته‌لویحی شه‌شه‌م:**

"ڕێگاكانی ویلایه‌ت"

بریتی‌یه له سێ خاڵ.

● خاڵی یه‌كه‌م: "شوێنكه‌وتنی سوننه‌ت"

(شوێنكه‌وتنی سوننه‌تی خاوێنی پێغه‌مبه‌ر ﷺ) جوانترین و به‌پیت‌ترین و دره‌خشانترینی ئه‌و ڕێگایانه‌یه كه مرۆڤ ده‌گه‌یه‌ننه پله‌ی "ویلایه‌ت".

مه‌به‌ستیش له "شوێنكه‌وتن" ئه‌وه‌یه كه مرۆڤی موسڵمان له هه‌موو هه‌ڵسوكه‌وت و ڕه‌فتارێكیدا به شوێن سوننه‌تی خاوێندا بگه‌ڕێت و چاوی لێ بكات و، له سه‌رجه‌می مامه‌ڵه و كرده‌وه‌كانیشیدا به‌پێی ئه‌حكامی شه‌رع هه‌نگاو بنێت. چونكه ئه‌و كاته، به‌م شوێنكه‌وتنه‌ی سوننه‌ت، هه‌موو كرده‌وه‌یه‌كی ڕۆژانه و مامه‌ڵه‌یه‌كی عورفی و هه‌ڵسوكه‌وتێكی سروشتی و ئاسایی ئه‌و موسڵمانه شێوه‌ی "عیباده‌ت" ده‌گرنه خۆیان.

ئه‌مه سه‌ره‌ڕای ئه‌وه‌ی كه شوێنكه‌وتنی سوننه‌ت و گه‌ڕان به شوێن شه‌رعی خوای گه‌وره له هه‌موو كاروبارێكدا، ئه‌و ئیمانداره ده‌خاته دۆخی بێداری‌یه‌كی به‌رده‌وام و یادكردنه‌وه‌یه‌كی هه‌میشه‌یی شه‌رعه‌وه..

خـۆ ئـەم یادکردنەوەیـەی شـەرعیش مـرۆڤ دەگەیەنێتـە یادکردنـەوەی خاوەنی شەرع و، ئەمەش دەرەنجامەکەی یادکردنەوەی خوای گەورە دەبێت. خۆ دیارە یادی خوای گەورەش هۆی ئاسوودەیی و دڵنیایی دڵی مرۆڤە.

واتە لـە کـاتێکی وادا دەکرێـت هـەموو سـەعات و خولەکەکانی تەمـەنی مرۆڤ لە پەرستشێکی بەردەوام و دڵنیایی بەخشدا بەسەر ببرێت.

لەبەر ئەوە، "شـوێنکەوتنی سـوننەتی خـاوێن" ڕێگـای ویلایـەتی کوبـرا و ڕێبـازی ئـەرکی پێغەمبەرایەتی‌یـە، کـە هـی هاوەڵـە بـەڕێزەکان و پێشـینانی پیاوچاکن.

● خاڵی دووهەم: "ئیخلاس و خۆشەویستی"

"ئیخلاس" گرنگترین بناغەیە بۆ سەرجەم ڕێگاکانی ویلایەت و تەریقـەت. چونکـە ئیخـلاس تاقانـە ڕێگـای ڕزگاربوونـە لـە شـیرکی پەنـهان. کەواتـە هەرکەسـێك "ئیخـلاس" لـەناو دڵیـدا هەڵنـەگرێت، نـاتوانێت بـەناو ئـەو ڕێگایانەدا هەنگاو بنێت!

هـەروەها "خۆشەویسـتی"ش بەتواناترین هـێزە لـەو ڕێگایانـەدا. چونکـە مرۆڤـی هـەڵگری "خۆشەویسـتی" هـەرگیز بـە دوای ناتـەواویی خۆشەویستەکەیدا ناگـەڕێت، تەنانـەت حـەزیش ناکـات کـەموکوڕی و ناتـەواویی تێدا ببینێـت. بـەڵکو لاوازتریـن بەڵگـە و نیشـانە لەسـەر کـەماڵی خۆشەویستەکەی - لای ئەو - بەهێزترین بەڵگە و نیشانەیە، چونکـە هەمیشـە لایەنی خۆشەویستەکەی دەگرێت.

جـا لەسـەر بناغـەی ئـەم نهێنی‌یـە، ئـەو کەسـانەی کـە لـە ڕێـی "خۆشـەویسـتی"یەوە بـە دڵ ڕوو دەکەنـە ناسـینی خـوای گـەورە، گـوێ بـۆ ڕەخنە و ئیعتیرازەکان شل ناکـەن و، بە خێرایی هـەموو تەگـەرە و کۆسـپ و گومانەکان دەبـڕن و بە ئاسـانی خۆیـان دەپارێزن و، لـە وەهـم و گومانـەکان

دەربازی دەكەن، بە ڕادەیەك كە ئەگەر هەزاران شەیتانی سەر ڕووی زەوی لە دژیان كۆ ببنەوە ئەوا هەرگیز ناتوانن تەنانەت یەك دانە نیشانەش هەڵبووەشێننەوە كە بەڵگە بێت لەسەر بەرزی و كەماڵی خۆشەویستە ڕاستەقینەكەیان!

مرۆڤ بە بێ ئەم خۆشەویستی‌یە، لە ژێر كۆڵی وەسوەسەكانی نەفس و شەیتانەكەیدا گیرۆدەی گەلێ ڕەخنە و شوبهە و گومان دەبێت، كە مەگەر هێز و توندوتۆڵیی ئیمانەكەی و وریایی و خۆپاراستنی لەڕادەبەدەری، دەنا هیچ شتێك لەو شوبهە و گومانانە ڕزگاری ناكات.

كەواتە ئەو "خۆشەویستی"یەی كە هەڵقوڵاوی ناسینی خوای گەورە بێت، گەوهەر و كاكڵە و ئیكسیری سەرجەمی پلەكانی ویلایەتە.

بەڵام ئەم خۆشەویستی‌یەش گرفتێكی گەورەی تێدایە، ئەویش لەوەدایە كە مەترسی لە خاوەنی ئەو خۆشەویستی‌یە دەكرێت دەست لە نزا و لالانەوە و زەلیلی بەرامبەر خوای گەورە هەڵبگرێت، كە بریتین لە نهێنیی بەندایەتی و، ڕوو بكاتە ناز و داخوازی و لاف لێدان. دیارە ئەو كاتەش ژیری و ڕاستی و دروستیی هەڵوێستەكانی لەدەست دەدات و، فیز و دەمار بەم "خۆشەویستی"یەوە دەردەخات، بێ ئەوەی خۆی پابەندی چەند دەستوور و تەرازوویەك بكات..

هەروەها مەترسیی ئەوەی لێ دەكرێت كە لەو كاتانەدا ڕووی خۆشەویستی‌یەكەی دەكاتە غەیری خوای گەورە، خۆشەویستی لە لای ئەو لە "واتای حەرفی"یەوە بگۆڕێت بە "واتای ئیسمی"[1]. دیارە ئەو كاتەش خۆشەویستی‌یەكەی لە دەرمانێكی شیفا بەخشەوە دەبێت بە ژەهرێكی كوشندە..

---

(١) بۆ واتای ئەم زاراوانە بڕوانە پەراوێزی ل (٨٠١-٨٠٢)ی كتێبی (وتەكان) . (وەرگێڕ)

چونکە هەندێ جار ڕێ دەکەوێت کە مرۆڤی هەڵگری "خۆشەویستی" ڕوو دەکاتە سیفەتەکان و کەماڵی شەخسی و جوانیی زاتیی ئەو خۆشەویستەی کە غەیری خوایە و، ئەو خۆشویستنەشی بە واتای ئیسمی دەبێت. واتە لەبەر خۆی دەبێت و، بێ ئەوەی یادی خوا و پێغەمبەریش ﷺ بکات ئەو خۆشەویستەی هەر خۆش دەوێت! لە کاتێکدا کە دەبێت خۆشویستنی "غەیری خوا" لەبەر خوا و لە پێناوی خوادا بێت و، لەو ڕووەوە دڵی خۆی پەیوەستی ئەو خۆشەویستە بکات کە ئاوێنەی تیادرەوشانەوەی ناوە جوانەکانی خواوەندە.

جا ئەم چەشنە خۆشەویستی‌یەی کە بە "واتای ئیسمی"یە، نابێت بە هۆکارێك بۆ خۆشویستنی خوای گەورە، بەڵکو دەبێت بە پەردە و بەربەستێك لە بەردەم ئەو خۆشەویستی‌یەدا.

بەڵام هەر خۆشەویستی‌یەك کە بە "واتای حەرفی" بێت، واتە لە ڕووی خۆشویستنی خوای گەورەوە بێت، ئەوا دەبێت بە هۆکارێك بۆ زیاد بوونی خۆشویستنی خوای گەورە، تەنانەت دەتوانرێ بوترێت کە: ئەو خۆشەویستی‌یە یەکێکە لە درەوشانەوەکانی خوای گەورە.

● خاڵی سێهەم: "پاداشتی کردەوەکان لە دوارۆژدایە"

دنیا شوێنی کار و کۆشش و خانەی دانستە، نەك خانەی بەخشش و پاداشت! بەم پێیە، پاداشتی ئەو کردەوە چاکانەی کە لێرەدا ئەنجام دەدرێن، لە ژیانی بەرزەخ و خانەی دوارۆژدایە و، ئەو کردەوە چاکانە لەوێ بەروبووم دەبەخشن.

مادەم حەقیقەت ئەمەیە، ئەوا دەبێ لەم دنیایەدا داوای پاداشت و بەروبوومی کردەوەکانی سەر بە دوارۆژ نەکرێت. خۆ ئەگەر بێ داوا کردن پێی بەخشران، دەبێ بە دڵخۆشی‌یەکی ئاوێتەی خەم و پەژارە و خەفەتەوە لە

دەستی بەخششی پەروەردگاری وەربگرێت، نەك بە خۆشی و شادمانی‌یەکی ڕووت و خاوێنەوە. چونکە بەروبوومی کردەوەکان گەر لە بەهەشتدا وەربگیرێن هەرگیز کۆتاییان پێ نایەت و نابڕێنەوە.

کەواتە کارێکی دانایانە نی‌یە گەر لەم چەشنە ژیانە فانی‌یەدا ئەو بەروبوومانە وەربگیرێن، چونکە ئەم کارە وەکو ئەوە وایە مرۆڤ پشت لە گڵۆپێکی هەمیشە ڕووناك و بەردەوام هەڵبکات و دڵ بداتە چرایەك کە تەنها یەك خولەك دادەگیرسێت و پاشان دەکوژێتەوە!

جا لەسەر بناغەی ئەم نهێنی‌یە وردە، واتە چاوەڕوانیی پاداشت لە ژیانی دوارۆژدا، ئەولیاکان لەزەت لە کارە سەخت و قورسەکانی گیروگرفت و موسیبەتەکان دەچێژن و، سکالاّ و بێزارییان لە دەست دەرنابڕن، بەڵکو زمانیان هەمیشە: "الحمد لله علی کل حال" دووپات دەکاتەوە..

خۆ ئەگەر خوای گەورە کەرامەتێك یان کەشفێك یان نوور و چێژێکیان پێ ببەخشێت، ئەوا بەوپەڕی ئەدەبەوە لێی وەردەگرن و، بە ئاوڕلێدانەوە و بەخشش و ڕێزلێنانێکی خواوەندی دەزانن و، تێدەکۆشن ئەو کەرامەتە داپۆشن و دەری نەخەن و، شانازیی پێوە نەکەن. تەنانەت ئەم کارە هانیان دەدات کە بە خێرایی بۆ زیاد کردنی شوکرانەبژێری و قووڵکردنەوەی بەندایەتییان تێبکۆشن.

زۆریان هەیە کە هانا بۆ خوای گەورە دەبەن تاکو ئەم حاڵەتانەیان بپۆشێت و دەری نەخات و، ئاواتەخوازن نەمێنێت و لەبەرچاودا ون ببێت، بۆ ئەوەی ئیخلاسی کردەوەکانیان دووچاری ناتەواوی و کەموکووڕی نەبێت.

بەڵێ ڕاستە، گەورەترین نیعمەتی خواوەند سەبارەت بە کەسێکی وەرگیراو لای خوای گەورە بریتی‌یە لەو نیعمەتەی کە بێ ئەوەی بەندەکە هەستی پێ بکات پێی دەبەخشرێت، تاکو لە حاڵی دوعا و پاڕانەوە و

لارەملی‌یەوە نەچێتە حاڵ و دۆخی نازکردن بە عیبادەتەکانی و داوا کردنی پاداشت لەسەریان. هەروەها بۆ ئەوەی لە پایەی شوکرانە و حەمدەوە بەرنەبێتەوە و نەکەوێتە باری شانازی و لەخۆبایی بوون.

بەپێی ئەم حەقیقەتە:

ئەو کەسانەی کە حەزیان لە گرتنەبەری ڕێی ویلایەت و تەریقەت هەیە، گەر دەیانەوێت هەندێ لە بەروبوومە لاوەکی‌یەکانی "ویلایەت" لەم دنیادا بەدەست بهێنن و داوای دەکەن و لەزەتی لێ دەبەن، وەك کەرامەت و چێژە مەعنەوی‌یەکان، ئەوا ئەم کارەیان حەز و ئارەزووی ئەوان دەردەخات بۆ دەستخستنی ئەو بەروبوومانە لەم ژیانە فانی‌یەدا کە ئەگەر دەستیان بکەوێت ئەوا چەند بەروبوومێکی براوە و فانی دەبن و، بەم کارەشیان "ئیخلاس"ێکیان لەدەست داوە کە بەهۆیەوە بەروبوومی ویلایەتیان دەست دەکەوێت. هەروەك بەم حەزەیان ڕێگا بۆ لەدەستدانی خودی ویلایەتەکەش خۆش دەکەن!

✿ تەلویحی حەوتەم:

"شەریعەت و تەریقەت"

بریتی‌یە لە چوار سەرنج.

○ سەرنجی یەکەم: "شەریعەت هەمووی کاکڵەیە"

"شەریعەت" ئەنجامی ئەو گوفتارە ڕاستەوخۆیەی خوای گەورەیە، کە بێ هیچ پەردە و بەربەستێك، لە لایەن پەروەردگاریتیی ڕەها و تاك و تەنیاوە دەرچووە و ئاراستە کراوە.

کەواتە بەرزترینی پلەکانی "تەریقەت" و بلندترینی پایەکانی "حەقیقەت" لەوە زیاتر تێپەڕ ناکەن کە بەشێك بن لە هەمە کێتیی "شەریعەت". ئەنجامەکانی ئەم دوانەش بریتین لە فەرمانە شەرعی‌یە موحکەمەکان.

واته "ته‌ریقه‌ت" و "حه‌قیقه‌ت" هه‌میشه له حوكمی هۆ و پێشه‌كی و خزمه‌تكاری "شه‌ریعه‌ت"دان.

ڕێبواری ڕێبازی ته‌ریقه‌ت ورده ورده به‌ره‌و بڵندترینی پله‌كان سه‌رده‌كه‌وێت كه تیایدا ئه‌و واتایه‌ی حه‌قیقه‌ت و نهێنیی ته‌ریقه‌ت به‌ده‌ست ده‌هێنێت كه له خودی شه‌ریعه‌ت خۆیدا هه‌ن! ئه‌و كاته‌ش ته‌ریقه‌ت و حه‌قیقه‌ت ده‌بن به چه‌ند به‌شێكی شه‌ریعه‌تی هه‌ره مه‌زن.

له‌به‌ر ئه‌وه، بۆچوونی هه‌ندێ له شوێنكه‌وتووانی ڕێی ته‌سه‌ووف ڕاست نی‌یه كه پێیان وایه: شه‌ریعه‌ت توێكلێكی ڕواڵه‌تی‌یه و حه‌قیقه‌تیش كاكڵه و ئه‌نجام و ئامانجه‌كه‌یه‌تی.

به‌ڵێ، به‌پێی جیاوازیی ئاستی خه‌ڵكی و چینه‌كانی تێگه‌یشتنیان، ده‌ركه‌وتنی ئه‌حكامه‌كانی شه‌رعیش جۆراوجۆر ده‌بن و، ئه‌وه‌ی له‌و ئه‌حكامانه بۆ چینی "عه‌وام" كه‌شف ده‌بن، جیایه له‌وه‌ی كه بۆ "تایبه‌تمه‌ندان" كه‌شف ده‌بن و ده‌رده‌كه‌ون.

به‌ڵام كارێكی گه‌لێ هه‌ڵه‌یه گه‌ر مرۆڤ له‌و وه‌همه‌دا بێت: ئه‌و ڕواڵه‌ته‌ی شه‌ریعه‌ت، كه له عه‌وامه‌كان ده‌رده‌كه‌وێت، حه‌قیقه‌تی شه‌ریعه‌ت بێت و ناوی حه‌قیقه‌ت و ته‌ریقه‌تیش له‌و پله‌یه‌ی شه‌ریعه‌ت بنرێت كه بۆ تایبه‌تمه‌ندان ده‌رده‌كه‌وێت..

چونكه شه‌ریعه‌ت گه‌لێ پله‌ی زۆری هه‌یه كه ڕوویان له هه‌موو چینه‌كانی گرۆی مرۆڤه.

جا له‌سه‌ر بناغه‌ی ئه‌م نهێنی‌یه:

ئه‌هلی ته‌ریقه‌ت و حه‌قیقه‌ت هه‌تا له ڕێبازه‌كه‌یاندا به‌رز بنه‌وه و به پله و پایه‌كانیاندا پتر سه‌ر بكه‌ون، زیاتر خۆیان له كێش بووندا به‌ره‌و حه‌قیقه‌ته شه‌رعی‌یه‌كان و شوێنكه‌وتنیان ده‌بیننه‌وه و، پتر ده‌ڕۆنه ناو مه‌به‌ست و

ئامانجەکانیەوە. تەنانەت وایان لێ دێت کە ئاساییترینی جۆرەکانی سوننەتی خاوێنی پێغەمبەریان ﷺ لەلا دەبێت بە گەورەترین مەبەست و ئامانج و، بۆ شوێنکەوتن و چاولێکردنی لێ دەبڕێن و تەقالا دەدەن..

چونکە بە ئەندازەی بەرزی و بڵندیی "وەحی" بەسەر "ئیلهام"دا، ئادابە شەرعی‌یەکانیش، کە بەروبوومی ئەو "وەحی"یەن، بەرز و بڵندترن بەسەر ئادابی تەریقەتدا، کە بەروبوومی ئیلهامن. کەواتە گرنگترین بناغەی تەریقەت: شوێنکەوتنی سوننەتی خاوێنە.

○ سەرنجی دووهەم: "هۆکار و ئامانج"

دەبێ تەریقەت و حەقیقەت لەوە تێپەڕ نەکەن کە بریتی بن لە دوو "هۆکار" و، لە خۆیاندا نەکرێن بە "مەبەست" و "ئامانج" بە چەشنێك کە زاڵ بن بەسەر دڵ و بیر و ویژدانی سالیکی ئەو ڕێگایەدا.

خۆ ئەگەر تەریقەت و حەقیقەت بکرێن بە جێی مەبەست و ئامانج، ئەوا بایەخدان بە کردارە شەرعی‌یە موحکەمەکان و دابەکانی سوننەتی خاوێن کەم دەبێتەوە و، بە لای سالیکەوە دێنە پلەی دووهەم و، دەبن بە چەند شێوەیەکی ڕواڵەتی و، دڵیشی بە داب و ڕەویەی داخوازی‌یەکانی تەریقەتەوە سەرقاڵ دەبێت.

واتە ئەو کاتە مرۆڤ بیر لە ئەڵقەی زیکرەکەی زیاتر دەکاتەوە تا نوێژەکانی و، پتر خۆی پابەندی ویردەکان دەبینێتەوە تا ئەنجامدانی فەرزەکان و، خۆی ناچار دەکات کە لە پشتگوێ خستنی ئادابەکانی تەریقەت زیاتر پارێزگاری بکات تا خۆپاراستنی لە گوناهە گەورەکان!

لە کاتێکدا کە هەرگیز ویردەکانی تەریقەت ناگەنە ئاستی تەنها یەك دانە فەرز کە بە مەبەستی گوێڕایەڵی کردنی فەرمانەکانی شەرع ئەنجام درابێت!

كه‌واته ئادابه‌كانی ته‌ریقه‌ت و ویرده‌كانی ته‌سه‌ووف و ئه‌و چێژانه‌ش كه سالیك لێیانه‌وه به‌ده‌ستی ده‌هێنێت، ده‌بێ ده‌روازه‌یه‌ك بن بۆ چه‌ندین چێژی شیرینتر و به‌رزتر كه سالیك له ده‌می ئه‌نجامدانی فه‌رز و سوننه‌ته‌كاندا به‌ده‌ستیان ده‌هێنێت.

واته: ده‌بێ ئه‌و چێژانه‌ی كه مرۆڤ له ته‌كیه و خانه‌قاكاندا ده‌ستی ده‌كه‌ون، سه‌ره‌تایه‌ك بن بۆ چێژه‌كانی ئه‌و نوێژه‌ی كه له مزگه‌وتدا جێبه‌جێی ده‌كات، به‌وه‌ی كه ئه‌ركانه‌كانی به ڕێكوپێكی و شێوه‌ی پێویست ئه‌دا بكات.

ده‌نا ئه‌و كه‌سه‌ی كه چێژه‌كانی ته‌كیه و خانه‌قاكه‌ی له‌سه‌ر حسابی نوێژه‌كانی مزگه‌وتی سه‌رقاڵی ده‌كه‌ن و، ئه‌و نوێژانه‌ی هێنده به‌خێرایی و ڕووكه‌شی ئه‌نجام ده‌دات كه گه‌رموگوڕی و گیانی نوێژیان تێدا نی‌یه، له "حه‌قیقه‌ت" دوور كه‌وتووه‌ته‌وه.

○ سه‌رنجی سێهه‌م: "ته‌ریقه‌تی ده‌ره‌وه‌ی سوننه‌ت"

پرسیار:

ئایا ده‌گونجێ له ده‌ره‌وه‌ی بازنه‌ی سوننه‌تی خاوێن و ئه‌حكامی شه‌ریعه‌تدا ته‌ریقه‌تێك هه‌بێت؟

وه‌ڵام:

به‌ڵێ و.. نه‌خێر!

ده‌ڵێین: به‌ڵێ، چونكه چه‌ند كه‌سێك له ئه‌ولیا كامڵه‌كان به شمشێری شه‌ریعه‌ت له‌ناو براون.. ده‌شڵێین: نه‌خێر، چونكه ئه‌ولیا لێكۆڵه‌ره‌كان له‌سه‌ر ئه‌و قاعیده و ده‌ستووره یه‌كیان گرتووه كه سه‌عدیی شیرازی به شیعر ده‌ری بڕیوه:

سه‌عدی! مه‌حاڵه بێ ڕێی مسته‌فا كه‌س زه‌فه‌ر ببات به ڕێگه‌ی صه‌فا

واتـە: مەحاڵـە لـە غـەیری ئـەو ڕێگایـەوە کـە پێغەمبـەر ﷺ ڕچەکـەی شکاندووە و بە بێ شوێن پێ هەڵگرتنی هەنگاوەکانی ئەو، کەسێك بگـات بە نوورە ڕاستەقینەکانی "حەقیقەت".

نهێنیی ئەم مەسەلەیەش بریتی‌یە لەمەی خوارەوە:

مـادەم پێغەمبـەر ﷺ دواهـەمینی پێغەمبەرانـە و، خـوای گـەورەش وەك نوێنـەری هـەموو گـرۆی مـرۆڤ بـۆی ڕوانیـوە و گوفتـاری خـۆی ئاراسـتە کردووە، ئەوا دەبێ مرۆڤایەتی، جگە لەو ڕێ‌یەی کە ئەم پێغەمبەرە ﷺ ڕوونی کردووەتەوە، بە هیچ ڕێ‌یەکی تردا هـەنگاو نـەنێت. کەواتـە پێویستـە مـرۆڤ بڕواتە ژێر ئاڵاکەیەوە.

بەڵام مادەم ئەهلی جەزبە و ئیسـتیغراق، لەبەر ئـەو لـەتائیف (واتـە: چـەند لایەنە ناسکان)ەی کە لە مرۆڤدان و مـل بـۆ تـەکلیف و خواستەکانی شـەرع کەچ ناکەن، بەرپرسی ئەو کردار و ڕەفتارانەیان نین کە پێچەوانـەی شـەرعن، ئەوا کاتێ ئەو لایەنە ناسکە (واتە ئەو لەتیفەیە) خۆی بەسەر ئـەو مرۆڤـەدا زاڵ دەکات ئەو کەسە بەرپرسێتیی بەرامبەر حوکمەکانی شەرع تێدا نامێنێت..

هەروەها مادەم چەند لەتائیفێکی تـر لـە مرۆڤـدا هـەن کـە هـەروەك مـل بۆ تەکلیف و خواستەکانی تەکلیف کەچ ناکـەن، گوێڕایـەڵی ویسـتی مرۆڤیـش نـابن و، تەنانـەت مـل بـۆ تـەگبیری عـەقڵ و فەرمانـەکانی دڵ و ژیریـش کـەچ ناکەن.. ئەوا کاتـێ ئـەو لایەنـە ناسـکە بەسـەر هەرکەسێکدا زاڵ دەبێـت، بـە هەنگاونانی بە پێچەوانەی شەرع لە پلەی ویلایەت ناکەوێتە خوار و، تەنها لە دەمی زاڵ بوونی ئەو لایەنـەدا چاوپۆشیی لـێ دەکرێـت، بـە مـەرجێ شتێکی لێوە دەرنەکـەوێت کـە لـە ڕووی ئینکـاری و پووچەڵکردنــەوە و گاڵتـە پـێ کردن و سووکایەتی‌یەوە، پێچەوانـەی ڕاستی‌یەکانی شـەرع بێـت. هـەروەها

ده‌بێت ته‌سدیقی ئه‌حه‌ققییه‌تی شه‌رع بكات، هه‌رچه‌نده‌ش به‌ ته‌واوه‌تی مافی خۆی نه‌داتێ.

ده‌نا گه‌ر ئه‌و حاڵه‌ی به‌سه‌ردا زاڵ ببێت و شتێكی لێوه‌ ده‌ربكه‌وێت كه‌ بۆنی ئینكاری و به‌درۆخستنه‌وه‌ی ئه‌و ڕاستی‌یه‌ توند و تۆڵانه‌ی لێوه‌ بێت، ئه‌وا - په‌نا به‌ خوا - نیشانه‌ی تیاچوونه‌.

پوخته‌ی قسه‌:

ئه‌و خاوه‌ن ته‌ریقه‌تانه‌ی كه‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ی بازنه‌ی شه‌رعدان، دوو به‌شن:

به‌شێكیان:

به‌و جۆره‌ن كه‌ ئێستا باسمان كردن. جا ئه‌وانه‌ یان حاڵ و جه‌زبه‌ و ئیستیغراق و مه‌ستییان به‌سه‌ردا زاڵه‌، یان هه‌ندێ له‌و له‌تائیفانه‌ به‌سه‌ریاندا زاڵ بووه‌ كه‌ مل بۆ خواست و ته‌كلیفه‌كان كه‌چ ناكه‌ن و بایه‌خیش به‌ ویستی مرۆڤ ناده‌ن و، له‌م ڕێیه‌وه‌ ئه‌و كه‌سه‌ له‌ بازنه‌ی شه‌رع ده‌چێته‌ ده‌ره‌وه‌.

به‌ڵام ئه‌م چوونه‌ ده‌ره‌وه‌یه‌ هی ئه‌وه‌ نی‌یه‌ كه‌ به‌ شه‌رع ڕازی نه‌بێت، یان مل بۆ ئه‌حكامه‌كانی شه‌رع نه‌دات. به‌ڵكو له‌ ناچاریدا و به‌ بێ ویستی خۆی واز له‌ ئه‌نجامدانی ئه‌و ئه‌حكامانه‌ ده‌هێنێت.

چه‌ندین ئه‌ولیا هه‌ن كه‌ له‌م جۆره‌ن، جگه‌ له‌وه‌ی كه‌ هه‌ندێ كه‌س له‌ گه‌وره‌ ئه‌ولیاكان ماوه‌یه‌كی ته‌مه‌نیان گرفتاری ئه‌م حاڵه‌ بوون. ته‌نانه‌ت ئه‌م به‌شه‌ كه‌سانی وایان تێدا بووه‌ كه‌ ئه‌ولیایانی لێكۆڵه‌ر له‌ باره‌یانه‌وه‌ بڕیاری ئه‌وه‌یان داوه‌ كه‌ نه‌ك هه‌ر له‌ بازنه‌ی شه‌رع، به‌ڵكو له‌ بازنه‌ی ئیسلامیش ڕۆشتوونه‌ته‌ ده‌ر. مه‌گه‌ر هه‌موو ئه‌و ئه‌حكامانه‌ به‌درۆ نه‌خه‌نه‌وه‌ كه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه‌ هێناونی، هه‌رچه‌نده‌ش به‌هۆی بیرنه‌كردنه‌وه‌یان له‌و حوكمانه‌، یان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ناتوانن ڕوویان تێ بكه‌ن، یان ناتوانن بیانزانن و لێیان تێ بگه‌ن، جێ‌به‌جێ‌یان ناكه‌ن و مافی خۆیان ناده‌نێ..

بەڵام گەر هەرکام لەوانە لەو حوکمانە تێبگات و بیانزانێت و ئنجا سەرپێچییان لێ بکات و پشتگوێیان بخات، ئەوا تیاچووە.

بەڵام بەشی دووهەم:

ئەوانەن کە مەجزووبی مەستیی چێژە زرق و برقەدار و سەرنج ڕاکێشەکانی تەریقەت و حەقیقەتن و، گوێ بە حەقیقەتە شەرعی‌یەکان نادەن کە زۆر لە ئاستی چێژەکانی ئەوان بەرزترن و، هی وایان تێدایە کە لەبەر ئەوەی ناتوانێت بگاتە ئاستی چێژی "حەقیقەتەکانی شەرع" پێی وایە: ئەو حەقیقەتانە هیچ چێژێکیان تێدا نی‌یە و، بە شێوەیەکی ڕواڵەتی جێبەجێیان دەکات!

ئیتر بەم جۆرە وردە وردە لەسەر ئەم بۆچوونەی خۆی دەڕوات تا دەگاتە ئەو گومانەی کە پێی وایێت: "شەریعەت" تەنها توێکلێکی ڕواڵەتی‌یە و، ئەو حەقیقەتەش کە دۆزیویەتەوە بناغە و مەبەست و ئامانجە و، لەبەر خۆیەوە دەڵێت: "ئەممەم سەروزیادە کە دۆزیومەتەوە" و، چەند کردارێك دەکات کە پێچەوانەی فەرمانەکانی شەرعن.

جا ئەو کەسانەی کە لەم بەشەن و، هەست و نەست و ژیریی خۆیان لەدەست نەداوە، بەرپرسن لە کردەوەکانیان و بە گوناهبار دادەنرێن. تەنانەت گەر لەسەر ئەو کردەوانەیان بەردەوام بن، لە ئەنجامدا تیادەچن. بگرە هی وەهایان تێدایە کە مایەی گاڵتە و پێ ڕابواردنی شەیتانە!

○ سەرنجی چوارەم: "کێشەی ڕەفتار کردن بە پێچەوانەی سوننەت"

ماوەیەك لەوە سەرسام مابووم کە هەندێ کەسی تاقمە گومڕا و بیدعەتکارەکان بەلای نەتەوەی ئیسلامەوە قبووڵ کراون، کەچی کەسانی تری هاووێنەیان قبووڵ ناکرێن و دەست بە ڕوویانەوە دەنرێت، بێ ئەوەی هیچ جیاوازی‌یەکی ڕواڵەتییان لە نێواندا بێت!

بۆ نموونه: "زومه‌خشه‌ری"[١] كه موعته‌زیلی‌یه‌كی یه‌كجار ده‌مارگیره بۆ ڕێڕه‌وه‌كه‌ی، له لایه‌ن لێكۆڵه‌رانی ئه‌هلی سوننه‌ته‌وه به كافر دانانرێت و نایخه‌نه ڕیزی گومڕایانه‌وه، هه‌رچه‌نده‌ش ڕه‌خنه و ئیعتیرازی توند و تیژی له ئه‌هلی سوننه‌ت گرتووه، به‌ڵكو به‌هانه و بیانووی بۆ ده‌دۆزنه‌وه و بواری ڕزگاربوونی بۆ ده‌هێڵنه‌وه.. كه‌چی "ئه‌بوو عه‌لیی جه‌بائی"[٢] كه ئه‌ویش یه‌كێكه له پێشه‌وایانی موعته‌زیله، لێكۆڵه‌رانی ئه‌هلی سوننه‌ت ده‌ری ده‌كه‌ن و به‌رپه‌رچی ڕا و بۆچوونه‌كانی ده‌ده‌نه‌وه، له كاتێكدا كه ده‌مارگیریی ئه‌م له‌چاو هی "زومه‌خشه‌ری"دا گه‌لێ كه‌م و ته‌نكتره!

ئه‌م دیارده‌یه به‌شێكی زۆری بیركردنه‌وه‌ی منی گرتبوو! پاشان له ڕێی لوتفێكی خواوه‌نده‌وه تێگه‌یشتم كه:

ڕه‌خنه و ئیعتیرازی "زومه‌خشه‌ری" به‌رامبه‌ر ئه‌هلی سوننه‌ت هی ئه‌وه‌یه ئه‌و "حه‌ق"ه‌ی گه‌لێ خۆش ده‌وێت كه ڕێبازه‌كه‌ی خه‌ڵكی بۆ لا بانگ ده‌كات. وه‌ك ئه‌وه‌ی كه ده‌ڵێت: ته‌نزیهی ڕاسته‌قینه‌ی خوای گه‌وره به‌وه ده‌بێت كه زینده‌وه‌ران - وه‌ك ئه‌و پێی وایه - به‌دیهێنه‌ری كرده‌وه‌كانی خۆیان بن!

---

(١) ناوی "ئه‌بولقاسم جارولڵا مه‌حموودی كوڕی عومه‌ری كوڕی محه‌ممه‌دی زومه‌خشه‌ری"یه. ساڵی (٤٦٧ك) له زومه‌خشه‌ر له‌دایك بووه و دوای گه‌ڕانه‌وه‌شی له مه‌ككه‌ی پیرۆز له ساڵی (٥٣٨ك)دا وه‌فاتی كردووه. له زانسته‌كانی زمان و ته‌فسیری قورئاندا پێشه‌وای چه‌رخی خۆی بووه. ئه‌مه ناوی هه‌ندێكه له به‌رهه‌مه‌كانی: "الكشّاف عن حقائق التنزيل، الفائق في غريب الحديث، المفصل في النحو، أساس البلاغة". (وه‌رگێڕ)

(٢) ناوی "ئه‌بووعه‌لی محه‌ممه‌دی كوڕی عه‌بدولوه‌هابی كوڕی سه‌لامی جه‌بائی"یه. ساڵی (٢٣٥ك) له دایك بووه و له‌ساڵی (٣٠٣ك)دا كۆچی دوایی كردووه. یه‌كێكه له پێشه‌وایانی موعته‌زیله و سه‌رگه‌وره‌ی زانایانی كه‌لامه له چه‌رخی خۆیدا و، تاقمی "جه‌بائی" سه‌ر به‌و بوون. چه‌ند وتار و ڕایه‌كی سه‌ربه‌خۆی هه‌یه له‌ناو موعته‌زیله‌كاندا. هه‌روه‌ك چه‌ند كتێبێكیشی دراونه‌ته پاڵ كه هه‌رهه‌موویان له‌ناوچوون و نه‌ماون. (وه‌رگێڕ)

بەم جۆرە و لەبەر ئەو خۆشەویستی‌یەی کە ئەنجامی تەنزیهکردنی خوای گەورەیە، بەرپەرچی قاعیدە و دەستووری ئەهلی سوننەتی لەمەڕ "بەدیهێنانی کردەوەکان" داوەتەوە..

بەلاّم ئینکاریی پێشەوا وەرنەگیراوەکانی موعتەزیلە بۆ ڕێگای ئەهلی سوننەت لەبەر زێدە خۆشەویستیی "حەق" نەبووە، بەڵکو لەبەر دەستەوسانی و کورتهێنانی ژیرییان بووە لە تێگەیشتنی دەستوور و یاسا بەرز و فراوانەکانی ئەهلی سوننەت. بۆیە دەست بە ڕووی گوفتارەکانیانەوە دەنرێت و بەرپەرچ دەدرێنەوە و دەردەکرێن.

جا هەروەك دژە بۆچوونەکانی دەستەی موعتەزیلە بەرامبەر بە ئەهلی سوننەت بە دوو شێوە دەبێت، وەك لە کتێبەکانی زانستی کەلامدا باس کراوە.. بە هەمان جۆر، ئەو کەسانەش کە ئەهلی تەریقەتن و لە دەرەوەی بازنەی سوننەتی خاوێندان و بە پێچەوانەی سوننەتەوە ڕەفتار دەکەن، ئەم ڕەفتارە پێچەوانەیەی ئەوان لە دوو ڕووەوەیە:

یەکەم:

ئەوەیە وەلی‌یەکە، بە وێنەی کێش بوونی زومەخشەری بۆ ڕێڕەوەکەی، بۆ حاڵ و ڕێبازەکەی خۆی کێش و مەجزووب بووبێت و، تا ڕادەیەك بایەخ بەو ئادابانەی شەرع نەدات کە هێشتا چێژەکانی ئەو نەگەیشتوونەتە ئاستیان.

دووهەم:

ئەوەیە کە ئەو وەلی‌یە وا بڕوانێتە ئادابی "شەریعەت" کە - پەنا بە خوا - لەچاو دەستوورەکانی "تەریقەت"دا دارای هیچ گرنگی‌یەك نەبن، لەبەر ئەوەی کە نەیتوانیوە پەی بەو هەموو چێژە فراوانانە ببات و، پلە و پایە کورت و کۆتاکەی خۆی ناتوانێت بگاتە ئاستی ئەو ئادابە بەرزانە.

✿ ته‌لویحی هه‌شته‌م:

"پێ خلیسك و هه‌ڵدێره‌كانی سالیكان"

كه بریتی‌یه له هه‌شت پێ خلیسك و هه‌ڵدێر:

◆ یه‌كه‌م:

"ته‌رجیحدانی ویلایه‌ت به‌سه‌ر نبووه‌تدا"

یه‌كێك له‌و هه‌ڵدێر و داوانه‌ی كه هه‌ندێ له ڕێڕه‌وانی ته‌ریقه‌ته سۆفی‌یه‌كان تێی ده‌كه‌ون، له‌وانه‌ی كه به شێوه‌یه‌كی ڕاست و دروست شوێن سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ناكه‌ون: باوه‌ڕبوونیانه به ته‌رجیح بوونی "ویلایه‌ت" به‌سه‌ر "نبووه‌ت"دا!

ئێمه له وته‌ی بیست و چواره‌م و، سی و یه‌كه‌می كتێبی "وته‌كان"دا مه‌ودای به‌رز و بڵندیی "نبووه‌ت"مان به‌سه‌ر "ویلایه‌ت"دا و، كزیی ڕووناكیی ئه‌مان له‌چاو نووری "نبووه‌ت"دا، چه‌سپاندووه.

◆ دووهه‌م:

"فه‌زڵدانی ئه‌ولیا به‌سه‌ر هاوه‌ڵه به‌ڕێزه‌كاندا"

بریتی‌یه له‌وه‌ی كه هه‌ندێ كه‌س له زیاده‌ڕه‌وان ده‌چن فه‌زڵی "ئه‌ولیاكان" به‌سه‌ر "هاوه‌ڵه به‌ڕێزه‌كان"دا - خوایان لێ ڕازی بێت - ده‌ده‌ن. ته‌نانه‌ت له پله‌ی پێغه‌مبه‌رانیشدا - درووودیان له‌سه‌ر بێت - ده‌یانبینن!

ئێمه له وته‌ی دوازده‌هه‌م و، وته‌ی بیست و حه‌وته‌مدا و له پاشكۆكه‌یدا، كه تایبه‌ته به هاوه‌ڵه‌كانه‌وه، ڕوونمان كردووه‌ته‌وه كه هاوه‌ڵه به‌ڕێزه‌كان - خوایان لێ ڕازی بێت - به‌هۆی هاوه‌ڵێتیی پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ چه‌ند تایبه‌تكاری‌یه‌كی ناوازه‌ی ئه‌وتۆیان به‌ده‌ست هێناوه كه هه‌رگیز ناگونجێ ئه‌ولیاكان بگه‌نه پله و پایه‌یان، چ جای ئه‌وه‌ی پێشیان بكه‌ونه‌وه.

◆ سێهەم:

"تەرجیحدانی ویردەکانی تەریقەت بەسەر زیکرەکانی سوننەتدا"

بریتی‌یە لە تەرجیحدانی ئەوراد و ئادابەکانی تەریقەت بەسەر زیکرەکانی سوننەتی پیرۆزی پێغەمبەردا ﷺ لە لایەن هەندێ کەس لە دەمارگیران و زیادەڕەوانی تەریقەتەوە. بەم کارەشیان بەر دەبنەوە بۆ سەر پێ خلیسکی ڕەفتاری پێچەوانەی سوننەت و وازلێهێنانی، لەو کاتەدا کە بە توندی دەستیان لە ئەورادی تەریقەتەکەیان گیر کردووە!

واتە: ڕەفتاریان وەك هی ئەو کەسە وایە کە گوێ بە ئادابی سوننەتی نەبەوی نادات و، لەم ڕێیەوە تووشی تیاچوون دەبن.

جا هەروەك ئێمە لە چەندین وتەی زۆردا چەسپاندوومانە و، گەورە لێکۆڵەرانی تەریقەتیش وەك "ئیمامی غەزالی" و "ئیمامی ڕەببانی" جەختیان لەسەر کردووە:

(شوێنکەوتنی یەك دانە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ زیاتر لە سەد ئاداب و نەوافیلی تایبەت لە لای خوای گەورە گیرا دەبێت. چونکە هەروەك تەنها یەك فەرز بەسەر هەزار سوننەتدا تەرجیح دەدرێت، بە هەمان جۆر تەنها یەك سوننەتی نەبەوییش بەسەر هەزار ئادابی تەسەووفدا تەرجیح دەدرێت و پێش دەخرێت).

◆ چوارەم:

"لە یەك جیانەکردنەوەی ئیلهام و وەحی"

هەندێ لە زیادەڕەوانی ئەهلی تەسەووف لەو وەهم و گومانە هەڵەیەدان کە "ئیلهام" لە پلەی "وەحی"دا بێت، هەروەك پێیان وایە "ئیلهام"یش جۆرێکە لە جۆرەکانی "وەحی" و، دەکەونە ئەم پێ خلیسك و هەڵدێرە ترسناکەوە!

پێشتر له‌ وته‌ی دوازده‌هه‌م و وته‌ی بیست و پێنجه‌مدا، كه‌ له‌ باره‌ی ئیعجازی قورئانه‌وه‌یه‌ و، له‌ چه‌ند په‌یامێكی تردا به‌ڵگه‌مان بۆ ئه‌وه‌ هێناوه‌ته‌وه‌ كه‌: "وه‌حی" گه‌لێ به‌رز و بڵند و دره‌خشان و ڕووناك و هه‌مه‌كی و گشتی‌یه‌، به‌ڵام "ئیلهام" سه‌باره‌ت به‌و كز و هه‌نده‌كی‌یه‌.

◆ پێنجه‌م:

"كێش بوون به‌ره‌و چێژ و كه‌رامه‌ته‌كان"

هه‌ندێ ئه‌هلی ته‌سه‌ووف له‌وانه‌ی كه‌ به‌ ته‌واوه‌تی له‌و نهێنی‌یه‌ی "ته‌ریقه‌ت" تێنه‌گه‌یشتوون كه‌ ته‌ریقه‌ت "هۆكار"ێكه‌ و له‌ خۆیدا "ئامانج" و "مه‌به‌ست" نی‌یه‌، به‌ره‌و ئه‌و چێژ و كه‌رامه‌ت و ڕووناكییانه‌ كێش ده‌بن كه‌ ده‌ڕژێت به‌سه‌ریاندا و ده‌به‌خشرێت و داوا ناكرێت. چونكه‌ خوای گه‌وره‌ له‌به‌ر ئه‌وه‌ پێیان ده‌به‌خشێت تاكو لاوازان به‌هێز بكرێن و، ته‌مبه‌ڵ و كه‌مته‌رخه‌مانیش هان بدرێن و، ئه‌و بێزاری و ماندوویێتی‌یه‌ی ئه‌ستۆیان - كه‌ له‌ ئه‌نجامی زۆر ماندووبوونیان له‌ عیباده‌تدا تووشیان بووه‌ - سووك بكرێت. كه‌چی ئه‌وان ده‌چن فه‌زڵی ئه‌و كه‌رامه‌ت و چێژ و ڕووناكییانه‌ به‌سه‌ر فه‌رزه‌كانی ئایین و خزمه‌تگوزاریی ژێر ئاڵاكه‌ی و خوێندنی زیكر و ویرده‌كاندا ده‌ده‌ن و، ده‌كه‌ونه‌ ئه‌م پێ خلیسك و هه‌ڵدێره‌وه‌.

پێشتر به‌ پوختی له‌ خاڵی سێهه‌می ته‌لویحی شه‌شه‌م و، چه‌ند وته‌یه‌كی تردا وتوومانه‌ كه‌: ئه‌م دنیایه‌ خانه‌ی كار و خزمه‌ته‌، نه‌ك خانه‌ی به‌خشش و پاداشت. جا ئه‌و كه‌سانه‌ی كه‌ حه‌ز ده‌كه‌ن به‌روبوومی كرده‌وه‌كانیان له‌م دنیا فانی‌یه‌دا لێ بكه‌نه‌وه‌، ئه‌وا به‌روبوومه‌ هه‌میشه‌یی و نه‌بڕاوه‌كانی ئاخیره‌تیان به‌ پاداشت و به‌خششێكی فانیی دنیا گۆڕیوه‌ته‌وه‌. سه‌رباری ئه‌وه‌ش كه‌ ئه‌م كاره‌یان به‌ڵگه‌یه‌ له‌سه‌ر مانه‌وه‌ی پاشماوه‌ی دڵبه‌ندییان به‌ دنیاوه‌ و حه‌زكردنیان له‌ چێژ و له‌زه‌ته‌كانی، كه‌ ئه‌مه‌ش ده‌بێت به‌هۆی

کزبوونی تاسە و شەوق و لێبڕانیان بۆ ژیانی بەرزەخ. بەڵکو ئەم ژیانەیان لە لا دەبێت بە "ئامانج"، چونکە جۆرێك لە بەروبوومەکانی ئاخیرەتی تێدا بەدەست دەهێنن.

◆ شەشەم:

"سێبەری مەقامەکان"

بریتی‌یە لەو پێ خلیسك و هەڵدێرەی کە هەندێ لە ڕێڕەوانی تەریقەتە سۆفی‌یەکان تێی دەکەون لەوانەی کە ئەهلی حەقیقەت نین، کاتێ کارەکەیان لێ دەئاڵۆزێت و دەکەونە ئەو وەهمەی کە پێیان وابێت: سێبەرەکان و نموونە بچووکەکانی مەقامەکانی "ویلایەت" وەك خودی مەقامە ئەسڵی و ڕاستەقینە و هەمەکی‌یەکان وابن..

لە لقی دووهەمی وتەی بیست و چوارەم و چەند وتەیەکی تردا، بە چەشنێکی بێ گومان چەسپاندوومانە کە:

هەرچەندە "خۆر" بەهۆی زۆریی ئەو ئاوێنانەی تیایاندا دەردەکەوێت وێنەکانیشی زۆر دەبن، بەڵام ڕووناکی و گەرمیی خۆر لەم وێنانەدا خودی ڕووناکی و گەرمی‌یە ئەسڵی و ڕاستەقینەکەی "خۆر" نی‌یە، چونکە هی ئەوانە گەلێ کز و نزمن لەچاو هی خۆری ڕاستەقینەدا.

بە هەمان جۆر مەقامی "نبووەت" و مەقامی گەورە ئەولیاکان هەندێ سێبەریان هەیە کە دەگونجێ ئەهلی تەریقەت بڕۆنە سایەیانەوە. بەڵام کاتێ دەڕۆنە ژێر ئەو سێبەرە، پێیان وا دەبێت کە پلەیان لە هی ئەولیا مەزنەکان، تەنانەت لە هی پێغەمبەرانیش - پەنا بە خوا - گەورەترە و، لێرەوە پێیان دەترازێت و لەم هەڵدێرەوە دەکەونە خوارەوە!

جا بۆ مەبەستی ڕزگارکردنی خۆیان لەم هەموو پێ خلیسك و هەڵدێرانەی باس کران، دەبێ ئەسڵەکانی ئیمان و بناغەکانی شەرع لە پێش‌چاویاندا دابنێن و بیانکەن بە ڕابەرێکی هەمیشەیی خۆیان و، پێچەوانەی

چێژ و بینینەكانیان ڕەفتـار بنوێنـن و تۆمـەتباریان بكـەن كاتـێ كـە لەگـەڵ ئەو بناغانەدا یەكیان نەگرتەوە.

◆ حەوتەم:

"شانازی و لاف لێدان"

بریتی‌یـە لـەو هـەڵدێرەی كـە هـەندێك ئـەهلی زەوق و شـەوقی نێـوان شوێنكەوتووانی تەریقەت تێـی دەكـەون، كاتـێ بۆ (شـانازی و لاف لێـدان و بڵاوكردنـــەوەی شـــەتەحات و داوای ڕووتێكردنـــی خـــەڵكی لێیـــان و بەدەستهێنانی مەرجەعییـەتی ئایینی) لـێ دەبڕێـن و.. فـەزڵی ئەم شتە خێرا و كەم خایەنانەی دنیا بەسەر (شوكرانە و لالانـەوە و حـەمد و دەسـت شـۆردندا لـە خـەڵكی) دەدەن. لـە كـاتێكدا كـە بەندایـەتیی پێغەمبـەر ﷺ لـە بـەرزترینی پلەكانی عەبدایەتیدایە و، بە چەشنێكە دەتوانین بـە "مەحبووبییـەت" یـاخود بە "عەبدایەتیی مەحەببەت" وەسفی بكەین.

كەواتـە بناغـە و نـهێنیی بەندایـەتی و عبوودییـەت بریتی‌یە لـە: لالانـەوە و، حـەمد و سـەنا و، دوعـا و، ملكـەچی و، كۆڵـەواری و، هـەژاری و، دەسـت داشۆردن لـە خـەڵكی. هـەر تەنـها بەمانـەش دەگونجـێ مـرۆڤ بگاتـە كـەماڵی حەقیقەتی "بەندایەتی".

بەڵێ، هـەندێك لـە ئەولیا مەزنـەكان، بـە بـێ ئیختیـاری خۆیـان و لەبـەر زاڵبوونی حاڵ بەسەریاندا، بە شێوەیەكی كاتی ناچار بوون بێنە دەرەوە بۆ نـاو مەیدانی شانازی و داواكـاری و شـەتەحات. كەواتـە دروسـت نی‌یـە بۆ هیـچ كەسێك، بە ئیختیاری خۆی، لەم حاڵەیاندا چاویان لـێ بكات و، ئەو گـەورە پیاوچاكانە هـەر چـەندەش لەسـەر ڕێـی هیدایـەت بـن، لـەم حاڵـەدا پێشـەنگی هیـدایەت نین بـۆ هیـچ كـەسێك. لەبـەر ئـەوە، نـابێت خـەڵكی چـاویان لـێ بكات و لە دوایانەوە بڕوات.

◆ هەشتەم:

"لێکردنەوەی بەروبوومەکانی ویلایەت"

ئەو تیاچوون و هەڵدێرەیە کە هەندێك لەو تەریقەتدارانە تێی دەکەون کە پەلە دەکەن و ئامانجیان تەنها سوودە خۆیی و کەسی‌یەکانە، لەوانەی کە حەز دەکەن "بەروبوومەکانی ویلایەت" - لە بریی ئەودنیا - لەم دنیادا لێ بکەنەوە!

جا کاتێ کە ڕەفتارەکانیان ئەم حەزەیان دەردەبڕێت و لە ڕێی ئەم چەشنە هەڵسوکەوتانەوە ئەو نیاز و نیەتانەیان دەردەکەوێت، ئەوا لە ڕاستیدا بەردەبنەوە بۆ ئاستی ئەم هەڵدێر و لەناوچوونە.. لە کاتێکدا کە زۆر ئایەتی قورئانی پیرۆز چەشنی: ﴿وَما الْحَياةُ الدُّنْيا إلاّ مَتاعُ الْغُرُورِ﴾ (آل عمران:١٨٥) بە ئاشکرا بەڵگەن لەسەر ئەو ڕاستی‌یەی کە لە چەند وتەیەکدا چەسپاندوومانە و ڕوونمان کردووەتەوە کە:

تەنها یەك بەروبوومی "جیهانی بەقاء" لە هەزار باخ و بێستانی ئەم "دنیا فانی"یە چاکترە. لەبەر ئەوە، باشتر وایە ئەو بەروبوومە پیرۆزانەی ئەوێ، لێرە وەرنەگیرێن.

خۆ ئەگەر بە بێ حەز و داواکاری لەم دنیایەدا پێی دران، دەبێ حەمد و شوکرانەبژێری دەرببڕێت و، لەو ڕووەوە وەریان بگرێت کە چاکە و فەزڵێکی خواوەندن و، بۆ تەشویق و هاندان بەخشیونی، نەك وەك بەخششێك وەریان بگرێت.

✿ تەلویحی نۆهەم: "بەروبوومەکانی تەریقەت"

لێرەدا بە پوختی نۆ دانە بەروبووم لە سوود و بەروبوومە زۆرەکانی "تەریقەت" باس دەکەین:

☆ یەکەم: "دەرکەوتنی ڕاستییەکانی ئیمان"

بریتییە لە دەرکەوتن و ڕوون بوونەوەی "ڕاستییەکانی ئیمان" تا پلەی "عین الیقین" لە ڕێی تەریقەتی ڕاست و دروستەوە. ئەو ڕاستییانەی ئیمان کە سەرچاوە و کلیلی چەندین گەنجینەی هەتاهەتایی و بەختەوەریی هەمیشەیین.

☆ دووهەم: "ئاراستە کردنی لەتائیفەکان بەرەو خوای گەورە"

بریتییە لە هێنانەدیی "بوونی ڕاستەقینەی مرۆڤ" لە ڕێی خستنەکاری هەموو لەتائیفەکان لەو شتانەی کە لە پێناویاندا بەدی هێنراون. ئەمەش بەوە دەبێت کە "تەریقەت" ببێت بە هۆکاری بزواندنی "دڵی مرۆڤ" کە مەڵبەندی جەستەی و برغووی جوڵاندن و ڕوو پێکردنیەتی بۆ خوای گەورە. بەم کارەش گەلێ لەتائیفی مرۆڤ دەجووڵێن و بەرجەستە دەبن و، لەم ڕێیەوە "حەقیقەتی مرۆڤ" دەردەکەوێت.

☆ سێهەم: "ڕزگاربوون لە تەنیایی"

بریتییە لە ڕزگاربوونی مرۆڤ لە وەحشەتی تەنیایی لە دەمی سەیر و سلووکدا و، هەستکردنە بە ئونس و هاودەمیی مەعنەوی لە ژیانی دنیا و بەرزەخدا، لە ڕێی پەیوەندی کردنەوە بە یەکێك لە زنجیرەکانی تەریقەت کاتێ بەرەو ژیانی بەرزەخ و ئەودنیا دەڕوات و کۆچ دەکات و.. بریتییە لە پەیوەندی بەستنی هاوڕێیەتی و خۆشەویستی لەگەڵ ئەو کاروانە نوورانییە لە ڕێی دوور و درێژی هەتاهەتاییدا، کە بەم کارەش هەموو وەهم و گومانەکان لەسەر دەروونی مورید دەڕەوێنەوە کاتێ پاڵ بە ئیجماع و یەکدەنگیی کەسانی ئەو کاروانە نوورانییەوە دەداتەوە، لەو ڕووەوە کە هەموو یەکێك لەو مامۆستا و ڕابەرانە بەڵگەیەکی مەحکەم و پاڵپشتێکی بەهێزن بۆ دوورخستنەوەی ئەو گومڕایی و وەهمانەی دێنە ناو زەینی مرۆڤەوە.

☆ چوارەم: "چەشتنی چێژی ئیمان"

بریتی‌یە لە ڕزگاربوونی مرۆڤ لەو بێزاری و وەحشەتە گەورەیەی کە لە ژیانی دنیادا ئابلۆقەی دەدات و، خۆقوتارکردنە لەو نامۆییە ئازار بەخشەی کە مرۆڤ بەرامبەر بە گەردوون هەستی پێ دەکات.

ئەمەش بەهۆی ئەوەی کە تەریقەتی ڕاست و دروست و خاوێن، سەرچاوەکانی "خۆشەویستی" و "ناسینی خوای گەورە" لەناو ئیمانی مرۆڤدا دەتەقێنێتەوە.

پێشتر لە چەند وتەیەکدا چەسپاندوومانە کە:

بەختەوەریی هەردوو دنیا و لەزەتێك کە ئازاری ئاوێتە نەبێت و ئونس و هاودەمی‌یەك کە بێزاری و وەحشەتی تێکەڵ نەبێت و بەختەوەریی ڕاستەقینەی مرۆڤ تەنها لە "ڕاستی‌یەکانی ئیمان و ئیسلام"دا دەست دەکەوێت، کە "تەریقەت" دەیەوێت پێیان بگات. هەروەك لە وتەی دووهەمیشدا ڕوونمان کردووەتەوە کە: ئیمان تۆوی درەختی تووبای بەهەشتی لەخۆدا هەڵگرتووە..

بەڵێ ئەو تۆوە، بەو پەروەردەیەی کە لە تەریقەتدایە، گەشە دەکات و گەورە دەبێت.

☆ پێنجەم: "بێداربوونەوەی دڵ"

بریتی‌یە لە هەست کردن بەو ڕاستی‌یە ناسکانەی کە لە تەکلیف و داخوازی‌یەکانی شەرعدان و، هەڵسەنگاندن و ڕێزلێنانیانە بەهۆی ئەو دڵە بێدارەی کە هەردەم لە یاد و زیکری خوادایە، وەك ئەوەی ڕێبازی پەروەردەیی تەریقەت بۆ ئەم دەرەنجامە یارمەتیی دەدات. بەم پێیە "گوێڕایەڵی" و "عیبادەت" دەبن بە وروژێنەری تاسەمەندی و خۆشەویستی، نەك مایەی ئەرك و ماندووبوون.

☆ شەشەم: "بەدەستهێنانی پلەکانی بەختەوەری"

بریتی‌یە لە بەدەستهێنانی مەقامی تەوەککول و، پلەی ڕەزامەندی و، مەرتەبەی تەسلیم بوون. کە هەر ئەم مەقامانە تاکە ڕێگان بۆ چەشتنی تامی بەختەوەریی ڕاستەقینە و، دڵدانەوەی بێگەرد و، لەزەت چەشتنێك کە پەژارەی تێکەڵ نەبێت و، هاودەمی‌یەك کە بێزاری و وەحشەت توخنی نەکەوێت.

☆ حەوتەم: "ڕزگاربوون لە شیرکی پەنهان"

ڕزگاربوونی مرۆڤە لە شیرکی پەنهان و ڕیا و مەرایی و ڕەفتارە خراپەکانی هاوچەشنیان، بەهۆی دەستکەوتنی "ئیخلاس"ەوە کە گرنگترین مەرجە بۆ سالیکی تەریقەت و گرنگترینی ئەنجامەکانی تەریقەتیشە. هەروەها بریتی‌یە لە ڕزگاربوونی مرۆڤ لە مەترسی‌یەکانی "نەفسی ئەممارە" و چڵك و چەپەڵی‌یەکانی "خۆپەرستی" لە ڕێی "تەزکیە کردنی نەفس"ەوە کە سلووك و هەنگاونانی عەمەلی‌یە لە تەریقەتدا.

☆ هەشتەم: "گۆڕانی کردارە ئاساییەکان بە عیبادەت"

بریتی‌یە لەوەی کە مرۆڤ کردارە ئاساییەکانی ڕۆژانەی ئەم دنیایەی دەخاتە حوکمی عیبادەت و کرداری سەر بەدواڕۆژ و، فێری ئەوە دەبێت کە چۆن بە چەشنێکی ژیرانە سوود لە سەرمایەی تەمەنی، بە هەموو لایەنە وردەکانی ژیانەوە، وەربگرێت و بیانکات بە چەند تۆوێك کە دەمیان بە گوڵەکانی ژیانی ئەودنیا بپشکوێت. ئەمەش لە ڕێی بەردەوام بوونی لەسەر "زیکری قەلبی" و تێڕامانی عەقڵی، هاودەم لەگەڵ دڵنیایی و ئامادەییەکی بەردەوامی دڵی لە حوزووری خوای گەورەدا و، تیژکردنەوەی بەردەوامی ویست و، نیازی بێگەرد و، لێبڕانی ڕاستدا. کە هەموو ئەمانەش تەریقەت مرۆڤیان لەسەر ڕادەهێنێت.

☆ نۆهەم: "هەوڵدان بۆ گەیشتن بە پلەی "مرۆڤی کامڵ"

بریتی‌یە لە هەوڵدان بۆ گەیشتن بە پلەی "مرۆڤی کامڵ". ئەمەش بەوە دەبێت کە مرۆڤی سالیك بە درێژایی سەیر و سلووکی خۆی و لە دەمی ئەرك و ماندووبوونە ڕۆحی‌یەکانیدا، کە ژیانی مەعنەویی ئەو بەرز دەکەنەوە، ڕووی دڵی ئاراستەی خوای گەورە بکات. واتە گەیشتنی بە پلەی ئیمانداری ڕاستەقینە و موسڵمانی ڕاستگۆ. بە واتایەکی تر: بەدەستهێنانی حەقیقەتی ئیمان و ئیسلام، نەك شێوە ڕواڵەتی‌یەکەیان. پاشان بریتی‌یە لەوەی کە مرۆڤ ببێت بە بەندەیەکی خاوێن و بێگەردی خوای پەروەردگاری هەموو جیهانەکان و، جێی ئاراستە کردنی گوفتاری شکۆمەندی و، نوێنەرێکی بوونەوەران لە ڕوویەکەوە و وەلی و خەلیلی خوای گەورەش لە ڕوویەکی ترەوە، بە ڕادەیەك کە دەڵێی ئاوێنەی درەوشانەوەکانی خوایە و بە ڕاستی لە "أحسن تقويم"دایە و، بەم کارەشی دەبێت بە بەڵگە لەسەر فەزڵدانی نەوەی ئادەم بەسەر مەلائیکەتاندا.

بەم جۆرە و بە هەردوو باڵی: "ئیمان" و "ڕەفتار بە شەرع" بەرەو پلە و مەقامە بەرزەکان دەفڕێت و، لەوێوە و هەر لەم دنیایەوە بەسەر بەختەوەریی هەمیشەییدا دەڕوانێت و، تەنانەت دەشڕواتە ناویەوە!

﴿سُبْحَانَكَ لا عِلْمَ لَنَا إِلاَّ ما عَلَّمْتَنا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيم﴾.

اللّهم صلّ على الغوث الأكبر في كل العصور والقطب الأعظم في كل الدهور سيدنا محمد الذي تظاهرت حشمة ولايته ومقام محبوبيته في معراجه واندرج كل الولايات في ظل معراجه، وعلى آله وصحبه أجمعين.

آمين. والحمد لله رب العالمين.

پاشكۆی وتەی بیست و شەشەم:

نزیكترین ڕێ بۆ لای خوای گەورە

(ئەم پاشكۆ یەكجار كورتە گرنگی‌یەكی مەزن و
سوودێكی زۆری تێدایە بۆ هەموان)

چەندین ڕێی زۆر هەن كە مرۆڤ بە خوای گەورە دەگەیەنن، سەرچاوەی هەموو ئەو ڕێ ڕاستانەش "قورئانی پیرۆز"ە. بەڵام ئەوەندە هەیە هەندێ لەم ڕێیانە لەچاو ئەوانی تردا گشتی تر و سەلامەت تر و نزیكترە.

من، وێڕای تێگەیشتنی كۆتا و ناتەواوی خۆم، ڕێگایەكی تەخت و كورت و ئاسانم لە ڕێژنەی قورئانی پیرۆزەوە دۆزیوەتەوە، كە بریتی‌یە لە ڕێی:

(كۆڵەواری، هەژاری، شەفەقەت، بیركردنەوە).

بەڵێ، "كۆڵەواری"(العجز) وەك عیشق وایە، ڕێیەكە مرۆڤ بە خوای گەورە دەگەیەنێت، بەڵكو ڕێگایەكە لە عیشق سەلامەتتر و نزیكترە، چونكە لە ڕێی "بەندایەتی"یەوە مرۆڤ دەگەیەنێتە "مەحبووبییەت".

"هەژاری"ش وەهایە، مرۆڤ بە ناوی پیرۆزی "الرحمن"ی خوای گەورە دەگەیەنێت.

"شەفەقەت"یش بە هەمان جۆر وەك عیشق وایە، مرۆڤ بە خوای گەورە دەگەیەنێت، بەڵكو لە عیشق تیژڕەوترە و مەوداكەشی لەو فراوانترە، چونكە مرۆڤ دەگەیەنێتە ناوی پیرۆزی "الرحیم"ی خوای گەورە.

"بیر کردنـــەوە"ش وەك عیشـــق وایـــە، تەنانـــەت لـــەویش بـــەپێزترە و ڕووناکی‌یەکەشی درەوشاوەترە و ڕێیەکی گەلێ بەرینترە. چونکە ڕێبـواری ئەو ڕێیە دەگەیەنێتە ناوی پیرۆزی "الحکیم"ی خوای گەورە.

ئەم ڕێیە جیایە لـەوەی کـە لـە "دە" هـەنگاو پێکـهاتووە و ڕێبوارانـی ڕێـی نـهێنی(الخفـاء) گرتوویانەتەبـەر.. هـەروەها جیایشـە لـەوەی کـە لـە ڕێـی ئاشکرا(الجهر)دا دەیگرنەبەر و بریتی‌یە لە "حـەوت" هـەنگاو، بەپێی ژمـارەی حەوت دەروونەکان..

ئەم ڕێیە بریتی‌یە لە تەنها "چوار" هەنگاو. ڕاستی‌یەکی شەرعیشە زیاتر تا ئەوەی تەریقەتێکی سۆفی بێت.

با بە هەڵەدا نەچن، مەبەست لـە: قسـوور و کۆڵـەواری و هـەژاری ئەوەیـە کە هەموو ئەمانە تەنها لە بەردەم خواوەندی مەزندا دەربرڕێن، نەك لە بـەردەم خەڵکیدا.

ویرد و زیکرەکانی ئەم ڕێیەش ئەمانەی خوارەوەن:

* شوێن پێ هەڵگرتنی سوننەتی پیرۆزی پێغەمبەر ﷺ.
* ئـەنجامدانی فـەرزەکان، بـە تایبـەتی بەجێـهێنانی نوێـژ بـە ڕێکوپێکـی و، خوێندنی زیکرەکانی دوایان.
* دەست هەڵگرتن لە گوناهە گەورەکان.

سەرچاوەکانی ئەم هەنگاوانەش لـە قورئانی پیرۆزدا، ئەمانەن:

﴿فلا تُزكّوا أنفسَكُم﴾ (النجم:٣٢) ئاماژە بۆ هەنگاوی یەکەم دەکات..

﴿ولا تكُونوا كالّذين نسُوا الله فأنساهُمْ أنفُسَـــهم﴾ (الحشـر:١٩) ئامـاژە بـۆ هەنگاوی دووهەم دەکات..

﴿ما أصابَكَ مِن حَسَنَةٍ فَمِنَ الله وما أصابَك من سَـــيِّئَةٍ فمـــن نفسِـــك﴾ (النساء:٧٩) ئاماژە بۆ هەنگاوی سێهەم دەکات..

﴿كلُّ شيءٍ هالِكٌ إلاّ وَجْهَـه﴾ (القصص:٨٨) ئاماژه بۆ هه‌نگاوی چواره‌م ده‌كات.

ڕوونكردنه‌وه‌ی ئه‌م چوار هه‌نگاوه - زۆر به كورتی - به‌م جۆره‌یه:

هه‌نگاوی یه‌كه‌م: وه‌ك ئایه‌تی: ﴿فلا تُزكّوا أنفسَكُم﴾ ئاماژه‌ی بۆ ده‌كات، بریتی‌یه له‌وه‌ی: "نه‌فس" به خاوێن له قه‌ڵه‌م نه‌درێت. چونكه مرۆڤ، به‌پێی سروشت و فیتره‌تی، ڕاسته‌وخۆ و له‌پێشدا ته‌نها خۆی خۆش ده‌وێت و، له پێناویدا هه‌موو شتێك به‌خت ده‌كات و، به چه‌شنێك به شان و باڵای خۆیدا ده‌خوێنێت و مه‌دحێكی وای ده‌كات كه ته‌نها شایسته‌ی خواوه‌ند بێت و، هه‌رده‌م خۆی به خاوێن له قه‌ڵه‌م ده‌دات. ته‌نانه‌ت هیچ كه‌موكووڕی‌یه‌كی بۆ ڕه‌وا نابینێت و به‌رگری‌یه‌كی توندی تا ڕاده‌ی په‌رستنی لێ ده‌كات. وه‌ك بڵێی هه‌موو ئه‌و ئامێرانه‌ی خوای گه‌وره بۆ ستایش و پاك ڕاگرتنی خواوه‌ند له‌و مرۆڤه‌دا داینا‌ون، ئه‌و مرۆڤه ده‌چێ بۆ خۆی به‌كاریان ده‌هێنێت!

به‌م جۆره ڕووبه‌ڕووی ئه‌و وه‌سفه ده‌بێته‌وه كه له‌م ئایه‌ته پیرۆزه‌دایه: ﴿مَنِ اتَّخذَ إلهَهُ هَواهُ﴾ (الفرقان:٤٣). ئیتر دووچاری له‌خۆ ڕازی بوون و له‌خۆ بایی بوون ده‌بێت و، پێویست ده‌كات كه پاكژ بكرێت..

جا پاكژ كردنی ده‌روونی مرۆڤ له‌م هه‌نگاوه‌دا به‌وه ده‌بێت كه به پاك نه‌زانرێت و به خاوێن له قه‌ڵه‌م نه‌درێت!

هه‌نگاوی دووهه‌م: ئه‌و ده‌رسه‌یه كه له‌م ئایه‌ته پیرۆزه وه‌رده‌گیرێت:

﴿ولا تَكُونوا كالّذين نسُوا اللهَ فأنساهُمْ أنفُسَهم﴾.

ئه‌ویش به‌م جۆره:

مرۆڤ هه‌رده‌م خۆی له بیر ده‌باته‌وه، خۆ ئه‌گه‌ر بیریش له مردن بكاته‌وه، ئه‌وا ڕووی ئه‌و مردنه بۆ غه‌یری خۆی وه‌رده‌چه‌رخێنێت و، گه‌ر

لەناوچوون و نەمانیش ببینێت، بۆ کەسانی تری دادەنێت، وەك بلێی هەرگیز ئەو نەگرێتەوە و هیچ پەیوەندی‌یەکی بە خۆیەوە نەبێت!

هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە دەروونی بەدخوازی مرۆڤ لە کاتی بەش و پاداشت وەرگرتندا خۆی بیر دەکەوێتەوە و بە توندی دەستی پێوە دەگرێت. کەچی لە کاتی کار و فرمان و خزمەتگوزاریدا خۆی لەبیر دەباتەوە!

کەواتە پاکژ و خاوێن و پەروەردە کردنی، لەم هەنگاوەدا، ڕەفتار کردنە بە پێچەوانەی ئەم حاڵەتە. واتە خۆ لەبیر نەچوونەوە لە دەمی لەبیرچوونەوەدا.

بە واتایەکی تر:

خۆ لەبیر بردنەوە لە کاتی پاداشت وەرگرتن و، بیر لێکردنەوەشی لە دەمی خزمەتگوزاری و یادی مردندا!

هەنگاوی سێهەم: ئەوەیە کە ئەم ئایەتە پیرۆزە ئاماژەی بۆ دەکات کە دەفەرموێ:

﴿ما أَصابَكَ مِن حَسَنَةٍ فَمِنَ اللهِ وما أَصابَكَ من سَيِّئَةٍ فمن نفسِك﴾.

چونکە هەردەم "نەفس" داخوازی ئەوەیە کە هەرچی خێر و چاکەیە بە هی خۆی دادەنێت، ئەم کارەش بەرەو شانازی و لەخۆڕازی بوونی دەبات. کەواتە دەبێت، لەم هەنگاوەدا، لە: ناتەواوی و کەموکوورِی و کۆڵەواری و هەژاری بەولاوە هیچی تر لە خۆیدا نەبینێت و، هەموو چاکە و لایەنە تەواوەکانی خۆیشی بە چاکەی خواوەندی مەزنیان دابنێت و بە بەخششی ئەویان بزانێت. ئیتر لە بریی شانازی و لەخۆ بایی بوون، شوکرانەبژێری دەنوێنێت و سوپاسی خواوەند دەکات.

کەواتە پاکژ کردنی "نەفس" لەم پلەیەدا لە نهێنیی ئەم ئایەتە پیرۆزەدایە کە دەفەرموێ:

﴿قد أفلحَ مَنْ زكّاها﴾ (الشمس:٩).

واته به‌وه ده‌بێت كه بزانێت:

ته‌واویی خۆی له ناته‌واوییدا و، توانای له كۆڵه‌وارییدا و، ده‌وڵه‌مه‌ندی‌یه‌كه‌شی له هه‌ژارییدایه. (به‌و واتایه‌ی كه بزانێت ته‌واویی خۆی له‌وه‌دایه كه ته‌واو نه‌بێت و، ده‌سته‌ڵاتی له‌وه‌دایه كه له به‌رده‌م خوای گه‌وره‌دا كۆڵه‌وار و بێ ده‌سته‌ڵات بێت و، ده‌وڵه‌مه‌ندیشی له‌وه‌دایه كه هه‌ژاری ده‌رگانه‌ی ئه‌و بێت).

هه‌نگاوی چواره‌م: ئه‌و وانه‌یه كه ئه‌م ئایه‌ته ده‌یڵێته‌وه:

﴿كلُّ شيءٍ هالِكٌ إلاّ وَجْهَه﴾.

چونكه "نه‌فس" گومانی وایه كه خۆی له خۆیدا سه‌ربه‌ست و سه‌ربه‌خۆیه. له‌به‌ر ئه‌وه لافی جۆره په‌روه‌ردگاری‌یه‌ك لێ ده‌دات و، به‌رامبه‌ر په‌رستراوی ڕاسته‌قینه‌ی خۆی سه‌رپێچیی تێدایه. جا هه‌ستكردن به‌م ڕاستی‌یه‌ی خواره‌وه مرۆڤ له‌و باره ڕزگار ده‌كات. ئه‌و ڕاستی‌یه‌ش بریتی‌یه له‌وه‌ی كه:

هه‌موو شتێك له خۆیدا و به "واتا ئیسمی‌یه‌كه‌ی" له‌ناوچوو، ون بوو، تازه په‌یدا بوو، نه‌بووه. به‌ڵام به "واتا حه‌رفی‌یه‌كه‌ی" و له‌و ڕووه‌وه كه به‌پێی ئه‌رك و فرمانی سه‌رشانی ده‌وری ئاوێنه‌ی ده‌رخه‌ری ناوه جوانه‌كانی به‌دیهێنه‌ری مه‌زن ده‌بینێت، ئه‌وا ئه‌و شته: بینه‌ر و بینراوه و، هه‌یه و بووه.

جا پاكژكردنی "ده‌روون" له‌م هه‌نگاوه‌دا به‌وه ده‌بێت كه بزانێت: نه‌بوونی له بوونیدایه و، بوونیشی له نه‌بوونیدا!!

واته: ئه‌گه‌ر خۆی بینی و بوونی به خۆی به‌خشی، ئه‌وا له تاریكستانی چه‌ندین نه‌بوونی ئه‌وه‌نده زۆر و زه‌به‌نده‌دا نوقم ده‌بێت كه به ئه‌ندازه‌ی هه‌موو بوونه‌وه‌ران ده‌بن.

بە واتایەکی تر دەڵێین: ئەگەر لە بەدیهێنەری ڕاستەقینەی خۆی - کە خوای گەورەیە - بێ ئاگا بێت و، بە بوونی خۆی بایی ببێت، ئەوا خۆی بە تەنیایی و خنکاوی دەبینێتەوە لە ناوەندی تاریکیی بێ کۆتایی جودایی و نەبووندا، بە چەشنی گوڵەستێرە(اليراعة) کە تەنها بە ڕووناکی‌یە کزەکەی خۆی لە تاریکیی شەوی تاردا بجووڵێتەوە.

بەڵام کاتێ واز لە خۆویستی و لەخۆ بایی بوون دەهێنێت، بۆی دەردەکەوێت کە لە ڕاستیدا خۆی لە خۆیدا شتێك نی‌یە، بەڵکو ئاوێنەیەکی درەوشانەوەکانی بەدیهێنەری ڕاستەقینەیە. بەم پێ‌یە، لەم ڕێ‌یەوە "بوون"ێکی نەبڕاوە و بێ کۆتایی بەدەست دەهێنێت و، ئنجا "بوون"ی هەموو بوونەوەرانیش دەستکەوت و قازانجی دەبێت.

بەڵێ، ئەو کەسەی خوا دەدۆزێتەوە، هەموو شتێکی دەست کەوتووە، چونکە هەموو بوونەوەران، تێکڕا، بریتین لە: درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی خواوەندی مەزن!

* * *

کۆتایی ئەم پاشکۆیە

ئەم ڕێگایەی کە پێکهاتووە لەم چوار هەنگاوە: "کۆڵەواری و، هەژاری و، شەفەقەت و، بیر کردنەوە" لە هەر بیست و شەش وتەکانی پێشووی کتێبی "وتەکان"دا، کە لە: زانستی حەقیقەت و، ڕاستیی شەریعەت و، حیکمەتی قورئانی پیرۆز دەدوێن، ڕوون کراونەتەوە. بەڵام لێرەدا تەنها ئاماژەیەکی پوخت بۆ چەند خاڵێك دەکەین کە ئەمانەن:

ئه‌م ڕێگایه‌ كورت‌ترین و نزیكترین ڕێ‌یه‌ له‌چاو ئه‌وانی تردا، چونكه‌ ته‌نها چوار هه‌نگاوه‌. ئنجا ئه‌گه‌ر "كۆڵه‌واری" به‌سه‌ر نه‌فسدا زاڵ ببێت، ئه‌وا ڕاسته‌وخۆ ته‌سلیمی خواوه‌ندی "به‌توانا"ی شكۆمه‌ندی ده‌كات. به‌ڵام گه‌ر له‌ ڕێگه‌ی عیشقدا - كه‌ گه‌یه‌نه‌رترین ڕێ‌یه‌ بۆ لای خوای گه‌وره‌ - "عیشق" به‌سه‌ر نه‌فسدا زاڵ ببێت، ئه‌وا ده‌روونی مرۆڤ ده‌سته‌كانی له‌ داوێنی مه‌عشووقی مه‌جازی گیر ده‌كات و به‌و جۆره‌ ده‌مێنێته‌وه‌ هه‌تا نه‌مانی ئه‌و مه‌عشووقه‌ی ده‌بینێت، ئنجا ده‌گات به‌ خۆشویستراوی ڕاسته‌قینه‌!

پاشان ئه‌م ڕێگایه‌ له‌ هه‌موو ئه‌وانی تر بێ وه‌ی تره‌، چونكه‌ "نه‌فس" له‌م ڕێگایه‌دا دووچاری "شه‌ته‌حات" نابێت و لاف و گه‌زافی له‌ توانای خۆی به‌ره‌وژوورتر لێ نادات، چونكه‌ مرۆڤ له‌م ڕێگایه‌دا جگه‌ له‌: كۆڵه‌واری و هه‌ژاری و قسوور و ناته‌واوی، هیچی تر له‌ نه‌فسی خۆیدا شك نابات، تا له‌ سنووری خۆی لابدات!

ئه‌م ڕێ‌یه‌ جاده‌یه‌كی گه‌وره‌ و شه‌قامێكی گشتی‌یه‌، چونكه‌ مرۆڤ له‌م ڕێ‌یه‌دا ناچار نابێت بوونه‌وه‌ران بخاته‌ "به‌ندیخانه‌" یان "ئیعدامیان" بكات، به‌ وێنه‌ی ڕێڕه‌وانی ڕێگه‌ی "وحدة الوجـــــود"، كه‌ بۆ مه‌به‌ستی گه‌یشتن به‌ دڵنیایی و حوزووری قه‌لبی، بوونه‌وه‌رانیان له‌ وه‌همی خۆیاندا به‌ نه‌بوو(عدم) له‌ قه‌ڵه‌م دا و، وتیان:

"لا موجود الا هو"..

یان به‌ وێنه‌ی ڕێڕه‌وانی ڕێی "وحدة الشـــهود" كه‌ بۆ مه‌به‌ستی به‌هره‌وه‌ر بوون و گه‌یشتنیان به‌و دڵنیاییه‌، بوونه‌وه‌رانیان له‌ به‌ندیخانه‌ی "بیرچوونه‌وه‌"دا به‌ند كرد و، وتیان:

"لا مشهود الا هو"!

قورئانی پیرۆز - کە ئەم چوار ڕێیەی لێ وەرگیراوە - بە ئاشکرا لە ئیعدام کردنی بوونەوەران خۆش دەبێت و لە بەندیخانەش بەریان دەدات!

جا ئەم ڕێگایە - لەسەر ئەو ڕێبازەی قورئان - بەو چاوە دەڕوانێتە بوونەوەران کە: ملکەچ و گوێڕایەڵی بەدیهێنەری شکۆمەندیانن و، لە ڕێی ئەودا خزمەت دەکەن و، دەرخەری درەوشانەوەکانی ناوە جوانەکانن، دەڵێی ئاوێنەن ئەو درەوشانەوانە دەدەنەوە و دەریاندەخەن.

واتە ئەم ڕێیە بوونەوەران بە واتای "حەرفی" دەبینێت و مامەڵەیان لەگەڵدا دەکات و، دووریان دەخاتەوە لەوەی کە خاوەنی واتای "ئیسمی" بن و هەر بۆ خۆیان کەوتبنە خزمەت و گوێڕایەڵ بووبن.

بەم چەشنە، مرۆڤ لە بێ ئاگایی (الغفلـــــة) ڕزگاری دەبێت و، لەسەر ڕێبازەکەی قورئانی پیرۆز بە "حوزووری بەردەوام و هەمیشەیی" دەگات و پێی بەهرەوەر دەبێت. ئەو کاتەش لە هەموو شتێکدا ڕێگایەك دەبینێت کە بە خوای گەورەی دەگەیەنێت.

پوختەی ئەم قسانە:

ئەم ڕێگایە بە "واتای ئیسمی" ناڕوانێتە بوونەوەران، واتە بەو ڕوانینە بۆیان ناڕوانێت کە لە خۆیاندا و بۆ خۆیان کەوتبنە کار و گوێڕایەڵ بووبن. بەڵکو ئەم بۆڕوانینەیان لێ دادەماڵێت و، ئەرك و فەرمانبەریی "ملکەچ بوونیان بۆ خوای گەورە" دەخاتە ئەستۆ.

بەشێکی مەکتووبی پازدەهەم:

ویلایەتی هاوەڵە بەڕێزەکان

باسمه سبحانه

﴿وَإنْ مِنْ شَيءٍ إلاّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

برای ئازیزم!

◆ **پرسیاری یەکەمت کە دەڵێت:**

ئاشکرایە کە هاوەڵە بچووکەکان گەلێ گەورەترن لە ئەولیا هەرە مەزنەکان. ئەدی بۆچی هاوەڵە بەڕێزەکان بە ڕوانینی "ویلایەت" ئەو دەستە و تاقم و کەسە خراپکارانەیان نەبینی و ئاشکرایان نەکردن کە لە ناو کۆمەڵی ئەواندا بڵاو بووبوونەوە، بە ڕادەیەك کە بوون بەهۆی شەهید بوونی سێ خەلیفەی ڕاشید؟

وەڵامەکەی لە دوو مەقامدایە:

مەقامی یەکەم

بە ڕوونکردنەوە و دەرخستنی نهێنییەکی وردی "ویلایەت" گرێی پرسیارەکە دەکرێتەوە. ئەویش بەم جۆرەی خوارەوەیە:

ویلایەتی هاوەڵە بەڕێزەکان "ویلایەتی کوبرا"یە و، سەرچاوە و بناغە سەرەکییەکانی دەگەڕێتەوە بۆ میراتگریی "پێغەمبەرایەتی". ڕێگای ئەم

ویلایەتەش بریتی‌یە لە ڕۆشتنی ڕاستەوخۆی ئەوان لە "ظاهیر"ەوە بۆ ناوجەرگەی حەقیقەت، بێ ئەوەی بە ڕێی بەرزەخی تەریقەتدا تێپەڕ بن.

ئەم ویلایەتەی ئەوان ڕووی لە دەرکەوتنی "ئەقرەبییەتی ئیلاهی"یە. چونکە ڕێی ئەم ویلایەتە هەرچەند تابڵێی ڕێگایەکی کورتە، بەڵام گەلێ بەرز و بڵندە و.. هەرچەندەش کەشف و کەرامەت و کارە دەراساکانی بە دەگمەن دەردەکەون، بەڵام فەزڵ و تایبەتکاری‌یەکانی یەکجار پایە بەرزن.

هەرچی کەرامەتی ئەولیاکانی ترە، زۆربەیان بە بێ ویستی خۆیان ڕوو دەدات، چونکە هەندێ جار خوای گەورە ڕێزیان لێ دەگرێت و، بێ ئەوەی بە خۆیان بزانن کارێکی دەراسا(خارق)یان لێ دەردەکەوێت. ئنجا زۆربەی ئەم کەشف و کەرامەتانەش لە دەمی سەیر و سلووك و کاتی بڕینی بەرزەخی تەریقەتدا ڕوو دەدەن، کاتێکیش ئەولیاکان - تا ڕادەیەك - لە بەش و خواستی مرۆڤانە دەستبەردار دەبن، چەند بارێکی دەراسا بەدەست دەهێنن.

بەڵام هاوەڵە بەڕێزەکان - خوا لە هەموویان ڕازی بێت - ناچار نین "بۆ گەیشتنیان بە حەقیقەت" لە ڕێی تەریقەتەوە بازنەیەکی مەزن بە سەیر و سلووك ببڕن. چونکە ئەوان شەرەفمەندی لێ درەوشانەوەی ڕووناکی‌یەکانی هاوەڵێتیی پیرۆزی پێغەمبەری مەزن بوون ﷺ، کەواتە ئەوان لە ڕێی ئەم نهێنی‌یەوە دەتوانن لە یەك کۆڕ و دانیشتندا و بە یەك هەنگاو ڕاستەوخۆ ڕووی ڕواڵەتی "ظاهیر" دیواودەر بکەن و یەکسەر بە "حەقیقەت" بگەن و پێی بەهرەمەند بن.

بۆ نموونە:

گەر بمانەوێت بە شەوی "قەدر" بگەینەوە کە دوێنێ بەسەرچوو و بوو بە ڕابوردوو، دوو ڕێگامان بۆ ئەم مەبەستە لە بەردەمدایە:

یه‌كه‌میان:

بڕینی ڕۆژ به‌ ڕۆژی ساڵێكی ڕه‌به‌ق تاكو جارێكی تر به‌و شه‌وه‌ پیرۆزه‌ بگه‌ینه‌وه‌. كه‌واته‌ به‌پێی ئه‌م ڕێیه‌، ده‌بێ مرۆڤ ساڵێكی ته‌واو به‌ سه‌یر و سلووك ببڕێت تاكو "قوربییه‌تی ئیلاهی"ی ده‌ست بكه‌وێت.

ئه‌مه‌ش ڕێبازی زۆربه‌ی ڕێڕه‌وانی ته‌ریقه‌ته‌كانه‌.

دووهه‌میان:

ده‌ربازبوونی جه‌سته‌ی ماددیی پابه‌ندی زه‌مانه‌ له‌و به‌رگه‌ی خۆی و، به‌رزبوونه‌وه‌ی "گیان"ه‌ به‌ ده‌ستبه‌ردار بوون له‌ جه‌سته‌ و، ئنجا بینینی دوێنێ شه‌وی ڕابوردووی "قه‌در"ه‌ له‌گه‌ڵ سبه‌ی شه‌وی "جه‌ژن"دا پێكه‌وه‌ و به‌ چه‌شنی ئاماده‌یی ئه‌مڕۆ. چونكه‌ "گیان" به‌ كات و زه‌مانه‌وه‌ به‌ند نی‌یه‌.

جا هه‌ركات هه‌سته‌كانی مرۆڤ تا ڕاده‌ی ناسكی و نیانیی "گیان" به‌رزبوونه‌وه‌یان به‌ده‌ست هێنا، ئه‌وا كاتی "ئێستا"ی ئه‌و مرۆڤه‌ فراوان ده‌بێت و، "ڕابوردوو" و "داهاتوو" له‌ خۆیدا ده‌پێچێته‌وه‌ و ئه‌و كاتانه‌ی كه‌ سه‌باره‌ت به‌ خه‌ڵكی‌یه‌وه‌ به‌ "ڕابوردوو" و "داهاتوو" داده‌نرێن، سه‌باره‌ت به‌م وه‌كو كاتی "ئێستا" ده‌بن.

له‌به‌ر ڕووناكیی ئه‌م نموونه‌یه‌دا ده‌ڵێین

گه‌یشتن به‌ شه‌وی قه‌دری ڕابوردوو به‌ به‌رزبوونه‌وه‌ی مرۆڤ ده‌بێت تا پله‌ی "گیان" و ئنجا بینینی كاتی "ڕابوردوو"ه‌ وه‌كو "ئێستا".

بناغه‌ی ئه‌م نهێنی‌یه‌ ته‌ماوی‌یه‌ش بریتی‌یه‌ له‌ ده‌ركه‌وتنی "ئه‌قره‌بییه‌تی ئیلاهی".. با به‌ نموونه‌یه‌ك ئه‌مه‌ ڕوون بكه‌ینه‌وه‌:

"خۆر" له‌ ئێمه‌وه‌ نزیكه‌، چونكه‌ یه‌ك به‌ یه‌كی "ڕووناكی" و "گه‌رمی" و "وێنه‌"ی ئه‌و له‌ ئاوێنه‌كانی ناو ده‌ستماندا ده‌رده‌كه‌وێت، به‌ڵام ئێمه‌ له‌ خۆره‌وه‌ دوورین.

جا ئەگەر لە ڕووی نوورانییەت و ڕووناکیی خۆرەوە هەستمان بە "ئەقرەبییەت"ی خۆر کرد و پەیمان بەو پەیوەندییانە برد کە لەگەڵ وێنە میسالی‌یەکەی ئەودا هەمانە لەناو ئاوێنەکانماندا و، لەو ڕێگایەوە خۆرمان ناسی و هەستمان بە ڕاستیی ڕووناکی و گەرمی و شێوەی خۆر کرد، ئەوا "ئەقرەبییەتی" ئەومان لە ئێمەوە بە ئەندازەیەك بۆ دەردەکەوێت کە هانمان دەدات بە شارەزایی و نزیکی پەیوەندیی لەگەڵدا ببەستین.

بەڵام گەربمانەوێت لە ڕووی دووریمانەوە لە خۆر، پێی ئاشنا ببین و لێی نزیك ببینەوە، ناچار دەبین بە "بیر" و "ژیری"مان گەلێ ڕێگا ببڕین تاکو هاودەم لەگەڵ یاسا زانستی‌یەکاندا بیرمان بۆ ئاسمانەکان سەربخەین و لەوێدا تەسەووری خۆر بکەین کە لەناو بۆشایی گەردووندا پرشنگ دەدات. هەروەها دەبێ پشت بەو یاسا زانستی و وردەکاری‌یە یەکجار دوور و درێژانە ببەستین تاکو پەی بەو ڕووناکی و گەرمی و حەوت ڕەنگە ببەین کە لە ماهییەتی خۆردا هەن. ئنجا دوای هەموو ئەمانە لەوانەیە "قوربییەتی مەعنەوی"مان لە خۆرەوە دەست بکەوێت، وەك ئەوەی کەسی یەکەم بە تێڕامانێکی کەم لە ئاوێنەکەی، دەستی کەوت.

هەر بە وێنەی ئەم نموونەیە، "پێغەمبەرایەتی" و ئەو "ویلایەتە"ش کە میراتگری پێغەمبەرایەتی‌یە، هەردوو کیان ڕوویان لە دەرکەوتنی "ئەقرەبییەتی ئیلاهی"یە..

بەڵام زۆربەی ویلایەتەکانی تر لەسەر بناغەی "قوربییەتی ئیلاهی" سلووك دەکەن و، ناچارن چەندین پلە و قۆناغی زۆر و زەبەندە ببڕن پێش ئەوەی بە پلە و پایەی مەبەستیان بگەن.

مەقامى دووهەم

ئەو دەستە پەنهانەی کە لە پشتی ڕووداوەکانی ئاشووبی ئەو ڕۆژگارەوە خۆی مەڵاس دابوو، تەنها ژمارەیەکی کەمی جوولەکە نەبوون تاکو بتوانرێت دەستنیشان بکرێن و ئەو فەسادە لە شوێنی خۆیدا ڕابگیرێت و، تەنها بە ئاشکرا کردنی ئەوان ئاگری ئەو ئاشووبە بکوژێتەوە.. نەخێر..

چونکە بە هاتنی چەندین نەتەوەی زۆر و زەبەندە و جیاجیا بۆ ناو ئایینی ئیسلام و کۆمەڵگای ئیسلامی و، تێکەڵ بوونی چەندەها بیروڕا و تەوژمی دژ بە یەك و نەگونجاو لەگەڵ ناوەرۆکی بیروباوەڕی ئیسلامدا بە بیروڕای موسڵمانان، بە تایبەت ئەوانەی کە غرووری نەتەوایەتییان بە گورزە توندەکانی دەستی حەزرەتی عومەر - خوای لێ ڕازی بێت - پێکرابوو، لە دەروونەوە نیازی تۆڵەسەندنەوەیان شاردبووەوە و بە دوای هەلێکدا دەگەڕان، چونکە ئایینی پێشوویان و دەستەڵاتیان پووچەڵ کرایەوە و، دەوڵەتەکەشیان کە مایەی سەربەرزی و شانازییان بوو بە تەواوەتی لەناوبرا..

لەبەر ئەوە، چ بە خۆیان زانیبێت و چ نەیان زانیبێت، لە ناخەوە هەستیان بە تۆڵەسەندنەوە دەکرد لە خەلافەتی ئیسلام.

بۆیە وتراوە کە: مونافیقە پیلان سازە زیرەکەکانی وەك جوولەکە، کەڵکیان لەو بارە کۆمەڵایەتی‌یە وەرگرتووە!

واتە: بەرەنگاربوونەوە و نەهێشتنی ئەو ئاشووبانە بە چاکسازیی کۆمەڵ و ڕووناك کردنەوەی بیروڕا جۆراوجۆرەکان دەبێت، نەك بە ئاشکرا کردنی چەند کەسێکی کەم لە خراپەکارانی ناو کۆمەڵ.

ئەگەر بوترێت:

حەزرەتی عومەر - خوای لـێ ڕازی بێـت - لەسـەر مینبـەرەوە بـانگی لـە "ساریە" کرد کە یەکێکە لە سەرکردەکانی سوپاکەی و مانگە ڕێیەك لێیـەوە دوور بووە و فەرموویەتی: "یا ساریة الجبل الجبـــل!"[1] ئەم بـانگ لێکـردن و ڕێنماییەشـی بـوون بـە هۆیـەکی سـەرکەوتنیان لـەو جەنگـەدا. ئـەم ڕووداوە مەودای تیژیی بەسیرەتی حەزرەتی عومەر دەردەخات..

پرسیارەکەش ئەوەیە کە:

ئایا ئەم بەسیرەتە تیژە دووربینە بۆچی فەیرووزی قاتڵی خۆی نەبینی کە لە نزیکی خۆیەوە بوو؟

وەڵام:

وەڵامی ئەم پرسیارە وەك وەڵامەکـەی حـەزرەتی یـەعقووب - درروودی لەسـەر بێت - دەدەینەوە[2] ئەوەبوو لە حەزرەتی یەعقووبیان پرسی: چۆن هەستت بە بۆنی یووسـف کـرد لـە ڕێـی کراسـەکەیەوە کـە هێشـتا لـە خـاکی میسـردا بـوو، کـەچی

---

(١) صحيح: أخرجه احمد في فضائل الصحابة برقم ٣٥٥ بإسناد حسن، والطبري في التـــاريخ ٢/ ٣٨٠، وأبو نعيم في الدلائل ٣/٢١٠، ٢١١ والبيهقي في الدلائل واللالكائي في شرح السنة والزين عاقولي في فوائده، وابن الأعرابي في كرامات الأولياء، وابن مردويه وأبو بكر بن خلاد في الفوائد، وابن عساكر ٧/ ٦/ ١ و ٢/٦٣/١٣ ومن عدة طرق. قال ابـــن كثـير في النهايـــة ١٣١/٧: "هذا إسناد جيد حسن" وقال الحافظ في الإصابة ٢/ ٣ إسناده حسن، ومثله قول ابن حجر الهيتمي في الصواعق المحرقة ص ١٠١. وانظر المقاصد برقم ١٣٣١ والدرر برقـــم ٤٦٢ والتمييز ١٩٤ وكشف الخفاء ٢/ ٣٨٠ والأحاديث الصحيحة برقـــم ١١١٠. (وەرگێر - لـە چاپە عەرەبییەکەوە)

(٢) ز مصـرش بوی پیراهـن شـنیدی ... چرا در چاه کنـعانش ندیدی
بگفـت احوال ما برق جهان اسـت ... دمی پیدا و دیگردم نهان است
گـهی بر طـارم اعلـی نشـینم ... گهی بر پشـت پای خود نبینم
(سەعدیی شیرازی) (دانەر)(*)

(*) بڕوانە: (کلیات سعدی - گلستان) ص ٧٥ چـاپ هشـتم، انتشـارات امیر کبیر، تـهران ١٣٦٩ هـ ش. (وەرگێڕ)

یووسفت له‌ بیره‌ نزیكه‌كه‌ی خاكی كه‌نعاندا نه‌بینی؟ وه‌لامی دانه‌وه‌: حاڵه‌ته‌كانی ئێمه‌ وه‌ك هه‌وره‌ بروسكه‌ی كتوپڕی وان، ده‌مێك دیار و ده‌مێكی تریش نادیارن، كاتی وا هه‌یه‌ وه‌كو ئه‌و كه‌سه‌ین كه‌ له‌ بڵندترین مه‌قامدا دانیشتبێت و سه‌رجه‌می ده‌وروبه‌ری خۆی ببینێت، كاتی وایش هه‌یه‌ ته‌نانه‌ت پشت پێی خۆشمان نابینین!

پوخته‌ی قسه‌ ئه‌وه‌یه‌ كه‌:

هه‌رچه‌نده‌ مرۆڤ بكه‌ر و خاوه‌ن ویست و ئیختیار بێت، كه‌چی هه‌ر ویستی خواوه‌ند بناغه‌یه‌ له‌ هه‌موو شتێكدا و، قه‌ده‌ری خوای گه‌وره‌ش زاڵ و فه‌رمانڕه‌وایه‌ و، ویستی خوایی ده‌ست به‌ رووی ویستی مرۆڤه‌وه‌ ده‌نێت، به‌پێی ناوه‌رۆكی ئایه‌تی: ﴿وَما تَشَاؤُونَ إلاّ أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ﴾ (الإنسان:٣٠) و، حه‌قیقه‌تی: "إذا جاء القدر عمي البصر"یش فه‌رمانی خۆی جێبه‌جێ ده‌كات، خۆ هه‌ر كاتیش قه‌ده‌ر دوا، ده‌بێ توانست و ئیختیاری جوزئیی مرۆڤ بێ ده‌نگ بێت.

(ژیری) و (دڵ) پێکەوەن لە پەیامەکانی نووردا

ئەم بڕگەیەم لە وەڵامی پرسیارێکدا نووسیوە. لەوانەیە باسکردنی سوودی بۆ ئێوەش تێدا بێت.

چەند کەسێك لەوانەی کە بە زۆری کتێبەکانی ئەولیا و زانایانیان خوێندبووەوە، ئەم پرسیارەیان لێ کردم:

بۆچی خوێنەری پەیامەکانی نوور زۆر زیاتر لە خوێنەری ئەو کتێبانە ئیمان و ملکەچی لە دڵی خۆیدا دەبینێت و هەست بە شەوقێکی بەردەوام و چێژێکی نوێ دەکات؟

وەڵام:

بەشێکی کتێبە دانراوەکانی زانایانی پێشین و زۆربەی کتێبە کۆنەکانی ئەولیا پیاوچاکەکان، لە "بەروبووم" و "ئەنجامەکانی ئیمان" و ڕێژنە و بەرەکەتی "ناسینی خوا" دەدوێن. چونکە لە چەرخەکانی ئەواندا لەبەر ئەوەی بناغەکانی ئیمان قایم و دامەزراو بوون، ئەوا بەربەرەکانێی ئاشکرا و هێرشی بێ پەردەی وا نەکراوە کە ڕەگ و ڕیشەی ئیمان دەربهێنێت.

بەڵام ئێستا هێرشێکی بە کۆمەڵی ڕێکوپێك و سەختی ئەوتۆ کراوەتە سەر پایە و بناغەکانی ئیمان کە زۆربەی ئەو کتێب و پەیامە پێشووانەی کە تەنها

له‌گه‌ڵ كه‌سانی ئیماندار و مرۆڤه‌ تایبه‌تمه‌نده‌كاندا ده‌دوان، نـاتوانن به‌ربه‌ستی ئه‌م ته‌وژمه‌ به‌هێز و سامناكه‌ی ئه‌م ڕۆژگاره‌ بكه‌ن و به‌ره‌نگاری ببنه‌وه‌.

"په‌یامـه‌كانی نـوور" لـه‌بـه‌ر ئـه‌وه‌ی موعجیزه‌یـه‌كی مه‌عنـه‌ویی قورئـانی پیرۆزن، پایه‌ و بناغه‌كانی ئیمـان ڕزگـار ده‌كـه‌ن. ئه‌مـه‌ش نـه‌ك هـه‌ر ته‌نـها بـه‌ سوود وه‌رگرتـن لـه‌ ئیمـانی ڕه‌گداكوتـاوی دامـه‌زراو كـه‌ زووتـر لـه‌ناو دڵـدا بووه‌، به‌ڵكو به‌ چه‌سـپاندن و دامـه‌زراندن و پارێزگـاری لێكردنـی ئـه‌و ئیمانـه‌ له‌ناو دڵانـدا و ڕزگـار كردنـی لـه‌ ده‌ستی شـوبهه‌ و گومانـه‌كان، بـه‌ چـه‌ندین به‌ڵگه‌ی دره‌خشان و زۆر.

ئه‌م كاره‌ی په‌یامه‌كانی نوور لـه‌ ڕاده‌یه‌كدایـه‌ كـه‌ هـه‌ر كه‌سـێك بـه‌ وردی سه‌رنجیان لـێ بدات، بڕیار ده‌دات كه‌ به‌ وێنه‌ی "پێویستیی نان و ده‌رمان" ئـه‌م په‌یامانه‌ش بۆ ئه‌م چه‌رخه‌ پێویستن.

كتێبه‌ دانراوه‌كانی پێشوو به‌ مرۆڤ ده‌ڵێن:

ببه‌ به‌ وه‌لی و.. بـه‌ پلـه‌ و مه‌قامـه‌كاندا سـه‌ربكه‌وه‌ و.. ببینـه‌ و.. ڕوونـاكیی ڕێژنه‌ی پیت و به‌ره‌كه‌ته‌كان به‌ ده‌ست بهێنه‌.

به‌ڵام په‌یامه‌كانی نوور ده‌ڵێن:

هه‌ر كه‌سێك هـه‌یت بـه‌.. بـه‌ڵام چـاو بكـه‌ره‌وه‌ و بڕوانـه‌ و ڕاستی ببینـه‌ و ئیمانه‌كه‌ت ڕزگار بكه‌، كه‌ كلیلی "به‌خته‌وه‌ریی هه‌میشه‌یی"یه‌!

په‌یامـه‌كانی نـوور لـه‌ پێشـدا هـه‌وڵی ئـه‌وه‌ ده‌ده‌ن قه‌ناعـه‌ت بـه‌ ده‌روونـی دانه‌ره‌كه‌یان ببه‌خشن، ئنجا لـه‌گـه‌ڵ كه‌سـانی تـردا ده‌دوێـن. لـه‌بـه‌ر ئـه‌وه‌، ئـه‌و وانه‌یه‌ی كه‌ به‌ ته‌واوی قه‌ناعه‌تی بـه‌ ده‌روونـی بـه‌دخوازی دانـه‌ریان به‌خشـی و توانیی وه‌سوه‌سه‌كانی به‌ یه‌كجاری نـه‌هێڵێت، بێ هیـچ گومـانێك وانه‌یـه‌كی هێنده‌ به‌هێز و بێگـه‌رده‌ كـه‌ بـه‌ ته‌نـها خۆی ده‌توانێـت ببێـت بـه‌ به‌ربه‌سـت لـه‌

ڕووی تەوژمی گومڕایی سەردەمدا، کە بەهۆی پێکهاتە و ڕێکخراوە بەکۆمەڵەکانیەوە شێوەی "کەسێتی‌یەکی مەعنەوی"ی وەرگرتووە، تەنانەت ئەم پەیامانە دەتوانن بەرەنگاری ئەم گومڕاییە بنەوە و بە سەریشیدا سەربکەون.

پاشان پەیامەکان وەك دانراوانی زانایانی تر نین؛ تەنها بە پێی هەنگاونان و بەڵگە و بۆڕوانینەکانی "ژیری" ڕێی خۆیان ببڕن..

وەك ئەولیا سۆفی‌یەکانیش ناکەن؛ تەنها بە چێژ و کەشفەکانی "دڵ" بجووڵێن..

بەڵکو بە یەکگرتن و تێکەڵ کردنی هەنگاوەکانی "دڵ و ژیری" و یارمەتیدانی "گیان" و "لایەنە ناسکەکان"ی تری مرۆڤ، هەنگاو دەنێن. بەمەش دەگەنە چڵەپۆپەی سەربەرزی و پلەیەکی هێندە بڵند کە ڕوانینی فەلسەفەی هێرشکاری پێ ناگات، چ جای ئەوەی بە هەنگاونان پێی بگات!

ئیتر لەم ڕێیەوە نوورەکانی ڕاستی‌یەکانی ئیمان، تەنانەت بە چاوە کوێرە داپۆشراوەکانی ئەو فەلسەفە هێرش بەرەش دەگەیەنن.

شوێنی کەرامەت لە پەیامەکاندا

باسمە سبحانە

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

برا ئازیز و صددیقەکانم!

ئەوەم بە دڵدا هێنرا کە چوار مەسەلەتان بۆ ڕوون بکەمەوە:

یەکەمیان:

وەڵامی پرسیارێکە بە زمانی حاڵ و گوفتار و چەند حاڵەت و ڕواڵەتێکی جۆراوجۆر، دەکرێت و دەوترێت:

مادەم پەیامەکانی نوور کەرامەتیان هەیە و، زیاتر لە تەریقەتە سۆفی‌یەکان پێشکەوتن و بەرزبوونەوە لە دەرکەوتنی ڕاستی‌یەکانی ئیماندا بە خوێنەرانیان دەبەخشن، تەنانەت هەندێ لە قوتابی‌یە ڕاستەکانی ئەم پەیامانە - لە ڕوویەکەوە - ئەولیا و پیاوچاکن.. ئیتر بۆچی چەند ڕواڵەت و چێژێکی ڕۆحی و کەشفی مەعنەوی و کەرامەتی ماددیی بەرجەستەی وەك هی ئەولیاکانیان پێوە نابینرێت، جگە لەوەش هەر بە دوای ئەم جۆرە شتانەدا ناگەڕێن و بایەخی پێ نادەن؟ ئایا حیکمەت لەمەدا چی‌یە؟

وەڵام:

○ ***یەکەم:***

هۆی ئەمە نهێنیی "ئیخلاس"ە! چونکە ئەو کەسانەی کە نەیانتوانیوە بەسەر دەروونی بەدخوازی خۆیاندا زاڵ بن، چێژ و کەرامەتە فانی و کاتی‌یەکانی دنیایان بەلاوە دەبێت بە ئامانجی سەرەکی و، بە هاندەری ئەو چێژانە کارەکانی سەر بە دواڕۆژیان ڕادەپەڕێنن! دیارە ئەمەش "ئیخلاس"

پووچەڵ دەکاتەوە. چونکە نابێت مرۆڤ لە کارەکانی سەر بە دوارۆژدا بە دوای ئامانجەکانی دنیا و چێژەکانیدا بگەڕێت. خۆ گەر داوایان بکات و بە دوایاندا بگەڕێت ئیخلاسەکەی تێك دەچێت و دەشێوێت.

○ *دووهەم:*

کەشف و کەرامەتەکان بۆ ئەوەن کە دڵنیایی و متمانە بە دەروونی ڕێبوارانی عەوامی تەریقەت ببەخشن، لەوانەی کە ئیمانێکی تەقلیدییان لە دڵدایە و، نەگەیشتوونەتە پلەی ئیمانی تەحقیقی. هەروەك هەندێ جاریش بۆ بەهێز کردنی ئیمانی ئەو کەسە لاوازانەن کە دووچاری شوبهە و گومان دەبن..

کەچی ئەو بەڵگانەی کە پەیامەکانی نوور بۆ ڕاستییەکانی ئیمان دەیانهێننەوە، هێندە بەهێز و دامەزراون کە لە هیچ لایەکەوە هیچ بوارێك بۆ سەرهەڵدانی شوبهە و گومانەکان ناهێڵنەوە. هەروەك لەم حاڵەدا هیچ پێویستی و داخوازێك بۆ ئەو کەشف و کەرامەتانە نامێنێتەوە کە لەبەر دڵنیا کردن و قەناعەت بەخشین پیشانی مرۆڤ دەدرێن. چونکە ئەو ئیمانە تەحقیقییەی کە پەیامەکانی نوور دەیبەخشن زۆر زیاتر لە کەشف و کەرامەت و چێژەکان بەرزترن. بۆیە قوتابییە ڕاستەقینەکانی پەیامەکانی نوور بە دوای ئەو چەشنە کەرامەتانەدا ناگەڕێن.

○ *سێهەم:*

یەکێك لە بناغەکانی پەیامەکانی نوور بریتییە لەوەی کە مرۆڤ لە ناخی دەروونیدا شارەزای ناتەواوییەکانی خۆی بێت و، بە لەخۆبوردەیی و خۆبەخت کردن و تەنها لە پێناوی ڕەزامەندیی خوای گەورەدا بۆ خزمەتی ئیمان لێ ببڕێت، بێ ئەوەی ئاوڕ لە هیچ کەسێکی تری غەیری خوای گەورە بداتەوە. کەچی ئەو ئیختیلافەی کە لە نێوان خاوەن کەشف و کەرامەتەکانی ئەهلی تەریقەتدا هەیە و، حەسوودی و موونافەسەی نێوانیان، بە تایبەت لەم

چه‌رخه‌دا كه "خۆویستی" و "له خۆبایی بوون" تیایدا په‌ره‌ی سه‌ندووه، وای له گومڕایان كردووه گومانی به‌د به‌و مه‌رده پاك و پیرۆزانه ببه‌ن و، به "خۆویست" ناوزه‌د و تۆمه‌تباریان بكه‌ن..

ئا لێره‌وه تێده‌گه‌ین كه بۆچی قوتابیانی نوور داوای كه‌شف و كه‌رامه‌ت بۆ كه‌س و خودی خۆیان ناكه‌ن و، بۆمان ده‌رده‌كه‌وێت كه بۆچی هه‌ڵپه و هه‌ناسه‌بڕكێیان به دوای ئه‌م جۆره شتانه تێدا نی‌یه و، ده‌زانرێت كه ئه‌م ڕه‌فتاره له هه‌موو شتێك بۆ ئه‌وان پێویست‌تره.

پاشان له ڕێبازی په‌یامه‌كانی نووردا بایه‌خ و گرنگی به "كه‌س"ی مرۆڤ نادرێت. چونكه هه‌موان له ڕووی هاوبه‌شیی مه‌عنه‌ویی كرده‌وه‌كان و توانه‌وه‌ی هه‌ریه‌كه‌یان له براكانیاندا، ئه‌و هه‌زاران كه‌رامه‌ته زانستی‌یه‌یان لێ سه‌روزیاده كه په‌یامه‌كانی نوور به‌ده‌ستیان هێناوه له ڕووی "ئاسانیی بڵاوبوونه‌وه‌ی ڕاستی‌یه‌كانی ئیمان" و، له‌و ڕووه‌شه‌وه كه ئه‌و قوتابیانه "به‌ره‌كه‌ت له ژیان و گوزه‌رانی خۆیاندا ده‌بینن"..

به‌ڵێ، ئه‌مانه و ڕێزلێنانه خواییه‌كانی تری هاوچه‌شنی ئه‌مانه‌یان به‌لاوه سه‌روزیاده، بۆیه به دوای كه‌ماڵات و كه‌رامه‌تی كه‌سیدا ناگه‌ڕێن.

○ *چواره‌م:*

ئاشكرایه كه هه‌زاران باخی دنیا ته‌نها تاقه دره‌ختێكی به‌هه‌شت ناهێنن، چونكه یه‌كه‌میان فانی و دووهه‌میشیان نه‌براوه و هه‌میشه‌ییه!

خۆ هه‌ست و نه‌سته ماددی‌یه‌كانی مرۆڤ هێنده كول و كوێرن كه چێژ و له‌زه‌تی خێرای دنیایان پێ خۆشه و، فه‌زڵی "به‌ر"ێكی ئاماده‌ی ئێستا به‌سه‌ر "باخ"ێكی نه‌براوه‌ی به‌هه‌شتی ئه‌و دنیادا ده‌ده‌ن! له‌به‌ر ئه‌وه‌یه كه قوتابیانی نوور له‌م دنیایه‌دا داوای چێژه ڕۆحانی و كه‌شف و كه‌رامه‌ته مه‌عنه‌وی‌یه‌كان ناكه‌ن. ئیتر "ده‌روونی به‌دخواز" ئه‌م حاڵه‌ته سروشتی‌یه‌ی ناو ناخی مرۆڤ بۆ ئامانجه تایبه‌تی‌یه‌كانی خۆی ناقۆزێته‌وه!

ڕووداوێك هەیە زۆر لەم حاڵەتەی قوتابیانی نوور دەچێت.. ئەوەتا دەگێڕنەوە کە:

سەختیی ژیان و قورسیی گوزەران زۆری بۆ یەکێك لە وەلییە پیاوچاکەکان و هاوسەرە خاوەن وەرع و تەقواکەی هێنا، کە هەردووکیان پلەوپایەیان لای خوای گەورە هەبوو. بەڵام موحتاجی و ناچاریی لەڕادەبەدەر وای لە هاوسەرە ئاییندارەکەی ئەو پیاوچاکە کرد کە بە مێردەکەی بڵێت:

– ئێمە زۆر موحتاجین!

یەکسەر خشتێکی زێڕی خالیسیان خرایە بەردەم!

پیاوەکە بە خێزانەکەی وت:

– ئەم خشتە لە کۆشکەکەی بەهەشتمانەوە بۆمان نێرراوە!

ژنە خواناسەکەی کە ئەمەی بیست، یەکسەر وتی:

– هەرچەند "هەژاری" ماندووی کردووین و زۆری بۆ هێناوین و تا ئەم ڕادەیەی کە لە پێش چاوتدایە دەست کورت و بێ گوزەرانین و، لەولاشەوە گەلێ خشتی زێڕی وەك ئەمەمان لە بەهەشتدا هەیە. ئەوا دەترسم ئەم خشتەی بەهەشت لەم دنیا فانییەدا بەزایە بدەین. بۆیە – ئەی هاوسەرە ئازیزەکەم! – تکات لێ دەکەم کە لە خوای گەورەی بەخشندە بپاڕێیتەوە ئەم خشتە بنێرێتەوە بۆ شوێنەکەی خۆی لە بەهەشت و، لێرەدا نامانەوێت! ئەمەی وت و، یەکسەر لە ڕێی کەشفەوە بینییان خشتەکە ڕۆشتەوە بۆ شوێنەکەی ناو بەهەشتی.

ڕووداوەکە بەم جۆرە دەگێڕنەوە.

جا ئەم دوو پێشڕەوەی ئەهلی حەقیقەت، نموونەیەکی باش و پێشەنگێکی چاکن بۆ قوتابیانی نوور، لەوەدا کە ئەوانیش لەم دنیایەدا بە دوای چێژ و کەرامەتەکاندا نەگەڕێن.

كەرامەت و ئیكرام و ئیستیدراج

(ئەمە بەشێكە لە نامەیەك كە بۆ قوتابی‌یە ناسراوە
بێگەردەكەی خۆی ناردووە)

برام!

شەوق و چالاكی و بەدەستهێنانی سەركەوتنتان لە بواری بڵاوكردنەوەی نوورەكانی قورئاندا، ئیكرام(ڕێزلێنان)ێكی خواییە، بەڵكو كەرامەتێكی قورئانی و چاودێری‌یەكی پەروەردگارە، پیرۆزباییتان پێشكەش دەكەم لەسەری.

وا بە بۆنەی باسی كەرامەت و ئیكرام و چاودێری‌یەوە، جیاوازی‌یەكتان لە نێوان "كەرامەت" و "ئیكرام"دا بۆ باس دەكەم، كە بەم جۆرەی خوارەوەیە:

دەرخستن و ئاشكراكردنی "كەرامەت" گەر پێویست نەبێت، زیانی تێدایە.. بەڵام دەرخستنی "ئیكرام" بە باسكردنی نیعمەت(تحدیث بالنعمة) دادەنرێت.

جا ئەو كەسەی كە شەرەفمەندی "كەرامەت" بووە، گەر كارێكی دەراسای لێ دەربكەوێت و بەخۆیشی بزانێت، لەوانەیە ڕوودانی ئەو كارە نائاسایيە سەبارەت بەو ببێت بە "ئیستیدراج"، گەر نەفسی ئەممارەی وەك

خۆی مابێتەوە و تەزکیە نەکرابێت، لەو ڕووەوە کە لە خۆی ڕازی بێت و پشت بە کەشفەکەی ببەستێت و لەخۆی بایی بکات..

بەڵام گەر بێ ئەوەی بە خۆی بزانێت و هەستی پێ بکات، کارێکی دەراسای لێ ببینرێت، وەك ئەوەی کەسێك بێت بۆ سەرلێدانی و لە دڵی خۆیشیدا پرسیارێکی پێ بێت، خاوەن کەرامەتەکەش یەکسەر وەڵامێکی تێروتەسەلی بداتەوە و خوای گەورە زمانی بە حەق بخاتە گوفتار، ئەوا دوای ئەوەش کە بە ڕووداوەکە دەزانێت، پشت بە خۆی نابەستێت، بەڵکو متمانە و دڵنیاییەکەی بە خوای گەورە پتر زیاد دەبێت و، لە بەرخۆیەوە دەڵێت: (من چاودێر و پارێزگارێکی ئەوتۆم هەیە کە لە خۆم زیاتر پەروەردە و سەرپەرشتیم دەکات). ئیتر زیاد لە جارانی پشت بە خوای گەورە دەبەستێت و، لەم ڕووەوە هەنگاوی بەرەو پێشتر دەنێت.

ئەم چەشنە کەرامەتە هیچ زیانێکی تێدا نییە و، داوا لە خاوەنەکەشی ناکرێت کە بیشارێتەوە، بەڵام نابێ بە شانازییەوە هەوڵی دەرخستنیان بدات، چونکە لەوانەیە - ئەو کاتە - کارە دەراساکە بداتە پاڵ خۆی، لەو ڕووەوە کە بە ڕواڵەت هەندێ دەسکەوتی مرۆڤی تێدایە.

بەڵام "ئیکرام" تەنانەت لەم بەشی دووهەمە بێ زیانەی "کەرامەت"یش بێ وەی تر و سەلامەت ترە و، پێم وایە لەویش بەرزترە. کەواتە ئاشکراکردنی جۆرێکە لە باسی نیعمەت، چونکە هیچ بەشێکی دەستکەوتی مرۆڤی تێدا نییە و "نەفس" ناتوانێت بیداتە پاڵ خۆی.

بەم جۆرە - برای بەڕێزم! - تا ئێستا هەر چاکەیەکی خواییم سەبارەت بە خۆم و خۆتەوە دیوە و نووسیوە، بە تایبەت خزمەت کردنمان بۆ قورئان، لە جۆری "ئیکرامی خوایی"یە و، دەرخستن و ئاشکراکردنی بریتییە لە پیش چاو خستنی نیعمەتی خوای گەورە.

هەر لەبەر ئەوەشە کە لە ڕووی باسکردنی نیعمەتەوە سەبارەت بە پشتگیریی خواوەند لەم خزمەتەدا، نامەت بۆ دەنووسم. دڵنیاشم لەوەی کە ئەم کارە دەماری شوکرت تێدا دەبزوێنێت، نەك فەخر و شانازی!

* * *

لە نێوان "کەرامەت" و "ئیستیدراج"دا:

(بزانە کە):

واتای (کەرامەت) جیایە لە واتای (ئیستیدراج).. چونکە "کەرامەت"یش بە وێنەی "موعجیزە" کاری خوایە و، خاوەنەکەشی دەزانێت لە لایەن خوای گەورەوەیە و لە لایەن خۆیەوە نی‌یە و، بە هۆیەوە دڵنیا دەبێت لەوەی کە پارێزەرێکی هەیە چاودێرە بە سەریەوە و خێری بۆ هەڵدەبژێرێت. ئیتر یەقین و پشت بەستنی بە خوای گەورە پتر زیاد دەبێت. هەندێ جار، بە ئیزنی خوای گەورە، هەست بە درێژەی کەرامەتەکە دەکات و هەندێ جاری تریش هەستی پێ ناکات، کە ئەمەیان باشتر و بێ وەی ترە. وەك ئەوەی خوای گەورە زمانی بخاتە گۆ بەوەی لە دڵی کەسێکدایە، یان لە حاڵەتی بێداریدا و بە مەبەستی ڕێنمایی کردن ئەو کەسەی بۆ بەرجەستە بکات، بێ ئەوەی کە بزانێت خوای گەورە بە هۆی ئەمەوە چی دەهێنێتە ڕێی بەندەکانی.

بەڵام "ئیستیدراج" ئەوەیە کە لە دەمی بێ ئاگایی(غفلة)دا شێوەی شتانی نادیاری لێ دەردەکەوێت، یان لەو کاتانەدا کە بەخۆی دەنازێت و پشت بە توانای خۆی دەبەستێ هەندێ کاری نامۆ ئەنجام دەدات. ئیتر بەوە دووریی لە حەق و خۆویستی و غرووری پتر زیاد دەبێت و، دەڵێ:

﴿إِنَّما أُوتِيتُهُ عَلى عِلْمٍ عِنْدِي﴾ (القصص:٧٨)..

هەروەك دەڵێ:

بەهۆی خاوێنیی دەروونم و ڕووناکیی دڵمەوە ئەمانەم بۆ دەرکەوتووە!

جا ئەهلی ئیستیدراج و ئەهلی ویلایەتی چینی ناوەڕاست لێك جیا دەکرێنەوە و ئاڵۆزی لە ناسینەوەیاندا نییە..

بەڵام ئەوانەی کە مەزهەری فەنای هەرە تەواون لەو چینە بەرزەی کە بە ئیزنی خوای گەورە شتانی پەنهانیان لێ دردەخرێت و بەو هەستانەیان کە بووە بە هی خوای گەورە[1] ئەو شتانە دەبینن، ئەوا جیاوازییەکە زۆر دیار و ئاشکراترە، چونکە نوورانێتیی ناوەوەیان کە داچۆڕاوەتە دیوی دەرەوەیان گەلێ لەوە بڵند و بەرزترە لەگەڵ تاریکییەکانی کەسێکی ڕیاکاردا تێکەڵ ببێت کە خەڵکی بۆ لای خۆی بانگ دەکات!

لە کتێبی:

(مەسنەویی نووری)

---

(١) وەك لە فەرموودەی صەحیحی قودسیدا هاتووە: "فإذا أحببتُه كنتُ سمعَه الذي يسمع به، وبصرَه الذي يبصرُ به، ويدَه التي يبطشُ بها، ورجله التي يمشي بها". رواه البخاري. (وەرگێڕ)

لە مەکتووبی نۆهەمەوە:

ئاراستە کردنی ڕەوتی خووڕەوشتەکان

بەختەوەرترین کەس بەلامەوە ئەو کەسەیە کە:

دنیا لە بەرچاویدا وەك میوانخانە و مەنزلگایەکی سەربازی وابێت و، گومانیشی لەمەدا نەبێت و، هەموو ڕەفتارێکیشی بەپێی داخوازی‌یەکانی ئەم بۆچوونەی بێت..

ئەو کەسە، بەم ڕوانینەی بۆ دنیا، دەتوانێت بە زووترین کات مەزنترین پلەی دەست بکەوێت و پێی بەهرەمەند ببێت، کە پلەی ڕەزامەندیی خوای گەورەیە. چونکە مادەم بەو چەشنە بۆ دنیای ڕوانی، ئەوا بە پارەی ئەڵماسی گرانبەها و هەمیشەیی هەرگیز وردە شووشەی بێ نرخ ناکڕێت، بەڵکو تێدەکۆشێت کە تێکڕای ژیانی بە خۆشی و ئیستیقامەت بباتەسەر.

بەڵێ، ئەو شتانەی کە سەر بە دنیان، لە ڕاستیدا وەك وردە شووشە وان؛ شایانی شکاندنن. بەڵام ئەو شتانەی کە دەمێننەوە و سەر بە دواڕۆژی هەمیشەیین، بە چەشنی ئەڵماس قایم و مەحکەم و بەنرخن!

ئارەزووی توند و.. خۆشەویستیی بەجۆش و.. هەڵپەکاریی سامناك و.. پرسیار و داخوازیی توندوتیژ و.. چەندین هەستی تری چەشنی ئەمانە کە لە مرۆڤدا هەن و بە قووڵی لە ناخیدا ڕەگیان داکوتاوە، بۆ ئەوە پێی بەخشراون کە بە هۆیانەوە کاروباری سەر بە دواڕۆژی دەستگیر ببێت و، لەم ڕووەوە سوودیان لێ وەربگرێت. کەواتە ئاراستە کردنی ئەو هەستانە و بەکارهێنانیان بە خەستوخۆڵی لە کاروباری فانیی دنیادا، وەك گۆڕینەوەی ئەڵماس وایە بە وردە شووشەی بێ نرخ!

بە بۆنەی ئەم مەسەلەیەوە، ئەم خاڵەم بە دڵدا هات، وا باسی دەكەم بۆتان:

"عیشق" خۆشویستنێكی توند و بەهێزە. كاتێك ئەم عیشقە ڕووە و خۆشویستراوە فانی‌یەكان ئاراستە دەكرێت، یان ئەوەیە خاوەنەكەی بە ئێش و ئازارێكی بەردەوامەوە دەتلێنێتەوە، یان ناچاری دەكات بە دوای خۆشویستراوێكی باقی و ڕاستەقینەدا بگەڕێت، چونكە ئەو خۆشویستراوە مەجازی‌یە شایانی ئەو خۆشەویستی‌یە توندوتیژەی ئەو نی‌یە! ئیتر ئەو كاتە عیشقە مەجازی‌یەكە دەگۆڕێت بە عیشقی حەقیقی.

هەزاران هەستی هاوچەشنی ئەمە لە مرۆڤدا هەن، كە هەریەكەیان وەكو عیشق دوو پلەیان هەیە، یەكێكیان مەجازی و ئەوی تریان حەقیقی‌یە.

بۆ نموونە:

"خەم و پەژارە بۆ ئایندە" هەستێكە لە هەموو مرۆڤێكدا هەیە. جا كاتێ كە مرۆڤ زۆر بە گەرمی خەم بۆ ئایندەی خۆی دەخوات، دەبینێت لە لایەكەوە هیچ بەڵێن و پەیمانێكی نەدراوەتێ كە دەگاتە ئەو ئایندەیەی خەمی بۆ دەخوات، لە لایەكی تریشەوە دەبینێت ڕزق و ڕۆزیی ئەو ئایندەیەی كە ماوەكەی كەم و كورتە، لە لایەنی ڕۆزیدەرەوە بۆی مسۆگەر كراوە. كەواتە شایانی ئەم خەم و پەژارە گەرمە نی‌یە. كاتێ مرۆڤ دەگاتە ئەم دەرەنجامە، یەكسەر ڕووی خۆی لەو ئایندەیە وەردەچەرخێنێت و ڕوو دەكاتە ئایندەیەكی ڕاستەقینەی دوور و درێژ، كە وا لە پشتی گۆڕەوە و، بۆ بێ ئاگایان مسۆگەر نەكراوە.

پاشان مرۆڤ "هەڵپە"یەكی توندوتیژ ڕووەو "سامان" و "پلە و پایە" دەردەبڕێت. بەڵام دوایی كە بۆی دەردەكەوێت ئەو ماڵ و سامانە وەكو ئەمانەتێكی كاتی بە دەستی سپێردراوە و، ئەو پلە و پایەیەش كە خولگەی

ناوبانگێكی پڕ لە گرفت و بەڵایە و سەرچاوەی ڕیایەكی ئەوتۆیە مرۆڤ لەناو دەبات، هیچیان شایانی ئەو هەڵپە توندوتیژە نین..

كاتێ لەمە دڵنیا دەبێت، یەكسەر ڕوو دەكاتە "پلە و پایەی ڕاستەقینە" كە پایە مەعنەوی‌یەكان و پلەكانی نزیكبوونەوەن لە خوای گەورە و توێشووی دوارۆژن.. هەروەها ڕوو دەكاتە "سامانی ڕاستەقینە" كە ئەو كردارانەن بۆ دوارۆژ ئەنجام دەدرێن. ئەو كاتەش هەڵپەكاری‌یە مەجازی‌یەكەی - كە چەند ڕەوشتێكی بێ كەڵكن - دەگۆڕێت بە هەوڵدانێكی ڕاستەقینە، كە بریتی‌یە لە چەند ڕەوشتێكی جوان و بەرز و باش.

نموونەیەكی تر:

مرۆڤ هەندێ جار لەسەر چەندین شتی فانی و بێ نرخ سەرسەختی دەنوێنێت و لەسەریان سوور دەبێت. پاشان تێدەگات ئەو شتەی كە ساڵێكی ڕەبەق لەسەری سوور بووە، شایانی تەنانەت یەك خولەكیش سەرسەختی نی‌یە و، ئەوە ناهێنێت بەو چەشنە لەسەری سوور بێت. كەواتە "سەرسەختی" و "سووربوون" لەسەر یەك قسە، مرۆڤ لەسەر هەڵوێست و قسە و شتێك دەهێڵێتەوە كە سەبارەت بەو چەشنی ژەهر وان و زیانیان تێدایە..

بەڵام كاتێ كە دەزانێت ئەم هەستەی بۆ ئەوە نەدراوەتێ لەم جۆرە شتە فانی و بێ نرخانەدا بەكاری بهێنێت، چونكە بەكارهێنانی لەم بوارەدا پێچەوانەی ڕاستی و دانایییە، ئەوا ڕەوتی (سوور بوون و سەرسەختی‌یەكەی خۆی) ڕووەو چەندین كاروباری نەبڕاوە و بڵند ئاراستە دەكات، كە بریتین لە حەقیقەتەكانی ئیمان و بناغەكانی ئیسلام و ئەو كردارانەی كە سەر بە دوارۆژن. ئیتر ئەو هەستە مەجازی‌یە توندوتیژەی "عینادی و سەرسەختی" كە ڕەفتارێكی خراپ و نەفرەت لێكراو بوو، دەگۆڕێت بە خوو و ڕەفتارێكی

بەرز و خاوێن کە "دامەزراویی ڕاستەقینە"یە و، بریتی‌یە لەوەی مرۆڤ لەسەر "حەق" سوور و دامەزراو بێت.

بەم جۆرە و بە گوێرەی ئەم نموونانەی خرانە ڕوو، ئەگەر ئەو ئامێرە مەعنەوییانەی کە بە مرۆڤ بەخشراون، لە پێناوی "دەروون" و "دنیا"دا بیانخاتەکار - وەك بڵێی لە دنیادا هەمیشەیی بێت - ئەوا هەموو ئەو ئامێرانەی بۆ دەبن بە سەرچاوەی چەندین خوو و ڕەفتاری نزم و کانگای ئیسراف و زیادەڕەوی لە کاروباردا و، سەرچاوەی بێ مەبەستی‌یەکی بێ سوود و ئەنجام..

بەڵام گەر مرۆڤ هەستە ناسك و سووکەڵە و تەنکەکانی بۆ دنیا و، توندوتیژ و سەختەکانیشی بۆ دواڕۆژ و ئەو کردارانە ئاراستە بکات کە مەعنەوین و بۆ ئەودنیا بەجێ دەهێنرێن، ئەوا هەستەکانی بۆ دەبن بە سەرچاوەی ڕەوشتە بەرزەکان و، ڕێیەکی تەختایی بەرەو بەختەوەریی هەمیشەیی و، یەکجار لەبار و گونجاویش لەگەڵ دانایی و حەقیقەتدا.

جا لەم ڕووەوە، من لەو باوەڕەدام کە هۆیەکی بێ ئەنجامیی ئامۆژگاری و نەسیحەتی ئامۆژگارانی سەردەم ئەوەیە کە بە مرۆڤی خراپکار دەڵێن:

حەسوودی مەبە.. هەڵپە مەکە.. دوژمنایەتی مەکە.. سەرسەخت مەبە.. دنیات خۆش نەوێت..

واتە پێی دەڵێن:

(سروشتی خۆت بگۆڕە)!

دیارە ئەمەش تەکلیفێکە لە توانایاندا نی‌یە!

بەڵام گەر پێیان بڵێن:

(خوو و ڕەوشت و سیفەتەکانتان بەرەو کردەوەی خێر ئاراستە بکەن و لە چاکەدا بەکاریان بهێنن)..

ئه‌وا ڕه‌وتی ئه‌و سیفه‌ت و ڕه‌وشتانه ده‌گۆڕێت و ئامۆژگاری‌یه‌كه‌ش سوودی ده‌بێت و له‌ ده‌روون‌دا كاری خۆی ده‌كات و جێ ده‌گرێت. چونكه‌ ئه‌و كاته‌ داواكاری‌یه‌كه‌ له‌ سنوور و بازنه‌ی ویست و ئیختیاری مرۆڤدایه‌!

* * *

(بزانه‌ كه‌): ده‌روون (النفس) شتێكی سه‌یره‌ و، گه‌نجینه‌ی چه‌ندین ئامێری له‌ژماره‌ به‌ده‌ره‌ و، ته‌رازووی بێ سنووره‌ بۆ هه‌ستكردن به‌ دره‌وشانه‌وه‌كانی ناوه‌ جوانه‌كانی خواوه‌ند. ئه‌مه‌ ئه‌گه‌ر پاكژ (ته‌زكیه‌) بكرێت.. هه‌ر ئه‌م ده‌روونه‌، ئه‌شكه‌وتی چه‌ندین دووپشك و مار و مێرووه‌، ئه‌گه‌ر لایه‌نی سه‌رپێچی و سته‌م بگرێت.

جا باشتر وایه‌ (والله أعلم) ئه‌م ده‌روونه‌ بمێنێته‌وه‌، نه‌ك له‌ناو ببرێت. چونكه‌ مانه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ پاكژكردندا - وه‌ك ئه‌وه‌ی هاوه‌ڵانی به‌ڕێزی له‌سه‌ر بووه‌ - له‌گه‌ڵ نهێنیی حیكمه‌تدا گونجاوتره‌ تاكو مراندنی به‌ ته‌واوی، وه‌ك ئه‌وه‌ی كه‌ زۆربه‌ی ئه‌ولیاكانی له‌سه‌ره‌.

به‌ڵێ، برسێتی‌یه‌كی زۆر و، پێویستی‌یه‌كی گه‌وره‌ و، چێژێكی سه‌یر له‌ كرۆك و بناغه‌ی ده‌رووندا هه‌یه‌. جا ئه‌گه‌ر ڕه‌وتی هه‌ڵسوكه‌وته‌كانی به‌ره‌و ئاراسته‌یه‌كی تر بگۆڕرێت، ئه‌وا ڕژدی‌یه‌ خراپه‌كه‌ی ده‌بێت به‌ تاسه‌یه‌كی تێرنه‌بوو و، له‌خۆبایی بوونه‌ شوومه‌كه‌شی ده‌بێت به‌هۆی ڕزگاربوون له‌ هه‌موو جۆره‌كانی شیرك و، خۆشه‌ویستی‌یه‌ توندوتیژه‌كه‌شی بۆ خۆی ده‌بێت به‌ خۆشه‌ویستی‌یه‌كی زاتی بۆ په‌روه‌ردگاری... هه‌روه‌ها به‌م جۆره‌، تاكو هه‌موو خراپكاری‌یه‌كانی ده‌بن به‌ چاكه‌كاری.

له‌ كتێبی:

(مه‌سنه‌ویی نووری)

بریسکەی شازدەهەم:

هێزی کێشکەری دوعا

□ پرسیارێکی سەرنج ڕاکێش:

یەکێك لە برایانمان کە "عەبدوڵڵای چاپرازادە"یە و کەسانێکی تریش، هەواڵیان دابنێ کە ئەهلی کەشف وتوویانە:

شوێنکەوتووانی سوننەت و جەماعەت لەم ڕەمەزانەدا - کە ڕابورد - هەندێ مژدەی خۆش و فتووحات بەدەست دەهێنن و ئەم تەنگانەیان لەسەر لادەچێت. کەچی هیچ شتێکی وەك ئەمانە نەهاتەدی!

جا لێیان پرسیم:

چۆن کەسانی ئاوا لە ئەهلی کەشف و ویلایەت هەواڵی شتی پێچەوانەی واقیع ڕادەگەیەنن؟

یەکسەری ئەم وەڵامەی خوارەوەم دانەوە کە لەو سنووحاتانەن بۆ دڵم دێن. وتم:

لە فەرموودەی پیرۆزدا شتێك بەم واتایە هاتووە کە:

"کاتێك بەڵا دەبارێت، سەدەقە ڕووبەڕووی دەبێتەوە و دەیباتە دواوە"[1].

لەم فەرموودە پیرۆزەوە دەردەکەوێت کە:

شتانی تەقدیرکراو کاتێ لە جیهانی پەنهانەوە بەرەو جیهانی ئاشکرا و بینراو دێن، بە چەند مەرجێکەوە بەستراون. جا لەبەر دواکەوتنی هەندێ لەو

---

(١) أصل الحديث: عن عائشة رضي الله عنها أن النبي ﷺ قال: "لا يغني حذر من قدر، والدعاء ينفع مما نزل ومما لم ينزل، وإن البلاء لينزل، فيتلقاه الدعاء فيعتلجان إلى يوم القيامة". حديث حسن أخرجه الحاكم. وحديث: "لا يردّ القضاء إلاّ الدعاء" قال الترمذي: حسن غريب. (تمييز الطيب لابن البديع الشيباني). (وەرگێڕ)

مه‌رجانه ئه‌وانیش دواده‌كه‌ون و نایه‌نه‌دی، ئیتر ئه‌و موقه‌دده‌راته‌ش، كه ئه‌ولیاكانی ئه‌هلی كه‌شف بینیویانه، دوا ده‌كه‌ون. واته ئه‌و موقه‌دده‌راتانه ڕه‌ها (موتله‌ق) نین، به‌ڵكو پابه‌ندی چه‌ند هه‌ل و مه‌رجێكن..

جا له‌به‌ر نه‌هاتنه‌دی ئه‌و مه‌رجانه ڕووداوه‌كه‌ش نایه‌ته‌دی. چونكه ئه‌و ڕووداوه به وێنه‌ی "ئه‌جه‌لی موعه‌لله‌ق" وایه؛ له "تابلۆی كوژانه‌وه و تیانووسین"دا نووسراوه، كه جۆرێكه له تۆماره‌كانی "له‌وحی ئه‌زه‌لی". خۆ "كه‌شف"یش به ده‌گمه‌ن بۆ له‌وحی ئه‌زه‌لی به‌رز ده‌بێته‌وه. به‌ڵكو زۆربه‌ی كه‌شفه‌كان ناتوانن تا ئه‌وێ بڕ بكه‌ن.

جا له‌سه‌ر ئه‌م بناغه‌یه:

ئه‌و هه‌واڵانه‌ی كه له مانگی ڕه‌مه‌زانی ڕابوردوودا و له جه‌ژنی قوربان و كاته‌كانی تردا له‌سه‌ر بناغه‌ی هه‌ڵێنجان(إستنباط) یاخود به جۆرێك له كه‌شفی پیاوچاكان ڕاگه‌یه‌نران، بۆیه له ڕاستیدا نه‌هاتنه‌دی چونكه هه‌ل و مه‌رجه‌كانیان بۆ نه‌ڕه‌خسابوو. كه‌واته ئه‌و كه‌سانه‌ی كه ئه‌و چه‌شنه هه‌واڵانه‌یان ڕاگه‌یاند نابێ به‌درۆ بخرێنه‌وه، چونكه ئه‌و ڕووداوانه‌ی كه هه‌واڵیان له باره‌وه دا له ڕاستیدا ته‌قدیر كرابوون، به‌ڵام تا هه‌ل و مه‌رجه‌كانیان په‌یدا نه‌بن ئه‌وانیش ڕووناده‌ن، خۆ مادەم مه‌رجه‌كان نه‌هاتن، ئه‌وا ڕووداوه‌كه‌ش په‌یدا نابێت.

به‌ڵێ، ئه‌و دوعا و نزا خاوێن و بێگه‌رده‌ی كه زۆربه‌ی ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت له ڕه‌مه‌زانی پیرۆزدا بۆ نه‌مانی "بیدعه‌ت" ده‌یكه‌ن، هۆكار و مه‌رجێكی گرنگه بۆ هاتنه‌دیی ئه‌و هه‌واڵانه. به‌ڵام به داخه‌وه تێكه‌ڵبوونی "بیدعه‌ت" له ناو مزگه‌وته‌كان و له‌م مانگه پیرۆزه‌دا ڕێی له گیرا كردن و قبووڵ بوونی ئه‌و دوعایانه گرت و، ئنجا ئه‌و گرفت و ته‌نگانانه‌ش له‌سه‌ر موسڵمانان لا نه‌چوون!

چونکە هەروەك بە بەڵگەی فەرموودە پیرۆزەکە: سەدەقە بەلاّ و گیروگرفت دەباتە دواوە، دوعای بێگەردی زۆرینەی موسڵمانانیش دەبێت بەهۆی "کێش کردنی" خۆشی و شادیی هەمەلایەنە و گشتی..

بەڵام لەبەر ئەوەی ئەو هێزە کێشکەر(جاذبــة)ە نەهاتە وجوود، ئەوا ئەو فتووحاتانەش نەبەخشران و، ئەو دەرووانەش لە موسڵمانان نەکرانەوە!

* * *

"دوعــا" کاکڵــە و گیــانی بەندایــەتی و پەرستشــە و ئــەنجامی ئیمــانێکی بێگەردە. چونکە مرۆڤی دەستەودوعا بە دوعاکەی دەری دەخات کە: ئەو کەسەی بەسەر هەموو جیهاندا زاڵ و بە دەستەڵاتە و ئاگای لە پەنهانترین کاروبارم هەیە و زانستەکەشی دەوراندەوری هەموو شتێکی داوە، هەر ئەوە کە دەتوانێت فریای منیش بکەوێت و دوورترین ئامانجەکانم بۆ بهێنێتەدی و، هەر ئەویش بینەری گشت حاڵەتەکانی من و بیسەری سەرجەم بانگ و داواکارییەکانمە، کەواتە هەر تەنها لەوی داوا دەکەم، چونکە هەر ئەوە کە دەنگی سەرجەمی بوونەوەران دەبیستێت و بێ گومان هەر ئەوە دەنگ و هاواری منیش دەبیستێ و هەموو کارەکان بەڕێوە دەبات. بۆیە منیش بەڕێوەبردن و کارسازیی وردترینی کاروبارەکانم تەنها لەو چاوەڕوان دەکەم.

بەم جۆرە، ئەی برای موسڵمان!

بیر لە فراوانیی ئەو "تەوحید"ە خاوێن و بێگەردە بکەرەوە کە "دوعا" بە مرۆڤی دەبەخشێت. پاشان بۆ ئەو تامە شیرین و بێگەردەی "نووری ئیمان" بڕوانە کە دوعا دەری دەخات و، یەکێك لە حیکمەتەکانی ئەم ئایەتە تێبگە کە دەفەرموێ: ﴿قُلْ مَا يَعْبَؤُاْ بِكُمْ رَبِّي لَوْلا دُعاؤُكُمْ﴾ (الفرقان:٧٧)..

لە کتێبی: (مەکتووبات)

له مه‌كتووبی بیست و شه‌شه‌م:

رێبازه‌كانی ناسینی خوای گه‌وره

□ باسی چواره‌م - مه‌سه‌له‌ی دووهه‌م

"په‌یامه‌كانی نوور" وه‌ڵام و ڕوونكردنه‌وه‌ی سێ پرسیاریان له‌ خۆ گرتووه‌ كه‌ زانایانی پێشین پرسیاریان له‌ باره‌وه‌ كردووه‌. به‌ڵام ئێمه‌ لێره‌دا ته‌نها به‌ پوختی ئاماژه‌یان بۆ ده‌كه‌ین.

◆ **پرسیاری یه‌كه‌م:**

مه‌به‌ستی "محیّدینی كوڕی عه‌ره‌بی"[1] چی‌یه‌ كه‌ له‌و نامه‌یه‌یدا بۆ "فه‌خره‌ددینی ڕازی"ی نووسیوه‌، وتوویه‌تی: "ناسینی خوا جیایه‌ له‌ ناسینی وجوودی"؟

---

(١) ناوی ئه‌بووبه‌كر محه‌ممه‌دی كوڕی عه‌لیی كوڕی محه‌ممه‌دی كوڕی عه‌ره‌بیی طائیی ئه‌نده‌لوسی‌یه‌ و به‌ "محیّدینی كوڕی عه‌ره‌بی" به‌ناوبانگه‌ و له‌ نێوان ساڵه‌كانی: (٥٦٠ - ٦٣٨ ك / ١١٦٥ - ١٢٤٠ ز)دا ژیاوه‌ و نازناوی "الشیخ الأكبر"ی لێ نراوه‌. یه‌كێكه‌ له‌ پێشه‌وایانی زانسته‌كانی سه‌رده‌می خۆی. له‌ شاری "مه‌رسییه‌"ی ئه‌نده‌لوس له‌ دایك بووه‌ و پاشان ڕۆشتووه‌ بۆ "ئه‌شبیلییه‌" و، گه‌شتێكی به‌ وڵاتانی شام و ڕۆم و میسر و عێراق و حیجازدا كردووه‌ و، خه‌ڵكی میسر له‌ دژی ئه‌و "شه‌ته‌حات"ه‌ی له‌ زاری ده‌رچووبوون لێی ڕاپه‌ڕیبوون و ته‌نانه‌ت هه‌ندێكیشیان هه‌وڵی كوشتنیان دابوو، به‌ڵام خرایه‌ به‌ندیخانه‌. پاشان "عه‌لیی كوڕی فه‌تحی بوجائی" بۆی تێكۆشا و له‌ به‌ندیخانه‌ ڕزگاری كرد. دوای ئه‌وه‌ له‌ "دیمه‌شق" گیرسایه‌وه‌ و هه‌ر له‌وێش كۆچی دوایی كرد. به‌ناوبانگترینی به‌رهه‌مه‌كانی بریتین له‌: "الفتوحات المكیة" و "فصوص الحكم" له‌ ته‌صه‌ووف و ده‌روونناسیدا. بڕوانه‌: الأعلام ٦/٢٨١ فوات الوفیات ٢/٢٤١ میزان الإعتدال ٣/١٠٨ جامع كرامات الأولیاء ١/١١٨ شذرات الذهب ٥/١٩٠. (وه‌رگێڕ)

وەڵام:

یەکەم:

ئەو نموونەیەی کە خۆت بۆ ئەو کەسەت خوێندەوە و، بە مەبەستی دەرخستنی جیاوازیی نێوان تەوحیدی ڕاستەقینە و تەوحیدی عامی لە "وتەی بیست و دووهەم"دا باس کراوە، ئاماژە بۆ ئامانجی پرسیارەکە دەکات و، لە چاو هەڵوێستی دووهەم و سێهەمی "وتەی سی و دووهەم"دا زیاتر ڕوونی دەکاتەوە.

دووهەم:

ئەو شتەی کە وای لە "محیّدینی کوڕی عەرەبی" کردووە ئەم گوفتارەی ئاراستەی "فەخرەددینی ڕازی"[1] بکات، کە ئیمامێکە لە پێشەوایانی زانستی کەلام، ئەوەیە کە ڕوونکردنەوەکانی پێشەوایانی ئوصوولی دین و زانایانی کەلام، سەبارەت بە عەقائید و بوون و تەوحیدی خوای گەورە بەلای "ئیبن عەرەبی"یەوە شتێکی کەمە و ئاوی دڵ نادات.

بەڵێ ڕاستە، ئەو ناسینەی خوای گەورە کە بە بەڵگەکانی "زانستی کەلام" بەدەست هێنراوە، هەرگیز ئەو ناسینە کامڵە نییە کە دڵنیایی و

---

(١) ئیمام فەخرەددینی ڕازی: (٥٤٤-٦٠٦ك/١١٥٠-١٢١٠ز) ناوی محەممەدی کوڕی عومەری کوڕی حەسەنی کوڕی حوسەینی تەیمیی بەکرییە و، پێشەوایەکی تەفسیرنووس و تاقانەی بێ وێنەی ڕۆژگاری خۆی بووە لە زانستە عەقلی و نەقلی و زانستەکانی پێشیندا. لە بنەچەدا خەڵکی تەبەرستانە و بە نەسەبیش قورەیشییە و، لە شاری "ڕەی" لە دایك بووە و پاشان لە ساڵی ٦٠٦ کۆچی لە شاری "هەرات" کۆچی دوایی کردووە. ئەمەش ناوی هەندێکە لە بەرهەمەکانی: "مفاتیح الغیب" کە تەفسیری قورئانی پیرۆزە لە هەشت بەرگدا و، "لوامع البینات فی شرح أسماء الله تعالی والصفات". بڕوانە ئەم سەرچاوانە: الأعلام ٣١٣/٦، وفیات الأعیان ٤٧٤/١، مفتاح السعادة ٤٤٥/١، لسان المیزان ٤٢٦/٤، البدایة والنهایة ٥٥/١٣، طبقات الشافعیة ٣٣/٥. (وەرگێڕ)

ئاسووده‌یی به‌ دڵ ببه‌خشێت. به‌ڵام گه‌ر ئه‌و ناسینه‌ له‌سه‌ر ڕێبازی قورئانی پیرۆزی خاوه‌ن ئیعجاز بێت، ده‌بێت به‌ ناسینێكی ته‌واوه‌تی و، دڵنیایی كامڵ و ته‌واو له‌ دڵی مرۆڤدا داده‌مه‌زرێنێت. له‌ خوای به‌رز و خاوه‌ن توانستی ڕه‌ها ده‌پاڕێینه‌وه‌ كه‌ هه‌موو به‌شێكی "په‌یامه‌كانی نوور" وه‌ك چرایه‌ك لێ بكات و ڕێگا ڕاست و نوورانی‌یه‌كه‌ی قورئانی پیرۆز ڕوون بكاته‌وه‌.

پاشان هه‌روه‌ك ئه‌و خواناسینه‌ی كه‌ "ئیمامی ڕازی" له‌ "زانستی كه‌لام" هه‌ڵی گۆزیوه‌ به‌ لای "ئیبن عه‌ره‌بی"یه‌وه‌ كورت و ناته‌واو ده‌رده‌كه‌وێت، به‌ هه‌مان جۆر خواناسینی ڕێی ته‌سه‌ووفیش له‌چاو ئه‌و خواناسینه‌دا كه‌م و كورت و قرتاو ده‌رده‌كه‌وێت كه‌ میراتگرانی پێغه‌مبه‌ران - درووودیان له‌سه‌ر بێت - ڕاسته‌وخۆ له‌ قورئانی پیرۆزه‌وه‌ هه‌ڵیانگۆزیوه‌. چونكه‌ "ئیبن عه‌ره‌بی" بۆ مه‌به‌ستی به‌ده‌ستهێنانی ئاماده‌یی قه‌لبیی به‌رده‌وام له‌ به‌رده‌م خوای گه‌وره‌دا، وتوویه‌تی: "لا موجود إلا هو" ته‌نانه‌ت گه‌یشته‌ ئه‌وه‌ی ئینكاریی بوونی بوونه‌وه‌ران بكات!

به‌ڵام كه‌سانێكی تر بۆ مه‌به‌ستی به‌ده‌ستهێنانی ئه‌و حوزووره‌ قه‌لبی‌یه‌ وتوویانه‌: "لا مشهود إلا هو". به‌م جۆره‌ په‌رده‌ی له‌بیرچوونه‌وه‌ی سه‌رتاسه‌ریان به‌سه‌ر ڕووی بوونه‌وه‌راندا داداوه‌ته‌وه‌ و، به‌م پێیه‌ بارودۆخێكی سه‌یریان گرته‌ خۆیان.

كه‌چی ئه‌و خواناسینه‌ی كه‌ له‌ قورئانی پیرۆزه‌وه‌ هه‌ڵگۆزراوه‌، هه‌روه‌ك حوزووری قه‌لبیی به‌رده‌وام به‌ مرۆڤ ده‌به‌خشێت، له‌ هه‌مان كاتدا حوكمی "نه‌بوون" و "عه‌ده‌م" به‌سه‌ر بوونه‌وه‌راندا نادات و له‌ به‌ندیخانه‌ی له‌بیرچوونه‌وه‌ی ته‌واوه‌تیشدا به‌ندیان ناكات، به‌ڵكو له‌ پشتگوێ خستن و هه‌ڕه‌مه‌كێتی ڕزگاریان ده‌كات و له‌ پێناوی خوای گه‌وره‌دا ده‌یانخاته‌ كار و،

هەرچی شت هەیە دەکات بە ئاوێنەیەك کە ناسینی خوای گەورەی تێدا ببینرێت و لە هەموو شتێکیشدا پەنجەرەیەك لەسەر ناسینی خواوەند دەکاتەوە، وەك سەعدی شیرازی بە شیعر ئەمەی دەربڕیوە و وتوویەتی:

در نظر هوشیار هر ورقی　　　دفتریست از معرفت کردگار[1]

لە چەند وتەیەکی تری "پەیامەکانی نوور"دا بۆ مەبەستی دەرخستنی جیاوازییەکانی نێوان ئەو کەسانەی کە ڕێبازەکانیان لەو پرۆگرامە هەرە ڕاست و دروستەی "قورئانی پیرۆز" وەردەگرن و، ئەوانەش کە ڕێبازی "زانایانی کەلام" دەگرنە بەر، نموونەیەکمان هێناوەتەوە کە ئەمەی خوارەوەیە:

هەندێ کەس بۆ بەدەستهێنانی "ئاو" دەچن بە لوولە و کارێز لە شوێنێکی دوورەوە ڕایدەکێشن کە لە داوێنی چیاکانەوە هەڵیان کەندووە. هەندێکی تر هەر شوێنێك هەڵبکەنن و لە هەر جێگایەکدا بن ئاویان دەست دەکەوێت و کانیاوەکەی دەتەقێننەوە..

سەبارەت بە یەکەمیان: ئەوا ڕێیەکی هەڵەت و دوورە و، ئاوەکە لەو ڕێیەدا تووشی بڕین و کەم بوونەوە دەبێت. بەڵام سەبارەت بەوانەی کە بیر

---

(١) مامۆستا نوورسی لێرەدا پوختەی شیعرەکەی شێخی سەعدیی هێناوە. تەواوەتی‌یەکەی بەم جۆرەیە:

برگ درەختان سبز در نظر هوشیار　　　هر ورقش دفتریست معرفت کردگار

واتە: هەر گەڵایەکی درەختە سەوزەکان بە لای مرۆڤی هۆشیارەوە پڕ بە دەفتەرێك زانیاریی تێدایە سەبارەت بە ناسینی بەدیهێنەر.

لە هەندێ چاپدا لە بریی: (در نظر هوشیار) نووسراوە: (پیش خداوند هوش). بڕوانە: کلیات سعدی - غزلیات ص ٥١٩ بە اهتمام محمد علی فروغی. انتشارات امیر کبیر. تهران - ١٣٧٠ هـ.ش. (وەرگێڕ)

هه‌ڵده‌كه‌نن، بێ هيچ سه‌ختى و گيروگرفتێك و له‌ هه‌ر شوێنێكدا نيشته‌جێ بن، ئاويان ده‌ست ده‌كه‌وێت.

جا زانايانى "زانستى كه‌لام" له‌ ڕێى چه‌سپاندنى مه‌حاڵيى "ده‌ور و ته‌سه‌لسول" له‌ كۆتايى جيهاندا، زنجيره‌ى هۆكاره‌كان ده‌قرتێنن، ئنجا دواى ئه‌وه "بوون"ى خواى گه‌وره‌ى "واجب الوجود" ده‌چه‌سپێنن.

به‌ڵام ڕێبازه ڕاسته‌قينه‌كه‌ى "قورئانى پيرۆز" له‌ هه‌ر شوێنێكدا بێت و هه‌ر جێگايه‌ك هه‌ڵبكه‌نێت ئاوى ده‌ست ده‌كه‌وێت. كه‌واته هه‌موو يه‌كێك له‌ ئايه‌ته مه‌زنه‌كانى قورئان وه‌ك عه‌ساكه‌ى ده‌ستى حه‌زره‌تى مووسا - درودى له‌سه‌ر بێت - وايه، له‌ هه‌ر شوێنێكدا بيه‌وێت كانياوى به‌لێشاو هه‌ڵده‌قوڵێنێت و ئه‌م ده‌ستووره‌ى خواره‌وه پێش چاوى هه‌موو شتێك ده‌خات تاكو بيخوێننه‌وه:

وفي كلّ شيءٍ له آيةٌ   تدلُّ على أنه واحدُ

پاشان "ئيمان" هه‌ر ته‌نها له‌ ڕێى زانسته‌وه به‌ده‌ست ناهێنرێت، چونكه گه‌لێ لايه‌نى ناسك(لطائف) له‌ مرۆڤدا هه‌ن كه ئه‌وانيش به‌شيان له‌ ئيماندا هه‌يه..

جا هه‌روه‌ك خواردن كاتێ ده‌ڕواته ناو گه‌ده‌وه دابه‌ش ده‌بێت و به‌پێى هه‌ريه‌ك له‌ ئه‌ندامه‌كان به‌ناو ڕه‌گ و ده‌ماره جياجياكاندا بڵاو ده‌بێته‌وه، مه‌سه‌له و بابه‌ته‌كانى ئيمانيش كه له‌ ڕێى زانسته‌وه هاتبن به‌ هه‌مان جۆرن. چونكه كه ده‌چنه ناو گه‌ده‌ى ژيرى و تێگه‌يشتنه‌وه ئه‌وا هه‌موو يه‌كێكى لايه‌نه ناسكه‌كانى جه‌سته، وه‌ك گيان و دڵ و نهێنى و ده‌روون و لايه‌نه‌كانى ترى هاوچه‌شنيان، هه‌ريه‌كه‌يان - به‌پێى پله‌ى خۆى - به‌شى خۆيانى لێ وه‌رده‌گرن و ده‌يمژن.

جا ئەگەر یەکێك لەو لایەنە ناسکانە بەشە خۆراکی گونجاوی خۆی دەست نەکەوێت ئەوا خواناسینەکەش کەم و کورتی دەهێنێت و ئەو لایەنە ناسکە لێی بێ بەش دەبێت.

بەم جۆرە، "ئیبن عەرەبی" سەرنجی "فەخرەددینی ڕازی" بۆ لای ئەم حاڵەتە ڕادەکێشێت و بێداری دەکاتەوە.

* * *

❑ باسی چوارەم – مەسەلەی چوارەم

برام! ئێوە پرسیارتان لە بارەی حیکمەتی فەرموودەی پیرۆزی: "جـــدِّدوا إيمانَكم بلا إله إلاّ الله"[١] کردبوو، خۆ لە زۆر "وتە"دا ئەوەمان باس کردووە. وا ئێستا یەکێك لە حیکمەتەکانی دەخەینە ڕوو:

لەبەر ئەوەی مـرۆڤ، چ خۆی و چ ئەو جیهانـەی دەوروبـەری، هەمیشـە نوێ دەبنەوە، ئەوا بە بەردەوامی پێویسـتی بـە نـوێ کردنـەوەی ئیمانەکەیـەتی. چونکە هەر تاکە مرۆڤێـك لـە چەند "دانە"یەکی زۆر و زەبەندەی "مـرۆڤ" پێك دێت! ئەوەتا هەموو ساڵێکی تەمەنی دانەیەکە لەو مرۆڤانە، تەنانـەت نـەك هەر بە ژمارەی ساڵەکانی بەڵکو بە ژمارەی ڕۆژەکان و سـەعاتەکانی تەمـەنی

---

(١) "جددوا إيمانكم. قيل: يا رسول الله كيف نجدد إيماننا؟ قال: أكثروا من قول: لا إله إلاّ الله" رواه أحمد والحاكم والنسائي والطبراني بسند حسن عن أبي هريرة. (كشف الخفاء للعجلـوني). وأورده المنذري في الترغيب والترهيب ٤١٥/٢ وقال رواه أحمد والطبراني وإسناد أحمد حسـن. وأورده الهيثمي في المجمع ١/ ٥٢ وقال: رواه أحمد وإسناده جيد، وفيه سمير بن نـهار وثقه ابن حبان، وقال في موضع آخر: ٨٢/١٠ رواه أحمد والطبراني ورجال أحمـد ثقـات. إهـ. وأخرجه أحمد في المسند ٣٥٩/٢ والحاكم في المستدرك ٢٥٦/٤ وقال: هذا حديث صحيـح الإسناد ولم يخرجاه، وتعقبه الذهبي: صدقة ضعفوه. وفي سنده أيضاً سمير بن نـهار قال الذهبي في الميزان ٤٣٤/٢ سمير بن نـهار عن أبي هريرة نكرة.

دانە دانەی مرۆڤ لەودا هەیە. ئەوەتا هەموو دانەیەك لەوانە كەسێكی تری جیاوازە لەوی تر، چونكە هەر دانەیەك لەوانە كە "كات"ی بەسەردا تێدەپەڕێت وەك "مۆدێل"ی لێ دێت كە هەر ڕۆژە و شێوەی دانەیەكی تری نوێ لەبەر دەكات.

پاشان هەروەك مرۆڤ بەم شێوەیە لە چەند دانەیەك پێك دێت و هەمیشە بەم جۆرە نوێ دەبێتەوە، ئەو جیهانەش كە تیایدا نیشتەجێ بووە بە هەمان جۆرە و جیهانێكی گەڕۆكە و هەرگیز لەسەر حاڵەتێكی دیاریكراو نامێنێتەوە، ئەوەتا هەمیشە دەڕوات و جیهانێكی تری نوێی دێتە جێ. كەواتە لە ئاڵوگۆڕێكی هەمیشەییدایە و هەرچی ڕۆژە دەرگا لەسەر جیهانێكی نوێ دەكرێتەوە.

جا ئیمانیش لە ڕوویەكەوە نوور و ڕووناكی‌یە بۆ ژیانی هەموو دانەیەك لەو دانە مرۆڤانەی ئەو كەسە. هەروەك لە ڕوویەكی ترەوە ڕووناكیی ئەو جیهانانەیە كە ئەم مرۆڤە دەڕواتە ناویانەوە. "لا إله إلاّ الله"یش كلیلێكە ئەو نوورەی پێ دەكرێتەوە!

پاشان مرۆڤ: نەفس و هەوا و وەهم و شەیتان بەسەریدا زاڵن و بێ ئاگاییەكەی دەقۆزنەوە و فێڵی لەگەڵدا بەكار دەهێنن، تاكو دەست لە گەرووی ئیمانەكەی توند دەكەن و، لە ڕێی بڵاوكردنەوەی دوودڵی و گومانەكانەوە پەنجەرە و كلاوڕۆژنەكانی لەسەر ئەو نوورەی ئیمان لێ دادەخەن. ئەمە سەرەڕای ئەوەی كە جیهانی مرۆڤ هیچ كاتێ بە تەواوی دەستبەرداری ئەو گوفتار و كردارانە نابێت كە دژی ڕواڵەتی شەریعەتن، تەنانەت لای هەندێ كەس لە پێشەوایان لە پلەی كوفریشدا دانراون.

بۆیە لە هەموو كاتێكدا، بەڵكو لە هەموو ڕۆژێكدا، تەنانەت لە هەموو سەعاتێكدا، مرۆڤ پێویستی بە نوێ كردنەوەی ئیمانەكەیەتی.

◆ پرسیار:

"زانایانی كەلام" دوای ئەوەی لە ڕێی زەینەوە بەسەر هەموو جیهاندا زاڵ دەبن، كە ناوی "ئیمكان" و "حدووث"یان لێ ناوە، ئنجا تەوحید دەچەسپێنن..

بەشێكی "ئەهلی تەسەووف"یش بۆ ئەوەی دڵنیایی و دڵئامادەییان دەست بكەوێت و، دوای ئەوەی كە پەردەی لەبیرچوونەوەیان بەسەر بوونەوەراندا دادایەوە، وتوویانە: "لا مشهود إلاّ هو"..

بەشێكی تریشیان بۆ بەدەستهێنانی دڵنیایی و دڵئارامی، بوونەوەرانیان وەك ئەندێشە دانا و خستیاننە ناو عەدەمەوە و وتیان: "لا موجود إلاّ هو"..

كەچی تۆ ڕێبازێكی تری جیاواز لەم هەموو مەشرەبانە دەگریتەبەر و ڕێبازێكی ڕاست و دروست لە قورئانی پیرۆزەوە ڕوون دەكەیتەوە و "لا مقصود إلاّ هو.. لا معبود إلاّ هو"یشت كردووە بە دروشمی ئەم بەرنامەیە. جا تكامان وایە كە بە پوختی تەنها یەك بەڵگەی تایبەت بە تەوحیدی ئەم ڕێبازە قورئانی‌یەمان بۆ ڕوون بكەیتەوە.

وەڵام:

هەرچی لە "وتەكان" و "مەكتووبات"دا نووسراون، ئەو ڕێبازە ڕاست و دروستە ڕوون دەكەنەوە.

بەڵام ئێستا، لەبەر حەز و ئارەزووی ئێوە، ئاماژەیەكی یەكجار پوخت بۆ تەنها یەك دانە بەڵگەی گەورە و فراوان و دوور و درێژی نێوان بەڵگە گومانبڕەكانی دەكەین:

هەموو شتێكی ناو ئەم جیهانە، سەرجەمی شتانی تر دەداتە پاڵ بەدیهێنەری خۆی و.. هەموو ئاسەوارێكیش لەم دنیایەدا بەڵگەیە لەسەر ئەوەی كە گشت

ئاسەوارەكانی تریش هەر هی ئەو كاریگەر و ئاسەوارجێهێڵەن و.. هەموو كارێكی لەمەڕ بەدیهێنانیش لەم گەردوونەدا دەیچەسپێنێت كە سەرجەمی كارەكانی "بەدیهێنان" كاری بكەر و بەدیهێنەرەكەی خۆین و.. هەموو ناوێكیش لە ناوە جوانەكانی خوای گەورە كە بەسەر بوونەوەرانەوە دەدرەوشێنەوە ئاماژە بۆ ئەوە دەكەن كە سەرجەمی ناوەكانی تریش هی خاوەنی ئەو ناوەن. واتە هەرچی شت هەیە بەڵگەیەكی ڕوونی "یەكتایی"یە و پەنجەرەیەكە كە بەسەر "ناسینی خوای گەورە"دا خراوەتە سەرپشت.

بەڵێ، هەرچی ئاسەوار هەیە، بە تایبەت زیندەوەر، نموونەیەكی بچووككراوەی بوونەوەرانە و، وەك ناوكی جیهان و بەری درەختی گۆی زەوی وایە. لەبەر ئەوە، دەبێ بەدیهێنەری ئەو نموونە بچووككراوەیە و دروستكەری ئەو ناوك و بەرە، هەر ئەو كەسە بێت كە سەرانسەری بوونەوەرانیشی بەدی هێناوە، چونكە هەرگیز ناگونجێت بەدیهێنەری "بەر" كەسێكی تری جگە لە بەدیهێنەری "درەخت"ەكەی بێت.

ئنجا هەروەك هەموو یەكێكی ئەو ئاسەوارانە سەرجەمی ئاسەوارەكان دەداتە پاڵ ئەو كاریگەرەی كە ئەو ئاسەوارەی تێدا جێ هێشتووە، هەموو كارێكیش وەهایە، چونكە سەرجەمی كارەكانی تر دەداتە پاڵ بكەری خۆی. ئەوەتا هەر كارێكی لەمەڕ "بەدیهێنان" دەبینین، هەست دەكەین كە چمكێكە لە یاسایەكی بەدیهێنەرانەی ئەوتۆ كە بە ئەندازەی گەردوون فراوانە و، فەرمان و درێژاییەكەشی هەر لە گەردیلەكانەوە تا گەلەستێرەكان دەگرێتەوە. واتە ئەو كەسەی كە خاوەن و بكەری ئەو كارە جوزئییەی لەمەڕ بەدیهێنانە، دەبێ هەر ئەو كەسە بكەری سەرجەمی ئەو كارانەش بێت كە پەیوەندییان بەو یاسا هەمەكی و فراوان و گەردوونگیرەوە هەیە كە هەر لە گەردیلەكانەوە تا خۆرەكان دەگرێتەوە.

کەواتە ئەو کەسەی مێشوولەیەك زیندوو دەکاتەوە، دەبێ هەر ئەویش زیندووکەرەوەی سەرجەمی مێرووەکان، بەڵکو گشت زیندەوەران، تەنانەت زیندووکەرەوەی سەرتاسەری گۆی زەویش بێت.

پاشان ئەو کەسەی گەردیلەکانی خستووەتە دۆخێکی وەهاوە کە وەك موریدی تەریقەتی مەولەوی: بە جەزبەی خۆشەویستی بخولێنەوە، دەبێ هەر ئەویش بێت کە سەرجەمی بوونەوەران بە وێنەی زنجیرەی یەك لە دوای یەك، تا دەگاتە خۆر و هەسارە گەڕۆکەکان، بجوولێنێت. چونکە ئەو یاسایەی کە لە بوونەوەراندا دەست بەکارە، زنجیرەیەکە بە یەکترەوە پەیوەستن و کارەکانیش بەو یاسایەوە بەستراونەتەوە.

بەو واتایەی کە هەرچی ئاسەوار هەیە سەرجەمی ئاسەوارەکانی تر بۆ هەمان کاریگەر(مؤثر)ی خۆی دەگێڕێتەوە، هەروەك گشت کارێکی لەمەڕ بەدیهێنانیش سەرجەمی کارەکانی تر دەداتە پاڵ هەمان بەدیهێنەر و بکەری خۆی. هەروەها هەرکام لەو ناوە جوانانەش کە بەسەر بوونەوەرانەوە دەبینرێن سەرجەمی ناوەکانی تر دەگێڕێتەوە بۆ خاوەن ناوەکەی خۆی و دەیچەسپێنێت کە هەموویان ناونیشانی ئەون. چونکە ئەو ناوە جوانانەی کە بە گەردوونەوە دەدرەوشێنەوە، بە وێنەی بازنە هاوچەقەکان و حەوت ڕەنگەکانی خۆر، تێهەڵکێشی یەکترین و هەر یەکەیان پشتی ئەوی تر دەگرێت و یارمەتیی دەدات و شوێنەوارەکەی تەواو دەکات و دەیڕازێنێتەوە..

بۆ نموونە: کاتێ ناوی "المحیی" لە شتێکدا دەردەکەوێت و ژیان بە زیندەوەرێك دەبەخشێت، یەکسەر ناوی "الحکیم"یش دەردەکەوێت و جەستەی ئەو زیندەوەرە، کە نیشتەجێی گیانیەتی، ڕێکدەخات. هەر لە هەمان کاتدا ناوی "الکریم"یش دەدرەوشێتەوە، چونکە ئەو هێلانە و

نیشته‌جێیه ده‌ڕازێنێته‌وه. هه‌ر له‌و ده‌مه‌دا ناوی "الرحيم"یش ده‌دره‌وشێته‌وه، چونكه پێداویستییه‌كانی ئه‌و جه‌سته‌یه ئاماده ده‌كات، هه‌ر له‌ هه‌مان كاتدا ناوی "الرزاق"یش به دره‌وشانه‌وه‌ی خۆی ئاماده ده‌بێت، چونكه ڕۆزییه ماددی و مه‌عنه‌وییه پێویسته‌كانی ئه‌و زینده‌وه‌ره به چه‌شنێك كه له حیسابی خۆیدا نه‌بوو بێت، ده‌به‌خشێت و ئاماده‌ی ده‌كات... به‌م جۆره هه‌تا دوایی..

واته: ناوی "المحيي" هی كێ بێت، ئه‌وا ناوی "الحكيم"یش كه گه‌ردوونی ڕووناك كردووه‌ته‌وه و ده‌وراندەوری داوه، هی ئه‌وه و.. ناوی "الرحيم"یش كه به میهره‌بانی و شه‌فه‌قه‌ت بوونه‌وه‌ران په‌روه‌رده ده‌كات هی ئه‌وه و.. ناوی "الرزاق"یش كه ڕۆزی به‌سه‌ر بوونه‌وه‌راندا ده‌بارێنێت هه‌ر هی ئه‌وه... هتد.

به‌و واتایه‌ی كه هه‌موو ناوێك و، هه‌موو كارێك و، هه‌موو ئاسه‌وارێك: به‌ڵگه‌ی "یه‌كتایی" و مۆری "ته‌وحید" و "تاكی"ی خواوه‌ندن، به ڕاده‌یه‌ك كه ئه‌و وشانه‌ی بریتین له بوونه‌وه‌رانی نووسراوی ناو لاپه‌ڕه‌كانی گه‌ردوون و دێڕی چه‌رخه‌كان، له ڕاستیدا نووسینی قه‌ڵه‌می نه‌خشه‌كێش و وێنه‌كێشی ئه‌زه‌لیی خۆیانن!

اللهم صل على من قال: "أفضل ما قلت أنا والنبيّون من قبلي: لا إلـه إلاّ الله"[١] وعلى آله وصحبه وسلم.

---

(١) جزء من حديث: (أفضل الدعاء يوم عرفة، وافضل ما قلت أنا والنبيون من قبلي: لا إلـه إلاّ الله وحده لاشريك له). رواه مالك عن طلحة بن عبيد الله بن كرير مرسلاً، وأخرجه الترمذي وحسنه عن عمر بن شعيب عن أبيه عن جده بلفظ: خير الدعاء يوم عرفة وزاد: له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير. ورواه البيهقي عن أبي هريرة بلفظ: أفضل الدعاء دعاء يوم عرفة وأفضل قولي وقول الأنبياء قبلي لا إله إلاّ الله.. (كشف الخفاء ١٥٣/١) وأخرجه الأصبهاني في الترغيب (١/٣٣١ المدينة) بلفظ مقارب عن عمرو عن المطلب كما في الصحيحة: ٨٠٧/٤ وقال هذا مرسل حسن الإسناد وحسنه لشواهده وانظر موطأ الإمام مالك برقم: ٥٠٠ و٩٥٥ وصحيح الجامع الصغير وزيادته برقم: ١١١٣.

له پاشبەندی ئەمیرداغەوە:

ئەم بەڵگە زۆرانە لەبەر چی؟

برای بەڕێزمان "عەلیـە بچکۆلـەی ڕۆح بـەرز" کـە یەکێکـە لـە قارەمانـەکان و لـە جێی: (عەبدوڕڕەحـمان و، لوتفـی و، حـافظ عەلی)دایە، پرسیارێکی ئاراستە کردووم کە لە سەدان شوێنی پەیامەکانی نووردا وەڵامی دراوەتەوە.

ئەمەش پرسیارەکەیەتی:

بۆچی لە پەیامەکانی نووردا ئەم هەموو کۆمەڵـە بەڵگانـە لەسـەر پایـەکانی ئیمان دەهێنرێنەوە؟ خۆ وەك لە زانا پێشینەکانمان بیستووە: ئیمـانی کەسێکی ئیمانداری عەوام وەك هی وەلی‌یەکی گەورە وایە؟!

وەڵام:

باسـەکانی پلەکانی ئیمان لە پەیامی "الآیة الکبری"[1]دا و.. فەرمایشت و بڕیارەکەی ئیمامی ڕەببانیی نوێکاری هەزارەی دووهەمیش کە دەفەرموێت:

"گرنگترین ئەنجامی تێکڕای تەریقەتە سۆفی‌یەکان بریتی‌یە لـە دەرکـەوتن و ئاشکرابوونی ڕاستی‌یەکانی ئیمان"

هەروەها ئەوەش کە فەرموویەتی:

"ڕوونبوونی مەسەلەیەکی ئیمانم لە هەزار کەرامەت پێ باشترە"..

---

(١) پەیامی ناوبراو تیشکی حەوتەمە لە کتێبی (تیشکەکان). وەك پەیامێکی سەربەخۆش بە ناوی (بینینەکانی گەشتیارێك) بڵاومان کردووەتەوە. (وەرگێڕ)

هه‌روه‌ها ئه‌و باسه‌ی كه له كۆتایی په‌یامی "الآية الكـــبرى"دا هـاتووه و..
مه‌سه‌له‌ی ده‌هه‌می په‌یامی "به‌ری دره‌ختی ئیمـان"یـش كـه لـه پاشبه‌نده‌كانه‌وه وه‌رگیراوه و، لـه بـاره‌ی حیكمـه‌تی دووپـات بوونـه‌وه‌كانی قورئـان و هـۆی به‌ڵگه‌هێنانه‌وه‌ی زۆری قورئانه‌وه ده‌دوێت سه‌باره‌ت بـه "پایـه‌كانی ئیمـان" بـه تایبه‌ت پایه‌ی "ته‌وحید"..

هه‌موو ئه‌و حیكمه‌تانـه، لـه ته‌فسیره ڕاسته‌قینه‌كه‌ی قورئانیشـدا هه‌یـه كـه "په‌یامه‌كانی نوور"ه!

ئه‌مه وه‌ڵامی پرسیاره‌كه‌یه.

پاشـــان په‌یامـه‌كانی نـوور هه‌مـــوو به‌شـــه‌كانی ئیمـانی (تـــه‌حقیقی و، تـه‌قلیدی و، ئیجمـالی و، تـه‌فصیلی) و.. خۆڕاگریی ئیمانیشـیان لـه به‌رامبـه‌ر هه‌موو دوودڵـی و گومـان و هێرشـه دڕندانـه‌كانی كوفـره‌وه، بـه ڕوونـی پێـش چاو خستووه.

جا ئه‌م ڕوونكردنه‌وانه‌ی په‌یامه‌كانی نـوور هیـچ پێویسـتی‌یه‌كیان بـۆ زیـاده وه‌ڵامدانه‌وه‌ی برای ئازیزمان نه‌هێشتووه‌ته‌وه.

ڕووی دووهه‌می مه‌سه‌له‌كه:

"ئیمان" ته‌نها پوخته باوه‌ڕ و ته‌سدیقێكی چاولێكه‌رانه نی‌یه، به‌ڵكو گه‌لـێ پله‌ی یه‌كجار زۆری چه‌شنی پله‌كانی نێوان "تۆوی گه‌شه كردوو" تـا ده‌گاتـه "دره‌ختی به‌ردار"ی تێدایه..

یـان ئـه‌و پلانـه وه‌ك پلــه‌كانی دانـه‌وه‌ی ڕوونـاكیی خـۆر وان لــه ئاوێنـه بچووكه‌كه‌ی ناو ده‌ستماندا هه‌تا ده‌گاته دانه‌وه‌ی ئه‌و ڕووناكی‌یه لـه تـه‌ختایی ده‌ریاكاندا و، ته‌نانه‌ت له خودی خۆریشدا.

"ئیمان" ڕاستیی یەکجار زۆر و زەبەندەی هەیە. چونکە گەلێ حەقیقەت لە حەقیقەتەکانی هەزار و یەك ناوی جوانی خوای گەورە و.. چەندین ڕاستیی پایەکانی تری ئیمانیش، پەیوەندییان بە ڕاستییەکانی گەردوونەوە هەیە. بە ڕادەیەك کە هەموو ئەهلی حەقیقەت لەسەر ئەوە یەکیان گرتووە کە بەنرخترینی سەرجەمی زانستەکان و لوتکەی زانین و کەماڵی مرۆڤ لە "ئیمان" و ئەو "خواناسی"یە بەرز و قودسییەدایە کە بە بەڵگەکانی "ئیمانی تەحقیقی" ڕوون کراوەتەوە.

بەڵێ، "ئیمانی تەقلیدی" دووچاری هێرشی وەهم و دوودڵی و گومانەکان دەبێت، بەڵام "ئیمانی تەحقیقی" زۆر لەو فراوانتر و بەهێز و قایمترە و، پلەی زۆریشی هەیە..

یەکێك لەوانە پلەی "علم اليقين"ە، کە بە هێز و توانای بەڵگەکانی خۆی بەرەنگاری شوبهە و گومانە هێرش بەرەکان دەبێتەوە. کەچی ئیمانی تەقلیدی لە بەردەم تەنها یەك گومانیشدا توانای بەرگریی نامێنێت!

پلەیەکی تری بریتییە لە پلەی "عين اليقين" کە ئەویش چەندین پلەی یەکجار زۆری لەخۆ گرتووە و، لە چەندین ئاوێنەی بە ئەندازەی ژمارەی ناوە جوانەکانی خوای گەورەدا دەردەکەوێت. تەنانەت بە وێنەی خوێندنەوەی ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز "گەردوون" دەخاتە خوێندنەوەی ئایەتەکانی خوای گەورە.

پلەیەکی تری بریتییە لە پلەی "حق اليقين". ئەمیش گەلێ پلەی تری لەخۆ گرتووە و، گەر سوپای هەموو گومانەکان هێرش ببەنە سەر خاوەنی ئەم ئیمانە، ناتوانن زەفەری هیچ شتێکی پێ ببەن.

زانایانی زانستی "كه‌لام" له‌ هه‌زاران به‌رگی كتێبه‌كانی خۆیاندا، كه‌ تیایاندا پاڵیان به‌ ژیری و مه‌نتیقه‌وه‌ داوه‌، له‌ ڕێی هێنانه‌وه‌ی به‌ڵگه‌ی عه‌قڵی‌یه‌وه‌ ئه‌و ناسینه‌ ئیمانی‌یه‌یان ڕوون كردووه‌ته‌وه‌.

ئه‌هلی "حه‌قیقه‌ت" و "ته‌سه‌ووف"یش له‌ ڕوویه‌كی تره‌وه‌ و به‌ شێوه‌یه‌كی تر و له‌ سه‌دان كتێبیاندا - كه‌ پاڵیان به‌ كه‌شف و چێژی خۆیانه‌وه‌ داوه‌ - ئه‌و ناسینه‌ ئیمانی‌یه‌یان ڕاڤه‌ كردووه‌.

به‌ڵام ڕێبازی ئیعجازبه‌خشی "قورئان" كه‌ له‌ هه‌موویان به‌رز و به‌هێزتره‌، به‌ شێوه‌یه‌كی زۆر بڵند و به‌هێزتر له‌ چاو ڕوونكردنه‌وه‌كانی ئه‌و زانا و ئه‌ولیایانه‌ ڕاستی‌یه‌كانی "ئیمان" و "ناسینی خوای گه‌وره‌"یان خستووه‌ته‌ پێش چاو.

جا "په‌یامه‌كانی نوور" ته‌نها ئه‌م ڕێبازه‌ به‌هێز و به‌رز و گشتی‌یه‌ی قورئانی پیرۆز ده‌گرنه‌به‌ر و پایه‌كانی ئیمانی پێ ڕاڤه‌ ده‌كه‌ن..

هه‌ر به‌و ڕێبازه‌ش ڕووبه‌ڕووی ئه‌و ته‌وژمه‌ گه‌نده‌ڵ و ڕووخێنه‌ر و له‌ ڕێ لاده‌رانه‌ ده‌بنه‌وه‌ كه‌ ئاراسته‌ی قورئانی پیرۆز ده‌كرێن و، ماوه‌ی هه‌زار ساڵه‌ له‌ پێناوی جیهانه‌كانی عه‌ده‌مدا ده‌یانه‌وێت زیان به‌ ئیسلام و مرۆڤایه‌تی بگه‌یه‌نن!

بێ گومان په‌یامه‌كانی نوور له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌و دوژمنه‌ له‌ژماره‌به‌ده‌رانه‌وه‌ پێویستیان به‌ هێنانه‌وه‌ و كه‌ڵه‌كه‌كردنی چه‌ندین به‌ڵگه‌ی بێ سنووره‌، تاكو به‌م به‌ڵگانه‌ی كه‌ له‌ ڕێژنه‌ی قورئانه‌وه‌ سه‌رچاوه‌یان گرتووه‌، ببن به‌هۆی پارێزگاری كردنی ئیمانی باوه‌ڕداران.

چونكه‌ له‌ فه‌رمووده‌ی پیرۆزدا هاتووه‌ كه‌:

"فوالله لأن يهدي الله بك رجلاً واحداً خير من أن يكون لك حمر النعم"[١].

هەروەها:

"تفكر ساعة خير من عبادة سنة"[٢].

جا بۆ گەیشتن بەم جۆرە بیرکردنەوەیە، نەقشبەندی‌یەکان بایەخێکی زۆر گەورە بە "زیکری خەفی" (واتە یادی خوا بە پەنهانی) دەدەن.

سڵاومان بە یەك بە یەکی هەموو برا خۆشەویستەکانمان بگەیەنن و، دوعای خێر بۆ هەموویان دەکەین.

الباقي هو الباقي

سەعیدی نوورسی

---

(١) واتە: بە خوا ئەگەر لە رێی تووە خوای گەورە رێنمایی کەسێك بکات بۆ رێی راست لە هەرچی وشتری سوور هەیە (کە بە نرخترین ماڵ و سامان بووە لەو رۆژگارەدا) بۆ تۆ باشترە. جزء من حديث صحيح، أخرجه البخاري في المغازي: باب غزوة خيبر، وفي الجهاد: باب دعاء النبي ﷺ إلى الإسلام والنبوة، وباب فضل من أسلم على يديه رجل، وفي فضائل أصحاب النبي ﷺ، باب مناقب علي بن أبي طالب، رضي الله عنه. وأخرجه أحمد: ٥/ ٣٣٣ ، ومسلم برقم: ٢٤٠٦. هەروەها شەرحی مامۆستا نووری فارس بۆ (التجريد الصريح): ٣٣٢/٣. (وەرگێر)

(٢) واتە: یادکردنەوەی ئیمانیی ماوەی یەك سەعات لە خواپەرستیی ساڵێکی تەواو خێری زیاترە. قال الحافظ العراقي في تخريج الإحياء ٥٨/١: حديث: "تفكر ساعة خير من عبادة سنة": ابن حبان كتاب العظمة من حديث أبي هريرة بلفظ ستين سنة بإسناد ضعيف ومن طريقه ابن الجوزي في الموضوعات ورواه أبو المنصور الديلمي في مسند الفردوس من حديث انس بلفظ ثمانين سنة وإسناده ضعيف جداً، ورواه أبو الشيخ من قول ابن عباس بلفظ: خير من قيام ليلة. ا هـ . وانظر كشف الخفاء ٣١٠/١ والأحاديث المشكلة ص١١٣. (وەرگێر)

لە پاشبەندی قەستەمۆنی‌یەوە:

تەرازوویەکی ورد لەناو گفتوگۆیەکدا

"ئەم گفتوگۆیەم بە دڵدا هات و، بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو زیادەڕەوی‌یە نووسیم کە هەندێ برایانم لە قوتابیانی نوور بەرامبەر من هەیانە، تاکو ئەو گومان باشی(حسن الظن)یە لەرادەبەدەرەیان ڕێك بکرێتەوە".

نزیکەی پەنجا ساڵ پێش ئێستا ئەم گفتوگۆیەی خوارەوە لە نێوان من و کاکە مەلا عەبدوڵلامدا - خوا لێی خۆش بێت - ڕووی دا. وا بۆ ئێوەشی دەگێڕمەوە:

کاکی خوا لێخۆشبووم یەکێك بوو لە موریدە تایبەتمەندەکانی "شێخی ضیائەددین - قُدّس سرّە[1]" کە یەکێکە لە ئەولیا و پیاوچاکان. وەك ئاشکرایە صۆفیانی تەریقەت خۆشەویستیی لە ڕادەبەدەر و زیادەڕەوی لە گومان باشیدا بە مورشیدەکەیان بە شتێکی ئاسایی دەزانن، بەڵکو پێیشی ڕازین. لەبەر ئەوە، ڕۆژێکیان کاکم پێی وتم:

---

(١) یەکێکە لە ئەولیا و پیاوچاکان. ناوی: شێخ "ضیائەددین عەبدوڕڕەحمان تاغ"ە و، بە "سەیدا" بەناوبانگە و، خەڵکی گوندی "نوورشین"ی نزیك مەڵبەندی پارێزگای "مووش"ی کوردستانی ژێر دەستەڵاتی تورکیایە. لە جیهادی جەنگی یەکەمی جیهانیدا قۆڵێکی لەدەست داوە و، سوڵتان ڕەشاد مەدالیایەك و قۆڵێکی دەستکردی پێ بەخشیوە. پاشان لە جیهادی جەنگەکانی سەربەخۆیی وڵاتدا (کە لە پێناوی وەدەرنانی داگیرکەران بەرپا کرابوو) بەشداریی کردووە. (وەرگێڕ)

- شێخی "ضیائەددین" زانیاریەکی یەکجار فراوانی هەیە و، بە چەشنی "قوتبی ئەعزەم" ئاگاداری هەموو ئەو شتانەیە کە لە بوونەوەردا ڕوو دەدەن!

ئنجا گەلێ نموونەی لەسەر پایە بلندی و کارە لە عادەت بەدەرەکانی ئەو بۆ گێڕامەوە، بۆ ئەوەی هانم بدات منیش پەیوەندیی لەگەڵدا ببەستم!

بەڵام من پێم وت:

- کاکی بەڕێزم! تۆ زیاد لە پێویست ڕۆدەچیت.. گەر ڕووبەڕووی شێخی"ضیائەددین" خۆیشی ببمەوە لە زۆر مەسەلەدا بە بەڵگە دەیبەستمەوە. ئەوەش بزانە تۆ - وەك من - بە خۆشەویستیی ڕاستەقینە ئەوت خۆش ناوێت، چونکە تۆ ئەو "ضیائەددین"ەت خۆش دەوێت کە لە زەینی خۆتدا بە شێوەی قوتبێکی ئەعزەم و ئاگادار بە هەموو شتێك لە بوونەوەردا ئەندێشەت پیشانتی دەدات! کەواتە تۆ بەم ناونیشان و سیفەتەوە پەیوەندیت لەگەڵ بەستووە و خۆشت دەوێت. خۆ ئەگەر پەردە لە ڕووی لابرێت و حەقیقەتی دەربکەوێت، ئەو خۆشەویستی‌یەت نامێنێت، هیچ نەبێ کەم دەبێتەوە!

بەڵام من - ئەی کاکی بەڕێزم! - ئەو مرۆڤە پیاوچاك و وەلی‌یە موبارەکەم وەك تۆ خۆش دەوێت، تەنانەت ڕێزی شایانیشی لێ دەگرم، چونکە:

ڕابەرێکی مەزنی ئیماندارانە و، لەسەر ڕێی حەقیقەتی شوێنکەوتەی سوننەتی پیرۆزی پێغەمبەرە ﷺ. جا ئیتر پلەی ڕاستەقینەی ئەو هەرچی‌یەك بێت با ببێت، من ئامادەم گیانی خۆم بۆ ئەو خزمەتگوزاری‌یە ببەخشم کە ئەو پێشکەشی ئیمانی دەکات. خۆ ئەگەر پەردە لە ڕووی پلەی ڕاستەقینەی لابدرێت، من پشتی لێ هەڵناکەم و وازی لێ ناهێنم و پلەی خۆشەویستی‌یەکەشم بۆی دانابەزێت، بەڵکو پتر پەیوەندیی لەگەڵدا پتەو دەکەمەوە و زیاتر ڕێزی دەگرم و خۆشم دەوێت.

كه‌واته - ئه‌ی كاكی به‌ڕێزم! - من "ضیائه‌ددین"م خۆش ده‌وێت به‌و جۆره‌ی كه‌ هه‌یه‌ و له‌سه‌ر ئه‌و حه‌قیقه‌ته‌ی كه‌ تیایدایه‌. به‌ڵام تۆ ئه‌و "ضیائه‌ددین"ه‌ت خۆش ده‌وێت كه‌ له‌ ئه‌ندێشه‌تدایه‌[1]!

جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی كاكی خوالێخۆشبووم به‌ ڕاستی زانایه‌كی "به‌ویژدان" بوو، ڕاكه‌ی منی په‌سه‌ند كرد و ڕه‌زامه‌ندیی له‌ به‌رامبه‌ره‌وه‌ ده‌ربڕی و وه‌ری گرت و ڕێزی لێ نا.

ده‌سا برایانم!

ئه‌ی ئه‌و به‌خته‌وه‌رانه‌ی كه‌ خۆتان له‌ پێناوی خوادا به‌خت ده‌كه‌ن!

هه‌رچه‌ند زیاده‌ڕه‌ویتان له‌ گومانی باشدا به‌ من زیانتان پێ ناگه‌یه‌نێت، به‌ڵام كه‌سانی وه‌ك ئێوه‌ی عه‌ودالی ڕاستی و حه‌قیقه‌ت بین كاتێ بۆ هه‌ر كه‌سێك ده‌ڕوانن ده‌بێت له‌ گۆشه‌ی خزمه‌تیه‌وه‌ بۆ قورئان و ڕاده‌ی ئه‌نجامدانی ئه‌ركی سه‌رشانیه‌وه‌ به‌رامبه‌ر قورئان، بۆی بڕوانن.

خۆ ئه‌گه‌ر په‌رده‌ له‌ ڕووی "ڕاستی"ی منی سه‌رتاپا خلتانی چڵكی قسوور هه‌ڵبماڵرێ، ئه‌وا به‌زه‌ییتان به‌ حاڵمدا ده‌هاته‌وه‌ و خه‌متان بۆ ده‌خواردم.

به‌ڵام له‌و خۆشه‌ویستیی برایه‌تی‌یه‌ كه‌ یه‌كی خستووین دوورتان ناخه‌مه‌وه‌. ئنجا بۆ ئه‌وه‌ش لێی په‌شیمان نه‌بنه‌وه‌، ئه‌وا خۆتان به‌و پله‌ و پایانه‌وه‌ مه‌به‌ستن كه‌ به‌ ته‌سه‌ووری خۆتان بۆ منی داده‌نێن و، له‌ توانا و سنووری من گه‌لێ به‌ده‌رن. چونكه‌ من جگه‌ له‌ برایه‌كی ئێوه‌ هیچی تر نیم و، لافی

---

(١) چونكه‌ له‌ به‌رامبه‌ر خۆشه‌ویستی‌یه‌كه‌ته‌وه‌ نرخێكی زۆر گرانت ده‌وێت، ئه‌وه‌تا له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌و خۆشه‌ویستی‌یه‌وه‌ بیر له‌ شتێكی سه‌د قاتی ئه‌و نرخه‌ ده‌كه‌یته‌وه‌، له‌ كاتێكدا كه‌ مه‌زنترین خۆشه‌ویستی له‌ به‌رامبه‌ر پله‌ و پایه‌ی ڕاسته‌قینه‌ی ئه‌و زاته‌وه‌ هێشتا هه‌ر به‌ كه‌م داده‌نرێت. (دانه‌ر)

ڕابەری و ڕێ نوێن و مامۆستایەتی لێ نادەم. تەنها هاوڕێیەکی ئێوەم لە وەرگرتن و خوێندنی وانەی ئیماندا. کەواتە چاوەڕوانی هیممەت و یارمەتی مەبن لە من، بەڵکو من موحتاجی یارمەتی و هیممەتی ئێوەم و، تکاکارم دوعای پڕ شەفەقەت بۆ تەقسیرەکانم بکەن.

خوای گەورە بە چاکەکاری و فەزڵی خۆی نیعمەتێکی بە هەموومان بەخشیوە و، لە خاوێنترین و پیرۆزترین و مەزنترین و سوودمەنترین خزمەتگوزاریدا بۆ ئیمانداران خستووینیەتە کار، کە خزمەتی قورئانی پیرۆزە و، بەپێی کار دابەش کردنی نێوانمان بۆ ئەو خزمەتە هانی داوین. کەواتە ڕێنمایی و مامۆستایی کەسی مەعنەوی کە لە نهێنیی برایەتی و یەکێتیمانەوە پەیدا بووە، سەروزیادمانە.

جا مادەم خزمەتی ئیمان و قورئان لە هەموو خزمەتێکی تری ئەم چەرخە بەرزترە..

مادەم "چۆنێتی" لە "چەندایەتی" باشترە..

مادەم تەوژمە سیاسی‌یە هەمیشە بگۆڕەکان و، ڕووداوە کاتی و لەناوچووەکانیش لە بەردەم خزمەتە بەردەوام و دامەزراوەکانی ئیماندا هیچ بایەخێکیان نی‌یە، تەنانەت هەر ناشگەنە پلەیەکی ئەوتۆ کە لەگەڵیدا بەراورد بکرێن و، ناگونجێن ببن بە تەوەرەی ئەو خزمەتە..

ئەوا دەبێت:

بەو پلە نوورانی‌یەی کە خواوەندی مەزن و پەروەردگارمان لە نووری قورئانی پیرۆزەوە پێی بەخشیوین، ڕازی و دڵنیا بین.

دەسا برا خۆشەویستەکانم!

دامەزراوی.. دامەزراوی!!

وه‌فاداری.. وه‌فاداری!!

ده‌بێ ئێمه ته‌نها له په‌یوه‌ندی و پشتگیریی یه‌كتر و هه‌وڵداندا بۆ ده‌ستخستنی برایه‌تی و ئیخلاسی ڕاسته‌قینه ڕۆبچین و، ئه‌م ڕۆچوونه‌ش بكه‌ین به ڕێیه‌ك بۆ به‌رزی و بڵندیمان. له بریی ئه‌وه‌ی زیاده‌ڕه‌وی بنوێنین له گومانی باش به یه‌كتر و چاو گێڕان بۆ چه‌شنه پله و پایه‌یه‌ك كه له سنووری خۆمان به‌رزتر بێت.

الباقي هو الباقي

سه‌عیدی نوورسی

بە "دەست پێوەگرتن" و "بەرەکەت" دەژیم

پرسیار:

ئەهلی دنیا دەپرسن و پێم دەڵێن:

بە چی دەژییت؟ چۆن بە بێ کار و کەسابەت گوزەرانت بۆ هەڵدەسووڕێت؟ ئێمە لە وڵاتەکەماندا جێی ئەو تەمبەڵانە ناکەینەوە کە پاڵیان لێ داوەتەوە و لەسەر حسابی ڕەنج و کۆششی کەسانی تر دەژین؟!

وەڵام:

من بە "دەست پێوەگرتن" و "بەرەکەت" دەژیم و، جگە لە خوای ڕۆزیدەرم منەتی هیچ کەسێك هەڵناگرم و، بڕیاریشم داوە لە درێژایی ژیانمدا منەتی کەس هەڵنەگرم.

بەڵێ، ئەو کەسەی کە بە سەد "پارە" بەڵکو بە چل پارە[1] بژی، هەرگیز نایەوێت خۆی بخاتە ژێر منەتی کەسانی ترەوە!

هیچ کاتێك حەزم لە دەرخستنی ئەم مەسەلەیە نەکردووە و ئارەزوومەندی لێدوانی نەبووم، نەبادا وا هەست بکرێت کە لە خۆم بایی بوویێتم و دارای خۆپەرستی بم. چونکە زۆرم پێ ناخۆشە بیدرکێنم و لەسەر "دڵ"م گەلێ قورسە باسی بکەم. بەڵام لەبەر ئەوەی ئەهلی دنیا گومان و دوودڵی لە دەروونیاندا دروست دەبێت کاتێ ئەم پرسیارەم ئاراستە دەکەن، ئەوا ناچارم کە بڵێم:

---

(١) چل "پارە" دەکاتە یەك "قورش" دە قورشیش دەکاتە یەك لیرەی تورکی! (وەرگێڕ)

- ده‌ستووری سه‌رانسه‌ری ژیانم بریتی‌یه له: وه‌رنه‌گرتنی هیچ شتێك له كه‌سانی تر، هه‌ر له منالیمه‌وه هیچ شتێكم له خه‌ڵكی - ته‌نانه‌ت زه‌كاتی مالیشیان - وه‌رنه‌گرتووه.

پاشان مووچه وه‌رنه‌گرتن و ده‌ست نانم به ڕووی مانگانه‌ی حكومه‌ته‌وه، جگه له‌وه‌ی كه ده‌وڵه‌ت بۆ ماوه‌ی دوو ساڵ بۆی بڕیبوومه‌وه و هاوڕێیانم گه‌لێ ڕوویان لێ نام بۆ وه‌رگرتنی، كاتێ ئه‌ندامی "دار الحكمة الاسـلامية" بووم.. هه‌روه‌ها ملنه‌دانم بۆ هه‌ڵگرتنی منه‌تی خه‌ڵكی له هیچ پێداویستی‌یه‌كی ژیان و گوزه‌رانمدا..

هه‌موو ئه‌مانه، ئه‌و ده‌ستووره‌ی ژیانم ڕوون ده‌كه‌نه‌وه. خه‌ڵكی شاره‌كه‌م و ئه‌وانه‌ش كه له شاره‌كانی تردا له نزیكه‌وه ده‌مناسن، به باشی ئاگاداری ئه‌م لایه‌نه‌ی ژیانمن.

له ماوه‌ی ئه‌م پێنج ساڵه‌ی ڕه‌هه‌نده‌ییمدا زۆر كه‌س له هاوڕێیان به چه‌ندین هه‌وڵی جۆراوجۆر ویستیان دیاری‌یه‌كانیان لێ وه‌ربگرم، به‌ڵام ده‌ستم به ڕووی گشت هه‌وڵه‌كانیانه‌وه نا.

جا ئه‌گه‌ر لێره‌دا پرسیار بكرێت و بوترێ: كه‌واته به‌چی ده‌ژییت؟

ده‌ڵێم: به "به‌ره‌كه‌ت" و "ڕێزلێنانی خوایی" ده‌ژیم! چونكه هه‌رچه‌نده ده‌روونی به‌دخوازم شایانی هه‌موو سووكایه‌تی و نزمایه‌تی‌یه‌كه، كه‌چی له مه‌سه‌له‌ی "پێ به‌خشینی ڕۆزی"دا هه‌میشه به‌ره‌كه‌تم ده‌ستگیر ده‌بێت، كه ڕێزلێنانێكی خواییه و، وه‌ك كه‌رامه‌تێكی خزمه‌تگوزاریی قورئانی پیرۆز به خزمه‌تگوزاره‌كه ده‌به‌خشرێت.

جا بۆ ئه‌وه‌ی شوكرانه‌بژێریی مه‌عنه‌وی به‌رامبه‌ر به‌و نیعمه‌تانه‌ی خواوه‌ند ده‌رببڕم كه به‌هۆیانه‌وه ڕێزی لێ ناوم و.. بۆ مه‌به‌ستی جێبه‌جێ كردنی فه‌رمانی ئایه‌تی: ﴿وأمّا بنعمةِ ربّك فَحَدّثْ﴾ (الضحى:١١) وا چه‌ند نموونه‌یه‌ك

لەو بەرەكەت و ڕێزلێنانە خواییانە باس دەكەم، هەرچەندەش دەترسم ئەم شوكرانە مەعنەوی‌یە شتێكی لە "ڕیا" و "غروور" تێكەڵ ببێت و ئەو بەرەكەتە خاوێن و پەروەردگارییانە پووچەڵ بكاتەوە و بیانسڕێتەوە. چونكە دەرخستنی بەرەكەتی شاراوە بە شێوەیەك شانازی پێوە كردن بگەیەنێت، دەبێت بەهۆی بڕین و نەمانی! بەڵام چی بكەم؟ ناچارم باسی بكەم:

یەكەم: ئەم شەش مانگەی ڕابوردوو، سی و شەش كولێرە سەروزیادم بوون كە لە یەك "كیلە Kile"[(١)] گەنم دروست كرابوون. تا ئێستاش لەو نانە ماوە و، نازانم كەی تەواو دەبێت؟[(٢)]

دووهەمیان: لەم مانگە پیرۆزەی ڕەمەزاندا، تەنها لە دوو ماڵەوە خواردنم بۆ هات. كەچی هەردووكیان نەخۆشیان خستم! لەمەوە تێگەیشتم كە خواردەمەنیی كەسانی تر لە من قەدەغەیە! ئنجا یەك "هۆقە"[(٣)] برنج و سێ دانە كولێرە سەروزیادی ڕۆژەكانی تری ڕەمەزانم بوو. هاوڕێی ڕاستگۆ "عەبدوڵڵا چاوش"ی[(٤)] خاوەنی ئەو ماڵە موبارەكەی كە خواردنم تێدا بۆ ئامادە دەكەن، شایەتە لەسەر ئەمە. تەنانەت برنجەكە تا پازدە ڕۆژی دوای ڕەمەزانیش بەشی كردم!

---

(١) كیلە Kile: یەكەیەكی پێوانەی گەنمە و یەكسانە بە (چل لیتر گەنم). (وەرگێڕ)

(٢) یەك ساڵی ڕەبەقی خایاند. (دانەر)

(٣) یەك هۆقەی ئەوێ دەكاتە (١٢٨٢ گرام). بڕوانە فەرهەنگی توركیی: (Yeni Lugat). (وەرگێڕ)

(٤) "عەبدوڵڵا چاوش" یەكەم پۆستەچیی پەیامەكانی نوورە، ڕەشنووسی پەیامەكانی نووری لە مامۆستا نوورسی وەردەگرت و دوور لە چاودێریی كاربەدەستان بە درێژایی شەو لەناو دۆڵ و چیاكاندا لەم گوندەوە بۆ ئەو گوند دەڕۆیشت تاكو بە دەستی شەهید "حافظ عەلی"ی دەگەیاندن. پاشان پاكنووسەكانی لێ وەردەگرتن و بە هەمان شێوە و لە هەمان ڕێگاوە دەیگەیاندنەوە دەستی مامۆستا نوورسی! ساڵی ١٩٦٠ز لە تەمەنی شەست و پێنج ساڵیدا كۆچی دوایی كرد، خوا لێی خۆش بێت. (وەرگێڕ)

سێهەمیان: خۆم و میوانە بەڕێزەکانم ماوەی سێ مانگی ڕەبەق لەسەر چیاکە یەك ئۆقیە "کەرە" بەشی کردین، هەرچەندەش ڕۆژانە بە نانەوە لێمان دەخوارد! تا جارێکیان میوانێکی موبارەکم لەلا بوو کە ناوی "سولەیمان"ە، لەو دەمەشدا نانەکەمان لەوەدابوو تەواو ببێت و ڕۆژیش چوارشەممە بوو..

پێم وت: بڕۆ بۆ ئاوایی نان بهێنە، چونکە ماوەی دوو سەعات ڕێ لەم لا و لەو لاماندا کەسی لێ نییە نانی لێ بکڕین.

وتی: دەمەوێ ئەم شەوی جومعە پیرۆزەی داهاتوو لەسەر ئەم چیایە لەگەڵ تۆدا بمێنمەوە، تاکو لە پاڕانەوە و نزاکانتدا هاوبەش و هاوڕازت بم.

وتم: کەواتە باشە، پشت بە خوا بمێنەرەوە.

پاشان پێکەوە بۆ سەر لووتکەی چیاکە سەرکەوتین، هەرچەندەش هیچ داخوازی و پێویستییەك نەبوو بۆ سەرکەوتنمان. لەگەڵ خۆشماندا هەندێك ئاومان لەگەڵ کەمێك شەکر و چادا برد.

پێم وت: برام! چایەکمان بۆ لێبنێ.

ئەویش دەستی بە لێنانی چا کرد و، منیش لە ژێر درەختێکی قەتراندا دانیشتم و بە تێرامانەوە سەیری شیوێکی قووڵم دەکرد و بە خەمەوە بیرم دەکردەوە و، لەبەرخۆمەوە بە خۆمم دەوت: لەتە نانێکی کەڕواویی کۆن نەبێ هیچی ترمان لە لا نییە و، لەوانەشە هەر تەنها بەشی ئەم ئێوارەیەی هەردووکمان بکات. ئەی ئایا بۆ دوو ڕۆژەکەی تر چی بکەم؟ چی بەم پیاوە دڵپاك و دەروون خاوێنە بڵێم؟!

لەم کاتەدا کە من نوقمی ئەم ئەندێشەیە بووبووم، وەك بڵێی سەرم بۆلای درەختەکە وەربچەرخێنرێت ئاوا هەستم دەکرد. منیش کە ئاوڕم بۆ لای درەختەکە دایەوە، کولێرەیەکی گەورەم لە ناو لق و پەلەکانی درەختە قەترانەکەدا بینی کە بۆ ئێمەی دەڕوانی! یەکسەر وتم:

سولەیمان! مژدە بێ، وا خوای گەورە ڕۆزییەکی پێ بەخشیین!

پاشان نانەکەمان لەسەر درەختەکە داگرت و بە جوانی پشکنیمان تاکو بزانین ئایا شوێنەواری ئاژەڵ و باڵندەی لەسەر هەیە؟ کە سەرنجمان دا هیچ شوێنەوارێکی ئاژەڵمان پێوە نەبینی. سەرەڕای ئەوەش کە ماوەی سێ ڕۆژ دەبوو هیچ کەسێك بەو چیایەدا سەرنەکەوتبوو. ئیتر ئەو کولێرەیە بەشی دوو ڕۆژی کردین. ئنجا هەر کە نانەکەمان لەوەدا بوو تەواو ببێت، ئەو مرۆڤە ڕاستگۆیە کە ناوی "سولەیمان"ە و[1] هاوڕێیەکی ڕاستی ماوەی چوار ساڵم بوو، سەرکەوتە سەر چیاکە بۆ لامان و، نانی لەگەڵ خۆیدا بۆ هێناین.

چوارەمیان: ئەم چاکەتەی بەرم حەوت ساڵ لەمەوپێش بە کۆنی کڕیومە! ئنجا چوار لیرە و نیویش بەشی خەرجی و مەسرەفی پۆشاك و پێڵاو و گۆرەویی پێنج ساڵی ڕابوردووی کردم!

بەم جۆرە، بەرەکەت و.. دەست پێوە گرتن و.. میهرەبانیی خواوەند.. سەروزیادم بوون.

گەلێ نموونەی تری وەك ئەمانە هەن، چونکە بەرەکەتی خوایی لایەنی زۆری هەیە. خەڵکی ئەم گوندە لە گەلێ نموونەی بەرەکەت ئاگادارن.

بەڵام وریا بن! وا گومان نەبەن کە من ئەم نموونانە بۆ شانازی کردن دەهێنم. نەخێر.. من ناچار کرام باسیان بکەم. هەروەها ئەوەشتان بە دڵدا نەیەت کە ئەمانە چەند نموونەیەك بن بەڵگەی صەلاحەت و پیاوچاکیی من بن. نەخێر، ئەو بەرەکەتانە چاکەکاریی خوای گەورەن بەرامبەر میوانە دڵسۆزەکانم.. یاخود ڕێزلێنانێکی خوایین بۆ خزمەتگوزارانی قورئان.. یان

---

(١) ئەمەیان سولەیمانێکی ترە و بە "سولەیمان کاروانچی" بەناوبانگە و، لە پێشەنگی کاروانی خزمەتگوزارانی ئیمان و نموونەی بەرجەستەی ڕاستی و وەفا و ئیخلاس بووە. ساڵی ١٩٦٥ز کۆچی دوایی کردووە. خوا لێی خۆش بێت. (وەرگێڕ)

چەند سوود و دەستكەوتێكی پیرۆزی دەست پێوە گرتنن.. یان ڕۆزیی ئەو چوار پشیلەیەن كە لێرەدا لەگەڵمدان و لێم جیا نابنەوە و هەمیشە لە مڕەمڕەكانیاندا "یارحیم.. یارحیم.. یارحیم" دەكەن. كەواتە ڕۆزیی ئەوانە لە شێوەی بەرەكەتدا بۆیان دێت و، منیش لە لایەنی خۆمەوە سوودی لێ وەردەگرم.

بەڵێ، ئەگەر گوێ لە مڕەمڕی خەمناكی پشیلەكان ڕابگریت بە جوانی هەست دەكەیت كە زیكری: "یارحیم.. یارحیم.. یارحیم" دەكەن!

بە بۆنەی باسی پشیلەوە، مریشكیشم هاتەوە یاد..

مریشكێكم هەبوو، جار جار نەبێ، دەنا لەم زستانەدا هەرچی ڕۆژە هێلكەیەكی لە گەنجینەی میهرەبانیی خوای گەورەوە بۆ دەهێنام! تەنانەت ڕۆژێكیان دوو هێلكەی دانا! منیش گەلێ سەرم سووڕما و لە هاوڕێ خۆشەویستەكانم پرسی: ئایا لە زستاندا شتی وا ڕوو دەدات؟ وتیان: لەوانەیە ئەمە چاكەیەكی خوایی بێت.

هەر ئەم مریشكە، هاوین جووجەڵەیەكی هەبوو، ئەم جووجەڵەیە سەرەتای مانگی ڕەمەزان دەستی بە هێلكە دانان كرد و تا چل ڕۆژیش لەسەری بەردەوام بوو. ئیتر چ من و چ ئەو برایانەم خزمەتیان دەكردم، گومانمان لەوەدا نەما كە هێلكە دانانی ئەم جووجەڵە بچووكە لەم زستان و مانگی ڕەمەزانەدا جگە لە ڕێزلێنانێكی خوایی هیچی تر نییە. پاشان هەر ئەوەندەی دایكەكەی لە هێلكە چووەوە، ئەم جووجكەیە دەستی بە هێلكە دانان كردەوە و، سوپاس بۆ خوا، هێلكەی لێ نەبڕیم!

باسی دووهەمی مەکتووبی بیست و شەشەم:

کەسایەتییەکانی مرۆڤ

ئەم باسە لەسەر بناغەی سەرسام بوونی ئەو کەسانە نووسراوە کە هەمیشە خزمەتم دەکەن، چونکە سەرسامی ئەو جیاوازییە سەرسوورهێنەرەن کە لە ڕەفتارەکانمدا دەیبینن.. هەروەها بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو خۆش باوەڕییە زیاد لە پێویستە نووسرا کە من شایانی نیم و دوان لە قوتابیانم هەیانە بەرامبەرم.

دەبینم هەندێك لەو فەزڵ و چاکەکارییانەی کە هی ڕاستییەکانی قورئانن دەدرێنە پاڵ ئەو هۆکارانەی کە ڕۆڵی بانگەوازکار و دەلاڵی ئەو ڕاستییانە دەبینن. کەچی ئەم کارە کارێکی هەڵەیە. چونکە تەنها قودسییەت و بەرزیی سەرچاوەی ڕاستییەکانە کە زیاتر لە کاریگەریی بەڵگە زۆر و زەبەندەکان کاریگەری لە دڵدا بەجێ دەهێڵێت و، عەوامی خەڵکییش تەنها بەم قودسییەتەیە کە ملکەچی ئەحکامەکان دەبن. خۆ هەرکات دەلاڵ و بانگەوازکار "بوون"ی خۆی - نەك ڕاستییەکان - پێش چاو خست، واتە لە بریی "ڕاستییەکان" سەرنجەکان ئاراستەی "ئەو" کران، ئەوا قودسییەتی سەرچاوەکە تیادەچێت و نامێنێت!

لەبەر ئەم نهێنییە، وا ئەم ڕاستییەی خوارەوە بۆ ئەو برایانەم ڕوون دەکەمەوە کە گەلێ زیاتر لە توانا و سنووری خۆم بۆم دەڕوانن و، دەڵێم:

مرۆڤ هەندێ جار چەند کەسایەتییەك لە خۆیدا هەڵدەگرێت و، هەر یەك لەم کەسایەتییانەش چەند ڕەفتارێکی جیاجیا و جۆراوجۆریان هەیە.

بۆ نموونە:

"كارمەندی گەورە" لە دەمی ئەنجامدانی ئەركی سەرشانی لە شوێن و ڕێی بەرز و پلە و پایەی فەرمانبەرییەكەیدا، كەسایەتییەكی تایبەتی هەیە. ئەم پلە و پایەیەش داخوازی "ویقار" و چەند ڕەفتارێكی وەهایە كە ڕێزی ڕێ و شوێن و عیززەتی پلە و پایەی بەرپرسیارییەكەی بۆ بپارێزێت. جا تەوازوع دەربڕین لێرەدا بۆ هەموو ئەو كەسانەی كە سەردانی دەكەن زەلیلیی تێدایە و، لە شان و شكۆی ئەو پلە و پایە بەرزە دەهێنێتە خوار..

بەڵام هەر ئەم مرۆڤە لەناو ماڵ و نێوان كەسوكاری خۆیدا كەسایەتییەكی تری ئەوتۆی هەیە كە داخوازی چەند ڕەفتارێكی پێچەوانەی هەڵسوكەوتەكانی دەمی ئەنجامدانی كارمەندییەكەین، بە چەشنێ كە هەتا تەوازوعی زیاتر بنوێنێت جوانتر و باشترە و، گەر ویقاریش بنوێنێت بە "تەكەببور" لەسەری تۆمار دەكرێت!

واتە هەموو مرۆڤێك لە ڕووی بەرپرسیاری و كارمەندییەكەیەوە كەسایەتییەكی تایبەتیی ئەوتۆی هەیە كە لە چەند خاڵێكی زۆردا لە كەسایەتییە ڕاستەقینەكەی جیا دەبێتەوە. خۆ ئەگەر ئەو كارمەندە شایستە و هاوشانی فەرمانبەرییەكەی بێت و توانایەكی تەواوەتیی بۆ بەڕێوەبردنی كارەكەی تێدا بێت، ئەوا ئەو دوو كەسایەتییەی لە یەكتر نزیك دەبنەوە. بەڵام گەر شایانی فەرمانبەرییەكەی نەبێت و لە توانا و لێهاتنەكانیشیدا هەژار بێت، وەك ئەوەی خۆی لە خۆیدا "سەرباز" بێت و كەچی لە پلە و پایەی "موشیر"دا دانرابێت، ئەوا ئەو دوو كەسایەتییەی بەو ڕێژەیە لە یەكتر دوور دەكەونەوە. چونكە سیفەتە ئاساییەكانی سەرباز و هەست و نەستە ساكارەكانی هەرگیز لەگەڵ ئەو ڕەوشت و ڕەفتارە بەرزانەدا ناگونجێن كە پلە و پایەی موشیر داخوازیان دەبێت.

هەر بەم چەشنە، ئەم برا هەژارەشتان سێ کەسایەتیی تێدایە کە زۆر لە یەکەوە دوورن، تەنانەت دووری‌یەکی یەکجار زۆریشیان لە نێواندایە:

یەکەمیان:

کەسایەتی‌یەکی کاتی و بێگەرد و تایبەتە تەنها بە خزمەتی قورئانەوە، لەو رووەوە کە من دەلاڵی گەنجینە بەرز و بەنرخەکەی قورئانی حەکیمم. جا ئەو رەوشت و رەفتارە بەرزانەی کە فەرمانبەریی دەلاڵی کردن بۆ قورئان و بانگهێشتی خەڵکی بۆ لای قورئان داخوازی دەبن، هی من نین و من خاوەنیان نیم. بەڵکو چەند رەوشتێکی بەرزن کە ئەو پلە و پایە بەرز و کارمەندی‌یە مەزنە داخوازی دەبن. کەواتە هەرچی رەوشتی بەرز و فەزائیلی لەم چەشنە دەبینن هیچیان هی من نین، بەڵکو تایبەتن بەو پلە و پایەیەوە. کەواتە لەو روانگەیەوە بۆم مەڕوانن.

کەسایەتیی دووهەم:

کاتێ روو دەکەمە دەرگانەی خواوەند و لێی دەلاڵێمەوە، خوای گەورە لە کاتەکانی پەرستش و بەندایەتیدا کەسایەتی‌یەکی تایبەتیم پێ دەبەخشێت کە هەندێ ئاسەواری ئەوتۆ بەرهەم دەهێنێت لە بناغەی واتای "بەندایەتی"یەوە سەریان هەڵداوە. ئەم بناغەیەش بریتی‌یە لەوەی مرۆڤ لە بەردەم خوای گەورەدا تەقسیرەکانی خۆی بزانێت و پەی بە هەژاری و دەستەوسانیی خۆی لە بەردەم خوای گەورەدا ببات و بە زەلیلی و شکستەیی و نەوازشەوە پەنای بۆ ببات. جا من - بەم کەسایەتی‌یە - خۆم لە هەموو کەسێك بە دەستەوسانتر و بەدبەختتر و هەژارتر و تەقسیربارتر دەبینم لە بەردەم خوای گەورەدا. خۆ ئەگەر سەرانسەری دنیا کۆ ببنەوە و لەسەر مەدح و ستایشم یەك بگرن، هێشتا هەر ناتوانن قەناعەتم پێ بکەن کە من مرۆڤێکی باش و سالح بم.

سێهه‌میان:

كه‌سایه‌تی‌یه ڕاسته‌قینه‌كه‌ی خۆمه. واته ئه‌و كه‌سایه‌تی‌یه‌مه كه هه‌ڵوه‌شاوه‌ی سه‌عیدی كۆنه و چه‌ند ده‌مارێكی میراتیی ئه‌وه بۆم ماوه‌ته‌وه. ده‌بینیت هه‌ندێ جار حه‌ز له ڕیا و پله و پایه ده‌كات و، چه‌ند خوو و ڕه‌فتارێكی نزم له مندا ده‌رده‌خات، هاوده‌م له‌گه‌ڵ "ڕژدی"م له بواری ده‌ست پێوه‌گرتندا، چونكه من له بنه‌ماڵه‌یه‌كی خاوه‌ن حه‌سه‌ب و پله و پایه نیم.

ده‌سا برایانم!

له‌مه زیاتر له خراپكاری‌یه‌كان و لایه‌نه چه‌وته‌كانی ئه‌م كه‌سایه‌تی‌یه‌م نادركێنم، تاكو به ته‌واوی له خۆم دوورتان نه‌خه‌مه‌وه!

ده‌سا برا به‌ڕێزه‌كانم!

من شایانی پله و پایه‌ی به‌رز نیم و توانا و قابیلییه‌تی ئه‌و پله و پایه به‌رزه له خۆمدا شك نابه‌م. كه‌واته ئه‌م كه‌سایه‌تی‌یه‌ی خۆم گه‌لێ دووره له ڕه‌فتار و ڕه‌وشتی ئه‌ركه‌كانی بانگه‌واز و شوێنه‌واره‌كانی ئه‌ركی به‌ندایه‌تی.

خوای گه‌وره توانسته میهره‌بانه‌كه‌ی خۆی له مندا به‌پێی ئه‌و ده‌سترووره ده‌رخستووه كه ده‌ڵێت:

(داد حق را قابلیت شرط نیست)[1].

---

(١) واته: به‌خششی خوای گه‌وره قابیلییه‌ت و لێهاتوویی له زاتی مرۆڤدا به مه‌رج ناگرێت. نووسه‌ر ئه‌مه‌ی له به‌یتێكی مه‌ولانا جه‌لاله‌ددین وه‌رگرتووه له ژێر ناونیشانی: (بیان آنكه عطای حق و قدرت موقوف قابلیت نیست) كه ده‌قه‌كه‌ی به‌م جۆره‌یه:

چاره‌ء آن دل عطای مبدلیست   داد او را قابلیت شرط نیست

بڕوانه: (مثنوی معنوی) دفتر پنجم – ص ٧٧٠ چاپ ششم، انتشارات علمی ١٣٧٤ هـ ش.

(وه‌رگێڕ)

واتە:

چاکە و بەخششی خواوەند توانا و قابیلییەت لەو کەسە پێ بەخشراوەدا بە مەرج ناگرێت. کەواتە تەنها چاکە و بەخششی خوای گەورەیە کە کەسایەتی‌یە یەکجار نزمەکەم - کە وەك سەربازێك وایە لە خزمەتی نهێنی‌یەکانی قورئاندا - گوێڕایەڵ و ملکەچ دەکات، کە لە حوکمی بەرزترینی پلە و پایەکانی موشیرێتیدایە.

کەواتە "نەفس" لە هەموان نزمترە و، کارمەندی‌یەکەش لە هەموو شتێك بەرز و بڵندترە.

دەسا سەدان هەزار شوکر و سوپاس بۆ خوای گەورە.

الحمد لله هذا من فضل ربـــي.

* * *

مەسەلەی دەهەم لە باسی چوارەمی مەکتووبی بیست و شەشەم:

دەستوورێك بۆ سەرلێدانی دانەر

ئەم مەسەلەیە لەسەر بناغەی یادخستنەوەی هەندێك لە هاوڕێیان نووسرا، سەبارەت بە دانانی قاعیدە و دەستوورێك کە تایبەت بێت بەو کەسانەی سەردانم دەکەن.

با هەموان بزانن کە ئەو کەسەی سەردانم دەکات:

یان لەبەر چەند کاروبارێکی تایبەت بە "ژیانی دنیا" دێت.. ئەوا با بزانێت کە ئەو دەرگایە داخراوە..

یان لە ڕووی ژیانی "ئەودنیا"وە دێت.. ئەو ڕووەش دوو دەرگای تێدایە:

یان پێی وایە من پیاوێکی پیرۆز و خاوەن پلە و پایەم لای خوای گەورە و لەبەر ئەمە دێت بۆ لامان، ئەوا ئەو دەرگایەش داخراوە. چونکە من لە نەفسی خۆم ڕازی نیم و ئەو کەسەشم ناوێت منی پێ باش بێت. هەردەم حەمد و سوپاسی زۆر و زەبەندە پێشکەش بە خوای گەورە دەکەم کە وای لێ نەکردووم لە خۆم ڕازی بم..

ڕووەکەی تر بریتی‌یە لەوەی کە تەنها لەبەر ئەوە دێت بۆ لام و سەردانم دەکات کە من خزمەتگوزار و دەلاڵ و بانگەوازکاری قورئانی پیرۆزم. جا ئەو کەسەی لەم دەرگایەوە دێت، بەخێربێت و لەسەر چاوم و سەرم دایدەنێم.

ئنجا ئەوانەش کە لەم دەرگایەوە دێن، سێ جۆرن:

یان هاوڕێیە.. یان برایە.. یان قوتابییە.

تایبەتکاری و مەرجی "هاوڕێ" ئەوەیە کە:

بە جیددی و گەرموگوڕی لەم کارەماندا، کە بڵاوکردنەوەی ڕووناکییەکانی قورئانە (پەیامەکانی نوور) پشتمان بگرێت و، لە دڵەوە مەیلی بەلای ناحەق و بیدعەت و گومڕاییدا نەبێت و هەوڵیش بدات سوود بە خۆی بگەیەنێت.

تایبەتکاری و مەرجی "برا"یش ئەوەیە کە:

بە چوست و چالاکی و هەوڵی ڕاستەقینە و جیددی بۆ بڵاوکردنەوەی "پەیامەکان" تێبکۆشێت، جگە لەوەی کە پێنج فەرزەی نوێژ جێبەجێ بکات و خۆی لە حەوت گوناهە گەورەکانیش بپارێزێت.

تایبەتکاری و مەرجی "قوتابی"یش ئەوەیە کە:

"پەیامەکانی نوور" وەك دانراوی خۆی بزانێت و بە تایبەتی بە هی خۆی دایانبنێت و، وەك ئەوەی موڵکی خۆی بن بەرگرییان لێ بکات و، بڵاوکردنەوەی ئەو ڕووناکییانە و کارکردن لەو پێناوەدا بە مەزنترین کارمەندی و ئەرکی ژیانی خۆی بزانێت.

جا ئەم سێ چینە پەیوەندییان بە هەر سێ لایەنەکەی کەسێتیی خۆمەوە هەیە..

هەرچی هاوڕێیە: پەیوەستی کەسێتیی زاتیمە و.. برایش: پەیوەندیی بە کەسایەتیی بەندەییمەوە هەیە، واتە لەو ڕووەوە پەیوەندیم پێوە دەکات کە ئەرکی بەندایەتیم بۆ خوای گەورە جێبەجێ دەکەم و.. قوتابیش: لەو

گۆشـه‌یه‌وه پـه‌یوه‌ندیی پێمـه‌وه هه‌یـه كـه بانگـه‌وازكار و ده‌ڵاڵـی قورئـانی حه‌كیمم و ڕێنمایی خه‌ڵكیی بۆ لا ده‌كه‌م.

ئه‌م چه‌شنه چاوپێكه‌وتنانه‌ش سێ به‌رهه‌میان هه‌یه:

یه‌كه‌م:

ئه‌و كه‌سه ده‌رسی گه‌وهه‌ره‌كانی "قورئانی پیرۆز" یان له من، یان له په‌یامه‌كانی نوور وه‌رده‌گرێت، با ته‌نها یه‌ك ده‌رسیش بێت. ئه‌مه له ڕووی بانگه‌وازه‌وه بۆ لای قورئان.

دووهه‌م:

له ڕووی به‌ندایه‌تیمه‌وه بۆ خوای گه‌وره، ده‌بێت به هاوبه‌شم له پاداشته‌كانی سه‌ر به دوارۆژمدا.

سێهه‌م:

هه‌موومان پێكه‌وه له دڵه‌وه په‌یوه‌ندی به یه‌كه‌وه ده‌كه‌ین و له خزمه‌تی قورئاندا پشتی یه‌كتر ده‌گرین و ڕوو ده‌كه‌ینه میهره‌بانیی خواوه‌ند و داوای ته‌وفیق و هیدایه‌تی لێ ده‌كه‌ین.

جا ئه‌گه‌ر "قوتابی" بێت ئه‌وا هه‌موو ڕۆژێك به‌یانیان به ناوه‌كه‌ی خۆی و هه‌ندێ جار به خه‌یاڵ و ئه‌ندێشه، له لام ئاماده‌یه.

گه‌ر "برا"ش بێت ئه‌وا جارجار به ناوه‌كه‌ی و شێوه‌كه‌ی له دوعاكانمدا ئاماده‌یه له لام و، له پاداشت و دوعادا به‌شدارمه. پاشان له ناوه‌ندی سه‌رجه‌می برایاندایه و به میهره‌بانیی خوای گه‌وره‌ی ده‌سپێرم. چونكه كاتێ له‌و دوعایه‌مدا ده‌ڵێم: "خوشكان و برایانم" ئه‌ویش به‌ر ده‌كه‌وێت. خۆ ئه‌گه‌ر ڕاسته‌وخۆ زاتی ئه‌و نه‌ناسم، ئه‌وا خوای گه‌وره له من زیاتر ده‌زانێت و ده‌یبینێت و ده‌یناسێت.

ئەگەر "هاوڕێ"ش بێت ئەوا دوعاکەم هەر دەیگرێتەوە و، لەو ڕووەوە لە ناوەندی براکانمدایە بە گشتی، گەر فەرزەکان ئەنجام بدات و لە گوناهە گەورەکانیش دوورە پەرێز بێت.

دەبێ ئەو سێ چینەش من بخەنە ناو دەستکەوتەکانی سەر بە دوارۆژیانەوە.

اللهم صل على من قال: (المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضاً) وعلى آله وصحبه وسلم.

﴿سُبْحَانَكَ لا عِلْمَ لَنَا إِلاّ ما عَلَّمْتَنا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيم﴾.

﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لله الَّذِي هَدَانا لِهذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلا أَنْ هَدَانَا اللهُ لَقَدْ جاءَتْ رُسُلُ رَبِّنا بِالْحَقّ﴾.

اللهم يا من أجاب نوحاً في قومه، ويا من نصر إبراهيم على أعدائه، ويا من أرجع يوسف إلى يعقوب، ويا من كشف الضر عن أيوب، ويا من أجاب دعوة زكريا، ويا من تقبّل يونس ابن متى..

نسألك بأسرار أصحاب هذه الدعوات المستجابات أن تحفظني وتحفظ ناشر هذه الرسائل ورفقاءهم من شر شياطين الإنس والجن.

وانصرنا على أعدائنا.. ولا تكلنا إلى أنفسنا.. واكشف كربتنا وكربتهم.. واشف أمراض قلوبنا وقلوبهم. آمين. آمين. آمين.

موورشید

ئەم مەسەلەیە وەڵامێکی یەکجار تایبەتییە و، تا ڕادەیەکیش نهێنی و پەنامەکییە و، لە وەڵامی پرسیارێکی گشتیدا نووسراوە کە برایان بە گشتی، چ بە زمانی حاڵ چ بە زمانی گوفتار، ئاراستەمی دەکەن.

پرسیارەکەش ئەمەیە کە:

هەر کەسێك سەردانت دەکات، تۆ پێی دەڵێیت:

(چاوەڕوانیی هیچ هیممەت و یارمەتی و مەدەدێك لە خودی من مەکەن و بە کەسێکی پیرۆزم دامەنێن، چونکە من خاوەنی پلە و پایە نیم. ئەوەتا هەروەك "سەرباز"ی ئاسایی فەرمانەکانی پلەی "موشیر" ڕادەگەیەنێت، منیش بە هەمان جۆر فەرمانەکانی موشیرێتییەکی مەعنەویی بەرز ڕادەگەیەنم و.. هەروەك کەسێکی هەژاری موفلیس دەبێت بە دەلاڵ و ناسێنەر لە دوکانی گەوهەرە یەکجار بەنرخەکاندا، منیش دەلاڵێکی وەکو ئەوم لە بەردەم دوکانێکی خاوێن و موقەددەسدا کە قورئانی پیرۆزە).

تۆ وا بە هەموو ئەو کەسانە دەڵێیت کە دێنە سەردانت. بەڵام "ژیری"یەکانی ئێمە پێویستیان بە زانستە و.. "دڵان"یشمان داوای ڕێژنەی ڕووناکی دەکەن و.. "گیانەکان"یشمان بە دوای نووردا عەودالن. بەم جۆرە، ئێمە لە گەلێ ڕووەوە خوازیار و داواکاری چەندین شتی زۆر و زەبەندەین و، هەر بۆ ئەوەش دێینە سەردانت تاکو ئەو پێویستییانەمان نەهێڵیت، چونکە ئێمە زیاتر پێویستمان بە خاوەنی "ویلایەت و هیممەت و

کەماڵات" هەیە تا ئەوەی پێویستمان بە "زانا" بێت! جا ئەگەر تۆ بەو چەشنە بیت کە باسی دەکەیت، ئەوا لە سەردانەکانماندا بۆ لات نیشانەکەمان نەپێکاوە!

زمانی حاڵیان ئاوا دەڵێت!!

وەڵام:

گوێ لەم پێنج خاڵەی خوارەوە ڕابگرن و پاشان بیر لە سەردانەکانتان بکەنەوە، بزانن ئایا سوودی تێدایە بۆتان یاخود بێ سوودە؟! ئنجا چ بڕیارێك دەدەن، سەربەستن!

● خاڵی یەکەم:

خزمەتکارێکی پادشایەکی مەزن.. یان سەربازێك کە لە ژێر فەرمانی پادشادایە، دیاری و نیشانە و مەدالیا بەرز و بەنرخەکانی پادشا دەگەیەنێتە دەستی فەرماندە مەزن و موشیرە گەورەکان و، لەم ڕێیەوە دەیانخاتە منەت و ڕەزامەندییەوە..

جا ئەگەر ئەو فەرماندە و موشیرانە بڵێن: بۆچی ئێمە لە ئاستی خۆمان دابەزینە خوارەوە و بەخشش و ڕێزلێنانەکانی پادشا لەم سەربازە ئاساییە وەربگرین؟! ئەوا بێ گومان ئەم گوفتارەیان بە غروور و لەخۆ بایی بوونێکی شێتانە لە قەڵەم دەدرێت..

هەروەها گەر ئەو سەربازە ئاساییەش هێندە لە خۆی بایی و ڕازی ببێت کە لە دەرەوەی ئەم ئەرکەی سەرشانیدا ڕێز لەو فەرماندە و موشیرە نەنێت و لەبەری هەڵنەسێتەوە و پلەی خۆی لە هی ئەو بە بەرزتر بزانێت، ئەوا ئەم کارەی جگە لە شێتی و گێلی هیچی تر نی‌یە..

خۆ ئەگەر یەکێك لەو فەرماندە منەتبارانە تەنازول بکات و بڕوات بۆ سەردانی ماڵی ئەم سەربازە ئاساییەی کە لەتەنانێك نەبێ هیچی تر بۆ میوانە

بەڕێزەکەی شك نابات، ئەوا پادشا - کە لە حاڵی خزمەتگوزارە ئەمین و دڵسۆزەکەی ئاگادارە - لە خواردنگەی تایبەتیی خۆیەوە سینی‌یەکی پڕ لە خۆشترین خۆراك بۆ ماڵی ئەو خزمەتگوزارەی دەنێرێت و نایەڵێت لە بەردەم میوانەکەیدا دووچاری ڕووزەردی ببێت!

جا هەروەك خزمەتکاری پادشا لەم حاڵەدا بەم جۆرەیە، خزمەتگوزاری ڕاست و دروستی قورئانیش - هەرچەندە لە عەوامی خەڵکیش بێت - بە هەمان جۆرە. ئەوەندە هەیە کە ئەم فەرمانەکانی قورئانی پیرۆز بە ناوی خودی قورئانەوە و بێ هیچ دوودڵی و ساردوسڕی‌یەك بە گەورەترین مرۆڤ ڕادەگەیەنێت و، گەوهەرە یەکجار بەنرخەکانی قورئان بەوپەڕی شانازی و سەربەرزی و موحتاج نەبوون و بێ هیچ خۆ زەلیل کردن و تکا و پاڕانەوەیەك، بەو کەسانە دەفرۆشێت کە ڕۆحیان لە هەموو کەسانی تر دەوڵەمەندترە!

جا هەموو ئەو کەسانەی کە لەم ڕێیەوە فەرمانەکانی قورئانیان پێ ڕادەگەیەنرێت و ئەو گەوهەرە بەنرخانەیان پێ دەفرۆشرێت، هەرچەندەش پلەیان بەرز بێت و خاوەنی مەقامێکی گەورە و بڵند بن، هەرگیز بەرامبەر بەو خزمەتگوزارە ئاساییە و لە دەمی ئەنجامدانی ئەرکی سەرشانیدا خۆیان بە گەورەتر نازانن..

لە هەمان کاتدا ئەو خزمەتکارەش هەرگیز لە خۆی بایی نابێت و سنووری خۆی ناشکێنێت کاتێ کە ئەو مەردە مەزنانە دەڕۆن بۆ لای و سەردانی دەکەن!

خۆ ئەگەر هەندێك لەو کەسانەی کە لە بەردەم گەوهەرەکانی گەنجینەی خاوێنی قورئاندا تووشی سەرسامی و سەرسووڕمان بوون، بە چاوی وەلی و پیاوچاك و مرۆڤێکی مەزنەوە بڕواننە ئەو خزمەتگوزارە، ئەوا میهرەبانیی

خاوێنی حەقیقەتی قورئان شایانی ئەوەیە و لێی چاوەڕوان دەکرێت کە هیممەت بکات و لە گەنجینەی تایبەتیی خواوەندەوە و بێ ئاگاداری و خۆ تێهەڵقورتاندنی ئەو خزمەتگوزارە، ڕێزنە و یارمەتییان بە هاناوە بیات، تاکو خزمەتگوزارەکەی لە بەردەم ئەو میوانە بەڕێزەیدا شەرمەزار و ڕووزەرد نەبێت!

● خاڵی دووهەم:

نوێکار(مجدد)ی هەزارەی دووهەم (واتە: ئیمامی ڕەببانی ئەحمەدی فاروقیی سەرهەندی، خوای لێ ڕازی بێت) فەرموویەتی:

"دەرکەوتن و ڕوون بوونەوەی حەقیقەتێکی ئیمانم لە هەزار چێژ و کەرامەت پێ باشترە". هەروەها فەرموویەتی: "ئەنجام و ئامانجی سەرجەمی تەریقەتە سۆفی‌یەکان بریتی‌یە لە: دەرکەوتن و ئاشکرابوونی ڕاستی‌یەکانی ئیمان".

جا مادەم ئەمە بڕیاری ڕابەرێکی مەزنی تەریقەت بێت، ئەوا کتێبی "وتەکان" (کە بەوپەڕی ڕوونی ڕاستی‌یەکانی ئیمان دەردەخات و لە دەریای نهێنی‌یەکانی قورئانەوە داچۆڕاوە) دەتوانێت ئەنجامە چاوەڕوان لێکراوەکانی "ویلایەت" بەدەستەوە بدات!

● خاڵی سێهەم:

سی ساڵ پێش ئێستا چەند زللەیەکی توند و بەهێز لە سەر و گوێلاکی "سەعیدی کۆن"ی بێ ئاگا وەشێنران. ناچار بیری لە کێشەی "مردن ڕاست و ڕەوایە" کردەوە و، بینیی کە سەرتاپا لەناو قوڕ و لیتاودا نوقم بووە.. لە تاوا هاواری فریاگوزاریی لێ هەڵسا و بە دوای ڕێگای دەربازبوون و کەسێکی فریاگوزاردا دەگەڕا کە دەستی بگرێت و لەو بارە پەرێشانە قوتاری بکات. ئنجا ئەو ڕێگایانەش کە بۆ ئەم مەبەستە دۆزینیەوە

له‌ناو خۆیاندا جیاجیا و به‌ش به‌ش بـوون! بۆیـه سه‌رسـام مـا و لـه تـاوا ده‌ستی دایه كتێبی "فتوح الغیب"ی شێخ عه‌بدولقادری گه‌یلانی – خوای لـێ ڕازی بێت – و به گه‌شبینی‌یه‌وه كردیه‌وه. یه‌كسه‌ر ئـه‌م ده‌سته‌واژه‌یه‌ی تێدا به‌دی كرد كه ده‌فه‌رموێ:

"أنت في دار الحكمة فاطلبْ طبيباً يداوي قلبك"[1]!

ئه‌مه‌م زۆر به‌لاوه سه‌یر بوو! چونكه من ئه‌و كاته له ده‌زگای "دار الحكمـة الإسلامية"دا[2] ئه‌ندام بووم! وه‌ك بڵێی بۆ ئه‌وه هاتبمـه نـاو ئـه‌م ده‌زگایـه‌وه كـه زامه‌كانی نه‌ته‌وه‌ی ئیسلام ساڕێژ و چاره‌سـه‌ر بكـه‌م، كـه‌چی خـۆم لـه هـه‌موو كه‌سێك نه‌خۆشتر بووم و زیاتر پێویستم به ده‌رمان و چاره‌سه‌ر بوو! خۆ دیـاره ده‌بێ مرۆڤـی نـه‌خۆش پێش هـه‌موو كه‌سێكی تـر خـه‌م بـۆ خـۆی بخـوات و چاره‌سه‌ری خۆی بكات.

بـه‌ڵێ، شـێخ وای پـێ وتم: تـۆ نه‌خۆشـیت.. پزیشـكێك پـه‌یدا بكـه بـا چاره‌سه‌رت بكات!

وتم:

– ئه‌ی شێخی به‌ڕێزم! تۆ ببه به پزیشكم.

ئیتر ده‌ستم دایـه خوێندنـه‌وه‌ی ئـه‌و كتێبـه بـه چه‌شـنێك كـه وا بزانم ڕووی گوفتاری ڕاسته‌وخۆ ئاراسته‌ی من ده‌كات.

---

(١) ده‌قی ئه‌و ده‌سته‌واژه‌یه به‌م جۆره‌یه: "يا عباد الله! أنتم في دار الحكمة، لابد من الواسـطة، اطلبوا من معبودكم طبيباً يطب أمراض قلوبكم، مداوياً يداويكـم". بروانه: "المجلـس الثـاني والستون" ص٣٠٦ ط دار الكتاب العربي. له كتێبی: (الفتح الرباني)ی شـێخی گـه‌یلانی كـه لـه چاپه پێشووه‌كاندا له‌گه‌ڵ كتێبی (فتوح الغيب)دا پێكه‌وه و به‌م ناوه‌ی دووهه‌م چاپ ده‌كران. (وه‌رگێڕ)

(٢) بڵندترین ئه‌نجومه‌نی زانستیی سه‌ر به مه‌شیه‌خه‌تی ئیسلامیی ده‌وڵه‌تی عوسمانی بووه. (وه‌رگێڕ)

لە ڕاستیدا شێوازی گوفتاری کتێبەکە زۆر توندوتیژ بوو، غرووور و لەخۆبایی بوونی منی تێکدەشکاند و گەلێ نەشتەرگەریی قووڵی لەناو دەروونمدا ئەنجام دا. بۆیە توانای بەردەوام بوونم تێدا نەما و وزەم لێ بڕا. چونکە بەو چاوە دەمڕوانییە گوفتارەکانی کە ئاراستەی منیان دەکات..

بەڵێ، بەم چەشنە تا نزیکەی ناوەڕاستی ئەو کتێبەم خوێندەوە، بەڵام نەمتوانی چیی تر لەسەری بەردەوام بم و تەواوی بکەم. بۆیە کتێبەکەم خستەوە جێی خۆی.. کەچی پاش تێپەڕبوونی ماوەیەك هەستم کرد ئازارەکانی ئەو نەشتەرگەری و زامانە کۆتاییيان پێ هاتووە و، چەندین چێژ و لەزەتی سەیر و سەرسوورهێنی ڕۆحییان لە شوێندا بەجێ ماوە. ئنجا گەڕامەوە سەری و، خوێندنەوەی کتێبەکەی مامۆستای یەکەمم تەواو کرد و، گەلێ سوودی مەزنم لێ دەست کەوت و، چەند کاتێکی دوور و درێژ خایەنم لەگەڵدا بردە سەر کە تیایاندا گوێم لە ویرد و موناجاتە نەرم و خاوێنەکانی ئەو مامۆستایەم دەگرت.

پاشان کتێبی "مەکتووبات"م کەوتە دەست، کە هی "ئیمامی ئەحمەدی فارووقیی سەرهەندی"ی نوێکاری هەزارەی دووهەمە. بە نیازی خێر و گەشبینییەکی خاوێنەوە دەستم دایێ و کردمەوە.. یەکسەر شتێکی سەیرم تێدا بینی! چونکە لە دوو نامەی ئەو کتێبەدا وشەی "میرزا بەدیعوززەمان" بەکار هاتبوو! منیش وام هەست کرد کە لەگەڵ منی بێت و بە ناوی خۆمەوە بانگم بکات، چونکە باوکم ناوی "میرزا" بوو، هەردوو نامەکەش ئاراستەی "میرزا بەدیعوززەمان" ناوێك کرابوون!

لەبەر خۆمەوە وتم:

– سبحان الله! ئەم نامەیە ڕاستەوخۆ لەگەڵ منیەتی!

چونكـه سـه‌عیدی كـۆن بـه نازنـاوی "بـه‌دیعوززه‌مان" ناسـرابوو. خـۆ هه‌رچه‌نده جگه له "هه‌مه‌دانی" - كه له سه‌ده‌ی چواره‌مـی كۆچیـدا ژیـاوه - كه‌سێكی ترم شك نه‌ده‌برد به‌م نازناوه به‌ناوبانگ بووبێت، كـه‌چی ئـه‌م نامه‌یـه ئه‌وه‌ی ده‌گه‌یاند كه ده‌بێ كه‌سـێكی تری غـه‌یری "هه‌مـه‌دانی" هاوسـه‌رده‌می ئیمـامی ڕه‌ببـانیی سـه‌رهـه‌ندی بووبێـت و، بـه‌م نازنـاوه نامه‌كـه‌ی ئاراسـته كرابێـت و، ده‌شبێت حاڵه‌ته‌كـه‌ی ئـه‌و وه‌ك هـی مـن وا بووبێـت، چونكـه ده‌رمانی ده‌رده‌كه‌ی خۆمم له‌و دوو نامه‌یه‌دا ده‌ست كه‌وت!

ئیمامی ڕه‌ببانی له‌و دوو نامه‌یه و چه‌ند نامه‌یه‌كی تردا ئامۆژگـاریی ئـه‌وه‌ی ده‌كات كه:

"قیبله‌ی ڕوو تێكردنت بكه به یه‌ك"[1].

واته: شوێن یه‌ك پێشه‌وا و ڕابه‌ر بكه‌وه و، به غه‌یری ئه‌و ڕابـه‌ره‌وه سـه‌رقاڵ مه‌به!

له ڕاستیدا ئه‌م ئامۆژگاری‌یه له‌گه‌ڵ ئاماده‌یی و باری ڕۆحیی ئه‌و كاتـه‌مدا یه‌ك نه‌ده‌كه‌وت. چونكه بیرم كردهوه له‌وه‌ی كه: ئایـا شـوێن كامیـان بكـه‌وم؟ له پشت سه‌ری ئه‌میانه‌وه بڕۆم یان ئـه‌و؟ لـه ڕاسـتیدا گه‌لـێ سه‌رسام بـووم و نـه‌مده‌زانی كامیـان هـه‌ڵبژێرم. سه‌رسامی‌یه‌كه‌شـم زۆر خه‌سـت و چـڕ بـوو، چونكـه هه‌ریه‌كـه‌یان تایبـه‌تكاری و جازیبییـه‌تی خـۆی هـه‌بوو. بۆیـه نـه‌متوانی یه‌كێكیان هه‌ڵبژێرم و ده‌ست له‌وی تریان هه‌ڵبگرم!

كاتـێ مـن لـه‌م سه‌رسـامی و حه‌په‌سـانه خه‌سـت و چـڕه‌دا ده‌تلامـه‌وه، ختووره‌یه‌كی ڕه‌حمانیم به دڵدا هات كه پێی وتم:

---

(١) بڕوانه: "مكتوبات الإمام الرباني" ج١/ص٧٨ (وه‌رگێڕ)

سەرەتای سەرجەمی ئەم ڕێگایانە و.. سەرچاوەی ئەم هەموو جۆگەلانە و.. خۆری درەخشانی گشت ئەم هەسارە گەڕۆکانە تەنها هەر "قورئانی پیرۆز"ە. کەواتە یەکخستنی ڕاستەقینەی "قیبلە" لە شوێنکەوتنی "قورئانی پیرۆز"دایە. چونکە قورئانی پیرۆز بەرزترین ڕابەر و خاوێنترین مامۆستایە.

ئیتر لەو ڕۆژەوە ڕووم کردە قورئان و دەستم پێوە گرت و یارمەتی و فریاگوزاریم تەنها لە قورئان وەرگرت.

خۆ توانا و لێهاتنی پەرێشان و ناتەواوی من گەلێ لەوە دەستەوسان و کۆتاترە کە بتوانێت - وەك پێویست - لە ڕێژنەی بەخوڕەمی ئەو ڕابەرە حەقیقی‌یە بنۆشێت، کە وەك کانیاوێکی سەلسەبیل و ئاوی حەیات و ژیانبەخش وایە. بەڵام بە فەزڵی خودی ڕێژنەی قورئان دەتوانین ئەو ڕێژنە و سەلسەبیلە بۆ کەسانی "ئەهلی دڵ" و "خاوەنی حاڵ" و هەریەکەیان بەپێی پلەی خۆی، ڕوون بکەینەوە.

کەواتە "وتەکان" و ئەو ڕووناکییانەش کە لە قورئانی پیرۆزەوە هەڵگۆزراون (واتە: پەیامەکانی نوور) تەنها چەند مەسەلەیەکی "زانستی" و "عەقلی" نین، بەڵکو لەگەڵ ئەوەشدا بریتین لە چەند مەسەلەیەکی "قەلبی" و "ڕۆحی" و چەند حاڵەتێکی "ئیمانی". واتە وەك چەند زانستێکی بەرز و بەنرخی خوایی و پەروەردگاری وان.

● خاڵی چوارەم:

هاوەڵە بەڕێزەکان و تابیعین و شوێنکەوتووانی تابیعینیش - خوایان لێ ڕازی بێت - کە خاوەنی بەرزترین پلەن و بەهرەمەندی "ویلایەتی کوبرا"ن، سەرجەمی لایەنە ناسکەکانیان ڕاستەوخۆ لە قورئانی پیرۆزەوە بەهرە و بەشی

خۆیان وەرگرتبوو. هەروەك "قورئانی پیرۆز"یش "ڕابەر"ێکی ڕاستەقینە و سەروزیادیان بوو. ئەم ڕاستی‌یەش بەڵگەیە بۆ ئەوەی کە قورئانی پیرۆز هەروەك لە هەموو کات و ڕۆژگارێکدا ڕاستی‌یەکانی خۆی دەردەبڕێت، بە هەمان جۆر لە هەموو کاتێکدا ڕێژنەکانی "ویلایەتی کوبرا"ش بەو کەسانە دەبەخشێت کە شایانیانن.

بەڵێ، ڕۆشتن و گوزەرکردن لە دیوی "ڕواڵەت"ی شتانەوە بۆ ناوجەرگەی "حەقیقەت" بە دوو شێوە دەبێت:

یەکەمیان: بەوە دەبێت کە مرۆڤ بڕواتە ناو بەرزەخی "تەریقەت"ەوە و لە ڕێی سەیر و سلوکەوە پلە یەك لە دوای یەکەکانی تێدا ببڕێت، تا بە "حەقیقەت" دەگات.

شێوەی دووەم: ڕۆشتنی ڕاستەوخۆیە بۆ ناو "حەقیقەت" بەهۆی سۆز و میهرەبانی‌یەکی بێگەردی خواییەوە، بەبێ ڕۆشتنە ناو بەرزەخی تەریقەت. ئەم ڕێگایەیان ڕێ‌یەکی تایبەتی و بەرز و بڵند و یەکجار کورتە و، بریتی‌یە لە ڕێی هاوەڵە بەڕێزەکان و تابیعین، خوایان لێ ڕازی بێت.

جا ئەو ڕووناکیانەی کە داچۆڕاوی ڕاستی‌یەکانی قورئانن.. هەروەها "وتەکان"یش کە ئەو ڕووناکیانە دەردەخەن و لە خوێنەران و بیسەرانیان دەگەیەنن، دەگونجێ خاوەنی هەمان تایبەتکاری بن. وەك لە ڕاستیشدا خاوەنی ئەو تایبەتکارییانەن!

● خاڵی پێنجەم:

وا بە پێنج نموونەی جوزئی ڕوونی دەکەینەوە کە "وتەکان" هەروەك "ڕاستی‌یەکانی قورئان" فێری خەڵکی دەکەن، لە هەمان کاتدا ئەرکی "ئیرشاد"یش ڕادەپەڕێنن:

❖ *نموونەی یەکەم:*

هەر خۆم لە خۆمدا و لە دوای هەزاران - نەك دەیان و سەدان - ئەزموونی دووپات بووی خۆمەوە قەناعەتی تەواوم کرد کە: "وتەکان" و ئەو نوورانەش کە ڕێژنەی قورئانی پیرۆزن هەروەك ڕابەرایەتی "ژیری"م دەکەن و وانەی زانستەکانی پێ دەڵێنەوە، بە چەندەها حاڵەتی ئیمانیش تەڵقینی "دڵ"م دەکەن و گەلێ تام و چێژی ئیمانییش دەرخواردی "گیان"م دەدەن..

ئیتر بەم جۆرە و لە ڕاپەڕاندنی کارەکانی دنیامدا وەکو ئەو موریدەم لێ هاتووە کە چاوەڕوانیی یارمەتی و مەدەد لە شێخە خاوەن کەرامەتەکەی دەکات. چونکە منیش وەکو ئەوم لێ هاتووە و، یارمەتی و مەدەد لەو نهێنییە خاوەن کەرامەتانەی قورئان وەردەگرم و، هێنانەدیی خواست و پێداویستییەکانیشم هەر لەوان چاوەڕوان دەکەم. لە ڕاستیشدا هەموو ئەو خواستانەم لەم ڕێیەوە و بە جۆرێك کە چاوەڕوان نەکراوە و لە حسابدا نەبووە، بۆ دەهاتنە دی!

وا لێرەدا تەنها دوو نموونەی ئەو ڕووداوە جوزئییانە باس دەکەم کە بەهۆی بەرەکەتی نهێنییەکانی قورئانەوە هاتوونەتە دی:

یەکەم:

ئەو ڕووداوەیە کە بە درێژی لە "مەکتووبی شازدەهەم"دا ڕوون کراوەتەوە و بریتییە لەوەی: کولێرەیەکی گەورە و نائاسایی، پێش چاوی "سلێمان"ی میوانم خرا، کە لەسەر درەختێکی قەتران دانرابوو. ئێمەش دوو ڕۆژی تەواوەتی لەو دیارییە غەیبییەمان خوارد (لە کاتێکدا کە هیچ شتێکم شك نەدەبرد بۆ میوانەکەمی دابنێم).

دووهه‌م:

مه‌سه‌له‌یه‌كه تابلێی جوزئی و ناسكه و له‌م ڕۆژانه‌دا ڕووی داوه، كه بریتی‌یه له‌مه‌ی خواره‌وه:

ڕۆژێكیان له پێش نوێژی به‌یانیدا قسه‌یه‌كم هاته‌وه یاد كه له لایه‌ن منه‌وه به كه‌سێك وتراوه و، به چه‌شنێكی وه‌هاش ئه‌و قسه‌یه كراوه كه ئه‌و كه‌سه دووچاری گومان و دوودڵی بكات. له دڵی خۆمدا وتم: خۆزگا ئه‌و كه‌سه‌م ده‌بینی تاكو ئه‌و له‌كه و ته‌پ و تۆزانه‌ی له‌سه‌ر په‌ڕه‌ی دڵی نیشتوون بیانته‌كێنم و لایان به‌رم. هه‌ر له‌و ده‌قیقه‌یه‌دا بیرم كه‌وته‌وه كه پێویستم به‌و به‌شه‌ی كتێبه‌كه‌مه كه ڕه‌وانه‌ی شاری "نیس" كراوه و، له‌به‌ر خۆمه‌وه وتم: خۆزگا ئه‌و به‌شه‌ی كتێبه‌كه‌مم ده‌هاته‌وه ده‌ست.

له دوای نوێژی به‌یانی دانیشتبووم، كتوپڕ ئه‌و كه‌سه‌ی كه له پێش نوێژه‌كه‌م به خه‌یاڵمدا هات، خۆی كرد به ژووردا و ئه‌و به‌شه‌ی كتێبه‌كه‌شمی به ده‌سته‌وه بوو كه له‌و كاته‌دا پێویستم پێی بوو!!

لێم پرسی:

– ئه‌وه چی‌یه به ده‌سته‌وه؟

وتی:

– نازانم! له به‌رده‌رگادا به یه‌كێك گه‌یشتم كه له "نیس"ه‌وه هاتبوو، ئه‌مه‌ی دامێ و منیش وا بۆم هێنایت!

به سه‌رسووڕمانه‌وه له‌به‌ر خۆمه‌وه وتم:

– سبحان الله! ده‌رچوونی ئه‌م پیاوه له ماڵی خۆی و گه‌یشتنی ئه‌م به‌شه‌ی وته‌كانیش له "نیس"ه‌وه له‌م كاته‌دا، هه‌رگیز ئاسه‌واری "ڕێكه‌وت"ی پێوه نی‌یه. به‌ڵكو ته‌نها هیممه‌تێكی قورئانی پیرۆزه كه ئه‌م به‌شه‌ی كتێبه‌كه‌ی له هه‌مان كاتدا دایه ده‌ستی ئه‌و كه‌سه و له‌و ڕێیه‌وه بۆی ناردم!

ئیتر سوپاسێکی زۆری خوای گەورەم کرد.

کەواتە ئەو کەسەی کە شارەزای وردترین، بەڵکو بێ بایەخترینی، خواست و ئارەزووەکانی دڵی منە، هەردەم لە ئامێزی میهرەبانیی خۆیم دەگرێت و، لە لایەن خۆیەوە پارێزگاریم دەکات. ئیتر هەرگیز ناڕۆمە ژێر کۆڵی منەت و چاکەی هیچ کەسێکەوە لە سەرتاسەری دنیادا و، بەخشش و چاکەی هیچ کەسێك وەرناگرم.

❖ *نموونەی دووهەم:*

"عەبدوڕڕەحمان"ی برازام هەشت ساڵ پێش ئێستا بەجێی هێشتم و لێم دوور کەوتەوە. خۆ هەرچەندە لەم ماوەیەدا لەکەی بێ ئاگایی و شوبهە و گومان و وەهمەکانی دنیای بەرکەوتبوو، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا گومانێکی باشی لە ڕادەی خۆم زیاتری پێم هەبوو. بۆیە داوای لێ کردم هیممەتێکی ئەوتۆی فریا بخەم کە من شکی نابەم و لە توانامدا نییە. بەڵام هیممەت و یارمەتیی فریاگوزاریی "قورئانی پیرۆز" فریای کەوت و ڕۆشت بە هانایەوە، چونکە سێ مانگ پێش وەفاتی، "وتەی دەهەم"ی بەدەست گەیاندبوو، کە تایبەتە بە "حەشر"ەوە!

ئەو پەیامەش لە ڕووی پاکژکردنیەوە لە چڵك و چەپەڵییە مەعنەوییەکان و لێڵاییەکانی وەهم و گومان و بێ ئاگایی، ڕۆڵی خۆی لەودا بینیبوو. تەنانەت بەرەو پلەیەکی وەك پلەی "ویلایەت" بەرزی کردبووەوە، چونکە سێ دانە کەرامەتی ئاشکرای لەو نامەیەدا دەرخستبوو کە پێش وەفاتی بۆی نووسیبووم! ئەو نامەیەش لە ناوەندی بڕگەکانی "مەکتووبی بیست و حەوتەم"دا تۆمار کراوە. با سەیر بکرێت.

❖ *نموونه‌ی سێهه‌م:*

برایه‌كی قیامه‌تیم كه له هه‌مان كاتدا قوتابیشم بوو، هه‌روه‌ك له ئه‌هلی دڵ و خاوه‌نی ته‌قواش بوو، كه به‌ڕێز "حه‌سه‌ن ئه‌فه‌ندی"یه و خه‌ڵكی شاری "بوردوور"ه.. ئه‌م برایه، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی گومانێكی باشی له توانا و سنووری خۆم زیاتری به من هه‌بوو، چاوه‌ڕێی هیممه‌ت و مه‌ده‌دێكی له‌م هه‌ژاره ده‌كرد به وێنه‌ی ئه‌وه‌ی كه له وه‌لی‌یه‌كی مه‌زنه‌وه چاوه‌ڕوان ده‌كرێت.

كتوپڕ و به بێ هیچ بۆنه‌یه‌ك په‌یامی "وته‌ی سی و دووهه‌م"م دا به یه‌كێكی گوندنشینی ده‌وروبه‌ری شاری "بوردوور" تاكو بیخوێنێته‌وه. پاشان "كاك حه‌سه‌ن"یشم بیر كه‌وته‌وه و، به‌م برایه‌م وت: "گه‌ر سه‌ردانی بوردوورت كرد ئه‌م په‌یامه به ده‌ستی كاك حه‌سه‌نیش بگه‌یه‌نه تاكو له ماوه‌ی چه‌ند ڕۆژێكدا ئه‌ویش بیخوێنێته‌وه". ئیتر ئه‌م پیاوه كه سه‌فه‌ری كرد، ڕاسته‌وخۆ په‌یامه‌كه‌ی دایه ده‌ستی كاك حه‌سه‌ن. ئه‌م ڕووداوه‌ش چل ڕۆژ پێش كۆچی ماڵئاوایی كاك حه‌سه‌ن ڕووی دا!

كاتێ كه په‌یامه‌كه‌ی به‌ده‌ست گه‌یشت، به شه‌وق و تاسه‌مه‌ندی‌یه‌وه وه‌ری گرت و له‌گه‌ڵیدا ژیا و به وێنه‌ی مرۆڤێكی تینوو بۆ ئاوی سه‌لسه‌بیل، له ڕاستی‌یه‌كانی ئه‌و په‌یامه‌ی نۆشی. ئنجا هه‌تا خوێندنه‌وه‌ی ئه‌و په‌یامه‌شی دووپات بكردایه‌ته‌وه پتر له ڕێژنه‌كانی به‌هره‌مه‌ند ده‌بوو. هه‌ر به‌م چه‌شنه له خوێندنه‌وه‌یدا به‌رده‌وام بوو هه‌تا ده‌رمانی ده‌رده‌كه‌ی خۆی تێدا دۆزی‌یه‌وه، به تایبه‌ت له باسی "خۆشه‌ویستیی خوای گه‌وره" له هه‌ڵوێستی سێهه‌می ئه‌و په‌یامه‌دا. ته‌نانه‌ت چه‌ندین ڕێژنه‌ی ئه‌وتۆی له‌و په‌یامه به‌ده‌ست هێنا كه پێشتر له "قوتبی ئه‌عزه‌م"ی چاوه‌ڕوان ده‌كرد! هه‌تا به‌پێی خۆی و به ساغ و سه‌لامه‌تی ڕۆشت بۆ مزگه‌وت و نوێژه‌كه‌ی له‌وێ ئه‌دا كرد، ئنجا هه‌ر له‌وێ گیانی سپارد! ڕه‌حمه‌تی فراوانی خوای لێ بێت.

❖ *نموونەی چوارەم:*

بەڕێز کاك "خلووصی" هیممەت و یارمەتی و ڕێژنە و نوورێکی ئەوتۆی لە "وتەکان"ەوە - کە ڕوونکەرەوەی نهێنییەکانی قورئانن - دەست کەوت کە زۆر زیاتر بوون لەو هیممەت و مەدەد و ڕێژنەیەی لە "تەریقەتی نەقشبەندی"دا بەدەستی هێنا، کە گرنگترینی تەریقەتەکانە و لە هەمووشیان کاریگەریی زۆرترە. ئەم شایەتییەشی لە "مەکتووبی بیست و حەوتەم"دا باس کراوە.

❖ *نموونەی پێنجەم:*

"عەبدولمەجید"ی برام بەهۆی کۆچی دوایی "عەبدوڕڕەحمان"ی برازامەوە و، لەبەر چەند بارودۆخێکی ئازار بەخش و خەمگینەوە، هەستی بە شڵەژان و داڕمانێکی توند و بەهێز دەکرد لە ناخی خۆیدا. ئنجا ئومێدەواری هیممەت و مەدەدێکی مەعنەویی ئەوتۆ بوو لە لایەن منەوە کە لە توانای مندا نین. خۆ هەرچەندە من نامەم بۆ نەدەنارد، کەچی کتوپڕ چەند پەیامێکم لە "وتەکان" بۆ ڕەوانە کرد، ئەویش لە دوای خوێندنەوەی ئەو وتانە نامەیەکی بۆ ناردم کە تیایدا نووسیبووی: "سوپاس بۆ خوا! ڕزگارم بوو.. چونکە پێش ناردنی ئەم وتانە وەخت بوو شێت ببم! بەڵام هەریەك لەو وتانە جێی ڕابەرێکیان بۆ من گرتەوە. خۆ ئەگەر تەنها یەك ڕابەرم لێ دوور کەوتبێتەوە، ئەوا بە یەك جار چەندین ڕابەری زۆرم دەست کەوت و، سوپاس بۆ خوا لەو بارە پەرێشانە ڕزگارم بوو". منیش لە لایەنی خۆمەوە کە سەیری حاڵی ئەوم کرد و سەرنجم دا، بۆم دەرکەوت ڕێگا و ڕێبازێکی جوانی گرتووەتەبەر و، بە فەزڵی خوای گەورە لەو حاڵەت و بارودۆخانەی پێشووی ڕزگاری بووە.

گەلێ نموونەی زۆری تر هەن کە لەم پێنج نموونە باسکراوانە دەچن و، هەر هەموشیان ڕوونی دەکەنەوە کە:

زانسته ئیمانی‌یه‌كان گه‌ر بێت و وه‌ك چاره‌سه‌ری مه‌عنه‌وی و به‌پێی پێویست و به وێنه‌ی ده‌رمانی نه‌خۆشی‌یه‌كان ڕاسته‌وخۆ له نهێنی‌یه‌كانی قورئانی پیرۆزه‌وه وه‌ربگیرێن و به كرده‌وه تاقی بكرێنه‌وه، ئه‌وا ئه‌و زانسته ئیمانی و ده‌رمانه ڕۆحانییانه سه‌روزیادی ئه‌و كه‌سه‌ن كه هه‌ست ده‌كات پێویستی پێیانه و، به ئیخلاسێكی گه‌رموگوڕ و ته‌واوه‌تی‌یه‌وه به‌كاریان ده‌هێنێت. ئیتر باروودۆخی فرۆشیار و ده‌لالی ئه‌و ده‌رمانانه هیچ كاریگه‌ری‌یه‌كی له‌و چاره‌سه‌ركردنه‌دا نی‌یه. واته ئه‌و فرۆشیاره چ كه‌سێكی ئاسایی و موفلیس و چ ده‌وڵه‌مه‌ندێكی خاوه‌ن پله و پایه بێت و چ خزمه‌تگوزارێكی هه‌ژار بێت، سه‌باره‌ت به‌و چاره‌سه‌رییانه یه‌كسانه و هیچ كارێك ناكاته سه‌ر ده‌رمانه‌كان.

به‌ڵێ، مادهم "خۆری دره‌خشان" هه‌ڵهاتبێت، پێویست به داگیرساندنی "مۆم" نامێنێت!

خۆ مادهم من خودی "خۆر"ه دره‌خشانه‌كه ڕوون ده‌كه‌مه‌وه، ئه‌وا نه پێویستیی به من په‌یدا ده‌بێت و نه هیچ واتایه‌كیش له‌وه‌دا هه‌یه كه داوای ڕووناكیی مۆمێك له خودی خۆم بكرێت، به تایبه‌ت گه‌ر نه‌مبێت و شكی نه‌بم. به‌ڵكو له هه‌موو شتێك پێویستتره كه ئه‌و برایانه به دوعا و نزاكانیان، ته‌نانه‌ت به هیممه‌تی خۆیشیان، یارمه‌تیم بده‌ن و پشتم بگرن. چونكه من مافی خۆمه داوای یارمه‌تی و پشتگیری له‌وان بكه‌م و، ده‌بێت ئه‌وانیش به‌و ڕێژنه نوورانی‌یه‌ی "په‌یامه‌كان" ڕازی بن و سه‌روزیادیان بێت.

﴿سُبْحَانَكَ لا عِلْمَ لَنَا إِلاَّ ما عَلَّمْتَنا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكيمُ﴾.

اللّهم صل على سيدنا محمد صلاةً تكونُ لك رضاءً ولحقّه أداءً وعلى آله وصحبه وسلم.

کلیلی چەند نهێنی‌یەك

ئەم لقە دوو نهێنیی ئەوتۆ ڕوون دەكاتەوە كە كلیلی گەلێ ڕاز و نهێنیی زۆریان تێدایە.

❑ نهێنیی یەكەم:

بۆچی زۆرجار كەشف و شهوودی ئەولیاكان لە یەك ناچن، هەرچەندەش ئەوان لە "بناغەكانی ئیمان"دا یەكیان گرتووە، ئەوەتا هەندێ جار كەشفەكانیان كە لە پلەی "شهوود"یشدان، پێچەوانەی واقیع دەردەكەون؟!

بۆچی كەسانی خاوەن فیكر و نەزەر لە بیر و بۆچوونەكانیاندا بە پێچەوانەی یەكتر "حەقیقەت" دەبینن و ڕوونی دەكەنەوە، لە كاتێكدا كە هەموو یەكێك لەوان، بە بەڵگەی گومانبڕ حەقبوونی "حەقیقەت" دەچەسپێنن؟ بۆچی وا "حەقیقەت" چەند ڕەنگێكی جۆراوجۆر لەخۆ دەگرێت؟

❑ نهێنیی دووهەم:

بۆچی پێغەمبەرانی پێشین - درووودیان لەسەر بێت - هەندێك لە پایەكانی ئیمانیان، وەك حەشری جیسمانی، تا ڕادەیەك بە كورتی باس كردووە و بە وێنەی قورئانی پیرۆز بە درێژی لێی نەدواون، بە ڕادەیەك كە هەندێك لە نەتەوەكانی ئەوان - لە دوای خۆیان - ئینكاریی ئەو پایانەی ئیمانیان كردووە كە بە كورتی بۆیان باس كراوە؟

پاشان بۆچی بەشێك لە ئەولیا خواناسە ڕاستەقینەکان تەنها لە "تەوحید"دا پێشکەوتوون و تەنانەت تیایشیدا گەیشتوونەتە پلەی "حق الیقین"، کەچی هەندێ پایەی تری ئیمان، لە مەشرەبەکانی ئەواندا، بە کورتی دیارە یان بە دەگمەن دەبینرێت، تەنانەت هەر لەبەر ئەم هۆیە، لە دوای خۆیان، شوێنکەوتووەکانیان بایەخی پێویستیان بەو پایانەی تری ئیمان نەداوە، بەڵکو هەندێکیشیان لە ڕێ ترازاون و گومڕا بوون؟!

خۆ مادەم کەماڵی ڕاستەقینە بە دەرکەوتنی "سەرجەمی پایەکانی ئیمان" بەدەست دەهێنرێت، ئەدی چۆن "ئەهلی حەقیقەت" لە هەندێکیاندا پێش کەوتن و لە هەندێکی تریشیاندا دواکەوتن؟ لە کاتێکدا پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ کە پێشەوای پێغەمبەرانە و، بەهرەمەندی پلە هەرە مەزنەکانی گشت ناوە جوانەکانی خوای گەورەیە.. هەروەها قورئانی حەکیمیش کە پێشەوای هەموو کتێبە ئاسمانی‌یەکانە، هەردووکیان بە ئاشکرا و ڕوونی و بە شێوازێکی جیددی و ئامانجدار، درێژەیان بە ڕوونکردنەوەی سەرجەمی پایەکانی ئیمان داوە؟

وەڵام:

بەڵێ وایە، چونکە لە ڕاستیدا کەماڵی ڕاستەقینە و تەواوەتی بەو جۆرەیە! حیکمەتی ئەم نهێنییانەش بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

"مرۆڤ" هەرچەندە توانای گەیشتنی بە سەرجەمی کەمالات و بەدەستهێنانی نوورەکانی هەموو ناوە جوانەکانی خوای گەورەی تێدایە، کەچی دەچێ لە ناوەندی هەزاران پەردە و بەرزەخدا بە دوای "ڕاستی"دا دەگەڕێت، چونکە توانا و ئیختیاری ئەو هەندەکین و لێهاتن و ئارەزووەکانیشی جیاجیا و جۆراوجۆرن. لەبەر ئەمەیە کە لە دەمی

دەركـەوتنی "ڕاستی" و بینینـی "حـەق"دا، پـەردە و بەرزەخـەكان دەكەونـە نێوانەوە و، هەندێ كەسیش ناتوانێت لە بەرزەخەكانەوە تێپەڕ ببێت.

ئنجا لەبەر ئەوەش كە توانـا و لێهاتنـەكان لـە مرۆڤێكـەوە بۆ مرۆڤێكـی تـر جیاوازن، ئەوا توانا و لێهاتنی هەندێكیان لـە دۆخێكـی وەهادایـە كـە نابێ بـە مایە و هۆی دەركەوتنی هەندێ لە پایەكانی ئیمان.

پاشـان بـە گوێـرەی جۆراوجۆریـی بەدەسـتهێنانی: "شایسـتەیی لـێ دەركـەوتنی ناوەكـان" جۆرەكـانی درەوشـانەوەی نـاوە جوانـەكانی خـوای گەورەش جۆراوجۆر دەردەچن و، هەندێ لـەو كەسانەی كە بە: شایستەیی لـێ دەركەوتنی یەكێك لەو ناوانە بەهرەمەند بووە، نـاتوانێت ببێـت بـە مایـەی لـێ درەوشانەوەی تەواوەتیی ئەو ناوە. ئەمـە جگـە لـەوەی كـە درەوشـانەوەی ناوەكـانیش لـە شـتاندا، بـە گـوێرەی: (هەمـەكێتی و، هـەندەكێتی و، سـێبەرایەتی و، ڕەسـەنایەتیی درەوشـانەوەكە) چـەند شـكڵ و شـێوەیەكی دیاری كراو دەگرنە خۆیان و، توانا و لێهاتنی هەندێ كەس هێنـدە كۆتایـە كـە ناتوانێت "هەندەكێتی" ببڕێت و لە ژێر "سێبەر" دەربچێت. ئنجا هەندێ جار، بەپێی توانا و لێهاتنەكان، یەكێك لە ناوەكان بەسەر ئەو توانـا و لێهاتنـەدا زاڵ دەبێت و تەنها حوكمی خۆی جێبەجێ دەكات.

وا ئـەم نهێنی‌یـە قـووڵ و تەماوی‌یـە و ئـەم حیكمەتـە فراوانـە، بـە چـەند ئاماژەیـەك لـە نێـوان "نموونـە هێنانـەوە"یـەكی فراوانـدا، كـە تـا ڕادەیـەك "حەقیقەت"ی ئاوێتە بووە، ئاماژەی بۆ دەكەین:

گریمـان "گـوڵ"ێكـی نەخشین و، "دڵـۆپ"ە ئاوێكـی زینـدووی شـەیدای مانگ و، "نم"ێكی ساف و بێگەردی ڕووبەڕووی خۆر هەبن، بـە چەشنێ كـە هـەر یەكـەیان خـاوەنی هەست و نەسـت و، دارای كـەماڵ بـن و، شـەوق و تاسەشیان بۆ ئەو كەماڵە تێدا بێت.

ئـەم سـێ شـتە ئامـاژە بـۆ گەلـێ ڕاسـتیی زۆر دەكـەن، سـەرەڕای ئاماژەكردنیشیان بۆ ڕێ بڕینی "نەفس" و "عەقڵ" و "ڕۆح". هەروەها نموونـەن بۆ سێ توێژ و چینی ئەهلی حەقیقەت[1]:

چینی یەكەم:

ئەهلی فیكر و، ئەهلی ویلایەت و، ئەهلی نبووەت.. كەواتە ئەم سێ شتانە ئاماژەن بۆ ئەوان.

چینی دووهەم:

ئەوانەن كە بە چەند ئامێرێكی جەستەیی (واتە لە ڕێی هەستەكانەوە) بەرەو "حەقیقەت" ڕێ دەبڕن تاكو بگەن بە كەماڵاتی خۆیان..

هەروەها ئەوانەن كە بە موجاهـەدە كـردن، لـە ڕێـی پـاكژ كردنـی نـەفس و بەكارخستنی عەقڵ، بەرەو "حەقیقەت" هەنگاو دەنێن..

هـەروەها ئەوانـەش كـە بـەهۆی خـاوێن كردنـەوەی دڵ و، ئیمـان و، ملكەچی‌یەوە، بەرەو "حەقیقەت" دەڕۆن.

جا ئەم سێ شتانە، ئاماژەن بۆ ئەو سێ تاقمەش.

چینی سێ‌هەم:

ئەوانـەن كـە بۆ گەیشـتن بـە "حەقیقـەت" تەنـها ڕێـی "بەڵگەهێنانـەوە"یـان گرتووەتـە بـەر و، وازیـان لـە "خۆپەرسـتی" و "غـروور" نـەهێناوە و، لـە ئاسەوارەكانیشدا گەلێ ڕۆچوون..

هەروەها ئەوانەن كە لە ڕێی "زانست" و "دانسـت" و "مەعریفـەت"ەوە بە شوێن "حەقیقەت"دا دەگەڕێن..

(١) لە هەموو توێژێكیشدا سێ تاقم هەن. كەواتە ئـەو سێ نموونەیـەی كـە لـە تەمسیلەكەدا هـەن ڕوویان لـە هەرسێ تاقمەكانی هەموو چینەكانە، تەنانەت لە هەر نۆیان نەك تەنها سیان. (دانەر)

هەروەها ئەوانەن کە بە هۆی "ئیمان" و "قورئان" و لە ڕێی "هەژاری و بەندایەتی‌یەوە" زۆر بە خێرایی دەگەنە "حەقیقەت".

جا ئەو سێ شتانە، چەند نموونە هێنانەوەیەکن ئاماژە بۆ حیکمەتی جیاوازی و جۆراوجۆریی توانا و لێهاتنەکانی ئەو سێ تاقمەش دەکەن.

وا هەوڵ دەدەین لە ناوەندی نموونەیەکدا و لە ژێر ناونیشانی: "گوڵ" و "دڵۆپ" و "نم"دا، ئەو نهێنی‌یە ورد و حیکمەتە فراوانە ڕوون بکەینەوە کە لە بەرزبوونەوەی ئەم سێ چینەدا هەن:

"خۆر"، بە فەرمان و ڕوخسەتی بەدیهێنەرەکەی، سێ جۆری جیاجیای دەرکەوتن و ڕەنگدانەوە و، ڕووناکی بەخشینی هەیە.

یەکێکیان: لە سەر گوڵەکان.

یەکێکی تریان: لە سەر مانگ و هەسارە گەڕۆکەکان.

ئەوی تریان: لە سەر ماددە بریسکەدارەکانی وەك شووشە و ئاو.

یەکەمین درەوشانەوەی خۆر، دەرکەوتنیەتی بە سێ شێوە:

شێوەی یەکەم: دەرکەوتنێکی "هەمەکی" و ڕەنگدانەوەیەکی گشتی‌یە، کە بریتی‌یە لە بەخشینی ئەو ڕووناکی‌یە بە سەرتاسەری "هەموو گوڵەکان".

شێوەی دووهەم: دەرکەوتنێکی "تایبەتی"یە، کە بریتی‌یە لە ڕەنگدانەوەیەکی تایبەتی بەپێی توانای هەموو یەکێك لە "جۆرەکانی گوڵ".

شێوەی سێ‌هەم: دەرکەوتنێکی "جوزئی"یە، کە ڕووناکی‌بەخشینیەتی بەپێی کەسایەتیی یەك بە یەکی هەموو "گوڵێك".

دەبێ ئەوەش یاد بخەینەوە کە ئەم نموونەیەمان لەسەر ئەو ڕا و بۆچوونە بنیات نراوە کە پێی وایە: ڕەنگە نەخشینەکانی گوڵ، لە ڕووناکی دانەوەی توانەوە و شیتەڵ بوونی حەوت ڕەنگەکانی شەبەنگی خۆرەوە پەیدا دەبن. جا بەپێی ئەم ڕا و بۆچوونە، گوڵەکانیش جۆرە ئاوێنەیەکی خۆرن.

دووهه‌مین دره‌وشانه‌وه‌ی خۆر بریتی‌یه له‌و ڕێژنه‌ی نوور و ڕووناكی‌یه‌ی كه خۆر - به ئیزنی به‌دیهێنه‌ری دانا - له مانگ و هه‌ساره گه‌ڕۆكه‌كانیدا ده‌یداته‌وه.

كه‌واته "مانگ" دوای ئه‌وه‌ی ئه‌م ڕێژنه هه‌مه‌كی و نووره فراوانه‌ی به‌سه‌ردا ده‌ڕێژرێت، سوودێكی "هه‌مه‌كی" له‌و ڕووناكی‌یه وه‌رده‌گرێت كه له حوكمی سێبه‌رێكدایه بۆ ڕووناكیی خۆر و..

پاشان به شێوه‌یه‌كی "تایبه‌تی" له‌م ڕووناكی‌یه‌ی كه پێی به‌هره‌مه‌ند بوو، ده‌دات به ده‌ریاكان و، هه‌وا و، گڵی بریسكه‌دار.

ئنجا به شێوه‌یه‌كی "هه‌نده‌كی"ش به‌سه‌ر بلقه‌كانی ئاو و، وردیله‌كانی گڵ و، گه‌ردیله‌كانی هه‌وادا په‌خشیان ده‌كات.

سێهه‌مین دره‌وشانه‌وه‌ی خۆر بریتی‌یه له‌و ڕووناكی دانه‌وه ساف و "هه‌مه‌كی" و "بێ سێبه‌ر"ه‌ی خۆر كه هه‌ریه‌ك له: هه‌وای نێوان ئاسمان و زه‌وی و، ڕووی ده‌ریاكان، ده‌كات به ئاوێنه‌ی خۆی..

پاشان ئه‌و خۆره، "وێنه جوزئی"یه‌كه‌ی و "په‌یكه‌ره بچووككراوه"كه‌ی خۆی ده‌دات به هه‌موو یه‌كێك له: بلق و دڵۆپه‌كانی ده‌ریاكان و، دڵۆپه‌كانی ئاو و، نمه‌كانی هه‌وا و، كلووه‌كانی به‌فر.

به‌م جۆره بینیمان كه "خۆر" له‌و سێ ڕووه ناوبراوانه‌وه، ڕێژنه و ڕووتێكردنی خۆی ئاراسته‌ی هه‌موو گولێك و، گشت دڵۆپه ئاوێكی ڕووبه‌ڕووی خۆر و، هه‌موو نمێك ده‌كات، به دوو ڕێگه له هه‌ریه‌كه‌یاندا..

ڕێی یه‌كه‌م: ڕووناكی‌به‌خشینی ڕاسته‌وخۆ، بێ ئه‌وه‌ی ئه‌و ڕووناكی‌یه به ناو به‌رزه‌خ و په‌رده‌كاندا تێپه‌ڕ ببێت.. ئه‌م ڕێیه ڕێگای "نبووه‌ت" ده‌نوێنێت.

ڕێی دووهەم: بەرزەخەکانی ئاوێتە دەبێ، چونکە قابیلییەتی ئاوێنە و شتە ڕووناکی دەرخەرەکان هەریەکەیان ڕەنگێك بەسەر دەرەوشانەوەی خۆردا دەدەن.. ئەم ڕێ‌یە ڕێگای "ویلایەت" دەنوێنێت.

بەم جۆرە، هەریەك لە "گوڵ" و "دڵۆپ" و "نم" لە ڕێی یەکەمدا دەتوانێت بڵێت: "من ئاوێنەی خۆری سەرانسەری جیهانم" بەڵام ناتوانێت لە ڕێی دووهەمدا ئەمە بڵێت، بەڵکو دەڵێت: "من ئاوێنەی خۆرەکەی خۆمم" یان "من ئاوێنەی ئەو خۆرەم کە بەسەر جۆر و هاوڕەگەزەکەمدا درەوشاوەتەوە". لەبەر ئەوەی لەم ڕێ‌یەدا ئەو بەم شێوەیە خۆر دەناسێت و، ناتوانێت ئەو خۆرە ببینێت کە ڕووی لە سەرانسەری جیهانە..

چونکە خۆری ئەو کەسە، یان ئەو جۆرە، یان ئەو ڕەگەزە، لە ناوەندی بەرزەخێکی تەسك و پابەندی‌یەکی دیاری کراودا لێی دەردەکەوێت. دیارە ئەو "خۆرە پابەندە" ناتوانێت ئاسەواری "خۆری ڕەها"ی بێ پابەندی و بێ بەرزەخ ببەخشێت. واتە ناتوانێت بە بینینی "دڵ" گەرمی و ڕووناکی بە سەرتاسەری ڕووی زەوی ببەخشێت و، ژیانی سەرجەمی زیندەوەران و ڕووەکەکان بخاتە گەڕ و، هەسارەکانیش بە دەوری خۆیدا بخولێنێتەوە و، ئاسەوارە مەزنە شکۆدارەکانی وەك ئەمانە ئەنجام بدات.

بەڵێ، هیچ کام لەو سیانەی کە بە گریمان وامان دانا خاوەن هەست و شعوور بن، ناتوانن - لەم ڕێی دووهەمەدا - ئەو ئاسەوارانە بەو خۆرە ببەخشن کە لە ناو پابەندی‌یە تەسك و بەرزەخە سنووردارەکەدا بینییان. خۆ ئەگەر ئەوان ئەو ئاسەوارە سەرسووڕهێنەرانەی کە لە ژێر ئەو پابەندی‌یەوە دەیبینن بە خۆری ڕەهای ببەخشن، ئەوا تەنها لە ڕوویەکی عەقڵی و ئیمانیی ڕووتەوە - نەك بە شهوودی دڵ - دەیبەخشن پێی و، بە تەسلیم بوونێکی تەواو بەوەی کە پێیان وا دەبێ ئەو خۆرە پابەندە خودی خۆرە ڕەهاکەیە!

جا گێڕانه‌وه‌ی ئه‌م حوكمانه (واته ئه‌م ئاسه‌واره مه‌زنانه) له لایه‌ن ئه‌و "گوڵ" و "دڵۆپ"و "نم"ه‌ی كه به گریمان وه‌ك مرۆڤی ژێر دامان نان، بۆ خۆره‌كانیان، گێڕانه‌وه‌یه‌كی "عه‌قڵی"یه نه‌ك "شهوودی"، ته‌نانه‌ت هه‌ندێ جار "بڕیاره ئیمانی‌یه‌كانیان" له‌گه‌ڵ "بینراوه گه‌ردوونی‌یه‌كانیان"دا پێچه‌وانه‌ی یه‌ك ده‌رده‌چن و، گه‌لێ به سه‌ختی ته‌صدیقیان ده‌كه‌ن.

* * *

ده‌با ئێمه هه‌رسێكمان بۆ خۆشمان بڕۆینه ناو ئه‌م ته‌مسیله‌ی كه ئاوێته‌ی حه‌قیقه‌ته و هێنده‌ش ته‌سكه جێی حه‌قیقه‌تی تێدا نابێته‌وه، به‌ڵام له هه‌ندێ شوێنیدا لاكانی حه‌قیقه‌ت ده‌بینرێن و ده‌رده‌كه‌ون.

گریمان ئێمه هه‌رسێكمان ئه‌و "گوڵ" و "دڵۆپ" و "نم"ه‌ین، چونكه ئه‌و هه‌ست و شعووره‌ی كه به گریمان دامان نا تیایاندا ببێت، به‌شی ئه‌م كاره ناكات. بۆیه وا ژیریی خۆیشمان ده‌نێرینه ناویانه‌وه. واته ده‌بێ تێبگه‌ین له‌وه‌ی كه: هه‌روه‌ك ئه‌و سیانه له ڕێژنه‌ی ڕووناكیی خۆره ماددی‌یه‌كه‌یان به‌هره‌مه‌ند ده‌بن، ئێمه‌ش به هه‌مان جۆر له هی خۆره مه‌عنه‌وی‌یه‌كه‌مان به‌هره‌مه‌ند ده‌بین..

ده‌سا ئه‌ی ئه‌و هاوڕێیه‌ی كه دنیا له بیر ناباته‌وه و له شتانی ماددیدا ڕۆده‌چێت و نه‌فسیشی چڕ و ئه‌ستوور بووه! تۆ ببه به "گوڵ"ه‌كه، چونكه توانا و لێهاتنت وه‌ك هی ئه‌و وایه، ئه‌وه‌تا ئه‌و گوڵه له ئاوێته‌بوونی ڕووناكیی خۆره‌وه ڕه‌نگێك وه‌رده‌گرێت و وێنه‌ی نموونه‌ی خۆر له‌و ڕه‌نگه‌دا ئاوێته ده‌كات و له شێوه‌یه‌كی جواندا خۆی پێ ده‌نه‌خشێنێت.

ئنجا ئه‌م فه‌یله‌سووفه‌ش كه له قوتابخانه نوێیه‌كاندا خوێندوویه‌تی و، باوه‌ڕی به كاریگه‌ریی "هۆكاره‌كان" هه‌یه و، له "سه‌عیدی كۆن" ده‌چێت، با ببێت به "دڵۆپ"ه شه‌یداكه‌ی ئه‌و مانگه‌ی كه سێبه‌ری "ڕووناكی"ی له خۆر

وەرگیراوی دەداتێ و، ڕووناکییەك بە چاوی ئەو دەبەخشێت کە پێی ببریسکێتەوە.. بەڵام ئەو دڵۆپە دەبێ بزانێت کە جگە لە "مانگ" چیی تر بەو ڕووناکییە نابینێت و ناتوانێت "خۆر"ی پێ ببینێت. مەگەر لە ڕێی ئیمانەکەیەوە - نەك بەو ڕووناکییە - بتوانێت خۆر ببینێت.

پاشان ئەم هەژارەش (دانەر مەبەستی خۆیەتی) کە باوەڕی وایە هەموو شتێك ڕاستەوخۆ لە خوای گەورەوەیە و "هۆکارەکان" بە پەردە دادەنێت، با "نم"ەکە بێت. ئەوەتا لە خۆیدا نمێکی هەژارە و شتێکی ئەوتۆی نییە وەك گوڵەکە پشتی پێ ببەستێت و پاڵی پێوە بدات و، ڕەنگێکیشی نییە کە بەهۆیەوە ببینرێت و، جگە لە خۆر هیچ شتێکی تر ناناسێت تا ڕووی تێ بکات، هێندە نەبێت کە سافی و خاوێنییەکی بێگەردی ئەوتۆ لە بیلبیلەی چاویدا شك دەبات کە وێنەی خۆری پێ هەڵبگرێت.

ئێستاش مادەم ئێمە ڕۆشتینە شوێنەکانی ئەم سیانە، با سەیری خۆمان بکەین و بزانین چیمان تێدایە و خەریکی چیین؟ ئەوەتا کە سەیر دەکەین دەبینین : "بەخشندەی میهرەبان" چاکەکاری و نیعمەتەکانی خۆیمان بەسەردا دەبارێنێت و، ڕووناکیمان دەداتێ و، پەروەردەمان دەکات و، دەمانڕازێنێتەوە. خۆ مرۆڤیش دیل و بەندەی چاکەیە و دەیەوێ لەو کەسە نزیك ببێتەوە و ببینێت کە شایانی پەرستن و خۆشەویستییە.

لەبەر ئەوە، وا هەریەك لە ئێمە بە هاندەری کێش(جاذبـــــة)ی ئەو خۆشەویستییە بەپێی توانا و لێهاتنی خۆی، ڕێگا دەبڕێت بۆ گەیشتن بەو ئامانجەی.

دەسا ئەی ئەو کەسەی کە وەك "گوڵ" وایە! تۆ ڕێی خۆت بگرە بەر، بەڵام لە یادت نەچێت کە دەبێ وەك گوڵێك بەو ڕێیەدا بڕۆیت .. ئەوا ڕۆیشتیت و، پلە لە دوای پلە بەرزبوویتەوە تاکو گەیشتیتە پلەیەکی

"هه‌مه‌كیی" ئه‌وتۆ ده‌ڵێی له‌ جێی هه‌موو گوڵه‌كاندایت. به‌ڵام خۆ "گوڵ" ئاوێنه‌یه‌كی چڕه‌ و، حه‌وت ڕه‌نگه‌كانی ڕووناكیی خۆری تێدا ده‌شكێنه‌وه‌ و شیته‌ڵ ده‌بن و وێنه‌كه‌ی خۆر له‌ناو خۆیدا ده‌شارێته‌وه‌. له‌به‌ر ئه‌وه‌، له‌ بینینی ڕووی خۆره‌ خۆشه‌ویسته‌كه‌تدا سه‌ركه‌وتن به‌ده‌ست ناهێنیت، چونكه‌ ڕه‌نگه‌ پابه‌نده‌كان و تایبه‌تكارییه‌كانی گوڵ، ڕووناكیی خۆر له‌ تۆدا په‌رش و بڵاو ده‌كه‌نه‌وه‌ و په‌رده‌ له‌ ڕووی ئه‌و ڕووناكییه‌دا ده‌گێڕن و پشتی په‌رده‌كه‌ داده‌پۆشن. تۆ له‌م حاڵه‌دا له‌ ده‌ست ئه‌و جوداییانه‌ی كه‌ ئه‌نجامی تێكه‌ڵ بوونی وێنه‌ و به‌رزه‌خه‌كانن، ڕزگارت نابێت مه‌گه‌ر به‌ یه‌ك مه‌رج، كه‌ بریتییه‌ له‌وه‌ی:

سه‌ری نوقم بووی ناو "خۆشه‌ویستیی خۆت" به‌رز بكه‌یته‌وه‌ و، واز بهێنیت له‌وه‌ی كه‌ به‌ چێژ و ڕازی بوونه‌وه‌ بۆ چاكه‌كارییه‌كانی خۆت بڕوانیت و، له‌خۆ بایی بوون و غروور پشتگوێ بخه‌یت و، ڕوانینت ته‌نها ئاراسته‌ی ڕووی خۆری ناو جه‌رگه‌ی ئاسمان بكه‌یت و، پاشان ئه‌و ڕووه‌ی كه‌ بۆ "خاك" نه‌ویت كردووه‌ و داوای ڕۆزیی پێ ده‌كه‌یت، ڕووه‌و "خۆر" وه‌ری بچه‌رخێنیت كه‌ له‌و به‌رزاییه‌دایه‌. چونكه‌ تۆ ئاوێنه‌ی خۆریت و ئه‌ركی سه‌رشانیشت بریتییه‌ له‌ ئاوێنه‌بوون بۆ خۆر و ده‌رخستنی دره‌وشانه‌وه‌كانی خۆر. دڵنیاش به‌ كه‌ ڕۆزییه‌كه‌ت له‌ ده‌رگای گه‌نجینه‌ی میهره‌بانییه‌وه‌(خاك) هه‌ر پێ ده‌گات، چ به‌ خۆت بزانیت یان نه‌زانیت.

به‌ڵێ، هه‌روه‌ك "گوڵ" ئاوێنه‌یه‌كی بچووكی خۆره‌، ئه‌م خۆره‌ زه‌به‌لاحه‌ش ئاوێنه‌یه‌ و وه‌ك دڵۆپێكی ده‌ریای ئاسمان وایه‌؛ بریسكانه‌وه‌یه‌كی دره‌وشانه‌وه‌ی ناوی جوانی "النور"ی خوای گه‌وره‌ ده‌داته‌وه‌. ده‌سا ئه‌ی دڵی مرۆڤ! بزانه‌ ئه‌و خۆره‌ چه‌نده‌ مه‌زنه‌ كه‌ تۆ ئاوێنه‌ی ئه‌ویت!

دوای ئەوەی کە ئەم مەرجەت ئەنجام دا، بە "کەماڵ"ی خۆت دەگەیت. بەڵام هێشتا هەر خودی خۆر بە ڕاستی لە خۆیدا نابینیت، بەڵکو هەرگیز پەی بەو ڕاستییە موجەڕڕەدە نابەیت، چونکە ڕەنگاوڕەنگیی سیفەتەکانت ڕەنگێکی پێ دەدات و، چاویلکە چڕ و پڕەکەشت شێوەیەکی لەبەر دەکات و، توانا و لێهاتنە پابەندەکانیشت لە سنووری پابەندیدا دەیهێڵێتەوە.

ئێستاش ئەی ئەو فەیلەسووفە حەکیمەی کە ڕۆشتووەتە ناو "دڵۆپ"ەکەوە! وا تۆ بە چاویلکەی "دڵۆپ"ی بیری خۆت و پلیکانەی فەلسەفە بەرز بوویتەوە تاکو گەیشتیتە "مانگ" و ڕۆیشتیتە ناوی.

بڕوانە! ئەوەتا "مانگ" لە زاتی خۆیدا شتێکی چرە و نە ڕووناکیی هەیە و نە ژیانیشیی تێدایە. کەواتە هەوڵت بێ هوودە و زانیارییەکەشت بێسوود و ئەنجام دەرچوون. بەڵام گەر ئەم مەرجانەی خوارەوە ئەنجام بدەیت، لە تاریکایی نائومێدی و، دڵتەنگیی غەریبی و، بێزار کردنی ڕۆحیانەتە چەپەڵەکان ڕزگار دەبیت. مەرجەکانیش ئەمانەن:

گەر واز لە شەوگاری "سروشت" بهێنیت و.. ڕوو لە خۆری "حەقیقەت" بکەیت و.. بە دڵنیاییەوە باوەڕ بهێنیت بەوەی کە ڕووناکییەکانی ئەم شەوگارە تەنها سێبەری ڕووناکییەکانی خۆری ڕۆژگارن. ئەوا بەم سێ مەرجە "کەماڵ"ی خۆت بەدەست دەهێنیت و، لە بریی "مانگ"ێکی هەژار و تاریك، خۆری ڕووناکی بەسام و شکۆت دەست دەکەوێت. بەڵام هەر هێشتا تۆش – وەك هاوەڵەکەی ترت – بە ڕوونی و خاوێنی و سافی "خۆر" نابینیت، بەڵکو لە پشتی ئەو پەردانەوە دەیبینیت کە ژیری و فەلسەفەکەت لەگەڵیاندا ڕاهاتوون و، لەودیوی ئەو بەربەستانەوە پەیی پێدەبەیت کە زانست و حیکمەتەکەت بۆیان چنیویت و، لە ڕەنگ و شێوەیەکدا دەیبینیت کە توانا و لێهاتنت بە بەری خۆریان بڕیوە.

وا هاوه‌ڵی سێهه‌میشتان، كه‌ وه‌ك "نم" وایه‌، هـه‌ژاره‌.. بێ ڕه‌نگه‌.. هه‌ر خێرا به‌هۆی گه‌رمیی خـۆره‌وه‌ ده‌بێـت بـه‌ هـه‌ڵم و، واز لـه‌ خۆویستیی خۆی ده‌هێنێت و، سواری پشتی هه‌ڵم ده‌بێت و، به‌ بۆشایی نێوان ئاسمـان و زه‌ویـدا سه‌ر ده‌كه‌وێت و، به‌ ئاگری عیشق مادده‌ چڕه‌كه‌ی ناوی گڕ ده‌گرێت و، لـه‌ ڕێـی ڕووناكی‌یـه‌وه‌ ده‌بێـت بـه‌ "نـوور" و، ده‌ست بـه‌ یـه‌كێك لـه‌و تیشـكانه‌وه‌ ده‌گرێت كه‌ له‌ دره‌وشانه‌وه‌كانی ئه‌و ڕووناكی‌یه‌وه‌ هـاتوون و، بۆ خۆی لـه‌م ڕێ‌یه‌وه‌ لێی نزیك ده‌بێته‌وه‌!

ده‌سا ئـه‌ی وێنـه‌ و نموونـه‌ی "نم"ه‌كه‌! تۆ مـادەم ڕاسته‌وخۆ ئـه‌ركی ئاوێنـه‌ ڕاده‌په‌ڕێنیت بۆ "خۆر"، ئه‌وا له‌ هه‌ر پله‌یه‌كدا ده‌بیـت بـه‌، چونكـه‌ ده‌توانیـت لـه‌و پله‌یـه‌دا په‌نجه‌ره‌یـه‌كی ڕوون و خـاوێنت ده‌سـت بكـه‌وێت كـه‌ بـه‌ "عـین الیقـین" سـه‌یری ڕووی خـۆری لێـوه‌ بكـه‌یت و، لـه‌ گێڕانـه‌وه‌ی ئاسـه‌واره‌ سه‌رسـووڕهێنه‌ره‌كاندا بـۆ خـۆر، گرفتـاری هیـچ چه‌شـنه‌ دژواری و گیروگرفتێك نـه‌بیت. چونكـه‌ ده‌توانیـت - بێ هیـچ چه‌شنه‌ دوودڵی‌یـه‌ك - وه‌سفه‌ به‌هه‌یبه‌ت و سامه‌كانی خۆر بۆ خودی خۆر بگێڕیتـه‌وه‌ و، هیـچ شتێك نـاتوانێت ڕێـی گێڕانـه‌وه‌ی ئـه‌و ئاسـه‌واره‌ سه‌رسـووڕهێنه‌رانه‌ت بـۆ ده‌سـته‌ڵاتداری‌یه‌ ڕه‌هاكـه‌ی خـۆر لـێ بگرێـت.. نـه‌ تـه‌نگ و تـاریی به‌رزه‌خه‌كان، نه‌ پابه‌ندیی توانا و لێهاتنه‌كان.. نه‌ بچووكیی ئاوێنـه‌كان، هیـچ كامیان گرفتاری سه‌رسامیت ناكه‌ن و به‌ره‌و شتێكی پێچه‌وانه‌ی "حه‌قیقـه‌ت" ناتبـه‌ن، چونكـه‌ خـۆت سـاف و بێگـه‌ردیت و ڕاسـته‌وخۆ سـه‌یری خـۆر ده‌كه‌یت. هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ كـه‌ زانیـت ئـه‌وه‌ی لـه‌ ئاوێنـه‌كاندا دیـارن خـودی خۆر نین، به‌ڵكو جۆره‌ دره‌وشانه‌وه‌ و ڕه‌نگدانه‌وه‌یه‌كی جۆراوجۆرن و، ته‌نها به‌ڵگـه‌ و ناونیشـانی خـۆرن و، نـاتوانن سـه‌رجه‌می ئاسـه‌واره‌ به‌سـام و شكۆداره‌كانی خۆر ده‌ربخه‌ن.

لەم نموونەیەدا، کە ئاوێتەی حەقیقەتە، لە سێ ڕێگای جیاجیا و جۆراوجۆرەوە ڕێی "حەقیقەت" دەگیرێتە بەر. ئەوانەش کە ئەم سێ ڕێگایانە دەگرنەبەر، لە تایبەتکاری‌یەکانی کەمالات و درێژەی پلەی بینیندا جیاجیا دەبن، هەرچەندەش لە: ئەنجام و، ملکەچ کردندا بۆ حەق و تەسدیق کردنی حەقیقەتدا، هەموویان یەك دەگرنەوە.

جا هەروەك ئەگەر مرۆڤێك هەر تەنها شەوی بینیبێت و هەرگیز چاوی بە "خۆر" نەکەوتبێت، بەڵکو تەنها لە ئاوێنەی مانگدا سێبەرەکانی خۆری دیبێت، ناتوانێت سام و هەیبەتی ڕووناکیی تایبەتیی و جازیبەی مەزنی خۆر لە ژێریی خۆیدا جێ بکاتەوە، بەڵکو بە تەقلید کردنی ئەو کەسانەی دیویانە تەسلیم و ملکەچ دەبێت..

هەروەك ئەو کەسە وایە، بە هەمان جۆر، ئەو کەسەش کە ڕێی میراتگریی پێغەمبەر ﷺ (وراثة النبوة)ی نەگرتووەتەبەر و لەو ڕێیەوە نەگەیشتووەتە پلەی هەرە بەرز و مەزنی دوو ناوی: "القدیر" و "المحیي" و ناوە جوانە هاوچەشنەکانیان، کە بە گرتنەبەری ئەو ڕێیە مرۆڤ پێیان بەهرەمەند دەبێت.. ئەو کەسە تەنها بە چاولێکەریی کەسانی تر حەشر و قیامەتی هەرە مەزن دەبینێت و قبووڵی دەکات و، دەڵێت: (ئەم کێشەیە کێشەیەکی عەقلی نی‌یە). چونکە ڕاستیی حەشر و قیامەت مەزهەر و ئاوێنەی تیادەرکەوتنی ئیسمی ئەعزەم و پلە هەرە مەزنەکانی هەندێکی تری ناوە جوانەکانی خوای گەورەن.

دیارە ئەو کەسەی کە بینینی نەگەیشتبێتە ئەو پلەیە و تا ئەوێ بەرز نەبووبێتەوە، ناچاری "چاولێکەری" دەبێت. بەڵام ئەو کەسەی بیری گەیشتبێتە ئەوێ، بە وێنەی ئاسانیی ئاڵوگۆڕی شەو و ڕۆژ، حەشر و

قیامه‌تیشی پێ ئاسان ده‌بێت و به‌ بێ ته‌قلید و به‌ دڵێكی ئارام و دڵنیاوه‌، باوه‌ڕی پێی ده‌بێت.

له‌م نهێنی‌یه‌وه‌یه‌ كه‌ قورئانی پیرۆز حه‌شر و قیامه‌ت له‌ گه‌وره‌ترین پله‌ و ته‌واوترین ڕوونكردنه‌وه‌دا، باس ده‌كات و، پێغه‌مبه‌ری مه‌زنیش ﷺ كه‌ به‌هره‌مه‌ندی نووره‌كانی ئیسمی ئه‌عزه‌م بووه‌، به‌ هه‌مان جۆر خه‌ڵكی بۆ ڕێنمایی ده‌كات.

* * *

سه‌باره‌ت به‌ پێغه‌مبه‌رانی پێشینیشه‌وه‌ - درووودیان له‌سه‌ر بێت - كه‌ مه‌سه‌له‌ی حه‌شریان له‌ مه‌زنترین پله‌ و فراوانترین درێژه‌ پێداندا ڕوون نه‌كردووه‌ته‌وه‌ و، به‌ كورتی و پوختی لێی دواون، هی ئه‌وه‌یه‌ كه‌ نه‌ته‌وه‌كانیان له‌و سه‌رده‌مانه‌دا له‌ حاڵه‌ته‌ سه‌ره‌تایی و ساده‌كانی ژیاندا بوون، بۆیه‌ حیكمه‌تی ئیرشاد داخوازی ئه‌و پوخته‌ لێدوانه‌ بووه‌.

هه‌ر له‌م نهێنی‌یه‌وه‌یه‌ كه‌: هه‌ندێ له‌ ئه‌ولیاكان به‌شێكی پایه‌كانی ئیمانیان له‌ پله‌ هه‌ره‌ مه‌زنه‌كه‌یدا نه‌بینیوه‌، یان نه‌یانتوانیوه‌ به‌و جۆره‌ و له‌و پله‌یه‌دا ڕوونی بكه‌نه‌وه‌.

هه‌ر له‌م نهێنی‌یه‌شه‌وه‌یه‌ كه‌ پله‌كانی خواناسان له‌ ناسینی خوای گه‌وره‌دا جیاجیا و جۆراوجۆر ده‌رده‌چێت..

به‌م جۆره‌، له‌م ڕاستی‌یه‌وه‌، گه‌لێ نهێنیی زۆری وه‌ك ئه‌مانه‌ ده‌رده‌كه‌ون.

وا ئێستا كۆتایی به‌م نموونه‌ هێنانه‌وه‌یه‌ دێنین، كه‌ تا ڕاده‌یه‌ك "حه‌قیقه‌ت" ده‌رده‌خات، چونكه‌ خودی حه‌قیقه‌ت گه‌لێ قووڵ و فراوانه‌ و، ئێمه‌ش ده‌ست له‌و نهێنییانه‌ وه‌رناده‌ین كه‌ له‌ سنووری ئێمه‌ به‌ده‌رن و زۆر له‌ سه‌رووی توانای خۆمانه‌وه‌ن.

مەکتووبی بیست و شەشەم

مـەسـەلـەی نـۆهـەم:

ناوەندە ڕێباز بۆ هەڵسەنگاندنی ئیختیلافی نێوان ئەولیاکان

(مەسـەلـەیەکی گرنـگ و تایبەتـە، یــەکێك لــە نهێنیـیــەکانی "ویلایەت" دەردەخات).

ئەهلی حەق و ئیستیقامەت، کە پێیـان دەوترێـت: "ئـەهلی سـوننەت و جەماعـەت" و زۆرینـەی گـەورەی جیـهانی ئیسـلامی پێکدەهێنـن، لـە ڕێـی شوێنکەوتنی تەواوەتیی بێ زیـاد و کـەمی سوننەتی پیرۆزەوە: حەقیقەتـەکانی ئیمان و قورئانیان وەك خۆیان بە خاوێنی و بێگەردی پاراستووە و، لە ئەنجامی ئەمەشـدا زۆرینـەی ڕەهـای ئـەولیا و پیاوچاکـان لـە نـاو ئـەو کۆمەڵـەدا پـەیدا بـوون. کـەچی لەگـەڵ ئەمەشـدا چـەند ئەولیایـەکی تـر بیـنراون کـە لەسـەر ڕێیەکی پێچەوانەی بناغەکانی ئەهلی سـوننەت و جەماعـەتن و لـە هـەندێکی دەستوورەکانی ئەوان لایان داوە..

جا ئەو کەسانەی کە ئـەم دیاردەیـەیان بینیـوە، سـەبارەت بـەو ئەولیایانـەوە بوون بە دوو بەشەوە:

یەکەم:

ئەوانـەن کـە ئینکـاریی ویلایـەت و صـەلاحی ئـەو چەشـنە وەلییانـەیان کردووە، لەبەر ئەوەی پێچەوانـەی دەستوور و بناغـەکانی ئـەهلی سـوننەت و

جه‌ماعه‌ت ڕه‌فتار ده‌كه‌ن. ته‌نانه‌ت زیاد له‌و ئینكاری‌یه‌ش له‌ باره‌یانه‌وه دواون، چونكه هه‌ندێك له‌وانیان به كافر له قه‌ڵه‌م داوه!

به‌شه‌كه‌ی تر:

ئه‌وانه‌ن كه شوێنیان كه‌وتن و دانیان به ویلایه‌تیاندا نا و لێیان ڕازی بوون و وتیان: حه‌ق ته‌نها به ڕێی ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ته‌وه نه‌به‌ستراوه‌ته‌وه! به‌م قسه‌یه‌شیان ده‌سته‌یه‌كی بیدعه‌تكاریان پێكهێنا و جڵه‌وی خۆیان دایه ده‌ستی گومڕایی و، ئه‌وه‌یان له‌بیرچوو كه هه‌ر كه‌سێك بۆ خۆی له‌سه‌ر ڕێی هیدایه‌ت بێت مه‌رج نی‌یه هیدایه‌تده‌ری غه‌یری خۆیشی بێت. خۆ ئه‌گه‌ر شێخه‌كانیان، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مه‌جزووب بوون، چاو له هه‌ڵه‌كانیان بپۆشرێت، ئه‌وا ئه‌وان له شوێنكه‌وتنیاندا عوزریان به ده‌سته‌وه نی‌یه و چاویان لێ ناپۆشرێت.

به‌شێكی تری سێهه‌م هه‌یه:

ئه‌م به‌شه، ڕێیه‌كی مامناوه‌ندییان گرته‌به‌ر. چونكه ئینكاریی ویلایه‌ت و صه‌لاحی ئه‌و چه‌شنه ئه‌ولیایانه‌یان نه‌كرد، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا به ڕێچكه و ڕێبازه‌كه‌شیان ڕازی نه‌بوون و وتیان: ئه‌و گوفتارانه‌ی كه پێچه‌وانه‌ی بناغه و ده‌ستووره شه‌رعی‌یه‌كانن و له زاری ئه‌وانه‌وه ده‌رچوون: یان هی ئه‌وه‌یه چه‌شنه حاڵه‌تێكیان به‌سه‌ردا زاڵ بووه كه به هه‌ڵه‌یاندا بردوون، یان بریتین له "شه‌ته‌حات" كه وه‌كو "موته‌شابیهات" وان و واتا و ئامانجه‌كانیان نازانرێت.

به‌شی یه‌كه‌م، به تایبه‌ت زانایانی ئه‌هلی ظاهیر - به داخه‌وه - ئینكاریی ویلایه‌تی گه‌لێ ئه‌ولیای مه‌زنیان كرد به نیازی پاراستنی ڕێی ئه‌هلی سوننه‌ت، به‌ڵكو له ڕێی ئه‌و نیازه‌وه ناچار بوون بڕیاری گومڕابوونیشیان ده‌ربكه‌ن!

بەڵام ئەوانی تر کە پشتیان گرتن لەبەر خۆش باوەڕیی زیاد لە پێویستیان بە شێخەکانیان، وازیان لە ڕێی حەق هێنا و پشتیان تێکرد. تەنانەت هەندێکیان هەر لە ڕاستیدا لافاوی گومڕایی ڕایماڵین!

جا لەسەر بناغەی ئەم نهێنییە، حاڵەتێك هەبوو زۆر جار ئەندێشە و بیری سەرقاڵ دەکردم، کە بریتی بوو لەمەی خوارەوە:

لە کاتێکی گرنگدا لە خوای گەورە پاڕامەوە بەشێك لە گومڕایان لەناوبەرێت، کەچی هێزێکی مەعنەویی سامناك ڕێی لە دوعاکەم گرت و دایەوە بە سەرمدا و، نەیهێشت جارێکی تر دوعای وا بکەم!

پاشان بۆم دەرکەوت کە هەندێك لە گومڕایان لە لایەن هێزێکی مەعنەوییەوە کاریان بۆ ئاسان دەکرێت و لەم ڕێیەوە لە کارە ناحەقەکانیاندا ڕۆ دەچن و لە دوژمنایەتی کردنی حەقیشدا پتر پێ ڕادەکێشن و خەڵکی لە پشت سەری خۆیانەوە بەرەو دۆزەخ ڕادەکێشن و، سەرکەوتنیان لە کارەکانیاندا تەنها هی زۆرەملێ کردن نییە، بەڵکو بەشێکی ئیماندارانیش لەبەر مەیلێك لە لایەن هێزی ویلایەتەوە تێکەڵیان دەبن و پێیان دەخەڵەتێن. ئیتر ئەو ئیماندارانە چاوپۆشییان لێ دەکەن و هەست ناکەن ئەو گومڕایانە گرفتاری خراپە و فەسادێکی گەورە بووبن!

ئا لەم کاتەدا کە هەستم بەم دوو نهێنییە کرد، ترس و سەرسامی گرتمی و بە سەرسووڕمانەوە وتم:

- سبحان الله! ئایا دەگونجێ "ویلایەت"ێك هەبێت لەسەر ڕێی حەق نەبێت؟ یان ئایا دەگونجێت ئەهلی حەقیقەت و ویلایەت پشتی تەوژمی سامناکی گومڕایی بگرن؟

پاشان لە ڕۆژی پیرۆزی عەرەفەدا سوورەتی "ئیخلاص"م - لەبەر عادەتێکی ئیسلامیی جوان - هەزار جار خوێند و جار لە دوای جار دووپاتم

كردەوه. یه‌كسه‌ر له‌م كاته‌دا و له‌ لایه‌ن میهره‌بانیی خواوه‌نده‌وه و به‌ به‌ره‌كه‌تی ئه‌و خوێندنه، ئه‌م حه‌قیقه‌ته‌ی خواره‌وه بۆ ناو دڵی كۆڵه‌وارم هات، هه‌روه‌ك وه‌ڵامی پرسیارێكی گرنگیشی له‌گه‌ڵ خۆدا هێنابوو.

حه‌قیقه‌ته‌كه‌ش ئه‌مه‌ی خواره‌وه‌یه:

هه‌ندێك له‌ ئه‌ولیاكان هه‌رچه‌ند فام و ژیرییان پێوه دیاره و داوه‌ریی ژیری و مه‌نتیقی ئه‌نجام ده‌ده‌ن، كه‌چی له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا مه‌جزووبن و، وه‌ك "جوبالی بابا" وان كه به‌سه‌رهاته‌كه‌ی له‌ سه‌رده‌می سولتان محه‌ممه‌د فاتیحه‌وه ده‌گێڕنه‌وه و به‌سه‌رهاتێكی به‌ناوبانگ و پڕ له‌ په‌نده[1].

به‌شێكی تری ئه‌ولیا هه‌رچه‌ند له‌ ناوه‌ندی ژیری و فام و بێداریدان، كه‌چی هه‌ندێ جار چه‌ند حاڵه‌تێك ده‌گرنه‌خۆ كه‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ی ڕه‌فتاری ژیری و داوه‌ریی مه‌نتیقیدایه. ده‌سته‌یه‌ك له‌م به‌شه‌ش ئه‌هلی ئیلتیباسن، واته: لێیان ده‌ئاڵۆزێت و ناتوانن شتان له‌ یه‌ك جیا بكه‌نه‌وه. چونكه هه‌ر مه‌سه‌له‌یه‌ك كه له‌ حاڵه‌تی "مه‌ستی"دا ده‌یبینن ده‌چن به‌سه‌ر حاڵه‌تی "بێداری"دا پیاده‌ی ده‌كه‌ن و، به‌م پێیه ده‌كه‌ونه هه‌ڵه‌وه و ناشزانن دووچاری هه‌ڵه بوون.

---

(١) ده‌گێڕنه‌وه كه: وه‌لی‌یه‌كی پیاوچاك به‌ ناوی "جوبالی بابا" له‌ قوسته‌نتینیه‌دا ژیاوه و گاوره‌كانی ئه‌وێی خۆش ویستووه و ئه‌وانیش خۆشیان ویستووه، به تایبه‌ت مناڵه‌كانیان كه ئه‌م گه‌لێ سۆز و به‌زه‌یی بۆ ده‌نواندن. جا كاتێ كه سولتان محه‌ممه‌د فاتیح شاره‌كه‌ی گه‌مارۆ دا، ئه‌م وه‌لی‌یه پیاوچاكه له‌ خوا ده‌پاڕایه‌وه كه تۆپه‌كانی سولتان نیشانه‌كانیان نه‌پێكن و ئه‌و مناڵه خۆشه‌ویستانه ڕزگاریان بێت! له ڕاستیشدا فه‌تحی ئه‌و شاره ماوه‌یه‌ك دواكه‌وت و سولتان ڕاوێژی به "ئاق شه‌مسه‌دین"ی مامۆستای كرد كه زانایه‌كی به‌كرده‌وه و وه‌لی‌یه‌كی پیاوچاك بووه. ئیتر ئاق شه‌مسه‌دین دوعای بۆ سه‌ركه‌وتنی ده‌كرد و جوبالی بابایش به پێچه‌وانه‌ی ئه‌مه‌وه دوعای ده‌كرد! تا له ئه‌نجامدا ئاق شه‌مسه‌دین له خوای گه‌وره پاڕایه‌وه جوبالی بابا له‌ناو به‌رێ تاكو موسڵمانان سه‌ربكه‌ون. ئه‌وه‌بوو جوبالی بابا مرد و قوسته‌نتینیه‌ش فه‌تح كرا! (وه‌رگێڕ)

مەجزووبەکانیش هەندێکیان لە لایەن خواوەندەوە پارێزراون و لە ڕێ ناترازێن و تێکەڵی گومڕایان نابن، بەڵام بەشێکی تریان لە لایەن خواوەندەوە پارێزراو نین. ئەم بەشەیان لەوانەیە لە گومڕایان و ئەهلی بیدعەت بن، بەڵکو ئیحتیمالی ئەوەش هەیە کە لە کافران بن!

بەم جۆرە، لەبەر ئەوەی هەندێکیان مەجزووبن - ئیتر ئەم مەجزووبی‌یەیان بە شێوەیەکی کاتی بێت یان بەردەوام - ئەوا لە حوکمی چەند شێتێکی پاك و موبارەکدان. واتە حوکمی شێتیان بۆ هەیە. جا لەبەر ئەوەی چەند شێتێکی موبارەکن، ئەوا لە هەڵسوکەوتیاندا سەربەستن و تەکلیفیان ئاراستە ناکرێت. ئنجا لەبەر ئەوەش تەکلیفیان لەسەر نی‌یە، ئەوا لەسەر هەڵسوکەوتیان موحاسەبە ناکرێن.

جا لەبەر ئەوەی ویلایەتە مەجزووبەکەیان لە لایەن خواوەندەوە پارێزراوە، پشتی ئەهلی بیدعەت دەگرن و تا ڕادەیەك برەو بە ڕێبازەکانیان دەدەن و دەبن بە هۆکارێکی خراپ و شووم بۆ گیرۆدەبوون و ڕۆشتنی بەشێکی ئیمانداران و ئەهلی حەق بۆ ناو ئەو ڕێبازە!

مەكتووبی هەژدەهەم:

جیهانی واقیع و جیهانی میسال

باسمه سبحانه

﴿وَإنْ مِنْ شَيءٍ إلاّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

(ئەم مەكتووبە سێ مەسەلەی گرنگی لەخۆ گرتووە)

□ مەسەلەی گرنگی یەكەم:

پرسیارێك:

چەند ئەولیایەكی بەناوبانگی وەك "شێخ محێدینی كوڕی عەرەبی" - قُدِّسَ سِرُّه - كە خاوەنی كتێبی "الفتوحات المكيـــة"یە و، "شێخ عەبدولكەریمی جیلی"ش[1] - قُدِّسَ سِرُّه - كە خاوەنی كتێبی "الإنسان الكامل"ە لە بارەی حەوت چینەكانی زەوی و زەویەكی سپی لەودیوی كێوی قافەوە دەدوێن و، باسی چەند شتێكی سەیری وەك "مشمشـــية" دەكەن، وەك لە "فتوحات"دا هەیە! دەشڵێن: بە چاوی خۆمان ئەو شتانەمان دیوە! ئایا ئەوەی دەیڵێن ڕاستە؟ خۆ ئەگەر بە ڕاستیانە، ئەوا شتی وا لەم زەویەی ئێمەدا نییە و، جوگرافیا و زانستەكانی ئێستا دان بەو شتانەدا نانێن! خۆ ئەگەر

---

(١) ناوی عەبدولكەریمی كوڕی ئیبراهیمی كوڕی عەبدولكەریمی جیلییە و، بە ڕەچەڵەك دەچێتەوە سەر شێخ عەبدولقادری گەیلانی. ساڵی (٧٦٧ ك) لە دایك بووە و (٨٣٢ك)یش وەفاتی كردووە. فەقیهێكی زاهید و سۆفی مەشرەب بووە و، گەلێ كتێبیشی داناوە، بەناوبانگترینیان كتێبێكە بە ناوی: "الإنسان الكامل في معرفة الأوائل والأواخر". (وەرگێڕ)

قسەکانیشیان ڕاست نەبێت ئیتر چۆن بوون بە ئەولیا و پیاوچاك؟ ئایا چۆن دەگونجێ کەسانێك بە ئەهلی "حەق" و "حەقیقەت" دابنرێن کە گوفتاری ئاوا دژی حەقیقەت و پێچەوانەی واقیعی هەست پێ کراویان لە زار دەربچێت؟!

وەڵام:

بێ گومان ئەوانە ئەهلی "حەق" و "حەقیقەت"ن و، لە هەمان کاتدا ئەهلی "ویلایەت" و "شهوود"یشن. کەواتە هەرچییەکیان دیوە، ڕاستە دیویانە. بەڵام هەندێ جار لە بەشێکی ئەو بڕیارانەی کە سەبارەت بە بینینەکانیان لە جیهانی "شهوود"دا دەری دەکەن - کە جیهانێکی بێ سنوورە و شتانی ناویشی بە قاعیدە و دەستوورەکان ڕاگیر نەکراون - هەروەها لە لێکدانەوەی ئەو بینینەشیاندا کە وەك خەون وایە و خۆیان مافی لێکدانەوەیان نی‌یە، دووچاری هەڵە دەبن.

چونکە هەروەك ئەو کەسەی کە خەونی دیوە، مافی ئەوەی نی‌یە خەونەکەی خۆی لێك بداتەوە، ئەو کەسانەی ئەهلی "کەشف و شهوود"یش بە هەمان جۆرن، چونکە مافی ئەوەیان نی‌یە کە هەر خۆیان لەو حاڵەتی شهوودەدا بینینەکانیان لێك بدەنەوە. بەڵکو تەنها زانایانی لێکۆڵەر و میراتگرانی پێغەمبەرانن - درووودیان لەسەر بێت - کە پێیان دەوترێت "ئەصفیاء" مافی لێکدانەوەی بینینەکانی ئەهلی شهوودیان هەیە. بێ گومان کاتێ ئەهلی شهوود خۆیشیان پتر بەرز دەبنەوە و دەگەنە پلەی "ئەصفیاء"، بە ڕێنمایی "قورئان" و "سوننەت" پەی بە هەڵەکانی خۆیان دەبەن و ڕاستیان دەکەنەوە، هەروەك لە ڕاستیدا هەندێکیان هەڵەکانی خۆیان ڕاست کردووەتەوە.

ئێستاش بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم ڕاستی‌یە گوێ لەم چیرۆکەی خوارەوە ڕابگرە:

دوو كه‌سی پیاوچاك و ئه‌هلی دڵ پێكه‌وه شوان بوون. جارێكیان هه‌ندێ شیریان دۆشی‌یه ناو ده‌فرێكه‌وه كه له دار دروست كرابوو، ئنجا شمشاڵه قامیشه‌كه‌یان له‌سه‌ر لێواری ده‌فره‌كه دانا. پاشان یه‌كێكیان هه‌ستی به وه‌نه‌وز كرد و هێنده‌ی پێ نه‌چوو خه‌وێكی قووڵی لێ كه‌وت.

شوانه‌كه‌ی تر سه‌یری هاوڕێ نوستووه‌كه‌ی ده‌كرد. كتوپڕ شتێكی بچووكی به وێنه‌ی "مێش"ی بینی كه له لووتی هاوڕێكه‌یه‌وه هاته ده‌ره‌وه و، پاشان به خێرایی ڕۆشته سه‌ر لێواری ده‌فره‌كه و سه‌یرێكی شیره‌كه‌ی كرد و، ئنجا ڕۆشته ناو سه‌رێكی شمشاڵه‌كه و له سه‌ره‌كه‌ی تریه‌وه هاته ده‌ره‌وه. پاشان له ژێر دره‌ختێكی دڕكاویی نزیكی ئه‌و شوێنه‌دا ڕۆشته ناو كونێكی بچووكه‌وه.. ئنجا پاش ماوه‌یه‌ك هاته ده‌ره‌وه و خۆی كرده‌وه به‌ناو شمشاڵه‌كه‌دا و له‌و سه‌ره‌وه هاته ده‌ره‌وه و ڕۆشته‌وه ناو لووتی هاوڕێ نوستووه‌كه‌ی. یه‌كسه‌ر هاوڕێكه‌ی له خه‌و هه‌ڵسا و، به‌می وت:

– هه‌ر ئێستا، كه لێره‌دا سه‌رخه‌وێكم شكاند، خه‌ونێكی سه‌یرم دی!

هاوڕێكه‌ی وتی:

– یاخوا خێر بێت! چیت دی؟

– له‌و خه‌ونه‌مدا ده‌ریایه‌كی شیرم دی كه پردێكی سه‌یر و سه‌رسووڕهێنی له‌سه‌ر دانرابوو. ئه‌و پرده بنمیچی بۆ كرابوو، بنمیچه‌كه‌شی چه‌ندین كلاوڕۆژنه‌ی تێدا بوو. به‌ناو پرده‌كه‌دا تێپه‌ڕیم و له‌و سه‌ره‌وه دارستانێكی چڕوپڕم دی كه دره‌خته‌كانی نووكیان تیژ بوو. له‌م كاته‌دا كه من به سه‌رسوووڕمانه‌وه سه‌یرم ده‌كرد، ئه‌شكه‌وتێكم له بنی دره‌خته‌كاندا بینی و، یه‌كسه‌ر ڕۆشتمه ناویه‌وه و له‌وێ گه‌نجینه‌یه‌كم دۆزی‌یه‌وه كه یه‌كپارچه زێڕی پوخت و خاوێن بوو!

جا تۆ – ئەی هاوڕێکەم! – چی لەم خەونەم تێدەگەیت و چۆن لێکی دەدەیتەوە؟

هاوڕێ بێدارەکەی لە وەڵامدا وتی:

– ئەو دەریا شیرەی کە لە خەونەکەتدا بینیت، ئەم دەفرە شیرەیە.. پەردەکەی سەر دەریاکەش ئەم شمشاڵەیە کە لەسەر لێواری دەفرەکەدایە.. دارستانەکەش ئەم ڕووەکە دڕکاوییەیە.. ئەشکەوتە گەورەکەش ئەم کونە بچووکەیە لە ژێر ئەم ڕووەکەی نزیکی خۆماندا. دەسا خێراکە بڕۆ پاچێکم بۆ بهێنە با بە دەستی خۆم گەنجینەکەشت پیشان بدەم!

کە هاوڕێکەی پاچەکەی هێنا و لە ژێر ئەو ڕووەکەدا دەستیان کرد بە هەڵکەندن، هێندەی پێ نەچوو گەنجینەیەکی زێڕیان دۆزییەوە کە بۆ ئەوە دەست بدات بەختەوەریی دنیای لەسەر بنیات بنێن.

بەم جۆرە، هەرچی هاوڕێ نوستووەکەی لە خەونەکەیدا دیویەتی ڕاست و دروستە و بە حەقیقەت ئەو شتانەی دیوە، بەڵام لەبەر ئەوەی نوقمی دنیای خەو بووە و جیهانی خەویش یاسا و دەستوورێکی ئەوتۆی نییە کە سنووری بۆ دیاری بکات، ئەوا کەسێك خەونی بینیبێت مافی لێکدانەوەی خەونەکەی خۆی نییە، ئەمە جگە لەوەی کە ناشتوانێت جیهانی ماددی و مەعنەوی لە یەك جیا بکاتەوە..

لەبەر ئەوە، گەر خۆی لێکی بداتەوە، هەندێ لە بڕیارەکانی هەڵە دەردەچێت. تەنانەت بە ڕاستیەتی کاتێ کە بە هاوڕێکەی دەڵێ: دەریایەکی شیرم دی! بەڵام هاوڕێ بێدارەکەی دەتوانێت بە ئاسانی جیهانی میسال لە جیهانی ماددی جیا بکاتەوە. بۆیە ئەو مافی لێکدانەوەی خەونی هاوڕێکەی هەیە. ئەوەتا پێی دەڵێت:

– ئەوەی لە خەونەکەتدا دیوتە – ئەی هاورێی بەڕێزم! – حەق و ڕاستە. بەڵام ئەو دەریایەی بینیت دەریای ڕاستەقینە نی‌یە، بەڵکو دەفری شیرەکەیە لە خەونەکەتدا وەك دەریای لێ هاتووە و، شمشاڵەکەش بووە بە پرد و... هتد.

جا لەسەر بناغەی ئەم نموونەیە: دەبێ جیهانی ماددی و جیهانی ڕۆحانی لە یەك جیا بکرێنەوە. دەنا گەر تێکەڵ بکرێن، ئەوا بڕیارەکانی سەبارەت بەو جیهانانە هەڵە و دوور لە ڕاستی دەردەچن.

نموونەیەکی تر:

وا دابنێ ژوورێکی بچووکت هەیە و، لەسەر هەر چوار دیوارەکەیدا ئاوێنەی گەورە گەورە داکوتراوە بە چەشنێك کە هەموو دیوارەکان بگرێتەوە و دایانپۆشێت. جا کاتێ کە دەڕۆیتە ناو ژوورەکەتەوە دەبینیت ژوورە بچووکەکەت بە ئەندازەی مەیدانێکی گەورە و بەرین فراوان بووە. گەر تۆ لەم حاڵەتەدا بڵێیت:

– ژوورەکەم بە ئەندازەی مەیدانێکی فراوان دەبینم.. لەم گوفتارەتدا، بێ گومان، ڕاست دەکەیت.

بەڵام گەر بڵێیت:

– ژوورەکەم لە ڕاستی و واقیعدا بە ئەندازەی مەیدانەکە فراوانە، ئەوا لە بڕیارەکەتدا بە هەڵەدا چوویت. چونکە جیهانی میسالت – کە لێرەدا جیهانی ئاوێنەکەیە – لەگەڵ جیهانی ڕاستەقینە و واقیعدا – کە لێرەدا جیهانی ڕاستەقینەی ژوورەکەتە – تێکەڵی یەکتری کردووە.

بەم جۆرە، دەرکەوت کە: ئەو شتانەی لەسەر زاری ئەهلی کەشف و لەناو کتێبەکانیاندا هاتووە، سەبارەت بە وێنەکێشانی حەوت چینەکانی زەوی، بێ ئەوەی بە تەرازووەکانی قورئان و سوننەت هەڵیان بسەنگێنن، لەگەڵ شێوەی باری جوگرافیی زەویدا یەك ناگرنەوە. چونکە وتوویانە:

یەکێك لە چینەکانی زەوی تایبەتە بە دێوەکانەوە و هەزاران ساڵ ڕێ فراوانە. کەچی لە ڕاستیدا سەرانسەری گۆی زەوی، کە بە چەند ساڵێك تەی دەکرێت و دەبڕرێت، ئەو چینە سەرسووڕهێن و گەورە و فراوانانەی تێدا نی‌یە!

بەڵام گەر وا دابنێین گۆی زەوی لە جیهانی مەعنا و جیهانی میسال[1] و جیهانی بەرزەخ و جیهانی ڕۆحدا، وەکو تۆوە سنەوبەرێك وایێت، ئەوا ئەو درەختە میسالی‌یەی کە لەو تۆوە پێدەگات و گەشە دەکات و لەو جیهانانەدا تەمسیلی ئەو تۆوە دەکات، درەختێکی سنەوبەری یەکجار گەورە دەبێت لەچاو ئەو تۆوەدا.

---

(١) "جیهانی میسال" ناوەندێکە لە نێوان "جیهانی ڕۆح" و "جیهانی بینراو"دا و لە هەردوو کیان دەچێت، هەر یەك لە ڕوویەکەوە. چونکە ڕوویەکی دەڕوانێتە ئەویان و ڕووەکەی تریشی دەڕوانێتە ئەمیان. بۆ نموونە: وێنە میسالی‌یەکەت لەناو ئاوێنەدا لە جەستەت دەچێت و لە هەمان کاتیشدا وەك ڕۆحت نیان و ناسکە.
ئەو جیهانە - جیهانی میسال - بە وێنەی بێ گومانیی جیهانی بینراو و جیهانی گیانەکان(*) چەسپاوە و، شوێنی ناودەرکردنی شتانی نامۆ و سەیر و سەرسووڕهێنە و جێگای گەشتوگوزاری ئەهلی ویلایەتە.
جا هەروەك هێزی "ئەندێشە" لەم مرۆڤەدا هەیە، کە جیهانێکی بچووکە، "جیهانی میسال"یش لەم جیهانەدا هەیە، کە مرۆڤێکی گەورەیە و، ئەرکەکەی ئەو ئەندێشەیە لەم مرۆڤە گەورەیەدا ڕادەپەڕێنێت و، جیهانێکە بە حەقیقەت وجوودی هەیە. چونکە هەروەك هێزی "بیرکردنەوە"ی مرۆڤ هەواڵی "لەوحی مەحفووز"ی جیهانی گەورە ڕادەگەیەنێت، بە هەمان جۆر هێزی "ئەندێشە"ش هەواڵی جیهانی میسال ڕادەگەیەنێت.

(*) بوونی "جیهانی میسال" سەبارەت بە من شتێکی بینراوە و بە وێنەی بەڵگەنەویستیی "جیهانی بینراو" بێ گومانە. تەنانەت: خەونی ڕاست و، کەشفی ڕاستی بێ گومان و، وێنە دەرکەوتنەکان لە شتە ڕوونەکاندا، سێ پەنجەرەن کە لەم جیهانەوە بەسەر ئەو جیهانەدا دەڕوانن، بە چەشنێك کە چەند لایەنێکی ئەو جیهانە پیشانی کەسانی عەوام و هەموو خەڵکی دەدەن. (دانەر)

له‌به‌ر ئه‌وه‌یه كه هه‌ندێ كه‌سی ئه‌هلی شهوود له ده‌می سه‌یر و سلووكی رۆحییان و له جیهانی میسالدا، چینه‌كانی زه‌وی زۆر به فراوانی و به ماوه‌ی هه‌زاران ساڵ رێ، ده‌بینن.

كه‌واته هه‌رچی ده‌بینن راست و حه‌قیقه‌ته. به‌ڵام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی جیهانی میسال به شێوه و رواڵه‌ت له جیهانی ماددی ده‌چێت، ئه‌وا هه‌ردوو جیهانه‌كه پێكه‌وه ده‌بینن و، هه‌رشتێكیشیان دیوه یه‌كسه‌ر به‌و جۆره‌ی دیویانه ده‌یگێرنه‌وه. جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی بینینه‌كانیان به ته‌رازووه‌كانی "قورئان و سوننه‌ت" هه‌ڵنه‌سه‌نگاندووه و له‌و جیهانه‌دا چۆنیان دیوه هه‌روه‌هاش له كتێبه‌كانیاندا تۆماریان كردووه كاتێ هاتوونه‌ته‌وه جیهانی بێداری، ئه‌وا خه‌ڵكی بینینه‌كانیان به پێچه‌وانه‌ی حه‌قیقه‌ت داده‌نێن. چونكه هه‌روه‌ك "وجوودی میسالی"ی كۆشكێكی مه‌زن و باخچه‌یه‌كی ره‌نگین له‌ناو ئاوێنه‌یه‌كی بچووكدا جێی ده‌بێته‌وه، به هه‌مان جۆر هه‌زاران ساڵی جیهانی میسال و حه‌قیقه‌ته مه‌عنه‌وی‌یه‌كان له ماوه‌ی یه‌ك ساڵی جیهانی ماددیدا جێیان ده‌بێته‌وه.

كۆتایی:

له‌م مه‌سه‌له‌یه‌وه وا ده‌رده‌كه‌وێت كه:

پله‌ی "شهوود" گه‌لێ له پله‌ی "ئیمان به غه‌یب" نزمتره. واته كه‌شفیاتی بێ قاعیده و ده‌ستووری هه‌ندێ له‌و ئه‌ولیایانه‌ی كه ته‌نها پشت به كه‌شفه‌كانیان ده‌به‌ستن، ناگاته بڕیاره‌كانی میراتگرانی پێغه‌مبه‌ران – درووديان له‌سه‌ر بێت – له‌و "ئه‌صفیا" و "لێكۆڵه‌ران"ه‌ی كه پشت به "شهوود" نابه‌ستن، به‌ڵكو پشت به قورئان و وه‌حی ده‌به‌ستن و، بڕیاره‌كانیان سه‌باره‌ت به حه‌قیقه‌ته راست و دروسته‌كانی ئیمان، له‌و سه‌رچاوه‌یه‌وه

دەردەکەن. واتە بڕیارەکانی ئەوان چەند ڕاستیەکی غەیبین، بەڵام خاوێن و بێ خلتەن و، بە تەرازووە شەرعیەکان هەڵسەنگێنراون و سنووریان بۆ دیاری کراوە.

کەواتە، تەرازووی هەموو بارودۆخێکی ڕۆحی و گشت کەشف و چێژ و بینینێك، تەنها هەر دەستوورە بەرزەکانی "قورئان و سوننەت" و یاسا حەدسیەکانی ئەصفیا و لێکۆڵەرانن.

❐ **مەسەلەی گرنگی دووەم:**

پرسیار:

کەسانێکی زۆر هەن کە "وحدة الوجود" بە بڵندترینی پلە و مەقامەکان دادەنێن. کەچی هیچ ئاسەوارێکی ئەم پلەیە لای ئەوانە نابینین کە خاوەنی "ویلایەتی کوبرا"ن، وەك: هاوەڵە بەڕێزەکان، لە پێشەکیانەوە خەلیفە ڕاشیدەکان و.. هەروەها لای ئالی بەیت، لە پێشەکیانەوە ئەو پێنجەیان کە بە "أهل العباء" ناسراون و.. لای موجتەهیدەکانیش، لە پێشەکیانەوە چوار ئیمامەکان و.. هەروەها لای تابیعینیش..

جا ئایا ئەو کەسانەی کە لە دوای ئەو بەڕێزانەوە هاتوون، ڕێگایەکی بەرز و بڵندتریان لە هی ئەوانەی پێش خۆیان دۆزیوەتەوە؟ ئایا لەم بوارەدا پێشیان کەوتوونەتەوە؟

وەڵام:

نەخێر، شتی وا ڕووی نەداوە و هەرگیز لە توانای هیچ کەسیشدا نیە – هەر کەسێك بێت – بگاتە ئاستی ئەو ئەصفیایانەی کە نزیکترین ئەستێرەی درەخشانی دەوری خۆری پێغەمبەرایەتی و یەکەم ڕیزی میراتگرانی نبووەت بوون، چ جای ئەوەی کە بتوانن پێشیان بکەون..

کەواتە ڕاستە شەقام هەر تەنها ڕێگاکەی ئەوان و، ڕێبازی ڕاست و دروستیش هەر تەنها ڕێبازەکەی ئەوانە.

"وحدة الوجود"یش لە ڕاستیدا بریتی‌یە لە مەشرەب و نەزعە و حاڵ و پلەیەکی ناتەواو، بەڵام لەزەتێکی ویجدانی و تام و چێژێکی ڕۆحیی تێدایە. بۆیە زۆربەی ئەو کەسانەی هەڵگری ئەو مەشرەبەن، یان دەکەونە ناوی، حەز ناکەن لێی دەربچن و تیایدا دەمێننەوە و، پێیان وایە کە دواهەمین پلەیە و پلەی تری لە دوا نی‌یە و، هیچ ئاسۆیەك نی‌یە لەو ئاسۆیە بڵندتر بێت!

لەبەر ئەوە، هەڵگری ئەو مەشرەبە گەر خاوەنی ڕۆحێکی ڕووت لە "مادده" و هۆکارە ماددی‌یەکان بێت و پەردەی هۆکارەکانی دڕی بێت و شهوودێکی لە ناوەندی ئیستیغراقی هەمەکیدا بەدەست هێنابێت، ئەوا لەوانەیە بگاتە "وحدة الوجود"ێکی "حالی" کە لە "وحدة الشهود"ەوە پەیدا بووبێت، نەك "زانستی" کە لە "وحدة الوجود"ەوە پەیدا دەبێت. ئیتر کەماڵ و مەقامێکی تایبەتی بۆ خاوەنەکەی بهێنێتەدی، تەنانەت لەوانەیە بیگەیەنێتە ئەوەی کە لە کاتی چڕ کردنی تێڕامانی لە "بوونی خوای گەورە"دا ئینکاریی "بوونی گەردوون" بکات!

بەڵام گەر خاوەنی ئەم مەشرەبە لەو جۆرە کەسانە بێت کە لەناو "مادده" و هۆکارەکانیدا نوقم بوون، ئەوا ئیددیعا کردنی "وحدة الوجود"لە لایەن ئەو کەسەوە، لەبەر خەستکردنی تێڕامانی لە "بوونی گەردوون"دا، لەوانەیە بیگەیەنێتە ئینکاریی "بوونی خوای گەورە"!

بەڵێ، ڕێی ڕاستە شەقام تەنها هی هاوەڵە بەڕێزەکان و تابیعین و ئەصفیاکانە کە لەو باوەڕەدان: "حەقیقەتی هەموو شتێك سابت و جێگیر و دامەزراوە". واتە: (حقائق الأشياء ثابتة) و، ئەمەش دەستوورێکی هەمەکی‌یە لە

لایان. هەروەها دەشزانن کە ئەدەبی شایان دەرحەقی خوای گەورە هەر ئەو فەرمایشتەی خۆیەتی کە دەفەرموێ: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ (الشورى:١١)..

واتە: خواوەند پاك وخاوێنە لە هاوچەشن و شوێن و دابەشبوون و، پەیوەندیشی بە بوونەوەرانەوە پەیوەندیی بەدیهێنەرە بە بەدیهێنراوانیەوە. کەواتە بوونەوەران "ئەوهام" نین وەکو ڕێڕەوانی ڕێبازی "وحدة الوجود" پێیان وایە. بەڵکو ئەم شتە ڕواڵەتی و لەبەرچاوانە هەندێکن لە ئاسەوارەکانی خوای گەورە.

لەبەر ئەوە، وتەکەی ئەوان کە دەڵێن: "همه اوست" واتە: "لا موجود إلاّ هو" ڕاست نییە. بەڵکو ڕاست وایە بوترێت: "همه از اوست" واتە: "لا موجود إلاّ منه" چونکە مومکین نییە کە خودی بەدیهاتووە دروستکراوەکان "ئەزەلی" بن.

دەتوانرێت بە دوو نموونە بابەتەکە لە زەینەکانەوە نزیك بخرێتەوە:

یەکەم:

گریمان پادشایەك فەرمانگەی "دادگەری"ی هەبێت، دیارە ئەم فەرمانگەیە نوێنەری یەکێکە لە ناوەکانی پادشا کە ناوی: "پادشای دادگەر"ە.. ئنجا ئەم پادشایە لە هەمان کاتدا "خەلیفە"شە، کەواتە فەرمانگەیەکیشی هەیە کە ئەم ناوەی تێدا دەربکەوێت.. هەروەك پادشا ناوی سەرکردەی گشتیی سوپاشی لێ نراوە، کەواتە دەبێ فەرمانگەیەکی سەربازیی ببێت ئەو ناوەی بەرجەستە بکات..

جا ئەگەر بوترێ: ئەم پادشایە هەر تەنها ناوی "پادشای دادگەر"ە و جگە لە فەرمانگەی "دادگەری" کە ئەم ناوەی پادشا دەردەخات هیچ فەرمانگەیەکی تر لە گۆڕێدا نییە، گەر وا بوترێ، ئەوا بە ناچاری سیفەتێکی

ئیعتیباریی ناحه‌قیقی بۆ وه‌سف و حاڵه‌ته‌كانی زانایانی فه‌رمانگه‌ی كاروباری ئایینی له‌ ناوه‌ندی كارمه‌ندانی فه‌رمانگه‌ی دادگه‌ریدا ده‌رده‌كه‌وێت..

واته‌ ئه‌و كاته‌ ده‌بێ ته‌سه‌ووری سیفه‌تێكی سێبه‌رئاسا و شوێنكه‌وته‌ بۆ فه‌رمانگه‌ی كاروباری ئایینی بكرێت له‌ ناوه‌ندی كارمه‌ندانی فه‌رمانگه‌ی دادگه‌ریدا. حاڵی فه‌رمانگه‌ی سه‌ربازیش به‌ هه‌مان جۆره‌، چونكه‌ ئه‌و كاته‌ ده‌بێ كاروبار و مامه‌ڵه‌كانی ئه‌م فه‌رمانگه‌یه‌ به‌ شێوه‌یه‌كی سێبه‌ر ئاسا و گریمان و ناحه‌قیقی له‌ ناوه‌ندی كارمه‌ندانی فه‌رمانگه‌ی دادگه‌ریدا ده‌ربكه‌وێت.. فه‌رمانگه‌كانی تریش به‌ هه‌مان جۆر..

كه‌واته‌ له‌م حاڵه‌ته‌دا ته‌نها ناوی "فه‌رمانڕه‌وای دادگه‌ر" و سیفه‌تی فه‌رمانڕه‌وایه‌كه‌ی له‌ فه‌رمانگه‌ی دادگه‌ریدا، به‌ "ناو" و "سیفه‌ت"ی ڕاسته‌قینه‌ی پادشا ده‌رده‌كه‌وێت و.. ناوه‌كانی تری وه‌ك: "خه‌لیفه‌" و "سه‌ركرده‌ی گشتیی سوپا" و... هتد، به‌ نیسبی و ناحه‌قیقی ده‌مێننه‌وه‌. كه‌چی له‌ ڕاستیدا ماهیه‌تی پادشا و حه‌قیقه‌تی پادشاییه‌كه‌ی داخوازی سه‌رجه‌می ئه‌و ناوانه‌ن به‌ شێوه‌یه‌كی ڕاسته‌قینه‌ و، ئنجا ئه‌و ناوانه‌ش داواكار و داخوازی ئه‌وه‌ن كه‌ ئه‌وانیش فه‌رمانگه‌ی ڕاسته‌قینه‌ی خۆیان ببێت.

هه‌ر به‌م جۆره‌ش، په‌روه‌ردگارێتیی خوای گه‌وره‌ داخوازی بوونی چه‌ندین ناوی جوانی ڕاسته‌قینه‌یه‌، وه‌ك: "الرحمن، الرزاق، الوهاب، الخلاق، الفعال، الكريم، الرحيم". ئه‌م سیفه‌ت و ناوانه‌ش به‌ هه‌مان جۆر داخوازی بوونی چه‌ند ئاوێنه‌یه‌كی ڕاسته‌قینه‌ن تاكو تیایاندا ده‌ربكه‌ون و بدره‌وشێنه‌وه‌.

جا مادەم ڕێڕه‌وانی ڕێبازی "وحدة الوجود"ده‌ڵێن: "لاموجود إلا هو"، به‌مه‌ش سه‌رجه‌می "بوونه‌وه‌ران" داده‌گرنه‌ پله‌ی "ئه‌ندێشه‌" و "عه‌ده‌م"، ئه‌وا

هەر تەنها ئەو ناوانەی خوای گەورە چەشنی: "واجب الوجود، الموجود، الاحد، الواحد" لەبەر چاویاندا بە جۆرێکی ڕاستەقینە دەردەکەون و لەناو فەرمانگەکانیاندا بە چەشنێکی ڕاستەقینە دەدرەوشێنەوە. تەنانەت گەر فەرمانگە و ئاوێنەکانی ئەم ناوانە حەقیقی و ڕاستەقینەش نەبن - بەڵکو عەدەمی و ئەندێشەیی بن - هیچ زیانێك لەو ناوانە نادات، بگرە لەوانەیە وجوودە حەقیقی‌یەکە خاوێنتر و بریسکەدارتر دەربکەوێت گەر ڕەنگی وجوود لە ئاوێنەکەیدا نەبێت..

بەڵام لەم حاڵەتەدا ناوە جوانەکانی تری چەشنی: "الرحمن، الرزاق، القهار، الجبار، الخلاق" دەرکەوتن و درەوشانەوەی ڕاستەقینەیان نابێت، بەڵکو دەبن بە چەند ناوێکی ئیعتیباری و نیسبی. لە کاتێکدا کە ئەم ناوانەش کتومت وەك ناوی: "الموجود" حەقیقی و ڕاستەقینە و ڕەسەنن و، هەرگیز ناکرێت سێبەر و شوێنکەوتە بن.

جا هاوەڵە بەڕێزەکان و موجتەهیدان و پێشەوایانی ئالی بەیت - خوایان لێ ڕازی بێت - کاتێ ئاماژە بۆ دەستووری: "حقائق الأشياء ثابتة" دەکەن، دان بەوەدا دەنێن کە ناوە جوانەکانی خوای گەورە خاوەنی درەوشانەوەی ڕاستەقینەن و، هەموو شتانی مەوجوودیش دارای "بوون"ێکن کە خوای گەورە لە ڕێی بەدیهێنانیانەوە پێی بەخشیون. خۆ هەرچەندە ئەم "بوون"ە لەچاو "بوون"ی خواوەندی "واجب الوجود"دا بە سێبەر و بوونێکی لاوەکی و لاواز دادەنرێت، کەچی لەگەڵ ئەمەشدا "بوون"ێکی وەهمی و ئەندێشەیی نی‌یە، چونکە خواوەند خۆی لە ڕێی درەوشانەوەی ناوی "الخلاق"ی خۆیەوە سیفەتی "بوون"ی بە شتانی ناو بوونەوەر بەخشیوە و هەر خۆیشی درێژە بە بوونیان دەدات.

نموونه‌ی دووهه‌م:

با وا دابنێین كه‌ هه‌ر چوار دیواری ئه‌م ژووره‌مان چوار ئاوێنه‌ی گه‌وره‌یان له‌سه‌ر قایم كرابێت. كه‌واته‌ وێنه‌ی ژووره‌كه‌ له‌سه‌ر هه‌موو یه‌كێكی ئاوێنه‌كان ده‌رده‌كه‌وێت. به‌ڵام ئه‌وه‌نده‌ هه‌یه‌ كه‌ هه‌ر یه‌ك له‌م ئاوێنانه‌ به‌و شێوه‌یه‌ی كه‌ له‌گه‌ڵ ڕه‌نگ و سیفه‌تی خۆیدا بگونجێت وێنه‌كان ده‌رده‌خات. واته‌ هه‌ر یه‌كه‌یان دیمه‌نێكی تایبه‌تیی ژووره‌كه‌ پیشان ده‌دات..

جا ئه‌گه‌ر دوو پیاو ڕۆشتنه‌ ناو ژووره‌كه‌وه‌ و یه‌كێكیان چاوی به‌ یه‌كێك له‌م چوار ئاوێنه‌یه‌ كه‌وت، ئه‌وا له‌و باوه‌ڕه‌دا ده‌بێت كه‌: هه‌رچی شتی ناو ژووره‌كه‌یه‌ له‌ ئاوێنه‌كه‌یدا ده‌ركه‌وتووه‌. خۆ كاتێ كه‌ ده‌بیستێت ئاوێنه‌ی تر له‌ ژووره‌كه‌دا هه‌یه‌ و ئه‌وانیش وێنه‌ی شتانی ناو ژووره‌كه‌ پیشان ده‌ده‌ن، پێی وا ده‌بێت كه‌ ئه‌وانه‌ وێنه‌ی ئه‌و ئاوێنه‌ بچووكانه‌ن كه‌ به‌ بچووكی له‌ ئاوێنه‌كه‌ی خۆیدا ده‌رده‌كه‌ون و جێگایه‌كی كه‌میان تێدا گرتووه‌، دوای ئه‌وه‌ی كه‌ دوو جار بچووك بوونه‌ته‌وه‌ و حه‌قیقه‌ته‌كه‌یان گۆڕانی به‌سه‌ردا هاتووه‌! بۆیه‌ ده‌ڵێت:

– من وێنه‌كه‌ به‌م جۆره‌ ده‌بینم، كه‌واته‌ حه‌قیقه‌ت ئه‌مه‌یه‌ كه‌ من ده‌یبینم!

به‌ڵام پیاوی دووهه‌م پێی ده‌ڵێت:

– به‌ڵێ وایه‌، تۆ وا ده‌بینیت و بینینه‌كه‌شت ڕاسته‌. به‌ڵام له‌ واقیعدا ئه‌وه‌ی تۆ ده‌یبینیت وێنه‌ی خودی حه‌قیقه‌ته‌كه‌ نی‌یه‌، چونكه‌ جگه‌ له‌و ئاوێنه‌یه‌ی كه‌ تۆ تیایدا ده‌ڕوانیت چه‌ند ئاوێنه‌یه‌كی تریش هه‌یه‌ و، ئه‌وانیش بچووك و ڕه‌نگدانه‌وه‌ی سێبه‌ره‌كان نین وه‌ك تۆ له‌ ئاوێنه‌كه‌تدا ده‌یانبینیت.

به‌ وێنه‌ی ئه‌م نموونه‌یه‌، هه‌موو یه‌كێك له‌ ناوه‌ جوانه‌كانی خوای گه‌وره‌ش داخوازی ئاوێنه‌ی سه‌ربه‌خۆی خۆیانن. بۆ نموونه‌: مادام ناوه‌ جوانه‌كانی:

"الرحمن، الرزاق" دوو ناوی ڕەسەن و حەقیقین، ئەوا داخوازی "بوون"ی بوونەوەرانێکن کە شایستەی ئەوان بن و موحتاجی ئەم چەشنە ڕۆزی و میهرەبانی‌یە بن.

جا هەروەك ناوی "الرحمن" داخوازی چەند بەدیهاتوویەکی زیندووی ئەوتۆیە کە لە جیهانێکی ڕاستەقینەدا پێویستیان بە ڕۆزی بێت، ناوی "الرحیم"یش داخوازی بوونی بەهەشتێکی ڕاستەقینەیە.

لەبەر ئەمانە، دانانی تەنها چەند ناوێکی دیاری کراوی چەشنی: "الموجود، الواحد، الاحد، واجب الوجود" بە ناوی ڕاستەقینە و، وەهەم کردنی ئەوەی کە ناوەکانی تر سێبەر و شوێنکەوتەی ئەوانە بن، بڕیارێکی دادپەروەرانە نی‌یە و، لادانە لە واجبی ڕێزنانی پێویست لەم ناوە جوانانە.

کەواتە ڕاستە شەقام، بەڵکو ڕێی "ویلایەتی کوبرا" هەر تەنها ڕێی هاوەڵە بەڕێزەکان و ئەصفیا و تابیعین و پێشەوایانی ئالی بەیت و پێشەوا موجتەهیدەکانە، خوایان لێ ڕازی بێت. کە ڕێیەکە دەستەی یەکەمی قوتابیانی قورئانی پیرۆز گرتوویانەتەبەر.

﴿سُبْحَانَكَ لا عِلْمَ لَنَا إِلاَّ ما عَلَّمْتَنا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيم﴾.

﴿رَبَّنا لا تُزِغْ قُلُوبَنا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنا وَهَبْ لَنا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّاب﴾.

اللّهم صلّ على مَن أرسلتَه رحمةً للعالمين وعلى آله وصحبه أجمعين.

□ **مەسەلەی سێهەم:**

بریتی‌یە لەو مەسەلە گرنگەی کە هەرگیز ناگونجێ بە "ژیری" شی بکرێتەوە و، بە حیکمەت و فەلسەفەش ناتوانرێت دەربخرێت.

خوای گه‌وره فه‌رموویه‌تی:

﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ (الرحمن:۲۹).

﴿فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ﴾ (البروج:۱٦).

پرسیار:

نهێنی و حیكمه‌تی ئه‌م كارایی(فعالیـــة)یه چییه كه مرۆڤ سه‌رسام ده‌كات و له‌م گه‌ردوونه‌دا ده‌ست به‌كاره؟ بۆچی ئه‌م بوونه‌وه‌ره هه‌میشه بزۆكانه هیچ كات له جووڵه ناوه‌ستن، به‌ڵكو به‌رده‌وام ده‌گۆڕێن و نوێ ده‌بنه‌وه؟

وه‌ڵام:

ڕوونكردنه‌وه‌ی ئه‌م دانسته هه‌زار لاپه‌ڕه‌ی ده‌وێت. بۆیه ئێستا ئه‌و ڕوونكردنه‌وه‌یه ده‌خه‌ینه لاوه و، وه‌ڵامه‌كه‌ی به‌وپه‌ڕی پوختی له دوو لاپه‌ڕه‌دا جێ ده‌كه‌ینه‌وه و ده‌ڵێین:

هه‌ركه‌سێك ئه‌ركێكی سروشتی ئه‌نجام بدات یان كارێكی گرنگی كۆمه‌ڵایه‌تی جێبه‌جێ بكات و بۆ ئه‌نجامدانی ئه‌و كاره هه‌وڵێكی سه‌رومڕ بدات، ئه‌وا بێ گومان هه‌ركه‌سێك ببینێت هه‌ست ده‌كات كه ئه‌نجامده‌ری ئه‌و كاره له‌به‌ر دوو هانده‌ر كاره‌كه‌ی ڕاده‌په‌ڕێنێت:

یه‌كه‌م: له‌به‌ر ئه‌و به‌رژه‌وه‌ندی و به‌روبووم و سوودانه‌ی كه ئه‌نجامی جێبه‌جێ كردنی ئه‌و ئه‌رك و كارمه‌ندییه‌ن و پێیان ده‌وترێ: "عیلله‌تی غائی".

دووهه‌م: مرۆڤ له ده‌می ئه‌نجامدانی ئه‌و ئه‌ركه‌دا هه‌ست به خۆشویستن و شه‌وق و له‌زه‌تێك ده‌كات و، ئه‌مانه‌ش هانی ده‌ده‌ن كه به گه‌رموگوڕی و

شەوقەوە کارەکەی ڕاپەڕێنێت. ئەمەیان پێی دەوترێت: "داواکار و داخواز"(الداعي والمقتضي).

"خواردن" نموونەیەکە بۆ ئەمە.. ئەوەتا "خواردن": کارمەندی و ئەرکێکی سروشتییە و، مرۆڤ بە هاندەری چێژ و لەزەتی ئیشتیهای خواردن و، بە شەوق و تاسەوە حەز دەکات ئەنجامی بدات. ئنجا دوای ئەنجامدانی ئەم کارە، گەشە کردنی لەش و بەردەوامبوونی ژیانیش - وەك ئەنجام و بەروبوومێکی ئەو خواردنە - پەیدا دەبێت.

سەبارەت بە خوای گەورەش - ولله المثل الأعلى - ئەوا ئەو کارایییەی کە لەم گەردوونە فراوانەدا دەست بەکارە و دڵی مرۆڤ سەرسام و ژیریشی گرفتاری سەرسووڕمان و حەپەسان دەکات، پاڵی بە دوو بەشی ناوەکانی خواوەندەوە داوە و، لە ئەنجامی دەرخستنی دوو حیکمەتی فراوانەوە جێبەجێ دەبن کە هەریەکەیان هێندە فراوانن سنوورێك نییە دیاری و دەستنیشانیان بکات.

حیکمەتی یەکەم:

"ناوە جوانەکانی خوای گەورە" گەلێ درەوشانەوەی بێ ژمارە و بێ سنووریان هەیە، چونکە جۆراوجۆریی لە ڕادەبەدەری بەدیهاتووان ئەنجامی جۆراوجۆریی ئەو درەوشانەوە بێ سنوورانەیە.

واتە ئەو ناوە جوانانە داخوازی ئەوەن کە درەوشانەوەی جوانییەکەیان لە ئاوێنەی نەخش و نیگارەکانیاندا ببینن و پیشانی غەیری خۆشیانی بدەن. بەو واتایەی کە ئەو ناوە جوانانە داخوازی نوێ بوونەوەی کتێبی گەردوونن، واتە نوێ بوونەوەی دەم بە دەم و چرکە بە چرکەی ئەو بوونەوەرانە بە بەردەوامی و بێ ڕاوەستان.

به‌ واتايه‌كى تر: ئه‌و ناوانه‌ داخوازى ئه‌وه‌ن كه‌ بوونه‌وه‌ران سه‌رله‌نوێ و هه‌ميشه‌ به‌ نووسينێكى ڕه‌وان و دانا و پڕ له‌ واتاى ورد، بنووسرێنه‌وه‌، به‌ چه‌شنێكى ئه‌وتۆ كه‌ هه‌موو يه‌كێ له‌و نووسراوانه‌ خۆى له‌ پێش چاوى به‌ديهێنه‌ره‌كه‌يدا و له‌ به‌رچاوى بوونه‌وه‌ره‌ خاوه‌ن هه‌ست و شعووره‌كانيشدا ده‌ربخات و هانيان بدات بۆ خوێندنه‌وه‌ى.

هۆكار و حيكمه‌تى دووهه‌م:

هه‌روه‌ك كارايى ناو سه‌رجه‌مى بوونه‌وه‌ران له‌ سه‌رچاوه‌ى له‌زه‌ت و ئيشتيها و شه‌وقێكه‌وه‌ هه‌ڵقوڵاوه‌، ته‌نانه‌ت هه‌موو كاراييه‌ك له‌زه‌تێكى تێدايه‌، ته‌نانه‌ت هه‌ريه‌ك له‌و كاراييانه‌ - خۆى له‌ خۆيدا - جۆرێكه‌ له‌ جۆره‌كانى چێژ و له‌زه‌ت..

سه‌باره‌ت به‌ خواوه‌نديش - ولله المثل الأعلى - شه‌فه‌قه‌ت و مه‌حه‌به‌تێكى موقه‌دده‌س و ڕه‌هاى واى هه‌يه‌ كه‌ شايانى خواوه‌ند بن و له‌گه‌ڵ ده‌وڵه‌مه‌ندى و به‌رز و بڵندى و خاوێنى و كه‌ماڵى ئه‌ودا بگونجێن و شايانى بن.. پاشان شه‌وقێكى ڕه‌ها و موقه‌دده‌سيشى هه‌يه‌ كه‌ له‌و شه‌فه‌قه‌ت و مه‌حه‌به‌ته‌وه‌ هاتووه‌.. ئنجا شادمانى‌يه‌كى موقه‌دده‌سى هه‌يه‌ كه‌ له‌و شه‌وقه‌ موقه‌دده‌سه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ى گرتووه‌ و.. له‌زه‌تێكى موقه‌دده‌س و شايانيشى هه‌يه‌ - گه‌ر ئه‌م ته‌عبيره‌ دروست بێت - كه‌ له‌و شادمانى‌يه‌ موقه‌دده‌سه‌وه‌ په‌يدا بووه‌ و.. پاشان ميهره‌بانى‌يه‌كى ڕه‌هايشى هه‌يه‌ كه‌ له‌و له‌زه‌ته‌ موقه‌دده‌سه‌وه‌ هه‌ڵقوڵاوه‌..

جا هه‌رچى ڕه‌زامه‌نديى گشتى و كه‌ماڵى هه‌مه‌لايه‌نگر - له‌ ناوه‌ندى كارايى توانستدا - له‌ سه‌رجه‌مى بوونه‌وه‌رانه‌وه‌ سه‌رهه‌ڵده‌دات و، ئه‌نجامى كامڵ بوونيان و ده‌رچوونى توانا و لێهاتنيانه‌ له‌ دۆخى "هێز"ه‌وه‌ به‌ره‌و دۆخى

"کار".. هەرچی لەمانەوە پەیدا دەبێت و سەرهەڵدەدات لە: "ڕەزامەندیی موقەددەس" و "شانازیی موقەددەس" - گەر ئەم تەعبیرانە دروست بن - هەموو ئەوانە، بەو شێوەیەی کە شایان و تایبەت بن بە خواوەندی بەخشندەی میهرەبانەوە، داخوازی کارایەکی ڕەها و بێ سنوورن.

جا لەبەر ئەوەی فەلسەفە و زانست پەی بەم حیکمەتە وردە نابەن کە لەم کاراییە دەست بەکارەی ناو بوونەوەردا هەیە، ئەوا، فەیلەسووف و زاناکان دەچن: "سروشت"ی کەڕ و لاڵ و.. "ڕێکەوت"ی کتوکوێر و.. "هۆکار"ە وشك و بێ گیانەکان تێکەڵی ئەم کاراییە بینەرە زانا و دانایە دەکەن. بەو پێیە نەیانتوانی ڕێ بە نووری حەقیقەت ببەن، بەڵکو گەلێ دوور کەوتنەوە و لە ڕێ ترازان.

﴿قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِم يَلْعَبُون﴾.

﴿رَبَّنا لا تُزِغْ قُلُوبَنا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنا وَهَبْ لَنا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّاب﴾.

اللّهم صلّ وسلّم على كاشفِ طلسمِ كائناتك بعدد ذرات الموجودات وعلى آله وصحبه ما دام الأرضُ والسموات.

الباقي هو الباقي

سەعیدی نوورسی

بەشێك لە بڕیسکەی بیست و هەشتەم:

زیانەکانی "وحدة الوجود"

برای ئازیزم!

داوای هەندێ ڕوونکردنەوەتان لە بارەی "وحدة الوجود"ەوە کردبوو، لە کاتێکدا کە یەکێك لە بڕیسکەکانی مەکتووبی سی و یەکەم وەڵامێکی تێر و تەسەل و بەهێز و ڕوونی تێدایە سەبارەت بە ڕای محێدینی کوڕی عەرەبی لەم مەسەلەیەدا.

بەڵام لێرەدا هەر هێندە دەڵێین کە:

بەگوێدادان و وتنەوەی مەسەلەی "وحدة الوجود" بە خەڵکی، لەم کاتەی ئێستادا، گەلێ زیانیان پێ دەگەیەنێت. چونکە هەروەك ئەگەر تەشبیهات و نموونە هێنانەوە لە دەستی خەواصەوە دەربچن و بڕۆنە دەستی عەوامەوە، یاخود لە دەستی زانستەوە بکەونە ناو دەستی جەهل و نەزانی، ئەوا وەکو حەقیقەت وەردەگیرێن[1]. "وحدة الوجود" و ڕاستییە بەرزەکانی هاوچەشنیشی بە هەمان جۆرن، چونکە ئەگەر بکەونە نێوان کەسانی عەوامی بێ ئاگا و ئەوانەی باوەڕیان بە "کاریگەریی هۆکارەکان" هەیە، ئەوا ئەم مەسەلەیە لە شێوەی "سروشت"دا وەردەگرن و، سێ زیانی گرنگی لێ دەبێتەوە بۆیان:

---

(١) وەك ئەو دوو مەلائیکەتە مەزنەی کە ناویان "ثور" و "حوت"ە و، بەهۆی نهێنیی تەشبیهەوە لە لای عەوام شێوەی گایەکی مەزن و نەهەنگێکی زەبەلاحیان وەرگرتووە! (دانەر)

○ زیانی یەكەم:

هەرچەند مەشرەبی "وحدة الوجود" لە حوكمی ئینكاری كردنی وجوودی بوونەوەراندایە لە ئاستی وجوودی خوای گەورەدا، بەڵام هەتا بڕواتە نێوان چینی عەوامەوە، ئەوا بەرە بەرە لەو مەبەستە دوور دەكەوێتەوە تا لە بیروبۆچوونی بێ ئاگایانی ئەو چینەدا، بە تایبەت ئەوانەیان كە بیریان بە ماددییات چەپەڵ بووە، هێندە لە مەبەست دەترازێت كە دەیانگەیەنێتە ئینكاریی خوایەتیی خوای گەورە لە ئاستی گەردوون و شتانی ماددیدا!

○ زیانی دووهەم:

مەشرەبی "وحدة الوجود" زۆر بە توندی دەست بە ڕووی پەروەردگارێتیی هەرشتێكی تری غەیری خوای گەورەوە دەنێت و هەڵی دەوەشێنێتەوە، تەنانەت ئینكاریی غەیری خوا دەكات و باوەڕ بە بوونی شتێكی تری جگە لە خوا ناكات و بوونی سەربەخۆ نە بۆ دەروونی بەدخواز و نە بۆ هیچ شتێك دانانێت. بەڵام لەم ڕۆژگارەدا كە چەمكەكانی "سروشت" بەسەر بیروبۆچوونەكانی خەڵكدا زاڵ بوون و، دەروونە بەدخوازەكانیش وەك فیرعەونیان لێ هاتووە، بە تایبەت ئەوانەی كە ئامادەیی ئەوەیان تێدایە "نەفسی خۆیان" لە بریی خوای گەورە بپەرستن، نەخوازەڵا لە سەردەم و كاتێكدا كە لەخۆ بایی بوون و خۆپەرستی فووی تێ كراوە و، تا ڕادەیەكیش خەڵكی بەدیهێنەر و دواڕۆژیان لە بیر چووەتەوە.. بێ گومان باسكردنی "وحدة الوجود" ئا لەم سەردەمەدا و بۆ ئەو جۆرەكەسانە - پەنا بە خوا - دەروونی بەدخوازی ئەوانە لە ڕێ دەترازێنێت. تەنانەت ئەوانە لەم ڕێیەوە هێندە لە خۆیان بایی دەبن كە ئیتر دەروونیان جێی هیچ شتێكی تری تێدا نابێتەوە!

○ زیانی سێهه‌م:

ئه‌م مه‌شره‌به‌ هه‌ندێ بیروبۆچوونی ئه‌وتۆ له‌ مرۆڤدا به‌جێ ده‌هێڵێت كه‌ شایانی "پێویستیی بوون"ی زاتی شكۆمه‌ندی خواوه‌ند نی‌یه‌، كه‌ زاتێكه‌ دووره‌ له‌ ناته‌واوی و ته‌نگی و ئالوگۆڕ و له‌ت‌بوون و جێ گرتن و، ئه‌و شتانه‌ی كه‌ هه‌رگیزاو هه‌رگیز له‌گه‌ڵ ئه‌و خاوێنی‌یه‌ی زاتی خوای گه‌وره‌دا ناگونجێت. بۆیه‌ ئه‌م مه‌شره‌به‌ - به‌م بۆنه‌یه‌وه‌ - ده‌بێت به‌هۆی چه‌ند ته‌ڵقینێكی به‌تاڵ و ناڕه‌وا.

به‌ڵێ، ئه‌و كه‌سه‌ی له‌ باره‌ی"وحدة الوجود"ه‌وه‌ ده‌دوێت، ده‌بێ به‌ هزر و بیری خۆی له‌ زه‌وی‌یه‌وه‌ به‌ره‌و ئاسمانه‌كان به‌رز ببێته‌وه‌ و، سه‌رجه‌می بوونه‌وه‌ران له‌ پشت سه‌ری خۆیه‌وه‌ به‌جێ بهێڵێت و، ڕوانینی ته‌نها ئاراسته‌ی عه‌رشی بڵند بكات و له‌ حاڵه‌تی نوقم بوون(ئیستیغراق)دا بوونه‌وه‌ران به‌ "نه‌بوو" دابنێت.

ئه‌و كاته‌ به‌ "هێزی ئیمان" ده‌توانێت ببینێت كه‌: هه‌موو شتێك ڕاسته‌وخۆ له‌ خواوه‌ندی تاك و ته‌نیاوه‌یه‌.

ده‌نا ئه‌و كه‌سه‌ی له‌ پشتی ئه‌م بوونه‌وه‌رانه‌وه‌ ڕاوه‌ستاوه‌ و له‌وێوه‌ بۆیان ده‌ڕوانێت و، هۆكاره‌كان له‌ به‌رده‌می خۆیدا ده‌بینێت و، له‌ زه‌وی‌یه‌وه‌ ته‌ماشا ده‌كات. له‌وانه‌یه‌ له‌ "كاریگه‌ریی هۆكاره‌كان"دا نوقم ببێت و بكه‌وێته‌ ناو زه‌لكاوی "سروشت"ه‌وه‌.

به‌ڵام ئه‌و كه‌سه‌ی كه‌ وه‌ك جه‌لاله‌ددینی ڕۆمی[1] به‌ فیكر و بیر بۆ عه‌رشی

---

(١) مه‌ولانا جه‌لاله‌ددینی ڕۆمی له‌ شاری (به‌لەخ) له‌ دایك بووه‌ و له‌ شاری (قۆنیه‌)ش كۆچی دوایی كردووه‌. له‌ نێوان ساڵه‌كانی: (٦٠٤-٦٧٢ك/ ١٢٠٧-١٢٧٣ز)دا ژیاوه‌. له‌ فیقهی حه‌نه‌فی و سه‌رجه‌می زانسته‌كانی ڕۆژگاری خۆیدا زانایه‌كی به‌ناوبانگ و به‌توانا بووه‌ و، دوای

مەزن سەردەکەوێت، دەتوانێ بڵێت: "گوێ ڕابگرە و دەرگای بیستنت بکەرەوە، چونکە ئەو شتەی کە لە حەق تەعالا دەیبیستیت، دەشتوانیت لە هەموو کەسێکی ببیستیت"..

دەنا ئەو کەسەی کە نەتوانێت وەك ئەو بۆ ئەم پلە بڵندە بەرز ببێتەوە و، سەرجەم بوونەوەران لە عەرشەوە تا فەرش بە وێنەی چەند ئاوێنەیەك نەبینێت بۆ تیادرەوشانەوەی ناوە جوانەکانی خواوەند، گەر پێی بڵێیت: "گوێ لە هەموو شتێك ڕابگرە، چونکە گوفتاری خوای لێ دەبیستیت" ئەوا گرفتاری چەندەها بۆچوونی بەتاڵ و ناڕەوا و دژی حەقیقەت دەبێت، وەك ئەوەی لە ناوەرۆك و مەعنادا لە عەرشەوە بەرەو فەرش کەوتبێتە خوارەوە!

﴿قُلِ اللهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ﴾ (الأنعام: ٩١).

ما للتراب ولرب الأرباب؟!

سبحان من تقدس عن الأشباه ذاتُه، وتنــزهت عن مشابــهة الأمثــال صفاتُه، وشهد على ربوبيته آياتُه، جلّ جلالُه ولا إلهَ إلا هو.

سەعیدی نوورسی

وەفاتی باوکی لە ساڵی (٦٢٨ك)دا لە چوار قوتابخانەی شاری "قۆنیە"دا دەرسی وتووەتەوە. پاشان ڕێبازی تەسەووفی گرتووەتەبەر و (شەمسی تەبریزی) لەم بوارەدا ڕابەریی کردووە. پاشان تەریقەتی "مەولەوی"ی دامەزراندووە. گەلێ بەرهەمی دوای خۆی بەجێهێشتووە، وەك (فیه ما فیه، دیوان کبیر) بەڵام بەناوبانگترینیان (مەسنەویی مەعنەوی)یە کە بیست و شەش هەزار بەیتی شیعرە بە زمانی فارسی و، بۆ چەندین زمانی جیهانی وەرگێڕراوە و بووە بەهۆی بڵاوبوونەوەی ناوبانگی مەولانا لە سەرتاسەری جیهاندا. بۆ زانینی درێژەی ژیانی بڕوانە: (مولانا جلال الدين الرومي في حياته وشعره، تأليف: الدكتور محمد عبدالسلام الكفافي، دار النهضة العربية، بيروت، ١٩٧١) هەروەها بەرگی یەکەمی: (رجال الفكر والدعوة في الإسلام) نووسینی خوالێخۆشبوو (السيد أبو الحسن الندوي). (وەرگێڕ)

لە پاشبەندی ئەمیرداغەوە:

بەڵگەی یەقینی

وەرگرتنی وتەی پیاوانی مەزن، گەر بەڵگەی لەگەڵدا نەبێت، دڵنیایی و بێ گومانی بە دڵی مرۆڤ نابەخشێت، مەگەر لەو کێشەیەدا مرۆڤ خۆش باوەڕی و گومان باشی‌یەکانی زاڵ بن و، لەم ڕێیەوە قەناعەت و متمانەی بۆ دروست ببێت..

بەڵام قەناعەتی ڕاستەقینەی پشت بەستوو بە بەڵگە - وەك لە زانستی مەنتیقدا ڕوون کراوەتەوە - بۆ پلە و پایەی ئەو کەسە ناڕوانێت کە قسەکەی لە زار دەردەچێت، بەڵکو بۆ ئەو بەڵگەیە دەڕوانێت کە ئەوەندە بەهێزە زامدار ناکرێت!

جا هەموو بەڵگەکانی "پەیامەکانی نوور" لەم بەشەن، واتە "بەڵگەی یەقینی"ن. چونکە ئەو حەقیقەتانەی کە ڕێبوارانی ڕێی ویلایەتی سۆفێتی لە ئەنجامی کردار و پەرستن و سلووك و وەرزشی ڕۆحی پێیان دەگەن، هەروەها ئەو ڕاستی‌یانەی ئیمان کە ئەوان لە پشت پەردەوە دەیانبینن، پەیامەکانی نووریش وەك ئەوان دەیانبینن و پێیان دەگەن. بەڵام ئەم پەیامانە ڕێیەکی تریان بۆ ئەمە گرتووەتەبەر..

ئەوەتا لە شوێنی "پەرستش"دا ڕێیەکیان لە ناوەندی "زانست"ەوە بۆ گەیشتن بە حەقیقەت دۆزیوەتەوە و گرتوویانەتەبەر..

لە شوێنی "سلووك و ویردەكان"دا ڕێیەكیان لە ناوەندی "بەڵگە مەنتیقی و زانستی"یەكانەوە لێداوە كە ڕاستەوخۆ مرۆڤ دەگەیەنێتە ڕاستیی هەموو ڕاستییەكان..

لە جێی "تەسەووف و تەریقەت"دا ڕێیەكی ڕاستەوخۆیان بۆ ویلایەتی كوبرا لە بازنەی "زانستی كەلام و عەقیدە و ئوسوولی دین"ەوە دۆزیوەتەوە، كە بە هۆیەوە توانییان بەسەر گومڕاییەكانی فەلسەفەدا سەربكەون.

(ئەو فەلسەفەیەی كە لەم سەردەمەدا بەسەر تەوژمی حەقیقەت و تەریقەتدا سەركەوت).

واقیعیش باشترین شایەتە لەسەر ئەمە!

* * *

شوێنكەوتنی (ڕُهبان) یان (بُرهان)؟!

ئێمەی موسڵمانی خزمەتگوزاری قورئان شوێنی بەڵگە دەكەوین و، بە دڵ و بیر و ژیرمان ڕاستییەكانی ئیمان وەردەگرین. هەرگیز بە وێنەی شوێنكەوتەی ئایینەكەكانی تر نابین، كە دەچن لەبەر چاولێكەریی ڕاهیبەكانیان دەستبەرداری بەڵگەكان دەبن!

لە (وتاری شام)ەوە

له بریسکه‌کانه‌وه:

میانه‌ڕه‌وی له باسی (محێدینی عه‌ره‌بی)دا

ئه‌وه‌نده کاتی پێویستم به ده‌سته‌وه نی‌یه که به‌راوردێك له نێوان بیروبۆچوونه‌کانی هه‌ریه‌ك له: "مسته‌فا صه‌بری"[١] و "مووسا باکۆف"[٢]دا بکه‌م. به‌ڵام هێنده ده‌ڵێم که:

یه‌کێکیان زیاد له پێویست ڕۆچووه و ئه‌وی تریشیان هه‌ندێ حه‌قیقه‌تی پشتگوێ خستووه. چونکه هه‌رچه‌نده "مسته‌فا صه‌بری" له‌چاو "مووسا باکۆف"دا له به‌رگری‌یه‌کانیدا له‌سه‌ر حه‌قه، به‌ڵام مافی شکاندنی که‌سی محێدینی کوڕی عه‌ره‌بیی نی‌یه، که یه‌کێکه له که‌سێتی‌یه ده‌راساکانی زانسته ئیسلامی‌یه‌کان.

به‌ڵێ، محێدینی کوڕی عه‌ره‌بی بۆ خۆی وه‌رگیراوه و له‌سه‌ر ڕێی هیدایه‌ته، به‌ڵام له هه‌موو نووسراوه‌کانیدا ڕابه‌ر و ڕێ نیشانده‌ر و پێشه‌نگ نی‌یه بۆ خه‌ڵکی، چونکه زۆربه‌ی جار به بێ ڕه‌چاوکردنی میزانی ڕاستی‌یه‌کانی

---

(١) مسته‌فا صه‌بری (١٨٦٩-١٩٥٤) شێخولئیسلامی ده‌وڵه‌تی عوسمانی بووه و، به‌ره‌نگاریی بزوتنه‌وه‌ی که‌مالیستی کردووه. پاشان کۆچی کردووه بۆ میسر. گه‌لێ کتێبی داناوه که گرنگترینیان بریتی‌یه له: "موقف العقل و العلم والعالِم من رب العالمين و عباده المرسلين".
(وه‌رگێڕ)

(٢) "مووسا جاروڵڵا باکۆف" تورکستانی و قازانی‌یه و، شێخولئیسلامی ده‌وڵه‌تی ڕووسیای قه‌یسه‌ری بووه. ماوه‌یه‌ك بۆ مه‌به‌ستی ڕزگاربوون له ڕژێمی قه‌یسه‌ری پشتی شۆڕشی به‌لشه‌فیکی گرت، به‌ڵام دوایی ڕاستیی ئه‌و شۆڕشه‌ی بۆ ده‌رکه‌وت و، چه‌ندین جار به‌ند کرا. به زۆر وڵاتدا گه‌ڕاوه و، نزیکه‌ی سه‌د و بیست کتێبی له بابه‌ته جۆراو جۆره‌کانی ئیسلامدا داناوه و، ڕا و بۆچوونه‌کانی ڕووکاری نوێخوازی و سه‌ربه‌ستییان له‌خۆ گرتووه. گرنگترین به‌رهه‌مه‌کانی بریتی‌یه له: "الوشيعة في نقض عقائد الشيعة". له قاهیره کۆچی دوایی کردووه. (وه‌رگێڕ)

شەرع هەنگاو دەنێت و، بە پێچەوانەی قاعیدە و دەستوورەکانی ئەهلی سوننەت ڕەفتار دەکات و، هەندێ لە گوفتارەکانیشی بە ڕواڵەت گومڕایی دەگەیەنێت، هەرچەندەش خۆی لە گومڕایی بەرییە. چونکە هەندێ جار گوفتار لە ڕواڵەتدا بە "کوفر" دەردەکەوێت بەڵام خاوەنەکەی بە "کافر" دانانرێت..

جا "مستەفا صەبری" ئەم خاڵانەی ڕەچاو نەکردووە، بۆیە لە پشتگیریی کردنیدا بۆ قاعیدە و دەستوورەکانی "ئەهلی سوننەت" هەندێ شتی پشتگوێ خستووە و دووچاری "تەفریط" بووە.

بەڵام "مووسا باکۆف" بە بۆنەی ئەو بیروبۆچوونانەی کە شان بە شانی شارستانێتییە و زۆر بە توندی لایەنی نوێخوازی دەگرێت، ئەوا گەلێ جار بە هەڵەدا دەچێت، چونکە هەندێ لە ڕاستییەکانی ئیسلام بە چەند تەئویلێکی هەڵە دەستکاری دەکات و، کەسێکی وەرنەگیراوی وەك "ئەبولعەلای مەعەڕڕی" دەخاتە ئاستێکی بەرزتر لە هی زانایانی لێکۆڵەری ئیسلام و، زیاد لە پێویست لە لایەنگرتنی توندوتیژیدا بۆ ئەو مەسەلانە ڕۆچووە کە محێدینی عەرەبی تیایاندا پێچەوانەی ئەهلی سوننەتی کردووە و، لەگەڵ بیروبۆچوونەکانی ئەمدا یەکیان گرتووە.

شێخ محێدین خۆی وتوویەتی:

"تحرم مطالعة كتبنا على مَن ليس منا".

واتە: خوێندنەوەی کتێبەکانمان حەرامە لەو کەسانەی شارەزای مەقامی ئێمە نین.

بەڵێ، خوێندنەوەی کتێبەکانی شێخ محێدین، بە تایبەت ئەو مەسەلانەی کە لە "وحدة الوجود" دەدوێن، لەم سەردەمەدا زیانی هەیە.

بریسکەی نۆهەم:

چەند ناتەواوی‌یەکی ورد لـە (وحـدة الـوجود)دا

هەموو کەسێك ناتوانێت کەموکوڕی‌یە وردەکانی "وحدة الوجود" ببینێت و پێویستی بەو زانینە نابێت، کەواتە پێویستی بە خوێندنەوەی ئەم "بریسکە"یەش نی‌یە!

برای ئازیزم!

شێخ محێدینی عەرەبی وتوویەتی:

"إنَّ مخلوقيةَ الروحِ عبارةٌ عن انكشافِها".

برام! تۆ بەم پرسیارەت منی لاوازی کۆڵەوار ناچاری وتووێژ دەکەیت لەگەڵ بلیمەتی "حەقیقەت" و هەڵکەوتووی عیلمی ئەسرار: "محێدینی عەرەبی"دا! بەڵام لەبەر ئەوەی کە لە باس و لێکۆڵینەوەکەمدا پشت بە دەقەکانی قورئانی پیرۆز دەبەستم، ئەوا دەتوانم لەو هەڵۆیە بەرزتریش بفڕم، هەرچەندە لەخۆمدا وەکو "مێش"ێك وابم!

برام! محێدینی کوڕی عەرەبی خەڵکی ناخەڵەتێنێت، بەڵکو بۆ خۆی دەخەڵەتێت! چونکە هەرچەندە ئەو بۆخۆی لەسەر ڕێی هیدایەتە، بەڵام لە هەموو نووسینەکانیدا هیدایەتدەری غەیری خۆی نی‌یە.. ئەوەی ئەو دیویەتی، ڕاستە بینیویەتی. بەڵام "حەقیقەت" ئەوە نی‌یە کە دیویەتی!

باسـی "ڕۆح" لـە وتـەی بیسـت و نۆهـەمدا ئـەو ڕاسـتی‌یەی ڕوون کردووەتەوە کە پرسیارەکەتانی لەبارەوە کراوە.

بەڵێ، ڕۆح، لە ڕووی ماهییەتەوە، یاسایەکی "ئەمری"یە، بەڵام "بوونی دەرەکی"ی لەبەر کـراوە. کەواتـە یاسـایەکی زینـدووە و خـاوەنی بوونـی دەرەکی(وجود خارجی)یە.

شێخ محێدین کاتێ کە بۆ "ڕۆح"ی ڕوانیوە تەنها لە ڕووی ماهییەتەکەیەوە سەیری کردووە و لە ڕوانگەی مەشرەبی "وحدة الوجود"ەوە پێـی وایە شتان هەموویان "ئەندێشە"ن!

جا لەبـەر ئەوەی "شێخ محێدیـن" ڕێبـازێکی سـەربەخۆی گرتووەتەبەر و، خاوەنی مەشرەبێکی گرنگ و کەشف و بینینی نائاسایی و لە عادەت بـەدەرە، ئەوا هـەندێ جـار لـە ناچـاریدا پـەنا دەباتـە بـەر چـەند تـەئویلێکی لاواز و زۆر لـەخۆکردن، تـاکو هـەندێ ئایەتی قورئـانی پیرۆز لەگـەڵ مەشـرەب و بینینـە کەشـفی‌یەکانی خۆیـدا یـەك بخـات، کـە ئەمـەش "ڕاشـکاوی"ی ئایەتـەکان زامدار دەکات!

ئێمەش لە چەندین پەیامی تردا ڕێبازی ڕاسـت و ڕەوانـی قورئـان و ئـەهلی سوننەتمان لەم ڕووەوە ڕوون کردووەتەوە.

"شێخ محێدین" بـۆ خـۆی خـاوەنی پلـە و پایەیـەکی تایبەتی‌یـە و یەکێکـە لـە وەرگـیراو(مقبـول)ەکـان. بـەڵام بـە کەشـفە دوور لـە قـاعیدە و بـێ دەسـتوورەکانی، سـنووری شـکاندووە و، بڕیارەکـانی لـە زۆر مەسـەلەدا پێچەوانەی بڕیاری جەماوەری زانا لێکۆڵەرەکانە[1].

---

(١) ئەمە تەنها ڕای مامۆستا نوورسـی نی‌یـە سـەبارەت بـە زانستە کەشـفی‌یەکانی شـێخ محێدیـن، بەڵکو ڕای گەلـێ زانـای تریشـە لـە گـەورە مـەردانی ئیسـلام. بۆ نموونـە ئیمـامی ڕەببـانی (شـێخ ئەحـمـەدی فـاروقیی سـەرهەندی) لـەم بارەیـەوە لـە مـە کتووبی (٢٦٦)ی مەکتووباتە کـەیدا

هەر لەبەر ئەوەشە کە تەریقەتە تایبەتی‌یەکەی ئەو تەنها بۆ ماوەیەکی کەم مایەوە و لە "صەدرەددینی قۆنیەیی"[(١)] بەو لاوە زیاتر بڕی نەکرد و بەردەوام نەبوو. ئنجا بە دەگمەن ڕێ دەکەوێت سوودێکی بە ئیستیقامەت و ڕاست و ڕەوا لە بەرهەمەکانی وەربگیرێت، هەرچەندەش خۆی لە خۆیدا شێخێکی مەزن و پلە بەرز و قوتبێکی هەڵکەوتووی بێ وێنەی زەمانی خۆیەتی. ئەوەتا زۆربەی زانایانی ئەصفیا و لێکۆڵەر خەڵکی بۆ خوێندنەوەی بەرهەمەکانی هان نادەن، تەنانەت هەندێکیشیان خەڵکی لێ قەدەغە دەکەن.

ڕوونکردنەوەی جیاوازیی سەرەکیی نێوان مەشرەبی شێخ محێدین و مەشرەبی زانایانی لێکۆڵەر، پاشان باسکردنی سەرچاوەی هەردوو لایان، لە ڕاستیدا پێویستی بە لێکۆڵینەوەیەکی وردی خەستوخۆڵ و تاوتوێ کردنێکی بەرز و فراوان هەیە.

بەڵێ، جیاوازی‌یەکەی نێوان هەردوو لا گەلێ ورد و قووڵە و، سەرچاوەکەش هێندە بەرز و بڵندە کە شێخ لەسەر هەڵەکەی تاوانبار نەکراوە و هەر بە مەقبوولی لە لای زانایان ماوەتەوە. چونکە ئەگەر ئەو

دەفەرموێ: (زۆربەی زانستە کەشفی‌یەکانی ئەو [شێخ محێدین] کە پێچەوانەی زانستەکانی ئەهلی سوننەتن، لە ڕاستی‌یەوە دوورن و، مەگەر مرۆڤێکی نەخۆش یان کەسێکی تەواو چاولێکەر، دەنا کەس شوێنی ئەو کەشفیاتانە ناکەوێت). بڕوانە: چاپە فارسی‌یە تازەکەی (مکتوبات امام ربانی)١/٥٨٥ انتشارات صدیقی – زاهدان ١٤٢٥هـ، یان چاپە عەرەبی‌یەکە ٢٧٧/١ دار الكتب العلمية – بيروت. (وەرگێڕ)

(١) صەدرەددین: ناوی محەممەدی کوڕی ئیسحاقی کوڕی محەممەدی کوڕی یووسفی قۆنیەیی ڕۆمی‌یە. لە گەورە قوتابی و موریدانی شێخ محێدینە. چەند بەرهەمێکی هەیە، وەك: "النصوص في تحقيق الطور المخصوص"، "إعجاز البيان في تفسير أم القرآن". بڕوانە: الأعلام ٣٠/٦، طبقات المفسرين ١٠٣/٢، تذكرة الحفاظ للذهبي ١٤٩١، طبقات الأولياء ٤٦٧، الطبقات الكبرى للشعراني ٢٠٢/١. (وەرگێڕ – لە چاپی عەرەبیی "اللمعات"ەوە)

جیاوازی‌یە و سەرچاوەکەی، بە "بیر و زانیاری و کەشف" ئاشکرا و بینراو بوونایە، ئەوا ئەو مەشرەب و ڕێبازە بە تێکشکانێکی سامناك و هەڵەیەکی گەورە بۆ شێخ لە قەڵەم دەدرا.

جا لەبەر ئەوەی جیاوازی‌یەکە تەواو ورد و قووڵە، ئەوا هەوڵ دەدەین کە هەڵەی شێخ تەنها لەو مەسەلەیەدا دەربخەین و، ئەو جیاوازی و سەرچاوانە لە نموونەیەکی تەواو پوختدا ڕوون بکەینەوە.

بو نموونە:

"خۆر" لەناو ئاوێنەدا دەردەکەوێت. کەواتە ئەم ئاوێنەیە "مەظرووف" و "مەوصووف"ی خۆرە. بەو واتایەی کە لە ڕوویەکەوە "خۆر" لەو ئاوێنەیەدا هەیە و، لە ڕوویەکی تریشەوە ئاوێنەکەی ڕازاندووەتەوە بە ڕادەیەك کە بووە بە سیفەتی تیشکدەر و دەرخەری ئاوێنەکە.

خۆ ئەگەر ئەو ئاوێنەیە ئاوێنەی کامێرای وێنەگرتن بێت، ئەوا وێنەی خۆر - بە شێوەیەکی چەسپاو - دەگوێزرێتەوە بۆ سەر کاغەزێکی ناسکی تایبەتی.. جا لەم حاڵەتەدا، چ ئەو خۆرەی کە لە ئاوێنەکەدا دەبینرێت و، چ ماهییەت و سیفەتەکەشی کە لەسەر کاغەزەکە وێنەی گیراوە و، چ ڕازاندنەوەی ئاوێنەکەش بەو خۆرە کە لە ڕادەیەکدایە دەڵێی "خۆر" بووە بە سیفەتی ئەو ئاوێنەیە.. ئەم خۆرە، لەم حاڵەتەدا، غەیری خۆرە ڕاستەقینەکەیە، چونکە ئەوە خودی "خۆر" نی‌یە، بەڵکو بریتی‌یە لەوەی کە "درەوشانەوەی خۆر" ڕۆشتووەتە ناو "وجوود"ێکی ترەوە!

خۆ هەرچەندەش بوونی ئەو خۆرەی کە لە ئاوێنەکەدا دەبینرێت خودی ئەو خۆرە ڕاستەقینەیەی دەرەوە نی‌یە، کەچی لەبەر پەیوەندیی بەو خۆرەی دەرەوە و ئاماژەکردنی بۆی، وا گومان براوە کە خودی ئەو بێت!

جا لەسەر بناغەی ئەم نموونەیە:

ئەگەر بوترێ: "جگە لە خۆری ڕاستەقینە هیچی تر لـە ئاوێنەکەدا نییـە"، دەکرێ ڕاست بێت، گەر مەبەست پێـی ئـەوە بێـت کـە ئاوێنەکـە "زەرف"ە و مەبەستیش بە خۆرەکەی ناوی بوونە دەرەکییەکەی بێت .

بەڵام گەر بوترێ:

"وێنـەی ئـەو خـۆرەی کـە لەسـەر ئاوێنەکـە دیـارە و حوکمـی سـیفەتی ئاوێنەکـەی وەرگرتـووە.. هـەروەها ئـەو وێنەیـەش کـە ڕۆشـتووەتە سـەر کاغەزەکە: خودی خۆرە".. دیارە ئەمە هەڵەیە.

واتە دەستەواژەی: "خۆر جگـە لـەناو ئاوێنەکە لـەناو هیچی تـردا نییـە" دەستەواژەیەکی هەڵە دەبێت. چونکە ئەوەتا وێنەیەکی خـۆر لەسەر ئاوێنەکە دەردەکەوێت و، وێنەیەکی تریشی هەیە کە لـە پشـت ئاوێنەکـەوە لەسـەر کاغەزەکە دەرکەوتووە و، هەریەکەیان خاوەنی "وجوود"ێکی تایبەتـە بـە خۆیەوە. خۆ هەرچەندەش ئەم دوو "وجوود"ە لـە درەوشـانەوەی خـۆرەوە سەرچاوەیان گرتووە، کەچی هیچیان خودی "خۆر" نین!

"زەین" و "ئەندێشە"ی مرۆڤیش وەك ئەم نموونەی ئاوێنەیە وان، چونکە:

ئەو زانیارییانەی کە لە ئاوێنـەی "بیر"ی مرۆڤدان، ئەوانیش دوو ڕوویـان هەیە. ئەوەتا لە ڕوویەکەوە "زانین"ن و، لە ڕوویەکی تریشەوە "زانراو"ن!

جا ئەگەر "زەین" بە دەفری ئەو زانراوە دابنێین، ئەوا ئەو شتە (مەوجوودە، زانـراوە) دەبێـت بـە زانراوێکـی زیـهنی، کەواتـە وجـودی خـۆی وجودێکـی جیاوازە..

بەڵام گـەر وا دابنێین کـە"زەیـن"بـووە بـە مەوسـووفی ئـەو شتەی چووەتـە ناویەوە و بووەتە سیفەتی زەین، ئـەوا بـە "زانـین" دادەنرێـت و خـاوەنی بوونـی

دەرەکـی دەبێـت. تەنانـەت گـەر ئـەو شـتە زانـراوە خـاوەن "وجـوود" و "جەوهەر"یش بێت ئەوا هەر وجوودێکی خاریجیی لاوەکی دەبێت.

جا لەسەر بناغەی ئەم دوو نموونەیە:

"گـەردوون" ئاوێنەیـە.. "ماهییـەت"ی هـەموو مـەوجوودێك، بـە هـەمان جۆر، ئاوێنەیە..

ئەم ئاوێنانەش خوای گەورە بە توانستی ئەزەلیی خۆی بەدییان دەهێنێـت و "بوون"یان پێ دەبەخشێت.

کەواتە هەموو مەوجوودێك – لە ڕوویەکەوە – دەبێت بە ئاوێنە بۆ یەکێك لـە نـاوە جوانـەکانی خواوەنـد و، یەکێك لــە نەخشـونیگارەکانی ئـەو نـاوە دەردەخات.

جا ئەو کەسـانەی کـە لەسـەر مەشرەبی "شێخ محێدیـن"ن، جیـهانیان لـەو ڕووەوە بۆ دەرکەوتووە کە "ئاوێنە" و "دەفر" و "مـەوجوودی میسـالی"ی نـاو ئاوێنەکەیە و، پێیان وایە کە: دانەوەی وێنـەی شـتان لـەناو ئاوێنەکـەدا خـودی ئـەو شتانەیە و، و وتوویانـە: "لا موجـود إلا هـو" بـێ ئـەوەی بـیر لــە پلـەکانی تری"بوون" بکەنەوە. ئیتر لەم ڕێیەوە هێندە کەوتنە هەڵەوە تا گەیشتنە ئەوەی ئینکاریی ئەو دەستوورە بنەڕەتی‌یە بکەن کە دەڵێت: "حقائق الأشياء ثابتة"!

بەڵام ئەهلی حەقیقەت، بەهۆی ئەوەی میراتگری میراتی پێغەمبـەرن ﷺ و، پشتیان بـە دەقـی ڕاشـکاوی قورئـان و ئایەتـە ڕوون و ئاشـکراکانی بەسـتووە، پێیان وایە:

ئەو نەخشونیگارانەی کە بە توانست و ویستی خوای گـەورە لـە ئاوێنـەی بوونەوەراندا هەن، ئاسەواری خوای گـەورەن و، هـەموو "مـەوجوود"ێـك لـە

لایه‌نی خوای گه‌وره‌وه "بوون"ێكی دراوه‌تێ كه‌ هه‌ر ئه‌و خواوه‌نده‌ خۆی به‌دیی هێناوه‌.

ئنجا هیچ مه‌وجوودێكی تر "ئه‌و" نی‌یه‌ تاكو بوترێ: "لا موجود إلا هو"! چونكه‌ شتانی تر خاوه‌نی "بوون"ی خۆیانن و ئه‌م بوونه‌شیان تا ڕاده‌یه‌ك جێگیر و چه‌سپاوه‌. خۆ هه‌رچه‌نده‌ش له‌ چاو بوونی خواوه‌ندا "بوون"ێكی لاوازه‌ و ده‌لێی ئه‌ندێشه‌ و خه‌یاڵه‌، به‌ڵام هه‌رچۆن بێت هه‌ر دارای "بوون"ێكه‌ كه‌ خواوه‌ندی خاوه‌ن توانستی ئه‌زه‌لی، به‌ ویست و توانستی خۆی، پێی به‌خشیوه‌.

ئه‌و "خۆر"ه‌ی كه‌ له‌ناو ئاوێنه‌دا ده‌بینرێت، خاوه‌نی بوونێكی تری جیایه‌، جگه‌ له‌ بوونه‌ ده‌ره‌كی‌یه‌كه‌ی خۆی..

هه‌روه‌ها خاوه‌نی بوونێكی ده‌ره‌كیی لاوه‌كی‌یه‌ كه‌ به‌ ئارایشتی خۆی ئاوێنه‌كه‌ ڕه‌نگ ده‌كات، ئه‌وه‌تا ئاوێنه‌كه‌ ئه‌وی تێدا ده‌رده‌كه‌وێت..

هه‌روه‌ها خاوه‌نی بوونێكی ده‌ره‌كیی لاوه‌كیی تا ڕاده‌یه‌ك چه‌سپاوه‌، كه‌ بریتی‌یه‌ له‌و وێنه‌یه‌ی كه‌ له‌سه‌ر كاغه‌زه‌كه‌ی پشتی ئاوێنه‌كه‌وه‌ نه‌خشێنراوه‌..

جا هه‌روه‌ك خۆر – به‌ وێنه‌ی ئه‌م نموونه‌یه‌ – خاوه‌نی چه‌ندین "بوون"ی ئاوایه‌، به‌ هه‌مان جۆر: ئاوێنه‌ی گه‌ردوون و ئاوێنه‌كانی ماهییه‌تی شتانیش دارای چه‌ندین "بوون"ی وه‌هان. چونكه‌ نه‌خشونیگاری ئه‌و به‌دیهاتووه‌ ڕواڵه‌تییانه‌ی كه‌ به‌ لێ درەوشانه‌وه‌ی ناوه‌ جوانه‌كانی خوای گه‌وره‌ و به‌ ویست و ئیختیار و توانستی خواوه‌ند نه‌خشێنراون، خاوه‌نی "وجوود"ێكی په‌یدابوو(حادث)ی غه‌یری وجوودی خواوه‌ندی "واجب الوجود"ن و، به‌ توانستی خواوه‌ند چه‌سپاوی(الثبات) به‌م وجووده‌ی ئه‌وان به‌خشراوه‌.

بەڵام گەر ئەو پەیوەندی‌یە بپچڕێت، ئەوا شتان هیچیان نامێنن و یەکسەر تیادەچن. کەواتە هەموو شتێك، بۆ مانەوەی خۆی، لە هەموو دەم و ساتێکدا پێویستی بەوەیە کە "بەدیهێنەر"ی بیهێڵێتەوە. چونکە "حەقیقەت"ی شتان هەرچەندەش جێگیر و چەسپاوە، بەڵام ئەم چەسپاوی و جێگیربوونەی لە لایەن زاتی خۆیانەوە نی‌یە، بەڵکو بە چەسپاندن و جێگیرکردنی خواوەند دەستیان دەکەوێت. بەم جۆرە، دەرکەوت کە وتەکەی "شێخ محێدینی عەرەبی":

(ڕۆح بەدیهاتوو نی‌یە، بەڵکو حەقیقەتێکە لە جیهانی "ئەمر" و سیفەتی "ئیرادە"وە هاتووە)، وتەیەکە پێچەوانەی واتای ڕاشکاوی گەلێ دەقی زۆر و زەبەندەیە. هەروەك لە ڕووناکیی ئەو لێکۆڵینەوانەی پێشوودا دەردەکەوێت کە کێشەکەی لێ ئاڵۆزاوە و تیایدا خەڵەتاوە. چونکە "مەوجوود"ە لاوازەکانی نەدیوە!

هەرگیزاوهەرگیز ناکرێ ئەو مەوجوودانەی کە ناوە جوانەکانی چەشنی: "الخلاق، الرزاق"یان تێدا دەردەکەوێت، چەند شتێکی وەهمی و ئەندێشەیی بن! چونکە مادەم ئەو ناوانە هەموویان دارای "حەقیقەت"ن، ئەوا ئەو ئاوێنانەش کە ئەوانیان تێدا دەردەکەون، بە هەمان جۆر، خاوەنی حەقیقەتی دەرەکین.

* * *

پاشكۆی ئه‌و پرسیاره‌ی كه‌ سه‌باره‌ت به‌ "محیّدینی عه‌ره‌بی" كرا

پرسیار:

"ئیبن عه‌ره‌بی" مه‌سه‌له‌ی "وحدة الوجود" به‌ بلندترین پله‌ی "ئیمان" داده‌نێت. ته‌نانه‌ت كه‌سانێكی زۆری ئه‌ولیا مه‌زنه‌كانی ئه‌هلی عیشق له‌و ڕێبازه‌دا شوێنی كه‌وتوون..

كه‌چی تۆ ده‌ڵێیت:

ئه‌م ڕێبازه‌ مه‌زنترین پله‌ی ئیمان و ڕێبازی ڕاسته‌قینه‌ نی‌یه‌، به‌ڵكو مه‌شره‌بێكه‌ هی ئه‌هلی مه‌ستی و ئیستیغراق و شه‌وق و عیشقه‌.

جا ئه‌گه‌ر وایه‌، ئه‌وا به‌ پوختی: به‌رزترین پله‌كانی "ته‌وحید"مان بۆ باس بكه‌، ئه‌وه‌ی كه‌ ڕاشكاویی قورئان و میراتگریی پێغه‌مبه‌رایه‌تی ڕوونیان كردووه‌ته‌وه‌.

وه‌ڵام:

كۆڵه‌وارێكی هه‌ژاری وه‌ك من، كه‌ خاوه‌نی هیچ گرنگی و به‌هایه‌ك نی‌یه‌، له‌ كوێ ده‌توانێت خۆی له‌و پله‌ به‌رز و بلندانه‌ بئاڵێنێت و، به‌ عه‌قڵی كورت و كول و كاسی خۆی "داوه‌ریی ژیری"یان تێدا ئه‌نجام بدات! چونكه‌ ئه‌م كاره‌ سه‌د ئه‌وه‌نده‌ له‌ سه‌رووی توانای منه‌وه‌یه‌. به‌ڵام وا زۆر به‌ پوختی دوو سه‌رنج باس ده‌كه‌م كه‌ له‌ ڕێژنه‌ی به‌ره‌كه‌تی قورئانی پیرۆزه‌وه‌ ڕژانه‌ ناو دڵمه‌وه‌، به‌و ئومێده‌ی كه‌ سوودیان تێدا بێت.

سەرنجی یەکەم:

گەلێ هۆکار هەن کە مرۆڤ بەرەو مەشرەبی "وحدة الوجود" کێش دەکەن..

هۆکاری یەکەم: ئەوان نەیانتوانی مەزنترین پلەی: "بەدیهێنەریتیی پەروەردگاری"(خلاقیـة الربوبیـة) لە زەینی خۆیاندا جێ بکەنەوە و، لە "دڵ"یشیاندا ئەوە جێگیر بکەن کە: خواوەند - بە تەنیایی خۆی - جڵەوی هەموو شتێکی لە دەستی پەروەردگاریتیی خۆیدا داناوە و، هەموو شتێك بە توانست و ئیختیار و ویستی ئەو بەدی دەهێنرێت..

لەبەر ئەوەی کە ئەوان نەیانتوانی پەی بەمانە ببەن، ئەوا خۆیان بە ناچار زانی کە بڵێن: (هەموو شتێك خوای تەعالایە). یان: (هیچ شتێك - جگە لەو - وجوودی نی‌یە). یان: (بوونەوەران خەیاڵ و ئەندێشەن). یان: (بوونەوەر جۆرێکە لە خۆدەرخستن و جیلوەی ئەو).

هۆکاری دووهەم: سیفەتی: "عیشق" بە جۆرێکە هەرگیز "جودایی" ناوێ و لێی هەڵدێت.. مرۆڤی: "عاشق"یش هەردەم لەتاو جودایی و لێکدابڕانی لە خۆشەویستەکەی لەرزی لێ دێت و، چەندە لە دۆزەخ دەترسێت هێندەش لە دوورکەوتنەوەی خۆشەویستەکەی دەترسێت و، بە توندی لە دەست "نەمانی" هەڵدێت.. هەروەها چەندەش زات و ڕۆحی خۆی خۆش دەوێت بەو ئەندازەیەش بە یەك شادبوونی پێ خۆشە و حەزی لێیەتی.. چۆن لە ڕادەبەدەر تاسەمەندی دیداری بەهەشتە، بە هەمان جۆریش موشتاقی نزیکبوونەوەیە لە خوای گەورە..

لەبەر ئەوە، مرۆڤی "عاشق" پێی وایە کە دەستگیرکردن لە داوێنی درەوشانەوەی "ئەقرەبییەتی ئیلاهی" کارێك دەکات "جودایی" و لێك

دوورکەوتنەوە لــە حوکمی "نـەبوو"دا بێـت و، لـەو گومانەدایـە کـە "بە یـەك شادبوون" و "بــە یـەك گەیشتن" هەمیشـەیین، ئەمـەش بـە: "لا موجـود إلاّ هـو" دەردەبڕێت.

جـا لـەبـەر ئـەوەی ئـەو عاشـقانە بەهۆی مەستیی عیشــق و بـە داخوازیـی شەوقی مانەوە و بە یەك شادبوون، پێیان وایە کە "وحدة الوجود" مەشرەبێکی "حـاڵ"ی وەهایـە لەوپـەڕی چێژ و خۆشیدایە، ئەوا بۆ خۆڕزگــار کردن لــە چەندەها جودایی و لێکــبڕانی سامناك داڵــدەی خۆیـان لـە مەسـەلەی "وحـدة الوجود" دا دەبیننەوە.

واتە: سەرچاوەی سەرهەڵدانی هۆکاری یەکەم بریتی‌یە لەوەی کە:

"ژیری"ی ئەوان پەیی بە هـەندێ لـە ڕاستی‌یە یـەکجار بـەرز و بڵندەکـانی "ئیمان" نـەبردووە و نـەیتوانیوە بـە تـەواوی لێیـان تـێ بگـات، هـاودەم لەگـەڵ ئەمەشـدا "ژیـری"یـەکانیان – لـە ڕووی ئیمانـەوە – بـە تـەواوی شتانیان لـــێ دەرنەکەوتووە.

سەرچاوەی سەرهەڵدانی هۆکاری دووهەمیش:

دەرکەوتنی لە ڕادە بەدەری "دڵ"ە، کـە بـەهۆی کاریگـەریی عیشـقەوە بـە جۆرێکی دەراسا و لە سنوور بەدەر بڵاوی و فراوانی بەدەست هێناوە.

کەچی ئەو پلە هەرە بەرزەی "تەوحید" کە ئـەولیا هـەرە مەزنـەکان، واتـە: ئـەصفیاکانی پلــەی "بێـداری" و مــیراتگرانی مــیراتی پێغەمبەرایــەتی، لــە ڕاشکاویی قورئـانی پیرۆزدا دەیبینـن، پلەیـەکی گەلــێ بـەرزە. چونکـە پلـەی هـەرە مـەزنی: "پەروەردگارێتی" و "بەدیهێنـەرێتی" خواوەنـد دەگەیــەنێت و، گشت ناوە جوانەکانی خـوای گـەورە بـە ڕاستەقینە دەبینێـت و، پارێزگـاریی بناغــەکانی ئیمـــان دەکـــات، بـــێ ئـــەوەی هاوســـەنگیی ئەحکامـــەکانی "پەروەردگارێتی" بشێوێنێت. چونکە ئەوانەی لەم پلەیەدان دەڵێن:

خوای گەورە لە ڕێی ئەحەدیەتی زاتی خۆی و خاوێنیی لە جێ و شوێن و، بە بێ هیچ هۆكارێك، ئاگاداری هەموو شتێكە و، هیچ شتێك لە بازنەی زانینی ئەو بەدەر نی‌یە و، بە زانستی خۆی هەموو شتێكی دەستنیشان كردووە و، بە ویستی خۆیشی تەرجیحی داوە و تایبەتمەندی كردووە و، بە توانستەكەشی بەدیی هێناوە و هێشتوویەتیەوە. چونكە خوای گەورە هەروەك چۆن یەك دانە شت بەدی دەهێنێت و ویستی لەسەری دەبێت، بە هەمان جۆر سەرانسەری گەردوونیش بەدی دەهێنێت و كاروباری دەسازێنێت.. هەروەها وەك چۆن بە" ئاسانی" یەك تاقە گوڵ دروست دەكات، بە هەمان ئاسانی بەهاری مەزنیش بەدی دەهێنێت، كەواتە بەدیهێنانی هیچ شتێك ڕێ لە بەدیهێنانی شتانی تر ناگرێت و، ئەو شتانەی كە خواوەند ڕووی بەدیهێنانیان ئاراستە دەكات، لەت لەت و بەش بەش نابن.

كەواتە خوای گەورە (بە ڕاپەڕاندنی كارەكانی و بە توانست و زانستی خۆی) لە هەموو كات و شوێنێكدا ئامادەیە و، هیچ كەرت بوون و دابەش بوونێك لە ڕاپەڕاندنی كارەكانیدا نی‌یە.

لە وتەی شازدەهەم و، مەبەستی دووهەمی هەڵوێستی دووهەمی وتەی سی و دووهەمدا، ئەمەمان ڕوون كردووەتەوە و بە جوانی چەسپاندوومانە.

وا لێرەدا نموونەیەك دەهێنینەوە (چونكە نموونە دەمقاڵێی تێدا ناكرێت) هەرچەندەش ئەم نموونەیە گەلێ ناتەواوە و مەبەستەكە بە تەواوی بە دەستەوە نادات. بۆ ئەوەش دەیهێنینەوە تاكو خوێنەر لە هەندێ جیاوازیی نێوان ئەو دوو مەشرەبە تێبگات:

گریمان "تاوس"ێكی نائاسایی بێ وێنە هەبێت، كە تابلێی گەورە و لەوپەڕی ڕازاوەییدا بێت و، بتوانێت لە ماوەی چاوتروو كاندنێكدا لە

خۆرهه‌ڵاته‌وه بۆ خۆرئاوا بفڕێت و له یه‌ك چركه‌دا باڵه‌كانی له باكووره‌وه بۆ باشوور بكاته‌وه و دایشیان بخاته‌وه و، سه‌دان هه‌زار نه‌خش و نیگاری ناوازه‌ی له‌سه‌ر نه‌خشابێت، به ڕاده‌یه‌ك كه هه‌موو یه‌كێك له "په‌ڕ"ی باڵه‌كانی به‌وپه‌ڕی جوانی ناوازه‌یی داهێنان و ورده‌كاریی تێدا كرابێت.

ئنجا با ئێستا وا دابنێین كه دوو كه‌س هه‌ن سه‌یری ئه‌م تاووسه ناوازه‌یه ده‌كه‌ن و، ده‌یانه‌وێت به هه‌ردوو باڵی: "دڵ" و "ژیری" به‌ره‌و پله به‌رزه‌كانی ئه‌م باڵنده‌یه بفڕن و بگه‌نه ئاستی ئارایشته نائاسایی و له ڕاده به‌ده‌ره‌كه‌ی.

یه‌كه‌میان: سه‌رنجی تێڕامانی خۆی ئاراسته‌ی بارودۆخ و قه‌ڵافه‌ت و نه‌خش و نیگاره‌كانی قودره‌تی ده‌راسای سه‌ر یه‌ك به یه‌كی "په‌ڕ"ه‌كانی ئه‌و تاووسه كرد و، لێره‌وه نوقمی عیشق و تاسه‌مه‌ندی و خۆشه‌ویستیی ئه‌م باڵنده‌یه بوو. ئیتر به‌كارهێنانی "ژیری" و بیركردنه‌وه‌ی قووڵی خسته لاوه و، ده‌ستی به عیشقه‌وه گرت. به‌ڵام سه‌رنجی دا كه: ئه‌و نه‌خش و نیگاره خۆشه‌ویستانه وه‌ك خۆیان نامێننه‌وه، به‌ڵكو ڕۆژ له دوای ڕۆژ گۆڕانیان به‌سه‌ردا دێت و، ئه‌و خۆشه‌ویستانه‌ی كه ئه‌وین و خۆشه‌ویستیی خۆی ئاراسته كردبوون، هه‌موو ڕۆژێك ده‌ڕۆن و ئاوا ده‌بن!

جا له كاتێكدا كه ده‌بوو بیوتایه: ئه‌م نه‌خشونیگاره وردانه جێ ده‌ستی نیگاركێشێكی ئه‌وتۆن كه خاوه‌نی پله‌ی "به‌دیهێنه‌رێتیی هه‌مه‌كی"یه و، دارای "ته‌نیایی"یه له زاتی خۆیدا و، له توێی "وه‌حدانییه‌ت"ه ڕاسته‌قینه‌كه‌شیدا "په‌روه‌دگارێتی"یه‌كی ڕه‌های هه‌یه.. كه‌چی نه‌یتوانی په‌ی به‌مانه ببات و هه‌ستیان پێ بكات و، دڵی خۆی به‌وه دایه‌وه كه ده‌یوت:

"ڕۆحی ئه‌م تاووسه هێنده به‌رز و بڵنده كه به‌دیهێنه‌ره‌كه‌ی له‌ناو خۆیدایه!.. یان خۆی بووه به خودی به‌دیهێنه‌ره‌كه‌ی! هه‌روه‌ها ئه‌و ڕۆحه

لەگەڵ جەستەکەیدا بووە بە یەك و، لەبەر ئەوەش کە جەستەکەی لەگەڵ ڕوخسارە ڕواڵەتی‌یەکەیدا یەکیان گرتووە، ئەوا تەنها کەماڵی ئەو ڕۆحە و بەرزیی ئەو جەستەیەن کە بەم شێوە ناوازەیە ئەو درەوشانەوانە دەردەخەن. بە ڕادەیەك کە لە هەموو خولەکێکدا نەخشێکی نوێ و جوانی‌یەکی تازەوەبوو پێش‌چاو دەخەن. کەواتە ئەم بەدیهێنانە نوێ‌یانە بە ئیختیارێکی ڕاستەقینە ڕوو نادەن، بەڵکو دەرکەوتن(جلوة) و خۆدەرخستن(تظاهر)ن.

بەڵام کەسی دووهەم، دەیوت:

(ئەم نەخش و نیگارە هاوسەنگ و ورد و ڕێکە، بە دڵنیایی، داخوازی ئەوەیە کە: ویست و ئیختیار و ئامانجێکی تێدا بێت و، هەرگیز ناگونجێ ئەمانە "دەرکەوتن" و "خۆدەرخستن" بن. چونکە هیچ درەوشانەوە و دەرکەوتنێك بە بێ ویست و ئیختیار پەیدا نابن).

بەڵێ، "ماهییەت"ی ئەو تاووسە گەلێ قەشەنگ و جوانە، بەڵام هەرگیزاو هەرگیز ئەو ماهییەتە "بکەر" نی‌یە، بەڵکو "کارتێکراو"ە و، ناگونجێ لەگەڵ بکەرەکەیدا یەك بگرن.. "ڕۆح"ەکەشی گەلێ بەرزە، بەڵام هەرگیز "بەدیهێنەر" و "دەستێوەردەر" نی‌یە، بەڵکو لە "دەرخەر" و "خولگە" بەولاوە هیچی تر نی‌یە. چونکە هێندە وردەکاری لە هەموو "پەڕ"ێکی جەستەیدا هەیە کە تەنها بە "دانست" ئەنجام دراوە و، هێندەش ئارایشتی تێدایە کە بە "توانست"ێکی ڕەها ڕازاوەتەوە. دیارە هەرگیز ناگونجێ کە ئەمانە بە بێ "ویست" و "ئیختیار" ئەنجام بدرێن.

جا ئەم بەدیهاتووە ناوازانەش کە: ئەوپەڕی "دانست" لە ناوەندی کەماڵی "توانست" و.. کەماڵی "میهرەبانی" و "پەروەردگاریتی" لە نێوان کەماڵی "ئیختیار"دا دەردەخەن.. هەرگیز ناکرێ ئەنجامی: دەرکەوتن(جلوة) و هاووێنەی ئەو بن..

چونكه ئه‌و نووسه‌ره‌ی كه ئه‌م تۆماره زێڕینه‌ی نووسیوه، هه‌رگیز ناكرێ خودی تۆماره‌كه بێت! هه‌روه‌ها ناشگونجێ له‌ودا یه‌كیان گرتبێت! ئه‌و تۆماره ته‌نها هێنده پەیوه‌ندیی به نووسه‌ره‌كه‌یه‌وه هه‌یه كه نووكی قه‌ڵه‌مه‌كه‌ی ئه‌وی به‌ركه‌وتووه!!

له‌به‌ر ئه‌وه، ئارایشتی جوانیی ئه‌و تاووسه - كه مه‌به‌ست پێی بوونه‌وه‌رانه - جگه له‌وه‌ی كه نامه‌یه‌كه و له لایه‌ن قه‌ڵه‌می نووسه‌ره‌كه‌یه‌وه هاتووه، هیچی تر نی‌یه.

وا ئێستا سه‌رنج له تاووسی بوونه‌وه‌ران بده و، ئه‌و نامه‌یه بخوێنه‌ره‌وه و، به نووسه‌ره‌كه‌ی بڵێ:

ماشاءَ اللّٰه.. تبارکَ اللّٰه.. سبحانَ اللّٰه..

خۆ ئه‌و كه‌سه‌ی له‌و گومانه‌دایه كه: نامه‌كه خودی نووسه‌ره‌كه بێت.. یان به ئه‌ندێشه‌ی خۆی پێی وابێت نووسه‌ره‌كه له‌ناو نامه‌كه‌دایه.. یان له‌و وه‌همه‌دا بێت كه نامه‌كه ئه‌ندێشه‌یه و وجودی نی‌یه.. بێ گومان ئه‌و كه‌سه، به په‌رده‌ی "عیشق" ژیریی خۆی داپۆشیوه و، وێنه‌ی ڕاسته‌قینه‌ی "حه‌قیقه‌ت"ی نه‌دیوه.

گرنگترینی ڕووه‌كانی ئه‌و جۆرانه‌ی "عیشق" كه ده‌بنه هۆی ئه‌وه‌ی مرۆڤ مه‌شره‌بی "وحدة الوجود" په‌سه‌ند بكات، بریتی‌یه له: "عیشقی دنیا"! چونكه هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی عیشقی دنیا - كه مه‌جازی‌یه - ده‌گۆڕێت به عیشقی حه‌قیقی، یه‌كسه‌ر ده‌بێت به: "وحدة الوجود".

گه‌ر كه‌سێك كه‌سێكی تری به عیشقی مه‌جازی خۆش ویست، هه‌ر هێنده‌ی "نه‌مان"ی خۆشه‌ویسته‌كه‌ی ده‌بینێت، ناتوانێت ئه‌و "نه‌مان"ه له دڵی خۆیدا جێ بكاته‌وه، بۆیه خۆشویستنی حه‌قیقی ئاراسته‌ی خۆشه‌ویسته‌كه‌ی

دەکات و دەست لە داوێنی حەقیقەتێك گیر دەکات تاکو دڵی خۆی پێ بداتەوە و، دەچێ بە عیشقێکی حەقیقی سیفەتی "مانەوە" بە خۆشەویستەکەی دەبەخشێت و، دەڵێت:

خۆشەویستەکەم ئاوێنەی جوانیی "خۆشەویست" و "پەرستراو"ی ڕاستەقینەیە!

ئەو کەسەش کە ئەم دنیا مەزنەی خۆش دەوێت و سەرانسەری گەردوونی کردووە بە مەعشووقی خۆی، بە هەمان جۆرە، چونکە هەرکات قامچیی "نەمان" و شووڵی "جودایی" لە خۆشەویستەکەی دەسرەوێنرێت، یەکسەر خۆشویستنە مەجازی‌یەکەی دەگۆڕێت بە حەقیقی و، ئیتر ئەو شەیدایە - لە ناچاریدا - پەنا دەباتە بەر "وحدة الوجود" تاکو خۆشەویستە مەزنەکەی لە "نەمان" و "جودایی" ڕزگار بکات!

جا ئەگەر ئەو کەسە خاوەنی ئیمانێکی بەرزی ڕەگ داکوتاو بێت، ئەوا ئەم مەشرەبەی بۆ دەبێت بە پلەیەکی بلندی نوورانی و بەنرخ و مەقبووڵ، وەك ئەوەی "ئیبن عەرەبی" و هاوچەشنی.. دەنا لەوانەیە بکەوێتە نێوان چەندەها گرفتی زۆر و، نوقمی "ماددیات" و "هۆکارەکان" ببێت!

بەڵام "وحدة الشهود" زیانی تێدا نی‌یە و، مەشرەبێکی بەرزی ئەهلی بێداری‌یە.

اللهم أرنا الحق حقا وارزقنا اتباعه.

﴿سُبْحَانَكَ لاعِلْمَ لَنَا إِلاّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾.

* * *

سەعیدی نوورسی کێیە؟

✿ گەورەترین کەسایەتیی کوردی ئەم سەردەمە و، مەزنترین زانایە کە لە دوای (مەولانا خالیدی نەقشبەندی) لەناو نەتەوەی کورددا هاتووەتە دنیاوە.

✿ لە گوندی (نوورس)ی سەر بە پارێزگای (بەدلیس)ی کوردستانی ژێر دەستەلاتی عوسمانی لە دایك بووە و، لە نێوان ساڵەکانی (١٨٧٦-١٩٦٠ز)دا ژیاوە.

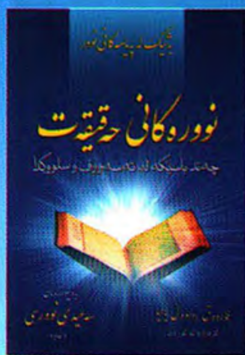
✿ تەنها کەسایەتیی ئەو ڕۆژگارە بووە کە هەموو زەبر و زەنگێکی ڕژێمی مستەفا کەمال و، دام و دەزگا چەوسێنەرەکانی و، سی و پێنج ساڵی بەندی و زیندانی تاکە کەسی و نەفی و دەست بەسەری و، دەیان دادگای تۆقێنەر نەیانتوانیوە چۆکی پێ دابدەن و لە خەباتی ڕەوای خۆی کۆڵی پێ بدەن. تەنانەت ئەو توانیویەتی سەرکەوتنیشیان بە سەردا بە دەست بهێنێت.

✿ زیاتر لە سەد و سی کتێب و پەیامی پێشکەشی هەموو گەلان و نەتەوەکانی سەر ڕووی زەوی کردووە و، بە زۆربەی زمانە زیندووەکانی جیهان - کە یەکێکیان زمانی کوردیـیە - بڵاو بوونەتەوە.

✿ تا ئێستا زیاتر لە پازدە کۆنگرەی جیهانی و، دەیان سیمینار و کۆڕی زانستی و پێشبڕکێی ڕۆشنبیریی لە ئاستی جیهاندا بۆ گیراوە و، دەیان کتێب و سەدان لێکۆڵینەوەی لەسەر نووسراوە و، چەندین بەڵگەنامەی زانکۆییشی لە خوێندنی باڵادا لەسەر وەرگیراوە.

پێڕستی بابەتەکان

بابەت	لاپەڕە

خوێنه‌ری به‌ڕێزم !

ئه‌گه‌ر ده‌ته‌وێت چه‌ند ده‌ستوورێك بزانیت سه‌باره‌ت به‌:

- نزیكترین ڕێ بۆ لای خوای گه‌وره‌.
- ویلایه‌تی هاوه‌ڵه‌ به‌ڕێزه‌كان.
- ڕێبازه‌كانی ناسینی خوای گه‌وره‌ و، ڕێگاكانی ویلایه‌ت.
- ناوه‌نده‌ ڕێباز بۆ هه‌ڵسه‌نگاندنی جیاوازیی نێوان ئه‌ولیاكان.
- زیان و ناته‌واوییه‌كانی "وحده الوجود".
- میانه‌ڕه‌وی له‌ باسی ئه‌و پیاوچاكانه‌ی بۆچوونی جیاواز هه‌ڵده‌گرن.
- كلیله‌كانی سه‌یروسلووك و.. گرفته‌كانی ڕێ و.. به‌روبوومه‌كانی.
- (په‌یامه‌كانی نوور) و ڕۆڵی (مورشید).

ئه‌گه‌ر حه‌زت له‌ زانینی ئه‌م چه‌شنه‌ ده‌ستوورانه‌ هه‌یه‌،
ئه‌وا فه‌رموو به‌ وردی ئه‌م كتێبه‌ بخوێنه‌ره‌وه‌.

نرخی (٣٥٠٠) دیناره‌